

Goriška knjižnica »Franceta Bevka«
ŠTUDIJSKI ODDELEK

8414

1959.

KOLENDAR

D R U Ž B E
S V. M O H O R J A

· 1 · 9 · 5 · 9 ·

KOLEDAR

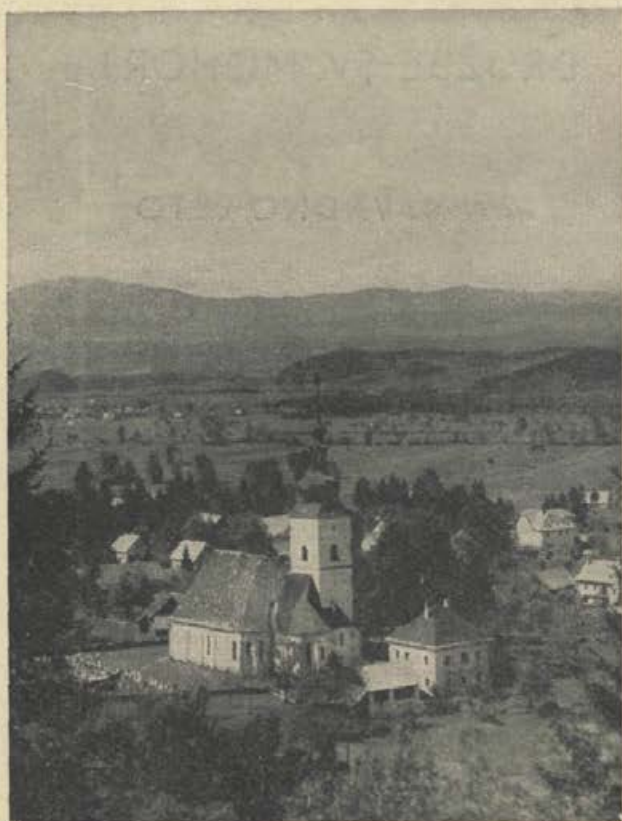
DRUŽBE SV. MOHORJA

ZA NAVADNO LETO

1959

Izdala in založila : Goriška Mohorjeva družba
Tisk: Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu
Printed in Austria

PODGORJE V ROŽU,
priljubljena koroška Marijina božja pot.

8414 / 1959.

D 80.373/1978

LETO 1959

je navadno leto, ki se začne in konča s sredo in ima 365 dni ali 52 tednov in 1 dan.

Letni vladar je Jupiter.

ZACETEK LETA

Cerkveno leto se začne prvo adventno nedeljo.
Občno in državno leto se začne 1. januarja.

ZACETEK ŠTIRIH LETNIH ČASOV

Pomlad se začne 21. marca ob 9. uri in 55 minut.
Poletje se začne 22. junija ob 4. uri in 50 minut.
Jesen se začne 23. septembra ob 20. uri in 9 minut.
Zima se začne 22. decembra ob 15. uri in 35 minut.

PREMAKLJIVI PRAZNIKI

To so oni prazniki, ki se ravnaajo po velikonočni nedelji. Cerkveni zbor v Niceji je leta 325. določil, naj se Velika noč praznuje 1. nedeljo po prvi pomladanski polni luni. Tako je Velika noč lahko najprej 22. marca najkasneje pa 25. aprila: pride torej lahko v tem času na 35 različnih dni. — Po Veliki noči se ravnaajo vsi ostali premakljivi prazniki.

Letos so premakljivi prazniki oz. dnevi razvrščeni takole: sedemdesetnica (septuagesima) 25. januarja, pepelnica 11. februarja, Velika noč 29. marca, križev teden 4., 5. in 6. maja, Vnebohod 7. maja, Binkošti 17. maja, presv. Trojica 24. maja, sv. Rešnje Telo 28. maja, presv. Srce Jezusovo 5. junija, prva adventna nedelja 29. novembra. — Od Božiča do pepelnice je 48 dni, to je 6 tednov in 6 dni. Pust traja 35 dni, to je 5 tednov. — Nedelji po razglasenju Gospodovem sta 2, po Binkoštih 27. Začetek štiridesetdnevnega posta je 11. februarja, konec pa 28. marca.

ZAPOVEDANI PRAZNIKI

Poleg nedelj so zapovedani sledeči prazniki: Novo leto (1. jan.); sv. Trije kralji ali razglasenje Gospodovo (6. jan.); sv. Jožef (19. marca); Vnebohod (6. maja); presv. Rešnje Telo (28. maja); sv. Peter in Pavel (29. junija); vnebovzetje Marijino (15. avgusta); Vsi sveti (1. nov.); brez. spočetje Device Marije (8. dec.); Božič (25. dec.) — Sv. Jožef in sv. Peter in Pavel nista več zapovedana praznika v Avstriji, ker jih država ne praznuje in jih zato tudi delavci in državni nastavljenici ne morejo praznovati. Praznujejo pa jih šole in tudi drugi verniki, v kolikor niso službeno zadržani. — Poleg omenjenih praznikov praznuje država še velikonočni in binkoštni ponedeljek, praznik sv. Stefana in 1. maj. Cerkveno ti prazniki niso zapovedani.

NEZAPOVEDANI PRAZNIKI

Svečnica (darovanje Device Marije) (2. februarja); oznanjenje Mar. Dev. (letos 6. aprila!); velikonočni ponedeljek (30. marca); binkoštni ponedeljek (18. maja); rojstvo Marije Device (8. septembra); sv. Stefan (26. decembra).

DEZELNI PATRONI

Patron Avstrije je sv. Leopold (15. nov.), avstrijski knez. — Patron Dunaja, Nižje in Gornje Avstrije je isotako sv. Leopold. — Patron Solnograške je sv. Rupert (24. sept.), škof v Solnogradu. — Patron Koroške, Štajerske in Tirolske je sv. Jožef (19. marca). — Patron Gradišćanske je sv. Martin (11. nov.), škof v mestu Tours v Franciji. — Patron Predarlške je sv. Gebhard (27. avg.), škof v Konstanci.

Ti prazniki niso ne cerkveno (razen sv. Jožefa) ne državno zapovedani.

ZNAKI ZA LUNINE SPREMEMBE

mlaj ☉ Ščip ali polna luna ☽
Prvi krajec ☾ Zadnji krajec ☽

KVATRNI TEDNI

Pomladne (postne) kvatre: 18., 20. in 21. februarja.
Poletne (binkošne) kvatre: 20., 22. in 23. maja.
Jesenske kvatre: 16., 18. in 19. septembra.
Zimske (adventne) kvatre: 16., 18. in 19. decembra.

POSTI IN ZDRŽKI

Ob dnevih zgolj zadržka ne smemo uživati mesa, smemo se pa večkrat najesti do sitega.

Dnevi zdržka in posta, t. j. dnevi strogega posta (na smemo uživati mesa in se smemo le enkrat na dan najesti do sitega) imajo v koledarju znamenje ††.

Za krško škofijo so dnevi zdržka vsi petki v letu. Dnevi strogega posta pa so: pepelnica, veliki petek, velika sobota (do 11. ure dop.) in sveti večer (do 11. ure dop.). — Za druge škofije veljajo drugi postni predpisi.

NEBESNA ZNAMENJA

Pomlad	Jesen
oven 	tehtnica
bik 	škorpijon
dvojčka 	strelec
Poletje	Zima:
rak 	kozorog
lev 	vodnar
devica 	ribi

SONČNI IN LUNINI MRKI

Glej stran 28!

GODOVINSKO ŠTEVILO

Zlato število	3	Rimska številka	12
Epakta	XXI	Nedeljska črka	9
Sončni krog	8		

1

17

20

JANUAR

1 Č	Novo leto; Obrezovanje Gospodovo	☿
2 P	Makarij Aleks., op.; Štefanija, d.	☾ ☿
3 S	Osmina Jan. Ev.; Genovefa, d.; Anter, p.	☿ ☿
4 N	Ime Jezusovo; Tit. škof; Angela Fol., vd.	☿
5 P	Bedenji dan pred Razgl.; Telesfor, p. in m.	☾
6 T	Razglašenje Gospodovo (Sv. Trije kralji)	☿ ☿
7 S	Valentin (Zdravko), šk.; Lucijan, m.	☿ ☿
8 Č	Severin, opat; Teofil (Bogoljub), muč.	☿ ☿
9 P	Julijan in Bazilisa, muč.; Peter, šk.	☾ ☿
10 S	Viljem, šk.; Gregor X., p.; Agaton, p.	☿ ☿
11 N	1. po Razgl.; Sv. Družina; Higin, p.; Pavlin	☿ ☿
12 P	Alfred, op.; Tatjana (Tanja), m.; Ernest, š.	☿ ☿
13 T	Veronika Milan., dev.; Juta, vd.; Leoncij, šk.	☿ ☿
14 S	Hilarij, cerkv. uč.; Feliks (Srečko) Nol., sp.	☿ ☿
15 Č	Pavel, pušč.; Maver. op.; Habakuk, prerok	☿ ☿
16 P	Marcél, p., muč.; Berárd in tov., mučenci	☿ ☿
17 S	Anton (Zvonko), pušč.; Marijan, m.; Sulpicij	☿ ☿
18 N	2. po Razgl.; Stol sv. Petra v Rimu; Priska	☿ ☿
19 P	Marij in tov., muč.; Knut, sp.; Pija, muč.	☿ ☿
20 T	Fabijan in Sebastijan (Boštjan), m.; Germana	☿ ☿
21 S	Neža (Janja), dev., muč.; Epifanij, škof	☿ ☿
22 Č	Vincencij in Anastazij, muč.; Viktor, muč.	☿ ☿
23 P	Zaroka Dev. Mar.; Rajmund Penjafort., sp.	☿ ☿
24 S	Timotej, šk.; Felicijan, šk., m.; Evgenij	☿ ☿
25 N	1. predpostna (sept.); Spreobrnj. sv. Pavla	☿ ☿
26 P	Polikarp, šk., muč.; Pavla, vd.; Alberik, op.	☿ ☿
27 T	Janez Krizost. (Zlatousti), cerkv. uč.; Julijan	☿ ☿
28 S	Peter Nol., sp.; Roger, Egidij, Odorik, sp.	☿ ☿
29 Č	Frančišek Sal., šk., cerkv. učit.; Valerij škof	☿ ☿
30 S	Martina, d., m.; Feliks IV., p.; Hijacinta, d.	☿ ☿
31 S	Janez Bosko, sp.; Marcela, vd.; Ludovika	☿ ☿

BLAGOSLOV BOŽJI VSAK DAN

BODI Z NEBES NAM POSLAN.

FEBRUAR

1 N	2. predp.; Ignacij Antioh., šk., m.; Brigita	☾
2 P	Svečnica (Darov. Gosp.); Kornelij, škof	♄♃
3 T	Blaž, šk., muč.; Oskar, škof; Gašper, spozn.	♄♃
4 S	Andrej Kors., šk.; Janez de Britto, mučenec	♄♃
5 Č	Agata, dev., muč.; Albuin in Ingenuin, šk.	♄♃
6 P	Doroteja (Dora), dev., muč.; Tit, škof	♄♃
7 S	Romuald, op.; Rihard, sp.; Julijana, vd.	♄♃
8 N	3. predp.; Janez iz Mate, sp.; Juvencij, škof	♄♃
9 P	Ciril Aleks., šk., c. učit.; Apolonija, d. m.	♄♃
10 T	P u s t ; Sholastika, d.; Sotéra, d., m.; Viljem	♄♃
11 S	†† Pepelnica; Lurška Mati bož.; Adolf, š.;	♄♃
12 Č	Sedem sv. ustanoviteljev; Damijan, mučenec	♄♃
13 P	Albuin, šk.; Katarina de Ricci, d.; Julijan, m.	♄♃
14 S	Valentin (Zdravko), muč.; Ivana Valois, vd.	♄♃
15 N	1. postna; Favstin in Jovita, muč.;	♄♃
16 P	Onezim, šk., m.; Julijana, dev., m.; Porfirij	♄♃
17 T	Frančišek Klé, m.; Silvin, š.; Hildegarda, vd.	♄♃
18 S	Kvat. sr.; Bernardka Lurška, d.; Simeon, šk.	♄♃
19 Č	Konrad Plac., pušč.; Julijan, mučenec	♄♃
20 P	Kvat. pet.; Sadot in tov., muč.; Elevterij, šk.	♄♃
21 S	Kvat. sob.; Feliks, šk.; Irena, d.; Saturnin, m.	♄♃
22 N	2. post. (kvat.); Stol sv. Petra v Antiohiji	♄♃
23 P	Peter Damiani, c. učit.; Romana, dev.	♄♃
24 T	Matija, ap.; Sergij, muč.; Modest, šk., sp.	♄♃
25 S	Valburga, d.; Viktorin in tov., m.; Donat, m.	♄♃
26 Č	Matilda, d.; Andrej, šk.; Viktor, sp.; Nestor	♄♃
27 P	Gabrijel Žal. Matere božje, sp.; Leander, šk.	♄♃
28 S	Roman, op.; Antonija Florentinska, vd.	♄♃

KAKRŠEN LES, TAKŠEN KLIN;

KAKRŠEN OČE, TAKŠEN SIN. (Slovenski preg.)

2

3

11

28
DNI

SVEČAN

ZAPISKI ZA FEBRUAR

NEDELJSKI EVANGELIJI:

1. Prilika o sejalcu in semenu. (Lk 8, 4–15)
8. Jezus ozdravi slepca. (Lk 18, 31–43)
15. Hudi duh skuša Jezusa. (Mt 4, 1–11)
22. Jezus se na gori spremeni. (Mt 17, 1–9)

Dan zraste za 1 uro in 27 min.
(: od 9 ur in 27 minut na 10
ur in 54 minut).

- ☉ 7. febr. ob 20.22 uri
- ☾ 15. febr. ob 20.20 uri
- ☽ 23. febr. ob 9.54 uri

Sonce stopi v znamenje rib 19. februarja ob 10. uri 38 min.

ČE SE SVEČNICA JASNO ZDANI,
ZIMA SE DOLGO TRPI.

14

22

7

12

9

17

19

M A R E C

1 N	3. post. (brezimna); Albin, š.; Feliks III., p.	☞
2 P	Neža Praška, d.; Pavel, m.; Milena, vd.	☞
3 T	Kunigunda, ces.; Marin, m.; Agapa, d., m.	☞
4 S	Kazimir, sp.; Lucij, p., muč.; Hadrijan, m.	☞
5 Č	Janez Jožef od Križa, sp.; Teofil (Bogoljub)	☞
6 P	Perpetua in Felicita, mučenki; Fridolin, op.	☞
7 S	Tomaz Akvinski, cerkv. uč.; Gavidioz, spozn.	☞
8 N	4. post. (sredpost.); Janez od Boga, sp.; Beata	☞
9 P	Frančiška Rimska, vd.; Gregor Niški, sp.	☞
10 T	40 mučencev; Makarij, šk.; Viktor (Zmago)	☞
11 S	Sofronij, škof; Krištof Milanski, spoznav.	☞
12 Č	Gregor Vél., p., c. uč.; Obletn. kron. Pija XII.	☞
13 P	Teodora, m.; Kristina, d. muč.; Nicefor, šk.	☞
14 S	Matilda, kr., vd.; Leon, šk., m.; Evtihij, m.	☞
15 N	5. postna (tiha); Klemen Marija Dvořak, sp.	☞
16 P	Praznik Božje glave; Herbert, šk.; Hilarij	☞
17 T	Patricij, šk.; Jedrt (Jera), d.; Jožef iz A.	☞
18 S	Ciril Jeruz., šk., c. uč.; Edvard, m.; Salvator	☞
19 Č	Jožef, ženin Dev. Marije; Amancij, diakon.	☞
20 P	Marija 7 žal.; Feliks, Larg, Dionizij, muč.	☞
21 S	Benedikt, opat; Serápion, šk.; Filemon, muč.	☞
22 N	6. post. (cvetna); Čaharija, p.; Vasilij, muč.	☞
23 P	Jožef Oriol, sp.; Viktorijan, m.; Pelagija, m.	☞
24 T	Gabrijel, nadangel; Simon, otrok, muč.	☞
25 S	Dizma, desni razbojnik	☞
26 Č	Vel. četr.; Emanuel, m.; Maksima, m.; Tekla	☞
27 P	†† Vel. pet.; Janez Damaščan, c. uč.; Rupert	☞
28 S	†† Vel. sob.; Janez Kapistran, sp.; Sikst III.	☞
29 N	VELIKA NOČ, VSTAJENJE GOSPODOVO	☞
30 P	Velikon. poned.; Janez Klimak, op.; Kvirin	☞
31 T	Modest Krški, škof, sp.; Benjamin, muč.	☞

MODRUJ KOLIKOR HOČEŠ —

NIKDAR TI NE BO VSE JASNO.

31
DNI

SUŠEC

ZAPISKI ZA MAREC

NEDELJSKI EVANGELIJI:

1. Jezus izžene hudiča iz mutca. (Lk 11, 14–28)
8. Jezus nasiti 5000 mož. (Jan 6, 1–15)
15. Judje hočejo Jezusa kamnati. (Jan 8, 46–59)
22. Jezus jezdi v Jeruzalem. (Mt 21, 1–9)
29. Jezus vstane od mrtvih. (Mk 16, 1–8)

Dan zraste za 1 uro in 47 min.
(: od 10 ur in 58 minut na 12
ur in 45 minut). — Začetek
pomladi (21. III.).

- ☾ 2. marca ob 3.54 uri
☉ 9. marca ob 11.51 uri
☽ 17. marca ob 16.10 uri
♊ 24. marca ob 21.02 uri
♈ 31. marca ob 12.06 uri

Sonce stopi v znamenje ovna 21. marca ob 9. uri 55 min.

SVETI JOZEF LEP IN JASEN,
DOBRE LETINE PREROK PRIJAZEN.

24

APRIL

1 S	Hugon, škof; Venancij, škof, mučenec	☞
2 Č	Frančišek (Branko) Pavelski, sp.; Leopold G.	☞
3 P	Rihard, škof; Sikst I., papež; Konrad, sp.	☞
4 S	Izidor Seviljski, c. uč.; Benedikt Nig., spozn.	☞
5 N	1. povel. (bela); Vincencij Ferréri, sp.; Irena	☞
6 P	Marijino oznanjenje; Krescencija, d.; Peter	☞
7 T	Herman Jožef, sp.; Donat, m.; Saturnin, šk.	☞
8 S	Dionizij, šk.; Julija Biliart, d.; Albert	☞
9 Č	Tomaž Tolent., spozn.; Marija Klefova, vd.	☞
10 P	Ezekiel, pr.; Mehtilda, m.; Apolonij in t., m.	☞
11 S	Leon Véliki, p., c. uč.; Domnij (Dujam), šk.	☞
12 N	2. povel. (ned. dobr. Past.); Lazar Tržaški, m.	☞
13 P	Hermenegild m.; Ida, d.; Maksim in tov., m.	☞
14 T	Justin, muč.; Valerijan, muč.; Lidvina, d.	☞
15 S	Peter Gonzales, sp.; Anastazija, m.; Helena	☞
16 Č	Benedikt Jožef Labré, sp.; Lambert, m.	☞
17 P	Anicet, papež, muč.; Štefan, op.; Rudolf, m.	☞
18 S	Apolonij, muč.; Antija, muč.; Matilda	☞
19 N	3. povel.; Leon IX., p.; Konrad Ask., spozn.	☞
20 P	Neža Montepulčanska, dev.; Sulpicij, muč.	☞
21 T	Anzelm, šk., c. učit.; Konrad Parzham, sp.	☞
22 S	Soter in Gaj, papeža, muč.; Leonida, muč.	☞
23 Č	Vojteh (Adalbert), š.; Gerard, š.; Egidij ☉	☞
24 P	Jurij, muč.; Fidelis Sigmarinški, muč.	☞
25 S	Marko, evang.; Štefan, šk., muč.; Ermin, šk.	☞
26 N	4. povel.; Mati božja dobrega sveta	☞
27 P	Peter Kan., sp., c. uč.; Hozana Kotorska, d.	☞
28 T	Pavel od Križa, sp.; Vital, m.; Ludovik M.	☞
29 S	Peter, mučenec; Robert, op.; Hugon, op.	☞
30 Č	Katarina Sienska, dev.; Jožef Kotolengo, sp.	☞

VARČNA GOSPODINJA SE SKLONI
ZA KURJIM PERESOM ČEZ PLOT. (Nar. preg.)

30
DNI

M. TRAVEN

ZAPISKI ZA APRIL

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

NEDELJSKI EVANGELIJI:

- 5. Jezus se prikaže ob zaprtih durih. (Jan 20, 19–31)
- 12. Jezus — dobri pastir. (Jan 10, 11–16)
- 19. Jezus napoveduje svoj odhod. (Jan 16, 16–22)
- 26. Jezus obeta učencem Sv. Duha. (Jan 16, 5–14)

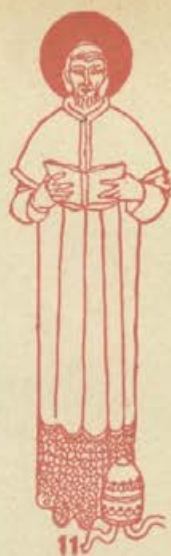
Dan zraste za 1 uro in 38 min.
(: od 12 ur in 48 minut na 14
ur in 26 minut).

- ☉ 8. apr. ob 4.29 uri
- ☽ 16. apr. ob 8.32 uri
- ☿ 23. apr. ob 6.13 uri
- ♃ 29. apr. ob 21.38 uri

Sonce stopi v znamenje bika 20. aprila ob 21. uri 17 min.

ČE JE APRIL DEŽEVEN,

KMET NE BO REVEN.

M A J

1 P	Jožef delavec; Državni praznik	☞
2 S	Atanazij, šk., c. uč.; Saturnin, muč.; Boris	☞
3 N	5. povel.; Najdenje sv. križa; Aleksander	☞
4 P	Florijan (Cvetko), muč.; Monika, vd.	☞
5 T	Pij V., p.; Irenej, škof, m.; Angel, m.	☞
6 S	Jan. Ev. pred Latin. vrati; Benedikta	☞
7 Č	Vnebohod Gospodov; Stanislav, šk., m.	☞
8 P	Prikaz. nadang. Mihaela; Viktor, m.; Peter	☞
9 S	Gregor Nacianški, šk., c. uč.; Pahomij, opat	☞
10 N	6. povel. (križeva); Antonin; (Materin. dan)	☞
11 P	Filip in Jakob, ap.; Sigismund (Žiga), kr., m.	☞
12 T	Pankracij, m.; Nerej, Ahilej in Domitila, m.	☞
13 S	Servacij, š., m.; Robert Belarmin, š., c. uč.	☞
14 Č	Bonifacij, m.; Justa in Justina, mučenki	☞
15 P	Zofija (Sonja), m.; Janez K. de la Salle	☞
16 S	†† Janez Nepomuk, muč.; Ubald, škof	☞
17 N	BINKOŠTI, PRIHOD SV. DUHA; Pashal B.	☞
18 P	Bink. ponedeljek; Venancij, šk., m.; Erik, kr.	☞
19 T	Peter Celestin, papež; Pudencijana, dev.	☞
20 S	Kvat. sr.; Bernardin Sienski, sp.; Plavtila, v.	☞
21 Č	Feliks Kantal., sp.; Andrej Bobóla, muč.;	☞
22 P	Kvat. pet.; Emil (Milan), m.; Renata, vd.	☞
23 S	Kvat. sob.; Janez Kr. de Rossi, sp.; Deziderij	☞
24 N	1. pobink.; Presv. Trojica; Ivana, vdova	☞
25 P	Urban I., p., m.; Gregorij VII., p.; Leon, sp.	☞
26 T	Filip Neri, spozn.; Elefterij, popež in muč.	☞
27 S	Beda Častitljivi, c. učitelj; Janez I., p., c. uč.	☞
28 Č	Presv. Reš. Telo; Avguštin, šk.; Bernard M.	☞
29 P	Marija Magd. Paciška, d.; Maksim, šk.	☞
30 S	Ivana Orleanska, dev., muč.; Feliks I., p.	☞
31 N	2. pobink.; Marija Dev. Kraljica; Angela M.	☞

VEDNO MORA KAJ VMES PRITI,
KAR NAM ZAČNE ŽIVLJENJE GRENITI.

31
DNI

V. TRAVEN

ZAPISKI ZA MAJ

12

25

16

NEDELJSKI EVANGELIJI:

- 3. Jezus govori o moči molitve. (Jan 16, 23-30)
- 10. Jezus govori o pričevanju Sv. Duha. (Jan 15, 26-16, 4)
- 17. Jezus govori o Sv. Duhu in ljubezni. (Jan 14, 23-31)
- 24. „Meni je dana vsa oblast.“ (Mt 28, 18-20)
- 31. Prilika o veliki večerji. (Lk 14, 16-24)

Dan zraste za 1 uro in 16 min.
(: od 14 ur in 30 minut na 15
ur in 46 minut).

- ☉ 7. maja ob 21.11 uri
- ☾ 15. maja ob 21.09 uri
- ☽ 22. maja ob 13.56 uri
- ☿ 29. maja ob 9.13 uri

Sonce stopi v znamenje dvojčkov 21. maja ob 20, uri 43 min.

SLANA V ZAČETKU MAJA

ZORITVI SADJA NAGAJA.

30

JUNIJ

- 1 P** Fortunat, sp.; Juvencij, muč.; Kuno, spozn.
2 T Marcellin in Peter, muč., in Erazem, šk., muč.
3 S Klotilda, kr.; Pavla, dev., muč.; Oliva, dev.
4 Č Kvirin, škof, muč.; Frančišek Karačolo, sp.
5 P Presv. Srce Jezusovo; Bonifacij, šk., m.
6 S Norbert, šk., sp.; Bertrand Oglejski, škof

- 7 N** **3. pobink.;** Robert, op.; Ana Garzia, dev.
8 P Medard, šk.; Viktorin, šk.; Viljem, šk.
9 T Primož in Felicijan, m.; Mati milosti božje
10 S Marjeta, vd.; Bogomil, šk.; Timotej, šk.
11 Č Barnaba, ap.; Flora (Cvetka), d.; Rembert, š.
12 P Janez Fakundski, sp.; Leon III., papež
13 S Anton Padovanski, c. uč.; Peregrin, šk., m.

- 14 N** **4. pobink.;** Bazilij Véliki, c. uč.; Elizej
15 P Vid, Modest in Krescencija, muč.; Germana
16 T Feliks in Fortunat, m.; Jošt, op.; Benon, šk.
17 S Cirijaka in Muska, muč.; Adolf, šk.; Lavra
18 Č Efrem Sirski, c. uč.; Marko in Marcelijan, m.
19 P Gervazij in Protazij, m.; Ivana Falconieri, d.
20 S Silverij I., p., muč.; Prakseda, dev.

- 21 N** **5. pobink.;** Alojzij Gonzaga, sp.; Evzebij, š.
22 P Ahacij, m.; Pavlin Nolanski, šk.; Inocenc V.
23 T Jožef Kafasso, spozn.; Agripina, dev., muč.
24 S **Rojstvo Janeza Krstnika (Kres);** Neronovi m.
25 Č Viljem, opat; Henrik, škof; Prosper
26 P Janez in Pavel, muč.; Vigilij, škof, mučenec
27 S Ema (Hema) Krška, vd.; Ladislav, kr., sp.

- 28 N** **6. pobink.;** Irenej, šk., muč.; Pavel I., papež
29 P Peter in Pavel, apostola prvaka; Marcel, m.
30 T Spomin apost. Pavla; Lucina, d.; Emilijana,

LEPE OBLEKE NE MORE VSAK IMETI,
 ČEDEN PA MORE VSAK BITI. (Ožb. Gutsman)

JULIJ

2

12

5

16

1 S Presv. Rešnja Kri; Teobald, puščavnik; Aron ☩
2 Č Obiskov. Marije Dev.; Oton, šk.; Simforoza ☩☩
3 P Leon II., p.; Bernardin Realino, sp.; Heliodor ☩☩
4 S Urh, šk.; Berta, vd.; Ozej in Agej, preroka ☩☩

5 N 7. pobink.; Ciril in Metod, slovan. apost., sp. ☩☩
6 P Izaija, pr.; Bogomila, vd.; Dominika, m. ☩☩
7 T Ciril in Metod (v krški škof.); Vilibald, šk. ☩☩☩
8 S Elizabeta, kr., vd.; Evgenij III., papež ☩☩☩
9 Č Nikolaj in tov., gorkums. m.; Tomaž Moore ☩☩☩
10 P 7 bratov muč.; Amalija, d.; Rufina, d., m. ☩☩☩
11 S Pij I., p.; Olga, kneginja, vd.; Pelagija ☩☩☩

12 N 8. pobink.; Mohor in Fortunat, m.; Janez G. ☩☩☩
13 P Anaklet, p., muč.; Evgen, škof, mučenec ☩☩☩
14 T Bonaventura, šk., c. uč.; Frančišek Solan, p. ☩☩☩
15 S Vladimir, kr., sp.; Henrik I., ces., sp.; Egon ☩☩☩
16 Č Karmelska Mati božja; Evstahij, sp.; Favst ☩☩☩
17 P Aleš, sp.; Donata in tov., m.; Marcelina, d. ☩☩☩
18 S Kamil Lelijski, sp.; Friderik (Miroslav), šk. ☩☩☩

19 N 9. pobink.; Vincenc Pav., sp.; Avrea (Zlata) ☩☩☩
20 P Marjeta, d.; Hieronim Emilij., sp.; Elija ☩☩☩
21 T Prakseda, d.; Danijel, pr.; Julija, dev., m. ☩☩☩
22 S Marija Magdalena, spokornica; Lavrencij, sp. ☩☩☩
23 Č Apolinarij, šk., m.; Liborij, šk.; Romula, d. ☩☩☩
24 P Kristina, d.; m.; Vincencij, m.; Viktor, m. ☩☩☩
25 S Jakob st., apostol; Krištof, m.; Pavel, m. ☩☩☩

26 N 10. pobink.; Ana, mati Dev. Marije; Valens ☩☩☩
27 P Pantaleon, m.; Sergij, m.; Natalija, m. ☩☩☩
28 T Nazarij in tov., muč.; Viktor I., p., muč. ☩☩☩
29 S Marta, dev.; Feliks II., p., in tov., muč. ☩☩☩
30 Č Abdon in Senen, m.; Julita, m.; Maksima, m. ☩☩☩
31 P Ignacij Lojol., sp.; Fabij, m.; Helena Šved. ☩☩☩

DOMEK JE DOMEK,

ČEPRAV GA JE LE ZA BOBEK. (Narod. preg.)

31
DNI

M. SRPAN

ZAPISKI ZA JULIJ

NEDELJSKI EVANGELIJI:

- 5. O lažnih prerokih. (Mt 7, 15–21)
- 12. O krivičnem hišniku. (Lk 16, 1–9)
- 19. Jezus joka nad Jeruzalemom. (Lk 19, 41–47)
- 26. Prilika o farizeji in cestinarju. (Lk 18, 9–14)

Dan se skrči za 56 minut (: od
16 ur 4 min. do 15 ur 8 min.)
Začetek pasjih dni (23. VII.).
– Zemlja najbolj oddaljena od
Sonca 5. VII. ob 8. uri.

- ☉ 6. julija ob 3.00 uri
- ☽ 13. julija ob 13.01 uri
- ☼ 20. julija ob 4.33 uri
- ☾ 27. julija ob 15.22 uri

Sonce stopi v znamenje leva 23. julija ob 15. uri 46 min.

ČE NA DAN SV. MARJETE DEŽI,

OREHOV PRIČAKOVATI NI.

AVGUST

1 S	Vezi sv. Petra; Makabejski bratje, m.; Fides	☩
2 N	11. pobink. ; Porcijunkula; Alfonz M. Ligv.	☩
3 P	Najdenje sv. Štefana, mučenca; Lidiya, vd.	☩
4 T	Dominik, sp.; Perpetua, vd.; Tertulin, m.	☩
5 S	Marija Snežna ; Kasijan, šk.; Ožbalt, kr., sp.	☩
6 Č	Gospodovo spremenjenje ; Sikst II., p., muč.	☩
7 P	Kajetan, sp.; Donat, muč.; Albert, sp.	☩
8 S	Cirijak, Larg in Smaragd, muč.; Marin, m.	☩
9 N	12. pobink. ; Janez Mar. Vianej; Roman, m.	☩
10 P	Lavrencij, muč.; Pavla, dev., m.; Deusdedit	☩
11 T	Tiburcij, m., in Suzana, d., m.; Aleksander	☩
12 S	Klara, dev.; Hilarija; m.; Herkulan, škof	☩
13 Č	Hipolit in Kasijan, m.; Janez Berhmans, sp.	☩
14 P	Evzebij, sp.; Demetri, muč.; Albert	☩
15 S	Vnebovzetje Dev. Mar. (Vel. Gospojnica)	☩
16 N	13. pobink. ; Joahim, oče Dev. Marije; Rok,	☩
17 P	Hijacint, sp.; Pavel in Julijana, muč.	☩
18 T	Agapit, m.; Helena, ces., vd.; Flor, m.	☩
19 S	Janez Eudes, sp.; Ludovik Tol., šk.; Marijan	☩
20 Č	Bernard, op., c. uč.; Samuel, prer.; Lucij, m.	☩
21 P	Ivana Frančiška Šantalska, vd.; Fidelis, muč.	☩
22 S	Brezmadežno Srce Marijino ; Timotej, muč.	☩
23 N	14. pobink. ; Filip Benicij, sp.; Valerijan, m.	☩
24 P	Jernej, apostol; Avrea, muč.; Roman, škof	☩
25 T	Ludovik IX., kr., sp.; Patricija, dev.; Lucila	☩
26 S	Cefirin, p., m.; Bernard Of., sp.; Rufin	☩
27 Č	Jozef Kalasankcij, sp.; Ruf, šk., m.; Marjeta	☩
28 P	Avguštin, šk., c. uč.; Hermes, m.; Pelagij, m.	☩
29 S	Oglavlj. Janeza Krstnika ; Sabina, muč.	☩
30 N	15. pob. ; Roza iz Lime, d.; Feliks in Ad., m.	☩
31 P	Rajmund Nonat, sp.; Pavlin, šk.; Aristid, sp.	☩

LJUBEZEN OBETA RADOST,

A KAR PRINESE, SO SOLZE. (Slov. preg.)

1

15

2

16

10

23

31
DNI

V. SRPAN

ZAPISKI ZA AVGUST

NEDELJSKI EVANGELIJI:

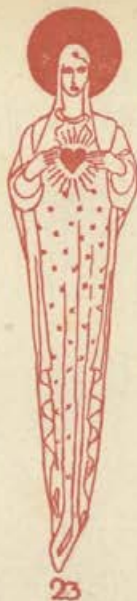
2. Jezus ozdravi gluhtonemega. (Mr 7, 31–37)
9. Prilika o usmiljenem Samaritanu. (Lk 10, 23–37)
16. Jezus ozdravi deset gobavih. (Lk 17, 11–19)
23. O božji previdnosti. (Mt 6, 24–33)
30. Jezus obudi mladeniča iz Naima. (Lk 7, 11–16)

Dan se skrči za 1 uro in 34 minut (: od 15 ur in 5 minut na 13 ur in 31 minut). — **Konec pasjih dni** (23. VIII.).

- ☉ 4. avg. ob 15.34 uri
- ☽ 11. avg. ob 18.10 uri
- ☀ 18. avg. ob 13.50 uri
- ☾ 26. avg. ob 9.03 uri

Sonce stopi v znamenje device 23. avgusta ob 22. uri 44 min.

O LOVRENCU IN JERNEJU LEPI DNI,
SE VSAKDO JESENI LAHKO VESELI.

23

28

29

24

30

SEPTEMBER

1 T	Egidij, opat; Verena, d.; 12 bratov muč.	☞
2 S	Štefan, kr., sp.; Maksima, m.; Antonin, m.	☞
3 Č	Pij X., p., sp.; Evfemija, Tekla in tov., m.	☞
4 P	Rozalija, dev.; Mojzes, pr.; Ida, grof., vd.	☞
5 S	Lavrencij Justiniani, šk., sp.; Viktorin, š., m.	☞

6 N	16. pob. (angelska); Caharija, pr.; Petronij	☞
7 P	Marko Križevčan in tov., m.; Anastazij, m.	☞
8 T	Rojstvo Dev. Marije (Mala Gospojnica)	☞
9 S	Gorgonij, m.; Peter Kl, sp.; Dorotej, m.	☞
10 Č	Nikolaj Tolentinski, sp.; Pulherija, devica	☞
11 P	Prot in Hijacint, muč.; Emilijan, šk.; Helga	☞
12 S	Ime Marijino; Gvidon, sp.; Silvin, škof	☞

13 N	17. pobink.; Notburga, d.; Frančišek K., sp.	☞
14 P	Povišanje sv. križa; Ciprijan, šk.; Krescencij	☞
15 T	Marija 7 žalosti; Nikomed, m.; Melita	☞
16 S	Kvat. sr.; Kornelij in Ciprijan, m.; Ljudmila	☞
17 Č	Frančiškove rane; Lambert; Hildegarda	☞
18 P	Kvat. pet.; Jožef Kupert., sp.; Irena in Zofija	☞
19 S	Kvat. sob.; Januarj in tov., m.; Suzana, d.	☞

20 N	18. pobink. (kvat.); Evstahij in tov., muč.	☞
21 P	Matej, apostol in evangelist; Jona, prerok	☞
22 T	Tomaž Vilanovski, šk., sp.; Mavricij, muč.	☞
23 S	Lin, papež, mučenec; Tekla, dev., mučenka	☞
24 Č	Marija Rešiteljica jetnikov; Rupert, škof	☞
25 P	Nikolaj iz Flüe, pušč.; Kleofa, mučenka	☞
26 S	Ciprijan in Justina, muč.; Vigilij, škof	☞

27 N	19. pobink.; Kozma in Damijan, mučenca	☞
28 P	Venceslav, kr., muč.; Salomon, škof	☞
29 T	Mihael, nadangel; Evtihij, Plavt, Herakleja	☞
30 S	Hieronim, c. uč.; Gregorij, šk.; Zofija, vd.	☞

KDOR POKONCI GLAVO NOSI,
SAM PONIZANJA SI PROSI.

12

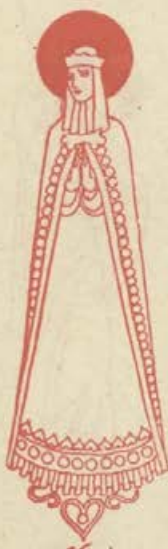
4

14

8

16

OKTOBER

1 Č	Remigij, šk., sp.; Janez Dukljanski, spozn.	☿
2 P	Angeli varuhi; Teofil, sp.; Elevterij, m. ☉	♊
3 S	Terezija Deteta Jezusa, dev.; Kandid, muč.	♋
4 N	20 pob. (rožnovenska); Frančišek Asiški, sp.	♌
5 P	Placid in tovariši, muč.; Flavijana, devica	♍
6 T	Brunon, sp.; Fides (Vera), d., m.; Marija F.	♎
7 S	Rožnovenska Mati božja; Marko, p.; Sergij	♏
8 Č	Simeon, starček; Brigita, vd.; Demetrij, m.	♐
9 P	Janez Leonard, sp.; Dionizij in tov., m. ☽	♑
10 S	Frančišek Borgia, sp.; Danijel in tov., m.	♒
11 N	21. pob. (žegnanjska); Materinstvo D. Mar.	♓
12 P	Maksimilijan Celjski, šk., sp.; Serafin, sp.	♈
13 T	Posvečenje cerkvá; Edvard, kr.; Koloman	♉
14 S	Kalist I., papež, mučenec; Just, škof	♊
15 Č	Terezija Avilska, dev.; Avrelija, d.; Tekla	♋
16 P	Gal, op.; Hedviga, vd.; Florentin, škof ☉	♌
17 S	Marjeta Mar. Alakók, d.; Aleksander, muč.	♍
18 N	22. pob. (misijon.); Luka, ev.; Posv. cerk.	♎
19 P	Peter Alkantar., sp.; Etbin, op.; Lucij, muč.	♏
20 T	Janez Kancij, sp.; Felicijan, m.; Irena, d., m.	♐
21 S	Uršula in tov., dev., m.; Hilarijon, opat	♑
22 Č	Vendelin, op.; Kordula, d., m.; Marija Sal.	♒
23 P	Klotilda, d., m.; Severin, šk.; Roman, škof	♓
24 S	Rafael, nadang.; Feliks, m.; Kristina, d. ☾	♈
25 N	22. pob.; Kristus Kralj; Krizant in Darija, m.	♉
26 P	Evarist, p., muč.; Lucijan in tov., muč.	♊
27 T	Frumencij, škof; Vincencij in Sabina, muč.	♋
28 S	Simon in Juda, apostola; Cirila, devica	♌
29 Č	Posv. cerkvá (v lavant. škof.); Narcis, šk.	♍
30 P	Alfonz Rodriguez, sp.; Klavdij in tov., muč.	♎
31 S	Volbenk, šk.; Krištof, m.; Antonin, šk. ☉	♏

ČE ČLOVEK POL SVETA OBTEČE —
NAJBOLJŠI KRUH DOMA SE PEČE. (Nar. preg.)

31
DNI

VINOTOK

ZAPISKI ZA OKTOBER

NEDELJSKI EVANGELIJI:

4. Jezus ozdravi sina kralj. uradnika. (Jan 4, 46–53)
11. Prilika o neusmiljenem hlapcu. (Mt 18, 23–35)
18. „Dajte cesarju, kar je cesarjevega!“ (Mt 22, 15–22)
25. O božjem kraljestvu. (Jan 18, 33–37)

Dan se skrči za 1 uro in 42 mi-
nut (: od 11 ur in 44 minut na
10 ur in 2 minuti).

- ☉ 2. okt. ob 13.31 uri
☽ 9. okt. ob 5.22 uri
☿ 16. okt. ob 16.58 uri
♁ 24. okt. ob 21.22 uri
♄ 31. okt. ob 23.41 uri

Sonce stopi v znamenje škorpijona 24. okt. ob 5. uri 11 min.

SVETI GAL, DEZEVEN ALI SUH,
JE PRIHODNJEGA POLETJA OGLEDUH.

18

21

28

NOVEMBER

1 N	24. pob. (zahval.); Vsi sveti; Severin, sp.	☞
2 P	Spomin vernih duš; Viktorin, š., m.; Just, m.	☞☞
3 T	Valentin in tov., m.; Hubert, šk.; Silvija, vd.	☞☞
4 S	Karel Boromejski, šk., sp.; Vital in Agrikola	☞☞
5 Č	Zaharija in Elizabeta; Sv. moči (relikvije)	☞☞
6 P	Lenart, op. sp.; Feliks, muč.; Sevér, šk., m.	☞☞
7 S	Janez Gabrijel Perb., m.; Engelbert, šk.	☞☞
8 N	25. pobink.; Bogomir, šk.; Štirje kronani, m.	☞☞
9 P	Posveč. bazil. presv. Odrašenika; Teodor, m.	☞☞☞
10 T	Andrej Avelinski, sp.; Trifon in Respicij, m.	☞☞☞
11 S	Martin (Davorin), šk., sp.; Menas, mučenec	☞☞☞
12 Č	Martin, p., muč.; Avrelij, šk., muč.; Kuno, šk.	☞☞☞
13 P	Stanislav Kostka, sp.; Didak, sp.; Nikol. I., p.	☞☞☞
14 S	Nikolaj Táveliç, m.; Jozafat Kunceviç, š., m.	☞☞☞
15 N	26. pob.; Albert Vél., c. uč.; Leopold, sp.	☞☞☞
16 P	Otmar, opat; Jedrt, dev.; Edmund, škof	☞☞☞
17 T	Gregor Čudodelec, šk., s.; Evfemija, Tekla, d.	☞☞☞
18 S	Posveč. bazilik Petra in Pavla; Roman, muč.	☞☞☞
19 Č	Elizabeta, kr., vd.; Poncijan, p., m.; Mehtilda	☞☞☞
20 P	Feliks Valoáški, spozn.; Edmund, kr., muč.	☞☞☞
21 S	Darovanje Device Marije; Kolumban, opat	☞☞☞
22 N	27. pob.; Cecilija, d., m.; Filemon in t., m.	☞☞☞
23 P	Klemen I., p., muč.; Felicita, muč.	☞☞☞
24 T	Janez od Križa, sp., c. uč.; Krizogon, muč.	☞☞☞
25 S	Katarina, dev., mučenka; Erazem, mučenec	☞☞☞
26 Č	Silvester, op.; Peter Aleks., šk., m.; Konrad, š.	☞☞☞
27 P	Virgilij, šk., apostol Koroške; Valerijan, šk.	☞☞☞
28 S	Gregorij III., papež; Ruf in tov., mučenci	☞☞☞
29 N	1. adventna; Saturnin, m.; Iluminata, d.	☞☞☞
30 P	Andrej, apostol; Justina, dev., mučenka	☞☞☞

MOŽEVA RAZUMNOST SE SPOZNA
PO NJEGOVI POTRPEŽLJIVOSTI. (Preg. 19, 11)

2

1

11

30
DNI

LISTOPAD

ZAPISKI ZA NOVEMBER

NEDELJSKI EVANGELIJI:

- 1. O osmerih blagih. (Mt 5, 1–12)
- 8. Prilika o pšenici in ljujki. (Mt 13, 24–30)
- 15. Prilika o gorčičnem zrnju. (Mt 13, 31–35)
- 22. O razdejanju Jeruzalema. (Mt 24, 15–35)
- 29. O poslednji sodbi. (Lk 21, 25–33)

Dan se skrči za 1 uro in 18 minut (: od 9 ur in 59 minut na 8 ur in 41 minut).

- ☾ 7. nov. ob 14.23 uri
- ☀ 15. nov. ob 10.42 uri
- ☾ 23. nov. ob 14.03 uri
- ☀ 30. nov. ob 9.46 uri

Sonce stopi v znamenje strelca 23. nov. ob 2. uri 28 min.

ČE MOKRO ZEMLJO SNEG POKRIJE,
BO MALO PRIDA ZA KMETIJE.

DECEMBER

8

13

21

1 T	Marijan in tov., m.; Natalija, v.; Nahum, sp.	♄
2 S	Bibijana, d., m.; Pavlina, m.; Herta, d.	♁
3 Č	Frančišek Ksaverij, spozn.; Sofonija, prerok	♁
4 P	Barbara, d., m.; Peter Krizol., šk., c. učitelj	♁
5 S	Saba, op.; Julijan, muč.; Gerald	♁
6 N	2. adv.; Nikolaj (Miklavž), šk., sp.; Apolinarij	♁
7 P	Ambrozij, šk., c. uč.; Agaton, m.; Urban	♁
8 T	Brezmad. spočetje Dev. Marije; Sofronij, šk.	♁
9 S	Peter Furič, spoznav.; Valerija, mučenka	♁
10 Č	Melkijad, p., m.; Loretska M. b.; Evlaliya, d.	♁
11 P	Damaz I., p., m.; Evtihij, m.; Sabin, škof	♁
12 S	Aleksander, m.; Maksencij in tov., mučenci	♁
13 N	3. adv.; Lucija, d., m.; Otilija, devica	♁
14 P	Spiridion, šk.; Nikazij, muč.; Just, mučenec	♁
15 T	Konrad Ofiški, spozn.; Valerijan, škof	♁
16 S	Kvat. sr.; Evzebij, šk., m.; Albina, d.; Adon	♁
17 Č	Lazar, škof; Vivina, devica; Jolanda	♁
18 P	Kvat. pet.; Gracijan, šk.; Teotim, mučenec	♁
19 S	Kvat. sob.; Urban V., p.; Teja, mučenica	♁
20 N	4. adv. (kvat.); Evgenij in Makarij, m.; Julij,	♁
21 P	Tomaž, apostol; Severin, škof	♁
22 T	Frančiška Cabrini, dev.; Demetrij in tov., m.	♁
23 S	Viktorija, dev., muč.; Servul, spoz.	♁
24 Č	†† Sveti večer; Adam in Eva; Hermina, d.	♁
25 P	BOŽIČ, ROJSTVO GOSPODOVO	♁
26 S	Štefan, prvi mučenec; Marin, mučenec	♁
27 N	Nedelja v osmini Božiča; Janez Evangelist	♁
28 P	Nedolžni otročiči; Cezarij, mučenec	♁
30 S	Tomaž, šk., muč.; David, kralj	♁
31 Č	Evgenij, škof; Liberij, škof; Anizij, muč.	♁
29 T	Silvester, p.; Katarina Lab., d.; Melanija, v.	♁

V PREMISLEKIH BODI PODOBEN POLŽU.

V DEJANJIH PTICI.

31
DNI

GRUDEN

ZAPISKI ZA DECEMBER

NEDELJSKI EVANGELIJI:

6. Janez Krst. pošlje svoja uč. k Jezusu. (Mt 11, 2–10)
13. Janez Krstnik pričuje o Kristusu. (Jan 1, 19–28)
20. Janez Krstnik oznanjuje pokoro. (Lk 3, 1–6)
27. Simeon in Ana oznanjujeta Gospoda. (Lk 2, 33–40)

Dan se skrči do 22. XII. za 21 minut; do konca dec. zopet zraste za 4 min. — Najkrajši dan (22. XII.) je dolg 8 ur in 19 minut. — Začetek zime (22. XII.).

- ☾ 7. dec. ob 3.11 uri
☽ 15. dec. ob 5.49 uri
☾ 23. dec. ob 4.28 uri
☽ 29. dec. ob 20.09 uri

Sonce stopi v znamenje kozoroga 22. dec. ob 15. uri 35 min.

DEŽ IN VETER PRED BOŽIČEM

KOPLJE JAMO RAD MRLIČEM.

Sončni in lunini mrki v letu 1959

V navadnem letu 1959 bosta dva sončna in en lunin mrk. Pri nas v Avstriji bo viden lunin mrk in drugi sončni mrk.

I. Delni lunin mrk dne 24. marca: začetek mrka ob 20.16, višek zatemnitve ob 21.11, konec mrka ob 22.07. — Ob največji zatemnitvi bo pokrita po zemeljski senci le ena četrtnina Lune. Mrk bo viden v Evropi, Aziji, Afriki, Avstraliji, na ob njih ležečih delih Atlantskega, Indijskega oz. Tihega oceana ter v predelih okoli Severnega in Južnega tečaja.

II. Obročasti sončni mrk dne 8. aprila: začetek mrka ob 1.27, začetek obročaste zatemnitve ob 2.39, konec iste ob 6.09, konec mrka ob 7.20. — Mrk bo viden na Indijskem oceanu, v Avstraliji in v predelih okoli Južnega tečaja.

III. Popolni sončni mrk dne 2. oktobra: začetek mrka ob 10.49, začetek popolne zatemnitve ob

11.50, konec popolne zatemnitve ob 15.03, konec mrka ob 16.04. — Mrk bo viden na vzhodu Severne Amerike, na Grönlandiji, na severnih predelih Atlantskega oceana, v Evropi, Afriki, zahodni Aziji in na zahodnem delu Indijskega oceana. V Srednji Evropi bo viden le delni mrk in sicer od 12.34 do 14.16.

(Opomba: Vse gornje ure so računane po srednjeevropskem času!)

Pojasnilo. — Popolni (ali delni) sončni mrk nastane tedaj, kadar pride Luna med Zemljo in Sonce ter nam na ta način zakriva celoten (ali delen) pogled na Sonce; nastopi pa lahko samo ob luninem mlaju. **Sončni mrk** je viden le na nekaterih predelih Zemlje. Potek in trajanje je v različnih krajih različno. — **Lunin mrk** nastopi le ob polni luni (ob ščipu), če pade nanjo senca Zemlje. Vidimo ga povsod tam, kjer je Luna ob času mrka nad obzorjem.

Kakšno bo vreme?

Vsi učenjaki in vremenoslovci so si edini v tem, da se jim do sedaj še ni posrečilo dognati, kako bi bilo mogoče vreme vsaj približno določiti vnaprej. Niti vsa stoletna vremenska opazovanja niso mogla iznajti vsaj nekoliko bolj zanesljivih vremenskih prerokovanj.

Vendar pa je precej zanesljiv vremenski ključ, ki napoveduje vreme iz luninih sprememb. Zato bralcem prinašamo Herschlov vremenski ključ, s katerim lahko vsak — vsaj približno — vnaprej ugotovi, ako le vé, kdaj se izpremeni luna (t. j. ob kateri uri nastopi prvi krajec ☾, ščip ☽, zadnji krajec ☾ in mlaj ☽).

Glavno vremensko pravilo se glasi:

1. Vreme bo tem bolj zanesljivo lepo, čim bliže polnoči se luna spremeni.

2. Vreme bo tem bolj gotovo grdo, čim bliže popoldneva se luna spremeni.

Lepo bo torej, če se spremeni luna od 22. ure zvečer do 2. ure zjutraj, grdo pa, če se luna spremeni od 10. ure dopoldne do 14. ure popoldne. Vmesne ure (med 2. in 10. ter med 14. in 22.) malo pomenijo; takrat vplivajo na vreme drugi vzroki bolj kakor luna.

Opozarjamo tudi na staro rimsko in naše kmečko pravilo o vremenu, ki res presenetljivo napoveduje vreme. Kako? Rimljani so rekli: Prvi in drugi dan po mlaju ne pomenita nič; tretji in četrti dan malo; kar pa peti dan pravi, za vsó luno (t. j. za

nadaljnjih 24 dni) vreme postavi. Naši predniki pa so trdili: *Stota ura odloči!* Izračunaj torej točno stoto uro po mlaju in poglej vreme: vetrove (ali je burja ali zapadnik ali južni veter), jasno in suho, južno in megleno. Do ščipa bodo prevladovali vetrovi in vreme te stote ure; pogosto pa tudi še do mlaja.

Herschlov ključ pravi: Če se luna spremeni:

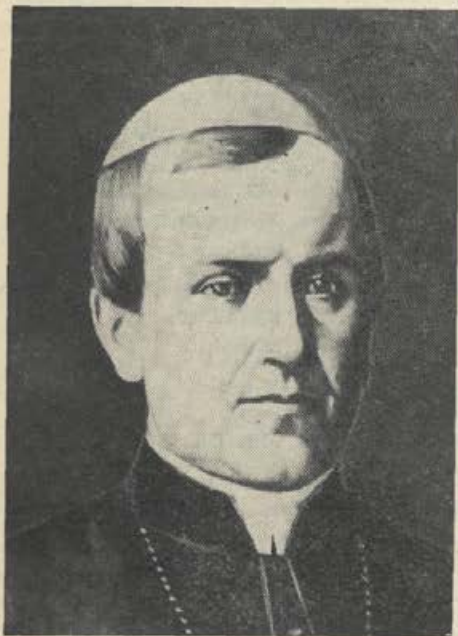
ob uri	bo poleti (16. 4. do 15. 10.)	bo pozimi (16. 10. do 15. 4.)
od 24. do 2.	lepo	mrzlo, če ni jugozapadnik
od 2. do 4.	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4. do 6.	dež	sneg in vihar
od 6. do 10.	spremenljivo	dež ob severozapadniku, sneg ob vzhodniku
od 10. do 12.	veliko dežja	mrzlo in mrzel veter
od 12. do 14.	veliko dežja	sneg in dež
od 14. do 16.	spremenljivo	lepo in prijetno
od 16. do 18.	lepo	lepo
od 18. do 22.	lepo ob severu ali zapadniku, dež ob jugu ali jugozapadniku	sneg in dež ob jugu ali jugozapadniku
od 22. do 24.	lepo	lepo

Kako imenujmo otroka?

(Nekaj bolj znanih, med Slovenci udomačenih imen, ki jih lahko uporabljamo namesto običajnih krstnih imen. Datum v oklepaju zraven imena pove, kdaj omenjeni god navadno praznujemo. Pri tem pa seveda opozarjamo, da je vsi več svetnikov z istim imenom in da jih torej praznujemo na različne dni. Zato je ponekod več datumov, ki pa seveda še niso vsi, temveč le bolj znani.)

- Adalbert — Vojteh (23. apr.)
Agapit — Ljubo (18. avg.)
Agata — Dobroslava (5. febr.)
Agnes — Neža, Janja (21. jan.)
Alban — Belo (21. jun.)
Albin — Belko (1. marca)
Aleksander — Saša (23. apr.)
Alojzij — Vekoslav, Slavko, Slavka (21. jun.)
Amalija — Ljubica (10. jul.)
Andrej — Hrabroslav (4. febr., 30. nov.)
Anton — Zvonko (17. jan., 13. jun.)
Avrea — Zlata (19. jul.)
Baltazar — Boltežar (6. jan.)
Beata — Blažena (8. marca)
Danijel — Danilo, Dana (21. jul.)
Darija — Darinka (19. dec.)
Demetrij — Mitja (9. apr., 14. dec.)
Deodat — Bogdan, Bogo, Božo (8. nov.)
Deziderij — Željko (23. maja)
Dominik — Dinko, Vladimil (4. avg.)
Doroteja — Dora (6. febr., 3. sept.)
Egidij — Ilij, Tilen (1. sept.)
Elizabeta — Špela, Jelisava (8. jul., 19. nov.)
Emil — Milan (22. maja)
Emilija — Milica (17. avg.)
Emilijan — Milan (11. sept.)
Emilijana — Milena (5. jan.)
Erntruda — Erna (11. sept.)
Fides — Vera (1. avg., 6. okt.)
Filip — Zdenko (11. in 26. maja)
Felix — Srečko (14. jan., 20. nov.)
Flora — Cvet(ka) (12. jun., 24. nov.)
Florijan — Cvet(k)o (4. maja)
Francišek — Branimir, Branko (29. jan., 4. okt., 10. okt., 3. dec.)
Friderik — Miro(slav) (18. jul.)
Friderika — Breda, Mira, Miroslava (18. jul., 6. okt.)
Gabrijel(a) — Jelko (Jelka) (24. marca)
Gotfrid — Bogomir, Bogo, Božo (8. nov.)
Gregorij — Budislav (9. in 12. marca)
Hedviga — Jadviga, Vika (16. okt.)
Helena — Jelka (22. maja, 18. avg.)
Hema — Ema (27. jun.)
Hilarij — Radovan (14. jan., 25. okt.)
Hildegarda — Hilda (17. sept., 18. nov.)
Ignacij — Ognjeslav (1. febr., 31. jul.)
Irena — Miroslava (21. febr., 5. apr.)
Ivanka Val. — Jana (4. febr.)
Jakob — Rado(slav) (11. maja, 25. julija)
Janez — Ivan, Ivo (27. jan., 16. maja, 24. jun., 29. avg., 27. dec.)
Karel — Dragotin, Drago, Draga, Dragica (4. nov.)
Katarina — Katra, Katrica, Kati (25. nov.)
Klemen — Milivoj (23. nov.)
Leonard — Lenart (6. nov.)
Lioba — Ljuba (28. sept.)
Ljudmila — Milka, Mila (16. sept.)
Magdalena — Majda (29. maja, 22. jul.)
Margareta — Marjeta (28. jan., 20. jul., 17. okt.)
Marjeta Kort. — Biserka (22. febr.)
Martin — Davorin (11. in 12. nov.)
Matija — Bogdan (24. febr.)
Natalija — Božena (27. jul.)
Neža — Janja (21. jan.)
Nikolaj — Miklavž (6. decembra)
Rafael — Rafko (24. okt.)
Rajmund — Rajko (23. jan., 31. avg.)
Sebastijan — Boštjan (20. jan.)
Saba — Savo (12. apr., 5. dec.)
Serena — Jasna (16. avg.)
Sidonij — Zdenko (23. avg.)
Sig(is)mund — Žiga (11. maja)
Silvester — Silvo, Silva (31. dec.)
Spiridion — Dušan (14. dec.)
Stanislav — Stanko, Slavko (7. maja, 13. nov.)
Tatjana — Tanja (12. jan.)
Teodor — Božidar, Božo, Fedor (7. jan., 15. apr.)
Teodora — Božidara, Boža (13. marca)
Teofil — Bogoljub (8. jan.)
Terezija Deteta Jezusa — Cvetka (3. okt.)
Tomaž — Tomislav (21. in 29. dec.)
Ulrik — Urh (4. jul.)
Valentin — Zdravko (7. jan., 14. febr.)
Veronika — Vera (13. jan.)
Viktor — Zmago(slav) (22. jan., 26. febr.)
Vincencij — Vinko (22. jan., 19. jul.)
Volfgang — Volbenk (31. okt.)
Zofija — Sonja (15. maja, 18. sept.)

Stoletnica Slomškove premestitve škofijskega sedeža iz Št. Andraža v Maribor

Letos obhajamo stoletnico, odkar je škof A. M. Slomšek dokončal dolgoletni načrt preselitve središča lavantinske škofije iz dotakratnega sedeža v **Št. Andražu** v Labotski dolini na Koroškem v **Maribor**. Veliko dela, veliko skrbi mu je nalagal ta daljnovidni pereči načrt za nadaljnje uspešno dušnopastirsko delovanje.

Za časa **prvega pokristjanjenja** v rimski državi so bile na ozemlju današnje koroške dežele tri škofije. Prva je imela svoj sedež sredi Podjunske doline na današnji gori **Sv. Hemi-Rozaliji** pri Globasnici. Okoli l. 575 se je vršila sinoda v Grado pri Ogleju, pri kateri je bilo navzočih 17 škofov. Na listini je med drugimi podpisan škof **Vigilij** pod Karavankami v Podjuni. Izkopanine iz l. 1906 dokazujejo dejstvo tega prvega škofovega sedeža. Pri Sv. Hemi so izkopali ostanke treh krščanskih cerkv: cerkev škofa s škofovim sedežem, cerkev vernikov in krstilno cerkev. Pod goro je še danes **Kršna ves**, t. j. vas, v kateri so med pogani prebivali prvi kristjani. Čudovito lepo se je moralo takrat razvijati

versko življenje s cvetočim bogoslužjem okoli škofovega sedeža v Podjuni. Iz Podjune pa je šla naravnost lepa rimska cesta v **Virunum**, mesto v bližini današnje **Gospo Svete**. Tudi tu je bil škofov sedež. Odkrili so prostorno hišo božjo ob pobočju današnjega **Plešivca** in našli tam častljivo kamnito soho Jezusa Dobrega pastirja. Na Zgornjem Koroškem pa je bila škofija v **Teurniji**.

Na ozemlju Kranjske je bila znamenita škofija v tedanji rimski **Emoni** — današnji **Ljubljani**. Prvi krščanski misijonarji so prišli iz Ogleja; tako so naši kraji ostali zvezani z Oglejem tudi v nadaljnjih stoletjih. — Na ozemlju Štajerske pa sta bila škofova sedeža v **Celju** (takratna **Celcia**) in v **Ptuju** (takratni **Poetovio**). Tako je bila cerkvena organizacija v prvih časih pokristjanjenja našega ozemlja dobro izpeljana.

V času **preseljevanja narodov** v 6. in 7. stoletju pa so ta središča krščanskega življenja izginila. Le ruševine in izkopanine ter redki pisni dokazi nam pričajo o teh časih. Po težkih borbah se je začelo novo pokristjanjevanje naših prednikov. Misijonarji so prihajali iz Ogleja in drugih krajev Italije, iz Irske, iz Bavarke, iz Solnograda in drugih, že pokristjanjenih sosednih dežel.

Najbolj uspešno pa je bilo misijonsko delo solunskih bratov **sv. Cirila in Metoda**. V domačem jeziku sta oznanjevala blagovest Kristusovo. Uvedla in opravljala sta bogoslužje v domačem jeziku. Sv. Cerkev je opetovano potrdila njuno delo, prevod sv. pisma in bogoslužne knjige. Ciril umrje l. 869 v Rimu, Metod pa nadaljuje svoje uspešno in blagoslovljeno misijonsko delo v trpljenju in preganjanju in umrje l. 885.

Za nadaljnji razvoj krščanskega življenja in cerkvene organizacije je bila važna odredba cesarja **Karla Velikega**, ki je 14. junija l. 811 razsodil, da naj bo **Drava** kot meja med območjem oglejskega patriarhata in solnograške nadškofije. Ozemlje, ki leži na levi (severni)

Starodavna bazilika v Ogleju (Aquileia), od koder se je širilo krščanstvo med Slovence na severu

strani Drave, naj spada pod solnograško upravo, ozemlje na desni (južni) strani Drave pa naj upravlja oglejski patriarh. Še danes se kaže v verskem življenju vpliv cerkvenega življenja v oglejskem in solnograškem predelu.

Za uspešno dušno pastirstvo pa nobe- no izmed teh dveh cerkvenih središč za- radi oddaljenosti ni bilo v prid pravemu razvoju cerkvenega življenja. Priznati pa moramo, da so se oglejski patriarhi trudili, po svojih močeh pospeševati ver- sko življenje in sploh dvigniti krščansko kulturo ljudstva. Vizitacije so izvrševali sami ali po pomožnih škofih. Še danes so ohranjena zanimiva poročila o izvrše- nih vizitacijah, ki nam kažejo, kakšne so bile potrebe tedanjega časa. Dajali so smernice za versko življenje, za zida- nje cerkvá, za ohranitev cerkvenih spo- menikov in za uspešno dušno pastirstvo.

Ker pa vendarle ni bilo mogoče iz Ogleja vse pravočasno urediti, je oglej- ski patriarh ustanovil cerkveno središče

v **Dobrli vesi**. Grof Kazelin je podaril oglejskemu patriarhu Urhu lepo posestvo z namenom, da naj ustanovi samostan. Ta je ustanovil v Dobrli vesi **red avgu- štincev**, ki so poleg skupnega življenja po vodilu sv. Avgušтина oskrbovali duš- no pastirstvo v Podjuni. Predstojnik — prošt — je bil namestnik patriarha in je imel kot arhidiakon veliko oblast na ozemlju, ki je pripadalo oglejskemu pa- triarhatu. Tako se je stoletja vršilo duš- no pastirstvo v dobro urejenih razmerah.

A tudi solnograški nadškofje so uvi- deli, da jim ni mogoče iz Solnograda uspešno urejevati cerkveno upravo obšir- nega ozemlja. Zato je ustanovil solno- graški nadškof s privoljenjem papeža Aleksandra II. novo **škofijo v Krki**, kjer je bila že ustanova sv. Heme z Marijino cerkvijo in samostanom. L. 1218 pa je ustanovil solnograški nadškof za Zgor- njo Štajersko novo **sekavsko škofijo**.

Z dovoljenjem papeža Honorija III. je solnograški nadškof Eberhard l. 1228

ustanovil **lavantinsko škofijo** s sedežem v Št. Andražu v Labotski dolini.

Kakor krška je imela pri ustanovitvi tudi lavantinska škofija le majhen obseg. Prvotno je pripadalo lavantinski škofiji sedem župnij v Labotski dolini na Koroškem in nekaj štajerskega ozemlja. Poleg tega pa so opravljali lavantinski škofje kot generalni vikarji solnograškega nadškofa še druge okraje solnograške nadškofije. Ko je l. 1751 po prizadevanju avstrijske vlade bil oglejski patriarhat razpuščen, je prišla poleg drugega ozemlja Podjuna pod oblast goriškega nadškofa. Celih 940 let je torej bila prej pod jurisdikcijo oglejskega patriarhata.

Cesar Jožef II. je izvršil obširno preureditev župnij in tudi novo razdelitev škofij. Po dolgih pogajanjih je končno tudi apostolska Stolica privolila v to novo razdelitev ozemlja škofij in župnij v Avstriji. Po tej razdelitvi je pripadal lavantinski škofiji od l. 1786 celotni koroški okraj Velikovec in na Štajerskem celjsko okrožje. Ko je bila l. 1788 zatrta goriška nadškofija, je bila dodana tudi Podjuna z dekanijami Dobrla ves in Pliberk z Mežiško dolino lavantinski škofiji. Sedež sekavske škofije je bil takrat prenešen iz Sekava v Gradec; tej škofiji je bilo dodeljeno graško in mariborsko okrožje Štajerske. Delokrog lavantinskega škofa se je povečal. Meja škofije pa je bila povsem nenaravna. Središče Št. Andraž je bil na severnem koncu škofije, ki je segala do hrvaške meje. Škofija ni imela zadostnega števila duhovnikov, ki bi mogli oskrbovati župnije. Krška in lavantinska škofija sta imeli skupno bogoslovje v **Celovcu**. To stanje je bilo trajno nevzdržno.

Že l. 1804 so mislili na prenos sedeža lavantinske škofije na Spodnje Štajersko v Celje, Ptuj, Maribor ali Slovensko Bistrico. Načrt pa ni bil izpeljan, ker je takrat nastopil Napoleon. Avstrija se je izčrpala v bojih. L. 1822 so zopet začeli z urejevanjem tega vprašanja. Pa ni prišlo do rešitve. Tako je l. 1832 cesar odločil, naj se obravnava za prenos sedeža lavantinske škofije prekinejo in naj ostane sedež škofije še nadalje v Št. Andražu. S tem vprašanje seveda ni bilo reše-

no, potreba po rešitvi pa je postajala vedno večja.

Božja previdnost je hotela, da bo škof A. M. Slomšek rešil to vprašanje. Poznal je potrebe škofije. Že kot dijak, potem kot bogoslovec, kot novomašnik in kaplan je mnogo potoval po domačih krajih, spoznaval je ljudstvo in vedel, kako je treba ljudem pomagati. Posebno pa je kot spiritual duhovniškega semenišča v Celovcu v letih 1833 do 1837 mnogo potoval. Kot nadžupnik in dekan v Vuzenici, kot stolni kanonik in celjski opat je imel dovolj prilike spoznati potrebe škofije.

Po smrti lavantinskega knezoškofa **Franca Kutnarja** solnograški nadškof ni našel boljšega naslednika kakor v osebi takratnega celjskega opata **Antona M. Slomška**. Četudi se je čutil Slomšek nevrednega odgovorne škofovske službe, se je vendar vdal in gledal v klicu Cerkve voljo božjo. Na praznik sv. Cirila in Metoda 5. julija 1846 je bil v Solnogradu posvečen v škofa. Po posvečenju se je podal preko Koroške v svojo škofijo. V Celovcu je bil slovesno sprejet. V cerkvi bogoslovja je podelil bogoslovcem nižje redove. Med potjo so ga preko Velikovca pozdravljali verniki in duhovniki. Na sedlu nad Grebinjem pa so ga pričakovali verniki in duhovščina iz Št. Andraža in ga slovesno spremljali na škofijski sedež.

Poleg drugih težkih poslov se je Slomšek lotil reševati vprašanje ureditve mej in sedeža škofije. L. 1848 so to njegovo skrb podprli duhovniki in verniki, ki so ga prosili, naj uredi to vprašanje. Obrnili so se tudi s številnimi prošnjami na nadškofa Tarnoczyja v Solnogradu. Ta je uvidel potrebo rešitve in napravil uradno prošnjo na vlado in na Sv. stolico v Rimu. Sam je zavračal ugovore, ki so se stavili nasproti rešitvi tega vprašanja.

S pismom z dne 21. 7. 1853 je nadškof predložil pristojnim oblastem dobro podprti predlog premestitve škofijskega sedeža iz Št. Andraža in ureditve mej lavantinske škofije. V tej vlogi je opisal položaj lavantinske škofije, ki se mora v prid dušnega pastirstva izboljšati. Ško-

fijski sedež je ob skrajni severni meji. Škofija je imela 3 nemške in 17 slovenskih dekanij. Takrat še ni bilo železnice in zato je bilo vodstvo škofije iz Št. Andraža zelo otežkočeno. Za škofa Slomška je bil ta načrt združen z velikimi težavami in skrbmi. Stolni kapitelj je bil v večini proti temu načrtu. Kako težko za škofa! Hude so bile tudi gmotne skrbi pri izpeljavi tega načrta.

Dne 27. 6. 1854 je vlada privolila, da se pogajanja za ureditev razmer lavantinske škofije smejo vnovič pričeti. Ni pa še bilo rešeno vprašanje, ali naj bo bodoči sedež v Celju ali v Mariboru. Rešitev je pospešila ugotovitev, da v Celju ni bilo najti primerne stanovanja za škofa in stolni kapitelj. V Mariboru pa je bila dana možnost nakupa hiše pri mestni farni cerkvi, ki je s prizidavo nudila stanovanje za škofa, za potrebne škofove urade in za stolne kanonike.

Dne 16. maja 1857 je Sv. stolica v Rimu potrdila premestitev škofijskega sedeža in spremenitev mej škofije. Župnijska cerkev sv. Janeza Krstnika v Mariboru je postala katedralna cerkev, patron škofije ostane sv. apostol Andrej, tudi ime škofije se ne spremeni. Za izvršitelja tega odloka je bil določen nuncij Svete stolice na Dunaju, ki pa je za devo zavlačeval.

Glede meje med krško in lavantinsko škofijo je bilo določeno, da naj bo ista kot meja med koroško in štajersko deželo. Težja pa je bila določitev meje med sekavsko-graško in lavantinsko škofijo. Škof Slomšek je spretno vodil pogajanja, ki so končno vodila do cilja.

Pri solnograškem nadškofu so se zbrali oktobra l. 1858 krški-celovski, sekavski-graški in lavantinski škof, da so natančneje določili način izvršitve papeških odlokov o določitvi mej škofij in o času premestitve škofijskega sedeža lavantinske škofije. Pri tem potovanju so določili, da preide koroški del lavantinske škofije s 1. junijem 1859 pod upravo krške škofije v Celovcu, ozemlje mariborskega okrožja preide s 1. septembrom 1859 v upravo lavantinske škofije.

Slovo tako priljubljenega škofa Slomška od koroških vernikov in duhovščine

je bilo pretresljivo. Kot dobri pastir je obiskoval farne družine. Kakor skrbni oče se je zanimal za vse potrebe posameznih župnij in dajal nasvete. Oznanjeval je božjo besedo tako prisrčno, da je segala globoko v srca vernikov in duhovnikov. Napolnila je vse navzoče z božjo ljubeznijo. Ko je potoval na **Jezerstvo**, da je tam posvetil novo župno cerkev sv. Ožbalta, takrat še v dobrloveški dekaniji, se je ustavil v **Železni Kapli**. Pozdravil je prisrčno nebeško Mater v starodavnem svetišču pri Mariji v Trnju. Takrat so zidali v Železni Kapli novo župnišče. Škof Slomšek je dal osebno navodila, kakšno naj bo župnišče. Za dva kaplana v tako razsežni gorski župniji morata biti na razpolago po dve sobi, in sicer zaradi tega, kakor pravi škof, da more kaplan odložiti, kadar pride premočen od dolgournih potov sprevidenja bolnikov po gorah domov, mokro obutev in obleko. (Več originalnih tozadevnih pism škofa Slomška je še sedaj shranjenih v župnijskem arhivu.) — Nadalje je posvetil pred svojim odhodom iz Koroške še cerkev sv. Katarine na griču pri Šmihelu. Ob slovesu je priporočal duhovnikom in vernikom, naj ostanejo zvesti sv. Cerkvi, naj ljubijo Boga in mu stano vitno služijo, naj pobožno častijo Devico Marijo in ostanejo zvesti materni besedi in izročilom očetov.

Ko je bilo vse urejeno, se je začela že v zgodnji pomladi 1859 selitev iz Št. Andraža v Maribor. Selitev je bila v teden njih časih težka. Skozi Labotsko dolino še ni tekla železnica. Selitev se je izvršila po vozovih, deloma pa tudi po splavih po Dravi od Labota do Maribora. Zadnjega maja l. 1859, ko so bile v Št. Andražu končane šmarnice v Marijinem svetišču v lavretanski cerkvi, so v stolnici na predvečer Kristusovega vnebohoda slovesno zaključili zborne molitve stolnih kanonikov. Na Veliko Gospojnico je škof A. M. Slomšek zadnjič pridigoval v Št. Andražu. Navzoči so bili verniki iz cele Labotske doline, pa tudi iz velikovškega okraja in Podjune, da zadnjič slišijo in vidijo svojega tako priljubljenega duhovnega očeta, škofa in prejmejo njegov blagoslov. Drugi dan je odpoto-

val škof iz St. Andraža in 19. 8. 1858 tiho prišel v **Maribor** in zasedel novi škofijski sedež. Lotil se je z vso gorečnostjo težkega dela in se žrtvoval za svojo čredo. Neumorno je deloval za obnovitev škofije v Kristusu.

Le kratko časa je še deloval po preselitvi v Maribor. V adventnem času 1. 1861 je še govoril v stolnici sedem govorov o nebesih. Zdi se, da je govoril že v slovo. Povedal je svojim vernikom najlepše — naj hrepenijo po nebesih, naj vse žrtvujejo za nebesa. O binkoštih 1862 je še potoval v Rim. Čutil se je telesno tako slabega, da je mislil, da se bo med potjo preselil v večnost. Določil je, naj ga pokopljejo v župniji, v kateri umrje. Kljub napornemu potovanju in telesni oslabeledosti je prišel ves srečen z blagoslovom sv. očeta nazaj med svoje ovčice. Posvetil je še cerkev sv. križa pri Belih vodah. Tam je zapisal v spominsko knjigo:

DRŽIMO SE SVETEGA KRIZA;
SVET' KRIZ NAM NEBESA ODPRE,
SVET' KRIZ NAS NEBESOM PRIBLIŽA,
LE S KRIZEM V NEBESA SE GRE!

Udeležil se je duhovnih vaj za duhovnike v **Rogaški Slatini**, ki so bile njegova priprava na smrt, kakor je to sam omenil sobratom. Vrne se v Maribor. Pripravljen je na odhod v Očetov dom. V sredo dne 24. septembra 1862 izroči po sprejemu sv. zakramentov za umirajoče med molitvijo k Materi božji svojo dušo nebeškemu Očetu.

Končal je svoje zemeljsko poslanstvo. Veliko delo mu je naložil Vsemogočni. V zaupanju na božjo pomoč ga je škof Slomšek dovršil. Vse svoje moči je daroval v čisti ljubezni Bogu, kakor sam pravi: **V čast božjo in za zveličanje duš.**

A. Z.

DR. FRANC JAKLIČ:

PET ZANIMIVIH *pisem*

V arhivu »Baragove zveze« v Marquetu, mestecu na severu Ameriških združenih držav, je zelo mnogo listin in pisem, ki se nanašajo na našega največjega misijonarja Friderika Barago. Hranijo se v izvorniku, v prepisu ali tudi v fotografskem posnetku. Zbral in uredil jih je ing. Joseph Gregorich. Med njimi jih je nekaj, ki so za puščina po nekdanji dunajski »Leopoldinini ustanovi v podporo Cerkve v Severni Ameriki«, zdaj jih pa hrani dunajsko škofijstvo. Izmed njih hočemo tu objaviti 5 pisem: 4 Baragove in eno o Baragi.

Morda nekateri čitatelji niso imeli priložnosti, seznaniti se z Baragovim življenjem in delom. Orisali jim ga bomo v značilnih potezah.

Pregled Baragovega življenja in dela

Friderik Baraga se je rodil 1. 1797 v graščini Mala vas v dolenski župniji Dobr-

nič. Ko je imel dve leti, je pa njegov oče kupil grad in veleposestvo v Trebnjem. Tam je Baraga živel do 9. leta, ko sta ga roditelja poslala v ljubljanske šole. Takrat so bile še samo nemške; za časa Napoleonove Ilirije (1809–1813) je pa bil učni jezik slovenski in so se učili tudi francoščine. Znanje jezikov, ki si ga je pozneje pridno izpopolnjeval, je Baragi na misijonih in kot škofu zelo prav hodilo. V Ljubljani je s sestrama stanoval pri svojem pobožnem botru, profesorju Juriju Dolinarju, bogoslovnem profesorju svetnega stanu. Ko mu je bilo 11 let, mu je umrla mati; v njegovem 16. letu pa oče. Trebanjski grad in veleposestvo je zapustil njemu. Baraga je mislil, da bo gospodaril v Trebnjem ali pa da bo vstopil v državno službo; Dolinarjevo zgledno vzgojeno in krepostno hčer Anico si je zamislil za bodočo ženo. V letih 1816–1821 se je učil na Du-

Škof Friderik Baraga
(Naslikal Matevž Langus)

naju pravnih ved in jih je s prav dobrim uspehom tudi dovršil. V državno službo pa ni vstopil, ker ga je apostol Dunaja sv. Klemen Dvořak-Hofbauer po dolgi spovedi 25. julija 1817 dobil za višje duhovno življenje, proti koncu l. 1820 pa za duhovniški stan. Ko se je vrnil z Dunaja, je prepuštil svojo veliko dediščino starejši sestri Amaliji, poročeni Gressel.

Od l. 1821 do 1823 se je v ljubljanskem bogoslovju učil svetih ved. Dne 21. septembra 1823 je prejel mašniško posvečenje in je drugo jutro v svoji ponižnosti že ob petih zjutraj opravil na stranskem oltarju sv. Rešnjega Telesa v ljubljanski stolnici tiho novo mašo. Eno leto je še ostal v bogoslovju, potem je pa bil nastavljen za kaplana v lepi, a težavni župniji Šmartno pri Kranju. Tam je molil, se na razne načine mrtvičil in dohodke kakor tudi del svoje hrane razdajal revežem. Tiste čase je vladal v katoliških deželah srednje Evrope in tudi v ljubljanski škofiji brezsrčni janzenizem in zlasti oznanjal strogo božjo pravičnost in strah pred pogubljenjem; nič pa ni ve-

del o božji ljubezni in je bil zato tudi proti češčenju Jezusovega Srca. S pretiranimi zahtevami je ljudi odvrčal od spovedi in sv. obhajila. Mladi kaplan Baraga se mu je pa na prižnici in v spovednici neustrašeno ustavljal; širil je pobožnost do Jezusovega Srca v šmartinski župniji in v vsej okolici. Ljudstvo ga je zelo ljubilo in rado ubogalo; predstojniki in stanovski tovariši so ga pa sramotili in preganjali. Bil je kazensko prestavljen v oddaljeno Metliko ob hrvaški meji. Ker je spet deloval proti načelom janzenizma, ga je tudi tukaj čakalo zaničevanje in nasprotovanje. Župljani so ga pa zelo ljubili, saj je samo zanje živel. — Ko je bil v Metliki, je izšel njegov sloveči molitvenik »Dušna paša«, ki ga je bil sestavil že v Šmartnem. Mnogo velikih izdaj je doživel. Slovenci so se učili po njem tudi brati. Celovška Mohorjeva družba je izdala molitvenik »Jezus, dobri Pastir«; molitve v njem so vzete iz Baragove »Dušne pašes«. Letos bo družba molitvenik ponatisnila. Baraga je izdal še nekaj drugih izvrstnih slovenskih nabožnih knjig, dve še potem v Ameriki.

Ves je gorel za duše, a je tudi sprevidel, da v domovini ne bo mogel delovati po željah svojega srca. Bog ga je poklical v indijanske misijone Severne Amerike. Na sv. Alojzija dan l. 1829 mu je prišla v roke knjižica o kričeči potrebi v ondotnih misijonih. Takoj se je odločil, da bo šel, kljub zadrževanju obeh sester in nekaterih prijateljev. Začel je iskati potrebna dovoljenja. Dunajska »Leopoldinina ustanova za podporo Cerkve v Severni Ameriki« se je zavzela, da ga bo vsaj deloma podpirala. Od kaplanskih dohodkov si ni niti toliko prihranil, da bi bil imel za potnino; plačala mu jo je.

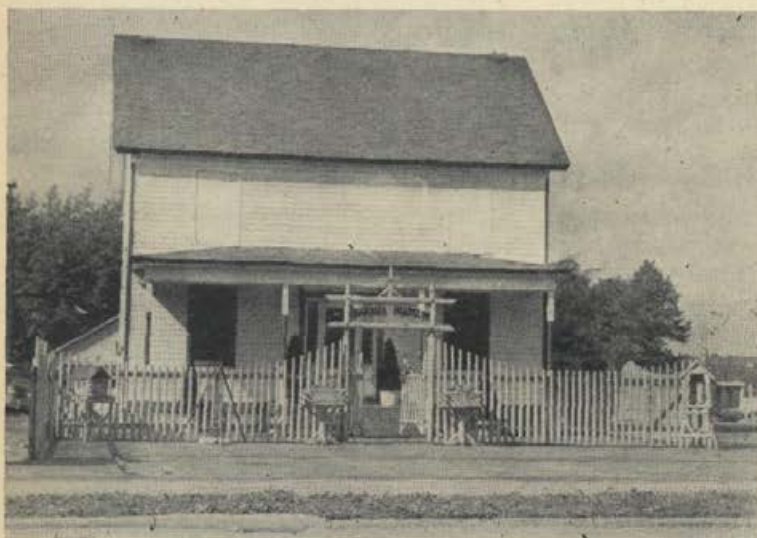
29. oktobra 1830 se je poslovil od svojih dragih in se odpeljal s poštnim vozom proti Ameriki. Od Havra do New Yorka se je v najcenejšem razredu peljal na počasni jadnici. Dne 18. januarja se je pripeljal v Cincinnati k svojemu novemu škofu Fenwicku. Ta ga je v maju, ko so se odtajala tri velika jezera na severu Združenih držav, osebno peljal na že obstoječo misijonsko postajo Krivo drevo (nekdanji francoski jezuitski misijon Arbre Croche) v severnovzhodnem zalivu Michiganskega

jezera. Tam je Baraga z velikim blagoslovom goreče deloval med rodом Otava do jeseni l. 1833. Sestavil jim je molitvenik »Otawa Anamie Misinaigan«. Peš, pozimi s težkimi in okornimi krpjami na nogah, na nizkih saneh, ki so bili vanje vpreženi mršavi psi, ali v krhkem indijanskem čolnicu iz brezovega lubja je potoval od ene indijanske kočе, polne nesnage in mrčesa, do druge, vabil v katoliško vero ali k božji službi v kakšno izmed skrajno ubožnih cerkvic, zgrajenih iz brun, brez lesenih tal in brez stropa, da se je videlo ostrešje. Na svojih misijonskih potovanjih je mnogokrat prišel v smrtno nevarnost, ki ga je iz nje Bog včasih kar čudežno rešil. — Ko je tam okoli že skoraj vse Indijance spreobrnil, se je preselil proti jugu, k Veliki reki (Grand River), kjer je zdaj veliko mesto Grand Rapids. Tam je Indijance tudi klical k treznosti, ker so jim nakupovalci kož ustreljene divjačine žganje kar vsiljevali kakor tudi drugod Indijancem. Zato so mu neko noč tuleč štiri ure oblegali stanovanjsko kočо, da bi ga ubili. Takrat je kleče napravil zaobljubo, da nikoli več ne bo pokusil nobene opojne pijače, tako zadostoval za pijančevanje Indijancev in jim dajal dober zgled. Zaobljubo je v vseh okoliščinah natančno držal, tudi ko je bil na potovanih ves izčrpan ali do kože premočen.

Vlada Združenih držav je nameravala Otavane, kakor druge Indijance, pregnati na zahod od veletoka Misisipi. Ker je Ba-

raga Indijance dvigal k treznemu in poštenemu življenju, ji je s tem jemal pretvezo za preselitev. Zato ga je odslovila od Velike reke. Poleti l. 1835 se je po Huronskem in Gorenjem jezeru (Lake Superior) peljal na svojo tretjo misijonsko postojansko, v La Pointe, na južni obali zahodnega dela Gorenjega jezera, ki je veliko kakor Jadransko morje. Poslej je ob tem jezeru, med Indijanci rodu Očipve, ostal vse življenje in tudi počiva ob njem. V te mrzle pokrajine so prišli za njim še drugi slovenski misijonarji: Pirc, Škola, Mrak (njegov naslednik v škofovstvu), Čebulj in nato še drugi, ki jih bo zgodovina severnoameriških misijonov vedno častno omenjala.

Kakor ob Veliki reki, je tudi v La Pointu začel misijon popolnoma znova. Da je mogel postaviti dostojno cerkev, je odšel jeseni l. 1836 za eno leto v Evropo, tudi med slovenske rojake, in nabiral prispevke. Po vrnitvi ga je detroitski škof Rese postavil za svojega namestnika nad indijanskimi misijoni škofije. V La Pointu je Baraga pisal za Očipvejce nabožne knjige. Do tedaj njih beseda še nikjer ni bila natisnjena; Baraga jo je povzdignil med omikane, pismene jezike. — Ko so bili Indijanci La Pointa in tudi daljne okolice že vsi spreobrnjeni, se je preselil proti vzhodu, na četrto in zadnjo misijonsko postajo, v L'Anse, ki leži ob globokem zalivu Gorenjega jezera. Od družbe, ki je dajala Indijancem za kože divjačine, za nalovljene

Baragova škofovska
hiša v
Sault Sainte Marie.
(V nji je zdaj Baragov
muzej.)

ribe in za sladkor iz sladkornega javora življenjske potrebščine, je kupil za 60 dolarjev opuščeno leseno skladišče, ga dal prepeljati preko zamrzlega zaliva in pregraditi in prirediti za kapelo, za svojo stanovanjsko sobico in za šolo. Okoli kapele je postavil za spreobrnjene indijanske družine okoli 30 majhnih, a udobnih in opremljenih lesenih hišic, kakor so nekoč jezuiti v Paragvaju stavili svoje indijanske redukcije. V svoji borni sobici je dal dokončno dovršenost svojima dvema velikima knjigama, ki se je z njima uvrstil med največje jezikoslovce: svoji slovnici in svojemu očipvejsko-angleškemu slovarju. Očipvejski jezik je zelo težak; v njem prevladujejo glagolske oblike, zato so besede zelo dolge. Denar za svoje misijonske izdatke in naprave je dobival z Dunaja, iz Linza, iz Münchena, zlasti pa od pariško-lyonske Družbe za širjenje vere; nekaj malega je za indijanske šole prispevala država, a je dajala protestantskim misijonom in šolam veliko prednost.

Ko je l. 1848 država kupila od Očipvejcev njih ozemlje, je začela na njem odpirati rudnike. Zelo izdatni bakreni rudniki so bili zahodno od L'Ansa, na Keweenawskem polotoku. K njim so se v trumah priseljevali angleško govoreči Irci, kanadski Francozi in Nemci. Med njimi je bilo mnogo katoličanov. In tja je šel Baraga vsako leto trikrat ali štirikrat, za tri tedne; maševal je, pridigal, spovedoval in obhajal, učil otroke, prevideval bolnike, poročal, blagoslavljal grobe itd. Koliko dela, skrbi in tudi nevarnosti na potovanjih po jezeru in po suhem! Z indijanskim spremljevalcem je oprtav in sklonjen nosil vse mašne in druge potrebščine.

Poleti l. 1953 je papež Pij IX. ustanovil 12 novih škofij za Severno Ameriko. Za gornji del zvezne države Michigan je ustanovil misijonsko škofijo ali apostolski vikariat in je krepostnega in gorečega Friderika Barago postavil za škofa. Takrat je imel 56 let. Na vseh svetnikov dan l. 1853 je v Cincinnatiju prejel škofovsko posvečenje. Za sedež apostolskega vikariata je izbral mestoce Sault Sainte Marie prav v vzhodnem kotu Gorenjega jezera, kjer se preлива v Huronsko. Imel je 10.000 verni-

kov, polovica Indijancev in polovica belih priseljencev. Imel je 6 cerkvic, 5 duhovnikov in 5 šol. Takoj po škofovskem posvečenju se je odpeljal v Evropo po duhovnike in po denar. Šel je v Rim, v Pariz, na Dunaj in tudi v slovenske kraje. Obiskal je lavantinskega škofa Antona Martina Šlomška, ki je stalno podpiral njegove misijone; zdaj mu je dal za njegovo škofijo dva brata duhovnika, Jožefa in Jurija Reš iz Póreč pri Velikovcu, ki sta pa rajši ostala v južnejših škofijah Združenih držav.

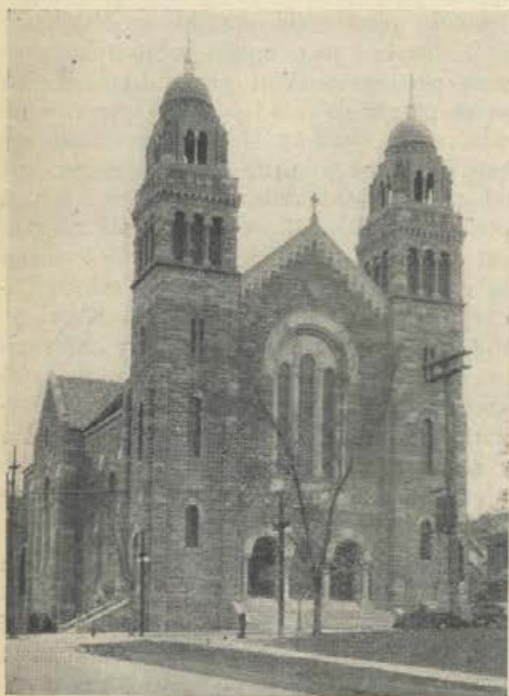
Potem je 12 let vodil iz Saulta svojo majhno, a obsežno škofijo. Sosednji škofje so ga preprosili, da je vzel v dušno oskrbo vsa indijanska naselja okoli Gorenjega jezera, saj je bil edini škof, ki je gladko govoril in pisal težki otavski in očipvejski jezik. Pozimi je pomagal v Saultu v dušnem pastirstvu, zlasti pri Indijancih. Ko so se pa na spómľad odtajala zamrzla jezera, se je vozil na ladjicah in čolnih od ene misijonske postaje do druge, potoval od enega rudnika do drugega in povsod pridigal, učil mladino, spovedoval, obiskoval zdrave in bolne in govoril indijansko in v drugih jezikih, ki jih njegovi misijonarji večinoma niso vseh znali. Časti je tudi kot škof le malo užil, pač pa obilo navora in truda, razočaranj in drugih bridkosti. Nekolikokrat se je že mislil odpovedati vikariatu, ki je bil l. 1857 povzdignjen v redno škofijo. Pa je vendar nesel težko breme naprej, v čast božjo in za zveličanje duš, tja do svoje smrti.

Do maja l. 1866 je stoloval v Saultu Sainte Marie. To leto, ko se je stajal led na Gorenjem jezeru, se je pa preselil proti zahodu, v mestoce Marquette na južnem bregu jezera. Tam je podelil mašniško posvečenje samo enemu bogoslovcu, Belokranjcu Ivanu Vrtinu, ki je l. 1879 za Mrakom prevzel njegovo škofijo.

Že pozno v jeseni se je odpravil v daljni Baltimore na cerkveni zbor vseh škofov Severne Amerike. Tam ga je 9. oktobra zadela kap. Padel je na stopnicah in bi bil na mestu umrl, da mu ni škofovski naprsni križec, posnetek tistega, ki mu ga je bil l. 1854 dal cesar Franc Jožef, zasekal rano, ki mu je iz nje odteklo precej krvi. Ko si

je za silo opomogel, so ga peljali nazaj v Marquette. Tam je dolgih 15 mesecev v hišici, ki še stoji, trpel zaradi vedno večje ohromelosti. Niti po sobi hoditi in nazadnje tudi govoriti ni več mogel. Bil je osamljen, le tu pa tam ga je obiskal kakšen izmed maloštevilnih zvestih mu duhovnikov. Svojih zadnjih 20 dolarjev je dal za indijansko sirotišnico in šolo v L'Ansu. Telesno in dušno trpljenje je prenašal s svetniško vdanostjo in potrpežljivostjo in ni hotel sprejeti nobenega priboljška. In iz svoje bolniške postelje je moral voditi vso škofijo, upajoč na pomožnega škofa, ki pa ni prišel.

19. januarja l. 1868, pred svitom nedelje Jezusovega Imena, je izdihnil. Bil je silen

Nova marquetteška škofijska cerkev iz l. 1939

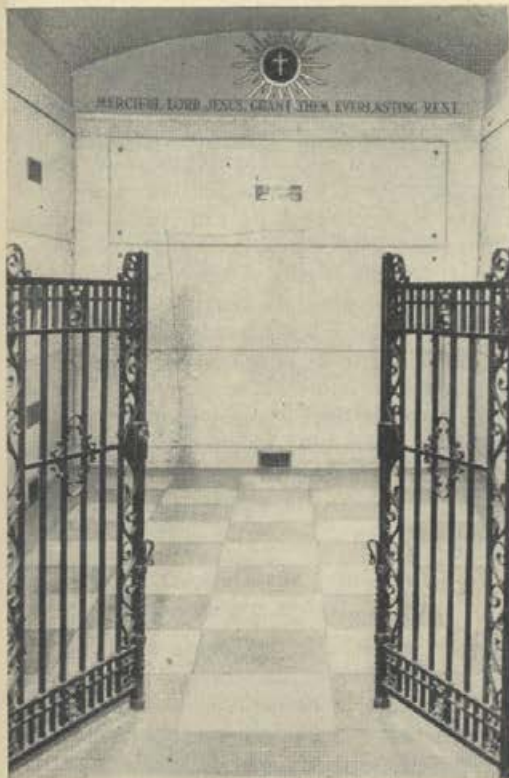
mraz, zato so s pogrebom lahko čakali 12 dni. Pa je moglo zaradi viharjev in zameotov priti samo 6 duhovnikov. Položili so ga k zadnjemu počitku v pripravljeno grobnico pod stolnico. Dvakrat je nad njim pogorela; zdaj tam počiva pod novo, kamnitno in veličastno. — Pojdimo v duhu k marmornati plošči, ki zakriva njegove zem-

ske ostanke, in prosimo Boga, da ga poveliča za blaženega. Priporočajmo se mu v svojih telesnih in dušnih zadevah in mu dajajmo priložnost, da nam pri Bogu izprosi uslišanje.

PETERO NEOBJAVLJENIH PISEM

Prva štiri pisma je napisal Baraga poleti l. 1830 kot kaplan v Metliki. Po celoletnem čakanju se mu je končno le zdelo, da je za njegov odhod v severnoameriške misijone vsaj v poglavitnem vse urejeno in pripravljeno. Poln hvaležnosti je pisal 25. julija 1830 Leopoldinini ustanovi (1. pismo). — Že mesec dni nato se mu je pa stemnilo pred očmi. Nekaj duhovnikov in svetnih ljudi mu je nujno odsvetovalo iti v misijone, češ da je telesno šibek in slabih nog. Še dolgotrajno vožnjo z ladjo na jadra bo komaj zmogel; kako pa bo zmagoval skrajno naporna misijonska potovanja po suhem in po velikih jezerih? Za te pomisleke je vedel tudi knezoškof Anton Alojzij Wolf. Ko ga je 17. avgusta priporočil Leopoldinini ustanovi, naj ga sprejme za svojega podpiranca, je dostavil, da telesno ni močan in da ga za misijonstvo bolj priporoča njegova pobožnost, ki daje mnogo upanja, da bo zelo dobro deloval.

Baraga je poslušal in premišljeval te pomisleke in je 30. avgusta sporočil Leopoldinini ustanovi, da preklicuje svojo namero, iti v Ameriko (2. pismo). — Isti dan je pisal tudi dunajskemu pomožnemu škofu Janezu Mihaelu Leonhardu, ki je bil na ravnateljstvu Leopoldinine ustanove posebno vpliven (3. pismo). — Tri tedne je trajala v njem ta silno mučna borba. Potem se je pa pomiril in je 22. septembra, prav na 7. obletnico svoje nove maše, preklical svojo odpoved (4. pismo). — 5. pismo je pa pisal poldrugo leto kasneje, 31. marca 1832, dunajski redovnik-redemptorist Simon Sänderl, ki je bil prav tako dober znanec Baragov z obiskov pri Hofbauerju. Pismo je pisal v Kopru, ko je s sobrati potoval proti Trstu, da se po morju odpeljejo za Barago, ki jim je v Ameriki deloma že pripravil delovno področje.

Baragova grobnica pod škofijsko cerkvijo
v Marquettu.

1. pismo: Baraga se znova priporoči Leopoldinini ustanovi za sprejem v misijon.

Prečastito osrednje ravnateljstvo!

Z nepopisno radostjo in s čustvom hvaležnosti, ki ga ne morem izraziti, sem bral razveseljivi velecenjeni dopis od 18. tega meseca, ki mi v njem prečastito osrednje ravnateljstvo Leopoldinine ustanove najblagohotneje zagotavlja, da mi hoče iti z vso pripravljenostjo na róke in vse storiti, da se mi izpolni moja najprisrčnejša želja in da bom vstopil v misijonski zavod v Cincinnatiju. — Božja najmodrejša previdnost bodi slavljena na veke, ki je tako ukrenila, da bom, kakor za trdno upam, kmalu videl izpolnjeno svojo dolgoletno željo!

Zdaj sporočam o sebi, kar velecenjeni dopis od 18. tega meseca zahteva; podatki

so potrjeni od mojega prečastitega knežškofijskega ordinariata. Rojen sem bil 29. junija 1797 v župniji Dobrníč na Dolenjskem. Šolal sem se deloma v Ljubljani, deloma na Dunaju z dobrim uspehom. (V svoji skromnosti zamolči, da je bil skoraj zmerom odličnjak.) Bil sem 21. septembra 1823 posvečen za duhovnika; potem sem bil nekaj let kaplan v neki župniji na Gorenjskem (v Šmartnem pri Kranju) in sem zdaj za kaplana v Metliki na Dolenjskem. Moje zdravje je zdaj v dobrem stanju in doslej ne čutim nobene napake ne v prsih ne v kakšnem drugem delu telesa.

Od tujih jezikov govorim italijansko in francosko precej gladko, od angleškega pa znam do zdaj šele samo osnovna pravila slovnice.

Slednjič prosim še enkrat najpokorneje, da mi prečastito osrednje ravnateljstvo najblagohotneje pomaga pri uresničenju moje želje.

Metlika, 25. julija 1830.

Friderik Baraga,
kaplan v Metliki.

2. pismo: Baraga preklicuje svojo prijavo za misijon.

Prečastitemu osrednjemu ravnateljstvu Leopoldinine ustanove na Dunaju.

Da bi uresničil željo, ki me je navdajala in razveseljevala že več let, sem nedavno vložil prošnjo na preč. osrednje ravnateljstvo, naj mi pomaga do izpolnitve te želje, da bi vstopil v severnoameriške misijone. To prečastito ravnateljstvo je takoj pokazalo svojo pripravljenost; in tako se je zgodilo, da sem po svojem preč. knežškofijskem ordinariatu vdrugič pisal na to preč. ravnateljstvo in sem ga živo prosil, da mi izposluje zagotovitev sprejema v cincinnatsko škofijo.

Zdaj pa moram, pod pritiskom svoje vesti, v svoje osramočenje priznati, da se za tako veliko in težavno delo, kakor je misijon v tujem delu sveta, čutim mnogo prešibkega in nezmožnega. Na preč. osrednje ravnateljstvo sem sicer pisal, da je moje zdravje v dobrem stanju; zdaj pa moram priznati, da imam zelo razbolele in poškodovane noge (sehr wehe und schadhafte Füße) in imam sploh slabotno teles-

no zgradbo (habe eine schwache körperliche Konstitution), kar se mi tudi na zunanji vidi, saj sem zmerom suh in bled in šibke, majhne postave (immer hager und blass, und von schwacher, kleiner Statur). Res si ne upam prenesti niti vožnje do Cincinnatija, še mnogo manj pa težav misijona. To pravijo na splošno vsi, ki se spustijo z menoj v razgovor o tej točki, in mi odsvetujejo to namero, ki bi me v kratkem času po nepotrebnem spravila ob življenje. In odkar se je razvedelo, da hočem iti v misijon, sem od mnogih, tudi od zelo skušenih mož, ki me bolj poznajo, kakor se pa sam poznam, prejel pisma, ki mi v njih soglasno odsvetujejo namero, ki daleč presega moje slabe moči.

Prosim torej, da se preč. osrednje ravnateljstvo ne trudi več za omenjeno zagotovilo sprejema, saj se s tem popolnoma odpovedujem nameri, ki mi je prav noben ne svetuje, ampak mi jo vsi odsvetujejo.

Zdaj pa prosim preč. ravnateljstvo prav prisrčno, da, prosim Vas za božjo voljo, zaradi ljubezni do bližnjega, ki nam jo je Kristus Gospod tako zelo priporočal: prosim Vas, da me ščitite pred mojim preč. knezoškofijskim ordinariatom. Zato prosim, da o tej moji zadevi nič ne pišete na moj preč. ordinariat; če mi hoče preč. ravnateljstvo izkazati usmiljenje, naj marveč meni piše, da me tako pomiri in mi zagotovi, da je prejelo ta moj odpovedni dopis in da je nato odgovorilo samo meni, ne pa mojemu preč. ordinariatu.

Metlika, 30. avgusta 1830.

Friderik Baraga,
kaplan v Metliki.

3. pismo: Baraga piše dunajskemu pomožnemu škofu Leonhardu.

V tej zadevi je Baraga še isti dan 30. avgusta 1830 pisal tudi pomožnemu škofu Janezu Mihaelu Leonhardu, najbolj odločilnemu odborniku Leopoldinine ustanove. Takole ga prosi:

Vaša škofovska milost!

V zadevi, o kateri sem to pot pisal na prečastito osrednje ravnateljstvo Leopoldinine ustanove, se še posebej obračam na Vašo škofovsko milost, ki ste vodilni član tega društva; in samo zato se še posebej

obračam na Vako škofovsko milost, da Vas prisrčno in za božjo voljo prosim, naj bi Vaša škofovska milost stvar tako naravnala, da bi za to mojo odpoved ne zvedeli takoj na mojem preč. škofijskem ordinariatu; bojim se namreč, da bi si utegnil s tem nakopati nenaklonjenost, sovražnost in preganjanje mojega zelo strogega preč. škofa. Sčasoma bom že sam pred njim zadevo uredil, ne da bi žalil svojo vest.

Ako bi kaj prišlo v moji zadevi iz Cincinnatija, prosim, da ne dopušljete.

Končno še enkrat ponovim svojo zelo nujno prošnjo, ki je iz tehtnega razloga res zelo nujna.

Čast mi je, biti z vsem spoštovanjem in najglobljim poklonom Vaši škofovski milosti vdani služabnik

Friderik Baraga.

Metlika, 30. avgusta 1830.

P. S. Prosim Vašo škofovsko milost, da tega mojega pisanja nikomur ne pokažete.

V pojasnilo: Baraga se je škofa Wolfa zelo bal, kakor se razvidi tudi iz tega pisma. Pa se ga je neupravičeno bal. Wolf je res bil, vsaj v prvi dobi svojega škofovstva, brezpogojno in v vsem pokoren vladi, ki so jo takrat še vedno vodila janzenistovsko-jožefinska načela. Na njeno zahtevo je bil — po ovadbi starološkega dekana Jerneja Božiča — ukazal v marcu 1828 šmartinske mu župniku Juriju Kalanu, da izvrši preiskavo zoper kaplana Barago, češ da širi »neke skrivne bratovščine«, namreč bratovščino Jezusovega Srca in krajevno dekleško pobožno društvo »Kronaric Matere božje«. Dne 19. aprila je potem škof Wolf pisal dekanu Božiču v Staro Loko, da je šmartinskega kaplana že poučil in da upa — za kar se je pa bil Baraga že pred preiskavo sam od sebe odločil —, da bratovščin ne bo več podpiral. Zdelo se je, da je zadeva s tem urejena. Pa je bil Baraga vzlic temu že 28. maja prestavljen za tretjega, zadnjega kaplana v oddaljeno Metliko. Vlada je škofu Wolfu tako velela. Na tej poniževalni stopnji je Baraga tudi ostal, ker je vlada vsako leto škofu določala, kam in na katero stopnjo naj nastavi ali prestavi kaplane. — Ko je pa knezoškof Wolf izvršil te zahteve ljubljanske vlade, je bil Baragi kar dovolj naklonjen; priznaval je, da je kreposten in goreč duhov-

nik, čeprav po njegovih nazorih še ne dovolj moder in umirjen; cenil ga je tudi kot pisatelja molitvenikov, zlasti »Dušne pašee«, ki je doživljala vedno nove ponatise. Pošiljal mu je podporo za njegove misijone.

4. pismo: Baraga preklicuje svojo odpoved.

Prečastito osrednje ravnateljstvo (Leopoldinine ustanove)!

Nikdar v svojem življenju nisem kakšnega koraka tako obžaloval, kakor je bil ta nepremišljeni korak, ki sem ga napravil 30. avgusta tega leta, ko sem pisal prečastitemu osrednjemu ravnateljstvu, da se odpovedujem svetemu misijonstvu. Že mnogo let želim doseči ta sveti cilj. Ta sklep je ostal v meni vseskozi nespremenjen. Ravno v mesecu avgustu so mi ga pa omajali nekateri duhovniki in tudi drugi prijatelji in znanci, ko so zvedeli za moj sklep. Velike težave tako dolgega potovanja in pretirano naslikane težkoče misijonov so mi opisovali na tak način, da sem začel dvomiti, ali bom mogel vzeti to delo nase. Slednjič sem prišel na nesrečno misel, odpovedati se svoji dolgoletni želji in nameri. Komaj je pa odpovedno pisanje odšlo, sta se me polastila tako velik kes in nemir vesti, da sem trdno sklenil in Bogu obljubil, za taka prišepetavanja se nič več ne meniti in gotovo iti v misijon, če bi le prišel poziv iz Cincinnatija. — In glej. Oče usmiljenja je spet milostno sprejel vračajočega se izgubljenega sina in mi je danes tako nepričakovano poslal tako dolgo in tako hrepeneče zaželeni poziv k apostolskemu misijonskemu delu.

Tisočkrat bodi Bog zahvaljen, da me le še to pot ni zavrnil! Zdaj se hočem še prav posebno varovati, da se ne bom dal nobeni skušnjavi omajati v zaupanju, ki sem ga dolžan vsemogočnemu, predobremu in neskončno modremu Bogu, in da se ne bom nikdar več pregrešil zoper to čednost, ki Bog zavoljo nje dela slabotne močne in majhne naredi velike.

Da sem pa napravil ta nepremišljeni, mojim dolgoletnim neprestanim željam tako čisto nasprotni korak, je Bog samo zato dopustil, da me poprej še poniža in sicer poniža pred tako častitljivimi, vzvišenimi osebami, kakor ste člani prečastitega osrednjega ravnateljstva Leopoldinine ustanove,

— preden mi je podelil visoko, neskončno veliko milost poziva v misijon. Hvala mu, da me je ponižal, da morem tembolj razločno spoznati na eni strani svojo slabotnost, na drugi strani pa njegovo prizanesljivo dobroto, in da bom še toliko bolj utrjen v ponižnem zaupanju edinole nanj.

Zdaj pa prosim vse člane prečastitega osrednjega ravnateljstva za odpuščanje mojega nepremišljenega in prenagljenega koraka, ki mi ga bo kakor z gotovostjo upam, odpustil tudi Bog, saj sem ga takoj obžaloval in sem zdaj trdno odločen, popraviti ga.

Tudi si ne morem kaj, da se ne bi z ganjenim srcem zahvalil prečastitemu osrednjemu ravnateljstvu za plemenito, modro, pristno krščansko prizanesljivost, ki je z njo ravnalo z zablodelim in preslepljenim, ki se je dal z napačnim prišepetavanjem za nekaj časa odvrniti od prave poti.

Kar pa zadeva nameravana mi denarna sredstva, si nikakor ne upam prositi zanje, ker sem se storil nevednega vsake posebne podpore. Najpokorneje pa prosim za priporočilno pisanje na cesarsko-kraljeve diplomatske agente, ki se bom pri njih oglasil na čakajočem me potovanju, in sicer čimprej, da se morem potem takoj v Gospodovem imenu vzdigniti na pot.

Metlika, dne 22. septembra 1890.

Friderik Baraga,
kaplan v Metliki.

Z izrazom »cesarsko-kraljevi diplomatski agenti« misli avstrijske konzule v večjih mestih, skozi katera bo potoval.

Tudi v tej silni notranji borbi stoji Baraga velik pred nami. Njegova ponižnost je bila že tedaj velika.

5. pismo: Redemptorist Sänderl piše 31. marca 1832 iz Kopra na Dunaj.

Ko se je Baraga kot jurist na Dunaju seznanil s sv. Klemenom Hofbauerjem, se je polagoma seznanil tudi z njegovimi redovnimi sobrati — redemptoristi in je potem imel stalne stike z njimi. S tistimi, kar jih je bilo na Dunaju, se je razgovarjal ali si dopisoval tudi o svoji nameri, iti kot misijonar med Indijance severne Amerike. Tudi oni so se odločili, da bodo nekaj

svojih ljudi poslali tja. L. 1829 je prišel generalni vikar cincinnatske škofije, Nemeec Friderik Resć, poznejši Baragov škof v Detroitu, v Avstrijo po misijonarje in po denarno pomoč. Šel je prosit tudi p. Passerata, tedanjega predstojnika avstrijske, nemške in švicarske province redemptoristov. Tudi o njem teče postopek, da bi bil proglašen za blaženega. V aprilu leta 1832 so se na stroške Leopoldinine ustanove res vkrcali v Trstu za Ameriko redemptoristovski duhovniki Simon Sänderl, Franc Hätscher in Franc Tschenhend; z njimi so bili redovni bratje Jakob Koller, Alojzij Schuh in Venčeslav Vitopil. Baraga je na cincinnatskem škofijstvu vse potrebno uredil zanje. Ko je prišel 29. avgusta tistega leta 1832 iz Krivega drevesa v Detroit, da dá tiskati svoj prvi indijanski molitvenik »Otawa Anamie-Misinaigan«, je tam že dobil p. Sänderla in Hätscherja. Iz Detroita je 17. septembra pisal p. Hätscher Leopoldini ustanovi na Dunaj: »Semkaj je prišel velečastiti g. Baraga iz Krivega drevesa. Gre mi po bratovsko na róke in mi mnogo pomaga, a se bo kmalu vrnil med svoje ljubljene Otavane, ki vrši med njimi čudeže zveličanja. Zelo je ubog in živi kakor trapist, pa je pri vsem tem presrečen. Jaz to dobro razumem in bi bil rad deležen trpljenja in tolažbe tega izrednega moža. V Krivo drevo hoče vzeti mojega spremljevalca brata Alojzija, ki bi naj tam izučil nekaj Indijancev v ključavničarstvu in kovaštvu.«

To naj bo za pojasnilo k 6. pismu. Napisal ga je p. Sänderl zadnjega marca 1832 v Kopru, ko je z omenjenimi sobrati potoval proti tržaškemu pristanišču. Pisal ga je Karlu Lichtenbergu, tajniku Leopoldinine ustanove, na Dunaju. V pismu nas zanima zlasti to, kar pravi o Baragi in o njegovi sestri Amaliji. Takóle poroča:

»Zavoj, ki ste ga poslali za nami in ki je bilo v njem zaprto pismo na g. Reseja in g. Barago, obenem s pisanjem z Vašo roko na našo potujočo družbo, mi je dostavil g. pl. Reiher; mi vsi se Vam zahvaljujemo za Vašo prijateljsko miselnost do nas. Omenjate zaprto pisanje našega patra generalnega vikarja do nas, ki ga pa ni bilo v zavoju.

O našem potovanju bom že poslal osred-

njemu vodstvu Leopoldinine ustanove potrebna poročila. Za zdaj bi pač ne mogel kaj povedati, ker smo napravili šele nezatno pot. Odšli bomo (iz Trsta) šele okoli 10. aprila z newyorško trgovsko ladjo, ki smo z njo že napravili pogodbo. Kapitan je zahteval za prevoz in za vso oskrbo 100 španskih tolarjev za vsakega, kar je vsekakor zmerna vsota. Začasno bivamo v Kopru, nekaj pri frančiškanih, nekaj pri kapucinih.

To pismo Vam pišem, zelo spoštovani g. Lichtenberg, zlasti zato, da Vam povem, kako zanimivo poznanstvo smo napravili v Ljubljani s sestro in družino g. Barage. V Gradcu so nam dali modri nasvet, da ostanimo 10 dni na Štajerskem in Kranjskem; s tem se umaknemo nadležnemu kontumacu v Štorah pred Trstom, ker se ta čas odšteje kot kontumac. Ubogali smo ta nasvet in v Štorah nas res niso prav nič nadlegovali. Ostali smo tri dni in pol v Ljubljani in smo imeli v tem času dovolj priložnosti, spoznati Baragove. Gospa Gressel (Amalija) je bila nepopisno vesela, da bo njen brat dobil tam naslednike in nemško govoreče sobrate. Ni se naveličala poslušati, slišati in spet poslušati vse, kar se naša na misijon in na njenega ljubljenega brata. Posebej je povprašala po Vas, g. Lichtenberg, ker si je o Vaši pobožnosti in kreposti ustvarila visoko mnenje, zaradi velikih zaslug, ki ste jih izkazali njenemu bratu Baragi, ali bolje rečeno, koristim svete vere, ki si o nji želi, da bi se širila in množila, in je to njena tolažba in njeno veselje. Ko sem ji kar najbolj nazorno govoril o Vas, g. Lichtenberg, bi bil moral spet in spet začeti znova. Bodite torej na to pobožno dušo še posebno pozorni in jo razveselite z vsem, kar bi ji utegnili narediti veselje. Njena sinova Karel in Jožko sta vredna take matere.«

Baraga in njegova starejša sestra Amalija sta bila zelo navezana drug na drugega. To Sänderlovo pismo nam potrди, da je Amalija z velikim razumevanjem spremljala in podpirala bratovo delo.

Potem beremo v pismu, kaj je p. Sänderl v Ljubljani zvedel o spoštovanju, ki ga je Baraga zaradi krepostnega življenja užival v mestu in po deželi. Prenesel je dušnopastirska načela sv. Klemena Hof-

bauerja v ljubljansko škofijo in je žel pri svojem pridiganju, spovedovanju, previdevanju bolnikov in pisanju nabožnih knjig izredne uspehe, četudi so mu zelo nasprotovali. Sänderl piše:

»S posebno skrbnostjo smo poizvedovali tudi o osebnosti g. Friderika Barage, ki je v Ljubljani in zunaj nje dobro znan. Slavimo bogoljubno miselnost, ki jo je širil. Njegova posebna zasluga je, da je iz Ljubljane odstranjeval zelo zakoreninjeni jansenizem. Spet je vpeljal prejemanje zakramentov; tako je pobožna miselnost začela tudi tam kliti. Ljubljanski frančiškani izpričujejo to z besedami in svojim lastnim zgledom, saj vsak dan sedijo v spovednici. Zaradi tega načina dušnega pastirstva, ki se zdi nov, si je pa g. Baraga nakopal nasprotnike, ki so mu povzročili mnogo zoprnosti in so mu v nemajhni meri pripomogli do sklepa, postati misijonar. Pokazali so nam knjigo g. Barage v kranjskem (slovenskem) jeziku o obiskovanju sv. Rešnjega Telesa; spoznali smo v tej slovenski obleki našega blaženega Alfonza (Liguórijskega). Prav tako so nam pokazali še drugo njegovo knjigo o češčenju preblazene Device Marije. Frančiškanski p. gvardijan nam je razrešil uganko: G. Baraga — tako nam je dejal — je študiral na Dunaju pravne vede in je prišel v tesnejši stik z nekim patrom Hofbauerjem, ki je dal njegovemu duhu to smer (hat in Wien die Jura studiert und ist mit einem gewissen Pater Hofbauer in nähere Berührung gekommen, der seinem Geiste diese Richtung gegeben hat). Dobro; tu smo zalotili medveda v njegovem brlogu.«

Ko je p. Sänderl v Kopru to pisal, je bil Hofbauer 12 let v grobu. Ne njegov učenc Rauscher, poznejši dunajski nadškof-kardinal, ne noben drug takrat še ni mislil na kakšen proces, da bi bil proglašen za blaženega in svetnika. Med blažene je bil prištet l. 1888, med svetnike pa l. 1909. Njegov sobrat ga torej l. 1832 na pol ironično imenuje »neki pater Hofbauer«.

Sänderl piše dalje:

»Še to! Pri frančiškanih v Ljubljani smo naleteli na mladega svetnega duhovnika Mateja Markoviča. Kakor dobro veste, je zaprosil pri prečastitem ravnateljstvu Leopoldinine ustanove za sprejem v cincinnatsko škofijo, a do zdaj še ni dobil odgovora.

Je dobro izobražen v bogoslovju, zlasti pa v matematiki. Uči se francoščine. Do prihodnje jeseni bo še čakal na odgovor; če pa ne bo prišlo sporočilo, da je sprejet, bo moral oditi, ker tako dolgo ne bo mogel živeti na lastne stroške. Če ga škof ne potrebuje za poučevanje matematike, bo vendarle imel v njem naobraženega in učnega misijonarja. Meni bi bilo zelo žal, ako bi bil ta zreli sad odtegnjen misijonu. Rad bi se nam priključil. Storite, g. Lichtenberg, kar morete, da rešite tega moža.«

Kljub Lichtenbergovemu in Baragovemu priporočilu je pa Rese tako dolgo odlašal s sprejemom Markoviča, da je ta opustil misel na severnoameriške misijone.

P. Sänderl zaključuje:

»Končno se Vam zahvalim za vso pozornost in za vse usluge, ki ste nam jih izkazali, in dajte, da bo šla Vaša ljubezen za nami tudi v Ameriko. Zagotavljam Vam, da Vam bom zvest dopisnik. Vsa pisma bodo šla po (newyorškem avstrijskem generalnem konzulu) g. baronu Ledererju; priporočil mu nas bo g. pl. Reiher, ker smo na Dunaju zamudili, priskrbeti si priporočilno pismo nanj. Ostanite zdravi!

Zelo Vam vdani Simon Sänderl, redemptorist, začasno v Kopru.

P. S.: P. Hätscher in trije bratje Vas pozdravljajo zadnjič v Evropi.

Prosim, recite našemu patru Dorniku, da je župnik iz njegovega rojstnega kraja prišel k nam v Ljubljano in se je pritožil, ker njegovi (Dornikovi) sorodniki že poldrugo leto niso dobili odgovora na nobeno svoje pismo; tudi na pismo, ki so mu v njem sporočili smrt njegove matere, niso prejeli odgovora. Župnik torej prosi, naj p. Dornik sporoči svojim sorodnikom o sebi in jih tako pomiri.«

Ko je Baraga na Mali Šmaren l. 1833 odšel iz Krivega drevesa na jug k Veliki reki (Grand River), so Krivo drevo prevzeli redemptoristi pod Sänderlovim vodstvom. P. Hätscher je pa misijonsko deloval v Saultu Sainte Marie, poznejši Baragovi škofijski prestolnici. L. 1836 je pa prevzel ta Hätscherjev misijon Franc Pirc in ga je opravljal dve leti. Takrat je pa bil Baraga že na svoji tretji misijonski postaji, v La Pointu.

Kranjec prvič na Krasu

(V spominih na rajnega očeta napisal
Lojze ILIJA)

Leta 1915. Vojna se vleče že v drugo leto in ji ni videti konca. Ves mlajši rod je že pri vojaki, starejši pa s skrbjo prisluškujejo novicam s front, češ kaj bo, če le ne bo konca, če bi na vse zadnje tudi mi še prišli na vrsto. Rus na vzhodu je že prodrl globoko v Galicijo, Francozi na zahodu so ustavili zalet nemških armad, vse kaže, da vojna ne bo tako kratka in ne tako zmagovita, kot so mislili od začetka. Če še Vah cesarju vojno napove, smo pa sredi plesa in naša domovina je potegnjena v bojni metež — to so vedeli in tega so se bali vsi, strokovnjaki in nestrokovnjaki.

In se je tudi to zgodilo. Italija je izrabila ugodno priliko in od vseh strani tiskalnemu cesarstvu 23. maja napovedala vojno. V juniju so že veliki letaki oznanjali, da se morajo javiti na nabor vsi moški rojeni tja nazaj do l. 1865, ki so takrat dopolnjevali 50. leto starosti. V letakih je tudi stalo, da se potrjeni nič več ne bodo vračali domov, temveč da bodo poslani takoj naprej. »notri«, zato naj vsak že na nabor prinese vse za osebo potrebno, kakor perilo, cunje za v čevlje, gorko jopico, skodelico, žlico, in kar je drugih takih reči za vsakdanjo rabo, če bi bil le vsak potrjen. Iz vseh priprav se je razodevala velika naglica in stiska.

Razglas je zadel skoro vse gospodarje v vasi. Na doméh bi ostalo le še nekaj mož, vsi že nad 50, ki so večjidel že oddali gospodarstvo v mlajše roke in živeli kot preužitkarji. Tako je zadelo tudi 50-letnega Primoža, gospodarja majhne domačije, kjer je doslej v miru živela družina z osmimi otroci, od najmlajšega, ki se do tega časa še hoditi ni naučil, pa kar po vrsti do starejših in najstarejše, hčerke, ki je s šestnajstim leti že pridno pomagala materi pri gospodinjstvu in vseh poljskih delih, ki odpadejo na žensko. Na njivah se je pridelalo kruha za silo, kar ga je zmanjkalo, ga je prislužil Primož, ki je bil poleti kmet, pozimi pa čevljar, nekaj na čevljarskem trinožnem stolu doma, še več pa z delom po hišah, ko je hodil »v štero«, od adventa pa

do posta, po groš in hleb kruha na dan — groši so se nabirali za davke, za žeblje, za sol, za tobak, pa za maše za rajne ali za dober namen, hlebi so pa izginjali v otroških ustih, tudi po hleb na dan, le od kakega gruntarsko širokega in visokega je ostal še kak krajec za naslednji dan. Vendar se je teh hlebov nabralo toliko, da pozimi po več mesecev ni bilo treba domačega žita v mlin poslati, ker je bil Primož dober čevljar in so ga ljudje zelo iskali. On je bil tudi prvi daleč na okoli, ki si je naravnost z Dunaja naročil šivalni stroj, ki ga je vse hodilo gledat od blizu in daleč, pa tudi poslušat, kajti tudi slišati ga je bilo kaj. Ker je pri nas taka navada, da si žena pridobi tudi nekaj poklica po možu, tako mizarjeva žena pozna les, pozna orodje, sploh ve nekaj o mizarstvu, kovačeva žena ve, kaj je lito, kaj kovano železo in zna kupiti dobro in zavrtni slabó žgano oglje — tako se je tudi Primoževa žena Ivana z leti naučila spoznavati vseh vrst usnja, poznala je razne vzorce moških, ženskih in otroških čevljev, delavnih in prazničnih, predvsem pa je znala dobro ravnati s šivalnim strojem: kadar je on šival kje na drugem koncu vasi, je samo poslal domov cel šop vrezanega usnja z vsemi podlagami in vložki, ona je vse to sešila in obšila s sukancem v dveh ali celo treh barvah, z vsemi okraski in zavoji po zahtevah takratnega okusa, in mu poslala nazaj v nadaljne izdelovanje.

In zdaj je prišlo to nad deželo! Najprej mora mož na nabor v Kranj, nato pa, če bo potrjen, takoj naprej, takoj »notri«. Mobilizacija je bila na sv. Rešnjega Telesa dan l. 1915 dopoldne. V slovesne priprave za procesijo so brezobzirno silile žalostne priprave za odhod mož, gospodarjev. Vsak je zbral svoje potrebščine, kakor je vedel in znal, ker nobeden od teh letnikov še ni šel za tako dolgo od doma. Zadnji, ki so skušali vojaka, so bili tisti, ki so se bojevali proti istemu Vahu po Piemontu, pri Mantovi in Veroni pod generalom Radeckim — to pa je bilo pred 50 leti!

Primož si je naredil velik nahrbtnik iz močnega domačega platna s širokimi, usnjatimi naramnicami in velikim usnjatim pokrovcem, da je bil videti kot telečnjak izkušenega vojaka.

»Tako,« je dejal, ko si je tesno zavezane ga oprtal na hrbet, »da imaš obe roki prosti,« in je pokazal za procesijo oblečenim otrokom, kako z obema rokama lahko prosto maha ob sebi in mu nahrbtnik ni ovira. Otroci so začudeno gledali vse te nenavadne priprave, nič niso prav vedeli, kaj naj vse to pomeni; ko jih je oče vsakega posebej pokrižal, so ostrmeli še bolj. Primož z napetim nahrbtnikom na hrbtu, je stal sredi med njimi, nekam nerodno mu je bilo in v zadregi je bil, ko ni znal iti. Slednjič se je boječe in počasi obrnil in šel proti vratom, tam je stala žena kakor mejnik dveh svetov, domačega, preljubega, ki ga je treba zapustiti, in tujega, daljnega in neznanega, kamor je treba iti, ne da bi vedel, kdaj prideš nazaj. Ob vratih sta se spogledala in se objela, mož in žena, in otroci so sprevideli, da se je moraló zgoditi nekaj silnega, nekaj nedopovedljivega, kajti ata in mama sta se objela! Doslej je bila edina zveza med njima: »Ti, slišiš,« zdaj pa objeta stojita ob vratih in oba imata solzne oči! »Naj bo, če je božja volja takó,« pravi

Primož; »naj bo po božji volji,« odgovarja žena. Tako so se razšli: oče na veliko cesto proti Kranju, otroci pa k procesiji in vedo: ata gredo k vojakom, na vojno, kjer puške pokajo in topovi grme.

Tako so šli tudi drugi in vas je obstala kakor kozolec sredi polja, s katerega je veter odnesel streho. Ženske so počasi prihajale iz hiš in začele iskati utehe druga pri drugi. »Našega menda ne bodo potrdili, ko ni konj vaje,« pravi prva, ki si vojaka še predstavlja, kakor jih slikajo na starih slikah: kot junaka na iskrem vrancu, ki s sabljo maha po sovražnikih. »Naš je pa levičen, kako bo pa streljal z levo roko,« se tolaži druga. »Oh, naš ima pa tak hud podgrom, da ni za nobeno hojo, kaj pa bodo pri vojakih z njim, ali ga bodo prenašali?« se tolaži tretja. Tako ima vsaka svoje upanje, da ji moža morda le ne bodo potrdili in se proti večeru prikaže na domačem vrtu, toda to upanje je majhno in slabotno, komaj za besedo ga je.

Pozno popoldne, ko so bili otroci že vsi z živino na paši, se razvé po vsej vasi: »Vsi so potrjeni, so šli že naprej — samo Močilar ni potrjen, ki je počen, samo ta bo prišel nazaj!« Novica gre po vasi kakor grom poletne nevihte preko poljá. Ob vodnjaku, ki ga ima Primož s tremi sosedi v skupni

Značilni kraški svet s svojimi kamnitimi zidovi — „ogradami“ (str. 49)

lasti, stoji gruča žensk in vse na enkrat vedo: Tako, zdaj smo pa ob možé, ob gospodarje, jutri se že začne: na polju, pri živini, v gozdu, kje naj se lotim, kako začnem brez njega? Primoževa žena ob misli na svojo kopicco otrok in v strahu pred trpljenjem, ki se bô zgrnilo nad njo, pravi sosedici, katere zakon ni bil blagoslovljen z otroci in so ji tudi moža »notri« vzeli: »Do nebes roke vzdigni, ti, ki nimaš otrok!« »Ti jih vzdigni, ki jih imaš!« ji odgovori ta. Zelo po tem se je tudi izšlo.

Kmalu je življenje samo zavrglo obup in bojazen. Z delom se je vrnilo veselje do dela, z življenjem veselje do življenja. Polagoma se je vrnil Bog v deželo in zaupanje vanj, ki se je ob prvih letakih, ki so ukazali mobilizacijo, že nekoliko potreslo in zamajalo. Ljudi se je lotila prešerna kljubovalnost, pogumna pripravljenost, spoprijeti se z vsemi težavami. Žene so si obrisale oči, se lotile in nadaljevale delo, kjer so ga možje pustili. Marsikateri pa se je bridko storilo, ko si je oprtala sejalnico čez ramo in v moževih škornjih zakoračila po njivi ali ko je položila roké na ročice drevesa in začela orati, pa se živina ni prav obnašala in plujče ni bilo volji pokorno in se ji je čudno zdelo, kako neki to, ko je pa vendar »njemu« vse tako lepo in gladko šlo: živina mu je sama prav šla za brazdo in lemež mu ni nikoli pokukal iz zemlje — zdaj pa take nevéščnosti! Pa so se privadile moškemu delu, otroci so se privadili njih oblasti, živina se je privadila novim gospodarjem — življenje se ni hotelo ustaviti. Zrastlo je spoznanje in je dobilo vidno podobo: Vse bomo pretolkli, da le vero in dom ohranimo!

*

Može pa so res takoj po naboru odpeljali naprej, kakor je bilo napovedano. Gospodarji, ki so še včeraj imeli vsak svoje kraljestvo, v katerem se je slednja bilka pokoravala njihovi premišljeni in nepremakljivi volji, so že postali ničvredni material vojnega stroja. Kot šolarji, ki jih selijo v drugo šolo, so se molče gnetli po savskem mostu proti kolodvoru in se skoro zgubili pod počasno reko surovo barvanih kovčkov, ki so se zibali na njihovih ramah proti zavajočim odprtinam živinskih vagonov. Tudi tu priletnih gospodarjev ni nih-

če vprašal, kam hočejo, nihče jim ni povedal, kam gredo, samo notri, le notri, bo že lokomotiva nekam pretegnila — človeka je konec, vsa ta množica je samo material vojnega stroja.

Že tu se je Primožu njegov nahrbtnik dobro obnesel. Mirno mu je jezdil na hrbtu, obe roki pa je imel prosti, da je marsikomu pomagal tovoriti težki kovček ali mu ga vzdigniti v vagon. Znal je tudi nekaj nemški, česar se je že takoj tu poslužil. Bogve, kje se je naučil, ko ni nikoli prestopil domačega praga. Morda je tudi to poddedoval od svojega očeta Janeza in se je toliko nemščine držalo pri hiši kot hišno premoženje. Kadarkoli je namreč stopil v hišo kak pol-pohajkovač pol-berač s severnih dežel in kazal nemške papirje, češ da ima pravico od te obrti živeti, mu je Primož vedno odgovarjal, ne da bi pogledal papirje: »Niks tojč, oles kraineriš!« In oni je kar ritenski lezel iz hiše in šel svojo pot, ko je videl, da se tu nič ne opravi. To znanje nemščine je uporabljal Primož tudi na kolodvoru v Kranju. Čim je prišel kdo nad nje in jim v trdi nemščini začel dopovedovati, kam naj vstopijo, kam ne, mu je Primož takoj pojasnil: »Niks tojč, oles kraineriš!« in so brž poslali človeka, ki jim je v domačem jeziku razložil, kako naj se vkrcajo skozi temne požiralnike v notranjost vagonov — kajti mudi se in cesarstvo je v stiski in ne kaže izgubljati preveč časa s temi »pavri«.

Natrpáni, brez konca dolgi vlak se je slednjič premaknil in možje, ki so se že kdaj peljali z vlakom ali pa tudi nikoli, so se vozili, vozili . . . dokler niso preko Škofje Loke, Ljubljane in Litije pri Štajnpriku prišli v deželo, kjer Primoževa nemščina ni več izdala, kajti tam je veljalo: oles tojč, niks kraineriš! V Pragerhofu so jih nekaj prepeljavali po kolodvoru in od železničarjev so izvedeli, da se tu proga odcepi na Naprh, kjer se najbrž izdeluje znano »naprško žganje«, ki se je nekoč zelo prodajalo po Gorenjskem, nato so se pa vozili po samem ravnem polju in se ustavili na kolodvoru z napisom: Pettau. Tu so jih izkrcali in odpeljali v starinsko vojašnico, kjer se je začelo za nje življenje priletnih novakov.

Ko so se po nekaj dnevih spustili nekoliko po mestu, so pa kmalu spoznali, da tudi v tej deželi le ni vse tako »oles tojč« kot hočejo prikazati uradni napisi in govornica ljudi »v službi«. Ljudje na trgu ali v gostilni, kamor so tuintam stopili na kozarec dobrega, pa cenenega štajerca, so jim povedali, da je ta Pettau čisto pošten slovenski Ptuj, Pragerhof Pragersko in Štajnprik Zidani most, Naprh pa Maribor. Toda takrat so bili časi, ko so oblasti vlekle slovenske dežele vsaksebi, da bi ljudstvo ne poznalo samega sebe in ne prišlo k zavesti. Zato je bilo iz Zidanega mostu bliže v Gradec kot pa v Ljubljano, kakor si tudi iz Zidanega mostu v Zagreb prej prišel preko Budimpešte kot pa preko Brežic, ker je tudi železniška uprava delala na to, da bi bili Slovenci bolj v stikih z Madžari kot pa s Hrvati.

S takimi stiki sredi otožnih dni se je priletnim možakarjem, ki dotlej niso stopili izpod domačega zvona, širila domovina, ki so jim jo oblasti tajile in prikrivale. Za tujo oblastjo so odkrili ljudstvo, ki je bilo istega jezika in duha kot oni. V »uradnih urah« so se pa morali na stara leta vzgajati in vežbati za dobre vojake. Postavljali so jih v vrste, razpuščali, pa spet skupaj sklicevali, vse v sami trdi nemščini; učili so jih, kako se po vojaško hodi, po vojaško pozdravi, po vojaško obrne — ej, to ti je učeno in zapleteno, da na vse zadnje nič več ne veš, kje je v nemščini »na desno«, kje »na levo«, to ni tako kakor na domačem polju, ko si začutil voz za seboj, pa si se pomaknil h kraju kolovoza in počasi pogledal nazaj in ogovoril soseda in mu pohvalil živino, — ej, pri vojakihi ni tako, pri vojakihi se v nemščini derejo nad teboj, ti pa se vrtiš, skačeš, da se ob lastne noge spodtikaš; ko se oni spredaj zadere »tople-rajrehtšovt« — Bog pomagaj, kaj pa je zdaj treba narediti? nihče ne ve, vsi pa odskočijo, kot da je treščilo med nje in hočejo drug drugega pohoditi.

Podobno imeniten in uspešen je bil pouk, kako naj vojak stražo drži. Primož je še v poznih letih, ko vojne in cesarstva že zdavnaj ni bilo več, ta v nemščini podani pouk o obnašanju vojaka na straži v svojem šegavem slogu takole opisoval: »Vidiš, to je takole«, je dejal mladim poslušalcem,

»ti stojiš na straži, ob kakem kupu smeti, plamkah ali kakem podrtem zidu, pa ti hoče mimo poglavitni vojskovodja ali pa sam cesar — ti pa, kot da je to tebi prava figa, se zadereš nad njim: Holtberda! Oni se ustraši, se ustavi in nekaj zagode, ti mu zagodeš nazaj: Bajtar — in oni, poglavitni vojskovodja ali pa sam cesar, gre mimo tebe naprej, ti pa dobiš odlikovanje. Če ti pa ne zagode, ko zavpiješ nad njim »Holtberda«, ga pa kar ustreliš, če ne, pa oni tebe, kajti pri vojakihi se kar streljajo, zato pa imajo puške, kakopak!«

Tako nekako je ves ta rod razumel pravila vojaka na straži; morda so tudi pametni možje na višjih mestih sprevideli, da je tega pouka in te šole že dovolj in da so dosegli, kar se pri učencih teh let more doseči — po nekaj tednih takega vežbanja v nerazumljivem jeziku so jim dali žeblje ravnati. Posedali so ob Dravi, vsak s polno kapo starih, krivih žebljev pred seboj, in klepali, klepali — s kamenom na kamen ali pa tudi s kakim lesenim krepelcem, kladiv za toliko mož seveda ni bilo, in pri tem govorili o domu, o njivah, ki jih pogrešajo, o žitu, ki zori, o živini v hlevu, ki se vselej obrne proti vratom, kadar se odpró, pa ni gospodarja in ga ni, o otrocih, ki lezejo pod vrh brez očetove roke in delajo materam preglavice, zraven pa so opazovali vinograde v okolici z ljudmi, ki se gibljejo med trtami, ali pa so strmeli nad mladimi pontonirji, ki so se na Dravi učili mostove delati, vse v teku: tekli so, ko so most sestavljali, tekli so, ko so ga spet razdirali, oni pa so sedeli na bregu, gledali vse to in po malem stare žeblje ravnali.

*

Slednjič se je pa tudi njih spomnil vojni stroj in si jih pozelel bolj trdo jih dobiti med svoje kolesje. Začeli so jih mešati semintja, pa ne po letih, tudi ne po velikosti niti ne po pridobljenem vojaškem znanju in spretnostih, ampak po znanju in izkušnosti, kar je kdo prinesel s seboj že od doma: mizarje, kovače, kolarje, čevljarje, kleparje in obrtnike vseh mogočih vrst, pa tudi delavce »za vse«, ki znajo vihteti kramp in lopato. Take skupine so s transporti pošiljali na vse strani. Primož je prišel v transport, ki je bil namenjen proti zahodu. Na postajah so nekateri izstopali,

„Očarljivi pogled na Trst in morje...“ (str. 54)

novi vstopali, da se je slednjič vse premešalo in ni bil nihče več znanec med znanci, ampak samo še vojak med vojaki. Spet so se vozili proti Zidanemu mostu, skozi Ljubljano in kar naprej proti zahodu: vsi so vedeli, da gredo na laško fronto, kaj pravega pa nihče, kakor je že pri vojakih navada. Primož je kakor izgubljeni deček v pravljičah skušal obdržati v spominu vse postaje, skozi katere so vozili, da bi znal nazaj, če Bog še to kdaj dá, pa jih je bilo toliko, da se mu je polagoma njih vrstni red zmedel in ni več vedel, katera je prej, katera pozneje. Peljali so se preko dolgega, zavitega borovniškega mostu, nato sta kmalu dva Logatca, nato Postojna, Sv. Peter na Krasu, nato kmalu Ležče — in so se ustavili v Divači, kjer so ga izkrcali s še nekaterimi drugimi raznih narodnosti. Tu šele so mu povedali, kako in kaj: da je kot čevljar prideljen sanitejski kompaniji v Divači, ki je tu oskrbovala vojaško bolnišnico, prvo te vrste za soško fronto, poleg tega da bo sluga ali »purš« dveh sanitetnih »feldbebelnov« ali višjih narednikov.

Tako je Primož prišel v Divačo na Krasu, o kateri prej ni nikoli nič slišal, o Kra-

su je pa iz Slovenskih legend, ki jih je leta 1910 izdala Mohorjeva družba, vedel le to, da tam ni vode, odkar je Kraševc Kristusu in sv. Petru, ko sta še hodila po naši deželi, izmaknil suho gnjat iz torbe, ko sta prenočevala pri njem. Odkazali so mu stanovanje v precej veliki hiši sredi vasi, ne daleč od kolodvora, kjer je imel tudi delavnico. Sicer je pa v hiši stanovala samo še starejša ženska, vdova, z nekaj otroci, ki jo je Primož spoštoval kot hišno gospodinjo, čeprav mu je kmalu povedala, da ni lastnica hiše, temveč je tu samo »na fiti«. Z ostalimi sanitejci je imel samo to zvezo, da je nosil uniformo avstrijskega sanitejca s širokim, težkim nožem v črni nožnici za pasom, in da je v kompanijsko kuhinjo hodil po hrano za sebe in oba narednika, svoja neposredna predstojnika. Višji narednik ali »feldbebel« je bil znan pod imenom »kompanijski požeruh«, ker je največkrat on vse pograbil, za sebe in svojo družino, kar je četna kuhinja dobrega premogla, ta dva pa nista bila slaba človeka; eden je bil nekje z gornjega konca Koroške in je še tuintam ujel kako slovensko besedo, drugi je bil pa dobrodušen Čeh, s katerim tudi ni

bilo težko. Tako se je Primožu tudi s te strani izšlo vse njegovim letom primerno in bi mu pri vojakih ne bilo pravzaprav nič hudega, če bi mu le pri vojakih ne bilo treba biti.

Kmalu si je uredil delavnico, v kateri je prebil največji del dneva. Delavnica je bila uradno samo za sanitejsko četo — toda kdo bi bil tako natančen! Po vasi se je kmalu razvedelo, da je med sanitejci tudi čevljar s Kranjske in vaščani se niso bali stika z njim, zlasti podnevi ne, ko so vedeli, da je sam v delavnici, in Primož je molče zakrpal marsikake civilne čevlje s cesarskim usnjem ali jim nabil cesarske podplate in si takih vsakdanjih uslug ni nič k srcu gnal, češ saj Kraševci tudi davke plačujejo in vojsko služijo, čevljev se pa na Krasu veliko strga, ko je sam kamen, sicer sta pa tudi sv. Krišpin in njegov pomočnik — če je verjeti legendi — bogatinom usnje kradla, da sta revežem čevlje delala — tako je modroval Primož in ni nahrulil otroka, ki se je prikazal v delavnici s strganimi čevlji pod pazduho, saj je lepo zavite prinesel in tudi zavite odnesel. Tako se kmalu v vasi ni počutil več tujega, temveč je bil z ljudmi v takemle pametnem razmerju. Tudi je bila fronta preblizu, da bi se kdo menil za take malenkosti. Vse dni je bilo slišati zamolklo bobnenje topov, da se je večkrat streslo pod nogami in so zažvenketala stekla v oknih, ponoči so dolgi žarometi ostro črtali po nebu in iskali sovražnih letal, ki so v temi pribrnela nad fronto, vas je bila polna beguncev, ki so izgubili vse, ko so se morali umakniti iz vasi ob Soči in so se potaknili po vasi, kjerkoli se je kdo mogel. V takih razmerah so si ljudje bliže drug drugemu in se zabrišejo razlike med uniformiranimi in neuniformiranimi trpinami.

Po prvem presenečenju, ki ga je povzročilo novo okolje in nov način življenja, je Primož odprl oči in se začel zanimati za vse, kar ga je obdajalo. Najprej je videl, da so hiše na Krasu nižje, manjše kot pa v drugih naših deželah; dvonadstropnih poslopij je bilo — takrat še — prav malo, tudi cerkev je manjša z nizkim zvonikom; čez nekaj mesecev, ko je pritulila prva burja, je kmalu sprevidel, da se človek povsod tako brani nadlog narave, da more živeti. Ta-

krat je tudi spoznal, zakaj Kraševci strehe svojih hiš obtežujejo s težkimi kamni: da jim jih burja ne odnese! Med njegove dolžnosti je spadalo tudi to, da je hodil s sanitetnim vozom dvakrat na teden po mleko, enkrat v Sežano, enkrat pa v Senožeče. Ob neki taki priliki pozimi jih je na povratku zalotila burja. Voznik je imel dosti opraviti s konji, on sam pa je z vojakom, ki mu je bil za taka pota dodeljen, na vse kriplje držal voz, da ga ni prevrnilo, ali pa sta se držala za voz, da ni njih obeh prevrnilo; ponjavo z voza jim je odneslo in je nikoli več niso videli; stalo jih je dosti truda in resnih naporov, da so se vsi premrti vrnili v Divačo. Ob takih prilikah je Primož premišljeval, kaj bi se neki zgodilo, če bi se kdo spomnil, da bi na Krasu kozolce postavljali — to bi imela burja veselje z njimi! Zato pa Kraševcu to ne pride na misel in na Krasu kozolcev ni.

V hišah mu je bilo najbolj všeč kraško ognjišče s kotlom na črni verigi, v katerem mešajo in kuhajo dišečo polento, ki jim je tako vsakdanja in ljudska jed kot na Gorenjskem ali Koroškem žganci. Ob marsikaterem ognjišču je med domačini prečepel ta ali oni večer, zlasti pozimi, prisluškoval kraški govoric in ujel mehki »ma pej« in se naučil otroku reči: »Ma ne stoj brskati,« če mu je hotel preiskovati orodje v delavnici. Na potih po mleko se je razgledal tudi po okolici in je videl, da tu ni velikega, ravnega polja z dolgimi njivami, temveč je vsa rahlo valovita pokrajina preprežena s kamenitimi zidovi, ki jim pravijo »ograde«, med katerimi se skrivajo skromne njivice, kjer Kraševci varuje in neguje tisto bore zemlje, ki je že ni odnesla burja z dežele, odkar so Benečani posekali veličastne hrastove gozdove. Primož je zelo motril te ograde in premišljeval, kolikokrat po sto let morajo slovenski ljudje že živeti tod, da so v neodjenljivi vztrajnosti, rod za rodom, iz surovih kamenov, majhnih in velikih, zložili te 1–2 metra visoke zidove, s katerimi je preprežena vsa dežela. In je videl tudi, da Kraševci, naj bo kakršnakoli njegova pot, vsak kamen, ki se je odvalil z ograde ali se je na novo odluščil iz ceste, pobere in položi nazaj na najbolj pripravno mesto — le tako je v stletjih nastala ta kamenita mreža, ki varu-

je polje, kar ga pač je, pred razdiralno silo burje.

Največja novost zanj pa je bila podkovana goveja živina! Podkovan vol — ná, to je pa res nekaj novega za poljanca, ki tega še svoj živ dan ni videl, niti na svojih gorah ne. Pa je kmalu doumel, da je tudi to potrebno in da tako mora biti, kajti na takem svetu in teh kraških potéh bi mehek poljanski vol, ki v pentljo skoči, če na kamenček stopi, nič ne opravil. Podkovati ga je treba, čeprav nerad drži in mu je treba nogo z vrvjo otvesti in jo skozi poseben precep potegniti in privezati. Tudi to je videl, da živina ni vprežena v komat z uzdo na gobcu, ampak da vleče z jarmom, voznik pa hodi prosto pred njo in jo samo z dolgo šibo rahlo ravna in ji pri tem ljubeznivo prigovarja: «Le les pojdi, le les...» Kar nekako lepše se mu je zdelo to kot pa vozniki drugod, ki bijejo po živini in jo s »krščenduš« kroté...

Pa bi ne bil Primož svoje vrste mož, če bi tudi v Divači ne našel poti v cerkev. Ze prvo nedeljo po prihodu v vas ni bil brez maše in tako vsako nedeljo, pa tudi ob delavnikih je bil skoro sleherni dan pri maši. »Ko imam pa tak židan čas,« je dejal. Dolgčas mu je bilo v zgodnjih jutranjih urah, ko se ni imel kam dejati, ki je bil od rane mladosti vajen, da ga je zora pozdravila že na polju. Seznanil se je tudi z župnikom in je večkrat tudi ministriral, ne samo pri vojaških mašah, ampak tudi sicer, kadar je bil vaški ministrant kako zadržan. Zelo čudno se mu je zdelo, da gospodinja ne hodi v cerkev, niti ob nedeljah ne, dasi ima blizu in nobenega posebnega zadržka. Nekoč jo je vprašal, zakaj tako, pa mu je odgovorila: »Kdo bo pa tjuhal (kuhal)? Pravzaprav pa,« je rekla, »v cerkvi nič ne dajo.« Tu je Primož videl drugo stran Krasa, ki je morda prišla samo od prevelike bližine Trsta in s katero se ni mogel sprijazniti. Nekoč, ko je bil spet na delavnik pri maši, mu je župnikova kuharica dala štrukelj — zmagoslavno ga je pokazal gospodinjini in dejal: »Vidite, meni so pa dali v cerkvi!« »Ma pej,« je rekla ona, »vam že, ma meni...« »Seveda, seveda,« je pojasnjeval Primož, »prvič res ne dajo, tako hitro to spet ne gre, človek mora toliko časa hoditi v cerkev, da postane v cerkvi znan in domač, potem mu pa dajo...« — Ob

drugi priliki se je sredi dneva oglasil s ce-ste srebrni glas zvončka, znamenje, da gre duhovnik obhajati umirajočega. Primož hitro vstane s stola v delavnici in hiti ven, da poklekne ob cesti in počasti Najsvetejše, kakor se ob taki priliki naredi v domači vasi od pamtiveka sem. Gospodinja pa je vpila za njim: »Ma šuster, ma kam pa tečeš? Saj ne gredo k vam...« — O, ti presneti Kras, si je mislil Primož, veliko kamenja je na Krasu, kakšna škoda!

*

Kljub temu, da je imel Primož oči in ušesa odprta za vse, kar ga je obdajalo, je bil s srcem neprekinjeno in nepretrogoma doma, v svoji vasi, v svoji hiši, med svojimi ljudmi. Vedno je bil med njimi in vsak trenutek premišljeval, kaj sedaj delajo, kje je sedaj žena, kje otroci, kje je sedaj živina in kako raste, kako poganja žito, kako je v gozdu — z eno besedo: kako je doma in na domačem, od ranega jutra do pozne večera.

Nekoč je pisal domov, navadno »Feldpostkorrespondenzkarto« je pisal, takole je pisal: »Draga žena. Te lepo pozdravim pa otroke tudi pa ti dam vedeti, da na odru po srednjih dilah hodi, ko boš seno sklada-la, so dobre, krajne so slabe, da doli ne padeš pa da se ti kaj ne naredi pa na žveplenke pazi, da jih otroci ne dobé da ne pride do ognja pa volu komat podloži, ga rado ožuli pa ti dam vedeti da Pod Stagnami ti nič nikar ne orji tista zemlja je pretežka za te. Tvoj mož.« Tako je pisal in tako se je podpisal: tvoj mož!

Skoro vsako nedeljo popoldne je šel na izprehod po vaški poti z dolgo ogrado na obeh straneh proti Gabrjam, da je obšel nizek grič in se mu je preko Senožč odprl lepši pogled na Nanos in tja čez, kjer je najprej Lipava, kakor so mu povedali, katere ime mu je zvenelo prijetno v ušesih, ker ga je že spominjalo na Lipavke in na dom, ker so Lipavke sleherni leto na cvetni petek, praznik Žalostne Matere božje, prinesle na semenj v Cerklje pomaranče in oljke. Do Ljubljane so se vozile z vlakom, nato pa s polnim jerbosom pomaranč na glavi in butaro oljk pod pazduho skoro šest ur peš v Cerklje, kjer so ob cerkvi, kaplaniji in šoli razpostavile svoje zapeljivo sadje, mimo katerega nihče ni mogel drugače kot da je kupil — za vsakega otroka

po eno pomarančo, za ženo pa oljčno vejico, otroci so varovali pomaranče in trpeli poželenje ob njih, najbolj vzdržni tja do bele nedelje, oljčno vejico, ki je bila blagoslovljena od cvetne nedelje, so pa zataknilni za križ v kotu. Vse take spomine na dom mu je vzbujalo ime Lipave, zato je rad gledal tja preko Nanosa, srce ga je pa vleklo še naprej... tja čez... in je pri tem napenjal oči, če se ne bi tam daleč zadaj za Nanosom kaj pokadilo v strašno znamenje, da doma gori... Še zelo mlad je namreč doživel požar domače hiše. Ko mu je bilo komaj 16 let — najstarejši v družini ob ma-

zidane, ki so jih tekom let v trdem delu in žilavem varčevanju dogradili in prigradili še gospodarska poslopja. Tako si je tudi Primož zgradil novi dom, ki je bil pa spet, ko je bil že nove družine poln, v nevarnosti, da ga uniči ogenj, ko je nekega soparnega poletnega dne treščilo v ogel strehe. Primož je peljal domov voz suhega pšeničnega snopja, pa je ob bližajoči se nevihti izpregel in hitel z volom domov — komaj pride na domači vrt, se zabliška, da jima je kar vid vzelo, in že je tudi treščilo, da sta odskočila od tal. Primož še žene vola v hlev, ko ga privezuje, že sliši sosedo vpiti, da pri Primožu gori... »Spet gre dom v nič«, se zgrozi Primož, plane ven in že vidi sosedo hiteti z lestvijo k oglu strehe, od koder se je kadilo. V silni plohi, ki se je medtem vlila, se jima je posrečilo ogenj zadušiti, Primožu pa je od takih dogodkov za vse življenje ostal v krvi in kosteh strah pred ognjem. Doma je vsak večer, preden je šel spat, vse pregledal, če je vse pri svojem kraju, vozovi in plužje v šupi, škafi in stoli po veži in hiši in tudi žveplenke na svojem mestu, da se v temi ne boš ob kaj spotaknil in padel, ko bi bilo treba hitro delati, in da boš po žveplenkah samo segel, pa boš že naredil luč, »če bi le do česa prišlo, če bi se le kaj zgodilo...«, je dejal, da se izogne, češar z besedo še imenovati ni upal. Kadar je šel od doma, je najbolj trpel na tem, če bi se medtem doma »kaj zgodilo«, tako ga je tudi v Divači najbolj mučila skrb, da se ne bi doma »kaj zgodilo«; zato je skoro sleherno nedeljo popoldne presedel kje ob poti proti Gabrjam in zaskrbljeno gledal tja preko Nanosa, na kranjsko stran, če se ne bi tam daleč zadaj kaj pokadilo... Pa se ni nič pokadilo, noben dim se ni dvignil tam daleč zadaj na kranjski strani, le košati Nanoš čepi nad razbeljenim Krasom, kot velikan, ki je okamenel v stoletnem molku, pred njim žaré v zahajajočem soncu beli zidovi hiš v Senožečah z rdečimi strehami, vse presejane in obložene s težkimi kamni, med smokvami in murvami, preko vseh osivelih ograd pa pojó kobilice, murni, škržati in kar je še drugih tisočerih nevidnih pevcev v travi, da odmeva vsa razžarjena zemlja kakor orgle pri otroški maši, Primož pa le strmi

MIRKO MAZORA:

Bogočastje

*Angel teme — videz blesteč
slika mi zlo — niz sladkih sreč,
vabi, sirena, me vanj;
o njem puhti mi polno sanj;
od njih in bleska udarjen
k njemu kot dete iztegam rokó.*

*Poslalo Luč mi je nebó.
Z njo ožarjen
zamahnem,
omamo opojno
odpahnem.*

*Zdaj v duši je lepó,
tako pokojno,
vedno lepše, tiše.
Roj nebeških zvezd
mi siplje sladka zavest:
Dal sem Ti najvišje.*

teri vdovi — ga je neke poletne noči prebudila iz spanja silna svetloba, pogleda skozi okno in vidi, da je sosedova hiša že vsa v enem samem ognju in da se tudi domača že vnema. V največji naglici zbudi mlajše brate in sestre in priletno mater, spusti živino iz hleva in prašiče iz svinjaka in še odnese ročno slamoreznicó s poda — to je bilo vse, kar se je rešilo, dom pa je pogorel do tal z ostalimi hišami vred v tistem delu vasi, ki so bile po tedanji navadi še vse lesene in s slamo krite. S pomočjo vsega okoliša so si pogorelci še tisto leto postavili zasilne nove domove, zdaj pa že

preko Nanosa in gleda tja čez, kamor ga vleče srcé, in z zvonkim tenorjem zapoje: »Karkoli fará ima gorenjska stran, najlepša je fara cerkljanska — pod hribi visopimi ona leži, prav lepo, ubrano zvoní — krog in krog gozdi zaraščeni, njive bogate in pašniki. — Presrečen si kmetič, ki tamkaj živiš, prav živo, pobožno Boga častiš...« Ko se zadnji zvoki pesmi združijo z žgolenjem v travi, se utešen vzdigne, kot da je služba božja minula, in se počasi, zamišljeno napoti nazaj proti Divači. V prvi mrak, ki ga razsvetljuje krvavo rdeča zarja z zahoda, zapoje čisti večerni zvon — bogve, s katerega nizkega zvonika se je spustil po tej pisani deželi, kjer v skritih dragah tiho čepé tisočere vasi, ki ti za vsakim ovinkom pokažejo nov obraz — Primož vé samo to, da tudi ta zvon, ki poje v mehko večerno vročino Krasa, hoče spoštljivo in čedno dan zapreti, sname kapo z glave in v domotožju zmoli »angelovo čiščenje« in še pristavi oče naš na čast sv. Florjanu, »da bi naš varoval časnega in večnega ognja«. Pred prvimi hišami Divače se poslednjič ozre proti temnemu Nanosu, če je tam zadaj še vse prav, če se ne bi kaj posvetilo tam zadaj... in majhna postava avstrijskega sanitejca zgine med temnimi ogradami.

*

Pa je tudi na Primoža prišla vrsta, da so ga poslali na dopust. Takrat so bili namreč časi, ko so duhovniki uradno lagali: ženam, katerih moške so bili poklicani k vojakom, so pisali prošnje, enkrat na Nj. c. kr. Vel. samega cesarja za podporo družini, drugič na vrhovno poveljstvo c. kr. vojske za dopust moža. V prošnji za podporo so v najlepših besedah pisali, da je mož, ki je bil poklican v visoko cesarsko službo, zapustil doma ubogo prosilko s kopicó otrok v velikem uboštvu in revščini, domačija majhna, polja malo, pa še to sama nerodovitna peščena zemlja, travnikov skoro nič, gozdovi še premladi, ni da bi jih v misel jemal, torej zapustil v revščini in pomanjkanju in naj bi torej Nj. c. kr. Vel. cesar blagovolilo ubogi prosilki in nje otrokom nakloniti izdatno vojno podporo — kakor je obljubljeno v c. kr. postavi tej in tej, paragrafu tem in tem. V prošnji za dopust moža so pa pisali: da je mož pro-

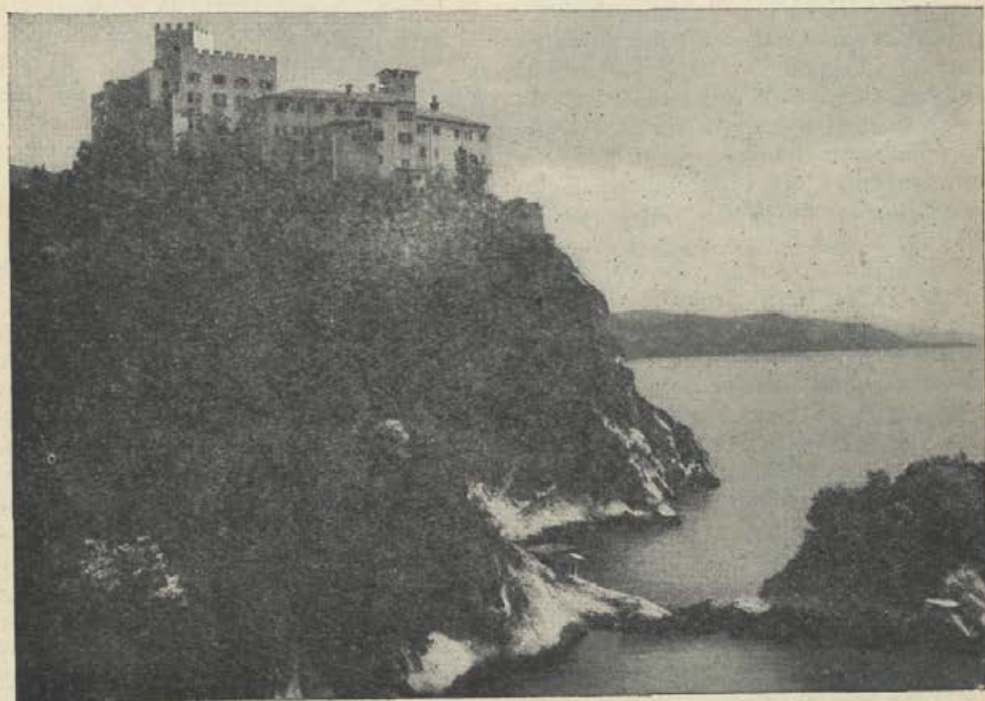
silke zapustil doma tako veliko domačijo, toliko dobrega in rodovitnega polja, toliko travnikov in gozdov, da uboga prosilka sama s kopicó majhnih otrok ne more vsega velikega posestva obdelati, naj torej poglavitno poveljstvo c. kr. vojske blagovoli možu uboge prosilke nakloniti dolg dopust, čimdaljši dopust, da bo obdelal toliko zemlje, da bo torej uboga prosilka mogla odrajtati, kar je po c. kr. postavi tej in tej v paragrafu tem in tem dolžna odrajtati, sena in ovsá za c. kr. konje ali žita za c. kr. vojsko — naj ga torej pošljejo domov na dopust, ali spomladi za pomladansko setev, ali poleti za pospravljanje žetve, ali jeseni za jesensko setev, ali pa tudi pozimi, da bo za pečjo sedel in ne bo v Krepatih prezebal, naj ga torej pošljejo domov, pa je, izgovorov dosti. Takih prošenj obeh vrst so napisali duhovniki na stotine, od kaplana pa tja gori do korarja, menda se samo škof s tem delom krščanskega usmiljenja niso »pregrešili«, ker so na deželi samo duhovniki znali nemško in so to pisanje ljudem zastoj opravili. Pri tem se je družinam s številnimi otroci bolje izšlo, ker so dobivali vojno podporo za vsakega otroka; v marsikatero bajto, ki je prej redkokdaj videla denar, je zdaj pritekal v izobilju — ker se pa revežu nikoli ne sme dobro goditi, sicer bi ne bil revež, je denar kmalu začel izgubljati na vrednosti, toda takrat so bili že marsikateri dolgovi plačani.

Tako je tudi Primoževa žena dala pri župniku narediti dve taki prošnji: eno za podporo, eno za dopust, obe sta bili ugodno rešeni, bodisi, da sta bili tako dobro sestavljeni in na pravo mesto poslani, bodisi, da je bila postava taka in bi šlo tudi brez prošenj. Primož je dobil dopust, samo za 14 dni, toda dopust je. Sedel je v Divači na vlak in se vozil po vseh postajah nazaj preko Ljubljane do Kranja, od koder jo je peš navezal proti domu. Da bi ne tolkel po trdi prašni cesti, še bolj pa, da bi se spet pogovoril z žitom na polju, s plavico med pšenico, s poleženo ržjo, ki ti v enem pogledu vse pove, koliko ploh je šlo to poletje preko nje, z ozarami, ki tuintam morda prazne leže in čakajo semena, torej da bi se pogovoril s svojim svetom, je zavil z vélike ceste na kolovoz-

no pot, kjer se mehko hodi. Vse je tako premislil, da bo mimogrede šel tudi skozi svoj gozd, da vidi, za koliko so se medtem potegnili njegovi mecesni, ki je imel vse preštete, kako so si opomogli mladi hrastiči — vsakega bi našel z zavezanimi očmi, kako rastejo breze, borovci — ej, gozd je gostobeseden in veliko pové. Ko tako zamišljen pride do svojega gozda, se ustavi na meji in razgleduje, kakor da prosi za dovoljenje, če sme stopiti v paradiž. Pobožno prestopi plitev, močno zaraščen mejni jarek — in že zaduha na svojem. Ni velik ta gozd, pa je njegov, po očetu ga je dobil, tu vse raste z njim vred, odkar pomni, pa do teh let. Preudarno se napoti po njem in kmalu zagleda ob brezi privezanega svojega vola, ki se obrne proti prihajajočemu, ga pogleda z velikimi očmi in hitro spozna v njem gospodarja. Primož napuli nekaj trave in mu jo ponudi kot za prvi pozdrav, mehko ga potrepnja po gobcu in pogladi po hrbtu — sta že stara znanca, kot da se nista nikoli razšla. Kmalu ga zagledajo ostali domači, žena in otroci, ki v bližini nakladajo steljo na voz, da

bo kaj pokladati živini čez zimo in bo kaj gnoja na pomlad.

Obredov ob svidenju ni veliko — čemu tudi, saj je že zdavnaj vse povedano, vse zgovorjeno — otroci ogledujejo očetovo uniformo in se ne morejo načuditi težkemu širokemu nožu, ki mu visi v veliki nožnici na usnjatem pasu, žena pa mu že razkazuje, kje je nakosila steljo, kako je izbrala iz vresja hrastiče in mlade smrekove poganjke in jih obvarovala, da jih ni zadela s koso — aha, pa kosa, da ni prav nasajena, da se maje, da je preveč odprta, sto pritožb ima žena zoper kosó. Primož jo vzame v roke, pritrđi peto s ključem, ki je nalašč za to že od pamtíveka privezan na kosišču, ob smreki pomeri, da bo prav odprta, ne preveč, ne premalo, nato jo nabrusi in poskusi nekaj zamahov — ljuba duša, saj reže, kakor bi otroke strigel! »To je pa čudno,« pravi žena, »meni je pa samo ruvala.« Je že tako, kadar se mora ženska lotiti moškega dela. Naložé voz, kakor je treba, to se pravi, kakor se naloži takrat, kadar je moški zraven, na vrh stelje pošadé otroke, med nje denejo še Primo-

Zgodovinski grad DEVIN — kot budni čuvar nad sinjim Jadranom

žev nahrbtnik, zaprežejo in poženejo — skozi gozd vozi Primož, češ da je pot slaba in kotanjasta, ko pa pridejo na veliko cesto, pa žena vzame vola v roke in pelje naprej, ker menda ni po modri, da bi vojak z volom steljo vozil, pa imel še roj otrok na vozu.

Tako je Primož prišel na dopust. Vse dni so ga obiskovali znanci in prijatelji, vsi starejši kot on sam, ker mlajši so bili vsi »notri«, da jim je pripovedoval, kaj vse je medtem videl in skušil; in jim je govoril o Krasu, o Divači, o majhnih njivah in dolgih ogradah, o košatem Nanosu, o gospodinji, ki v cerkev ne hodi, ker mora kuhati, o ljudeh na Krasu, njih noši, njih govorici in njih trdem delu, o ljudeh, ki imajo radi svoj Kras in so navezani nanj, ker jim je domovina, dočim je Primož samo pri vojakih tam.

Dopust mu je le prehitro minul, njemu in družini; kakor bi gori pogledal, je prišel dan odhoda. Bil je deževen jesenski dan in žena je zaskrbljeno pogledala skozi okno in spraševala moža, češ, kako boš neki hodil v takem, kje se boš posušil in podobne »civilne« skrbi je imela in še svetovala je, naj bi za en dan preložil... Pa ji je mož razložil, da so pri vojakih za take stvari zelo natančni, da je treba priti na določeni dan, pa če prekle doli leté, da tam ne poznajo izgovorov kakor »v civilu«, da pa vojak tudi dežnika ne sme nositi in je potemtakem v dežju pač moker. Tako je žena odločila, da bo šla z njim, da bo dežnik nosila, on bo pa samo zraven šel pod dežnikom, če pa kdo od višjih pride po cesti, bo pa stopil izpod dežnika na dež, da ga pozdravi, kakor je ukazano. Tako sta sklenila in tako storila. Primož ima zadnje opravke z nahrbtnikom, ki je že dokaj napet, kajti zima je pred durmi in na Krasu se je včasih treba debelo obleči, da te burja ne prepriha, tudi priboljšek k plehki vojaški menaži se prileže — tako ga mora Primož dobro zategniti, da ga more zavezati, in si ga oprta na hrbet, žena vzame v roke velik dežnik in stopita na dež in gresta na pot. Otroci gredo pod drugim dežnikom z njima do konca vasi, tam se stisnejo pod zadnji kozolec in gledajo za njima, kako gresta po dolgi, blatni cesti, mož in žena pod enim dežnikom, dokler

jim ne zgineta izpred oči v meglinah deževnega dneva.

*

Po tej prijetni prekinitvi se Primož spet znajde na Krasu. Ko v Divači izstopi in se napoti s kolodvora proti svojemu stanovanju, so njegovi vrstniki, zbrani z vseh dežel cesarstva, že sedeli po raznih sencah in spet — žeblje ravnali. Najbrž je nekdo iznašel, da je ravnanje žebljev zelo pripravno delo, da se z njim prikrije brezposelnost vojske in pa neuporabnost tako stare vojske za prave vojaške namene — in od časa do časa so privlekli iz bogve katerega pozabljenega kota stare žeblje in jih dali starim ljudem ravnati.

Primož pa je spet sedel na trinožni stol in popravljal čevlje, uniformiranim in neuniformiranim odjemalcem. Spet je hodil dvakrat na teden po mleko, enkrat v Senožče, enkrat v Sežano, pri tem pa vlekél na ušesa poročila z bližnje fronte, od koder so vedno vozili ranjence v njihovo bolnišnico, fronta sama pa se ni znatno premaknila ne ven ne notri. Čeprav se mu je kmalu spet oglasilo domotožje, se je vendar zdaj začel zanimati tudi za svet naprej od Divače, ko je videl, da se dom zaradi njegove odsotnosti pravzaprav ni podrl. Ob nedeljah ni več hodil samo proti Gabrjam, temveč se je spuščal tudi na druge strani, da spozna okolico. Prišel je celo do Opčin, do razglednika, od koder se odpira očarljivi pogled na Trst in morje, ki mu je bilo sicer zelo všeč, ko bi le ne bilo toliko vode — bil je človek suhe zemlje in za morje ni imel oči, ker po morju brazde drugače leže.

V tej dobi, ko je šla njegova vojaška služba že proti koncu, je l. 1916 doživel tudi veliko železniško nesrečo na kolodvoru v Divači, ko se je brzovlak, menda je bilo to na binškošni ponedeljek, zaletel v na progi stoječi tovorni vlak. Takrat je bila tudi edina prilika, da se je moral udeleževati tudi kot sanitejec, ko so ranjence vlekli iz razvalin vagonov in jih nosili v bolnišnico. Vsa Divača je bila takrat na nogah, vse na kolodvoru. Sanitejci so sekali ruševine vagonov, žagali lesene dele, da so mogli do ranjencev, ki so — nekateri med njimi tudi v lepih oficirskih uniformah — vpili na pomoč in pro-

sili ruma, da bi mogli prenašati bolečine. To je bilo največje gorjé, kar ga je tako od blizu videl; takrat so tudi sanitejci, kljub visokim letom, tekali semintja, tekli so z ranjencem v bolnišnico, tekli s praznimi nosili nazaj na kolodvor — kakor tisti, ki delajo mostove.

*

Slednjič so menda tudi modri možje na najvišjih mestih cesarske vojske sprevideli, da se cesarstvo s preveč starimi vojaki ne bo rešilo in so raje pričeli klicati pod orožje preveč mlade, 16-letne mladeniče, ki jim je ravno kruh prav zadišal. S preveč

TRNOVSKI:

Klic časa

Nekdaj tak plodna naših dedov njiva, od poznih vnukov danes opuščena, rodi nam malo iz slabega semena: še tega žetev večkrat je plesniva.

Osat le in bodičje vprek pokriva tla rodovitna prej, a zdaj peščena; bohотно ljuljka raste; v njej strupena zalega kačja svoja gnezda skriva.

Rjavijo dolgo že oračem plugi; prhni sejalcem v skrinji dobro seme; srce brezdelju vda ja se in tugi.

A čas beži! — Na delo! kliče vreme. Nesrečen rod, ki čaka, da kdo drugi zanj spolni te dolžnosti nujno breme.

mladimi si je namreč lažje pomagati: na fronto ga pošlješ, v trpljenje in bližino smrti, je pa kmalu prav star; če pa preveč starega tako pošlješ, pa samo še oči zapre in vdano umre. In so začeli te stare letnike odpuščati in pošiljati domov, »do nadaljnega«, so vsakomur rekli. Tudi Primožu so tako rekli in ga odpustili. Poslovil se je od gospodinje, župnika in drugih v vasi, s katerimi je bil v stikih, in nastopil vedro pot proti domu s trdno željo, da bo nekoč otrokom pokazal, kje je cesarja služil

— pa je prišla državna meja vmes in želja se mu ni izpolnila.

Do zadnjega pa mu je v najlepšem spominu ostala prijazna Divača, vsa okolica in ljudje, ki tod žive in jim je ta kršni svet k srcu prirastel kakor je vsakomur k srcu prirastla njegova domovina. V opazovanju dežele in ljudi se mu je odkrilo, da je domovina povsod, kjer je ljubezen, pa naj bo to ljubezen do telet, podkovane ali nepodkovane živine, ljubezen do hrastov in smrek ali pa do smokev in murv, ljubezen do velikih ali pa do majhnih njiv, ljubezen do žene in otrok, kakršnikoli so in kjerkoli so, ljubezen do Nanosa in Sv. Goré ali pa ljubezen do Grintovca, Sv. Jošta in Triglava — vsaka je dobra, ker je ljubezen božje dete in veže človeštvo in svet v božje stvarstvo. Kdor pa prepové ljudem ljubezen ali jim jo celo ubije, jih je pa ponižal v čredo jarcev, morebiti za to, da bi jih mogel goniti s semnja na semenj.

Zato je tisti, ki je dejal: »Ljubite se med seboj,« Bog, tisti, ki pravi: »Sovražite se med seboj,« je pa hudič, sram naj ga bo!

Opombe. „Vah“ je izraz narečja za Lah, laško, kakor je tudi „Lipava“, „Lipavke“ izraz narečja za Vipava, Vipavke.

„Niks tojč, oles kraineriš“ — nič nemško, vse kranjsko, je veljalo na nekdanjem Kranjskem, kjer je slovenščina imela vsaj nekaj pravic,

„oles tojč, niks kraineriš“ je pa veljalo na Štajerskem, kjer slovenščina sploh ni bila priznana.

„Toplerajrehtšovt“ — danes bi se reklo: dvojni red, pozdrav na desno!

„Holtberda“ je poziv vojaške straže, kakor so ga razumeli — in tudi izvajali — nemščine nevešči vojaki in pomeni: „Halt, wer da?“ (Stoj, kdo tu?) kakor je „Bajtar“ iz „Weiter!“ (Naprej!) in nima nikake zveze z „bajtar“ — tisti, ki stanuje v bajti.

„Na fiti“ je prišlo iz italijanščine in pomeni: v najemu, na stanovanju.

„Krepati“ — ljudski izraz za „Karpati“, pogorje, po katerem je potekala meja med nekdanjo Avstrogrsko in Rusijo.

„Feldpostkorrespondenzkarte“ je bila odprta „vojna dopisnica“, kakršne so bile v veljavi za dopisovanje vojakov ali z vojaki in so se pošiljale brez poštnine.

Stiske IN bolečine MLADE DUŠE

Ni dolgo, kar je v Milanu umrl eden največjih poznavalcev otroške stiske in bolečine — don Carlo Gnocchi. Takoj po drugi svetovni vojni se je z vsem srcem, z vso ljubeznijo posvetil mladini, pohabljeni v vojni. Po vsej državi je zbiral poškodovane in zapuščene otroke, ustanavljal posebne zavode in bolnišnice ter v njih usposabljal mlade ljudi za življenje. V svoji zadnji »Pedagogia del dolore innocente« (Vzgojeslovje nedolžne bolečine) je zapisal sledeče besede: »Kdo je potreben večje ljubezni, večjega razumevanja in večje nege kot pohabljeni, slepi, bolni, osiroteli, trpeči in zavrženi otroci? Vsak izmed njih je kakor nedolžno jagnje, ki trpi za grehe človeštva.«

In vendar je otroku trpljenje tuje, nepriravno, odbijajoče. Svet okoli sebe gleda z drugačnimi očmi kot odrasli. V njegovi mladi duši ni nikake zahrbtnosti in zavestne hudobije; zato je sproščen in mu je duševna stiska neznana. Otrok že po svoji naravi hrepeni po smehu, dobri volji in veseljem razpoloženju. Toda srečen in notranje zadovoljen je, če je veselo tudi njegovo okolje, zlasti starši, bratje in sestre. Vsako nerazpoloženje v družini podzavestno vpliva na mlado dušo in jo spravlja iz ravnotežja. Njegovo nežno živčevje je vznemirjeno, napeto in teži po sprostitvi. Kako se otrok najlaže sprosti? Z jokom! S tistim nesrečnim jokom, ki gre odraslim na živce in ga zato zatirajo z vsemi mogočimi sredstvi. In prav v tem starši največkrat grešijo. Jok je namreč otrokova najboljša obramba proti raznim duševnim in telesnim motnjam. Če pa starši otroka prisilijo, da tako ali drugače zatre ta prirodni izliv svojega čustva, potem se ne smejo čuditi, če pridejo posledice. Še odrasli se z jokom pomirijo, sproste, kaj šele otroci. Ni pa seveda vsak otroški jok na mestu. Razvajeni in razneženi otroci se jočejo za vsako malenkost. Tega so pa največkrat krivi starši sami, ker ugone vsaki otrokovi želji, vsaki zahtevi. Če se jim pa kdaj upro,

tedaj hočejo otroci doseči svoje z jokom. Taki otroci so pravi tirani, starši pa njih sužnji.

Dobra volja in veselo razpoloženje je torej največje poroštvo za otrokovo duševno in telesno zdravje. Posebno morajo starši paziti, da otrok ne vznemirjajo v večernih urah. Skrbeti morajo, da jih spravijo v posteljo vesele in dobre volje, kajti prav od mirnega nočnega spanja v veliki meri zavisi otrokovo zdravje.

Čustvo ugodja in neugodja se pri otroku menja nešteto krat na dan: smehu sledi jok in obratno. Pri majhnih otrocih je to popolnoma reden pojav. Zato tu še ne moremo govoriti o stiski in bolečini mlade duše, ker je otrok še ne dojame. Kakor hitro pa se otrok zave svoje osebnosti, svojega jaza in prične spoznavati svet okoli sebe, tedaj zaživi tudi njegovo duševno življenje, tedaj postane njegova duša dostopna za stisko in bolečino. Vzemimo na primer dveletnega pohabljenčka in primerjajmo s šest ali sedemletnim sotrpinom. Kakšna razlika! Medtem ko se dveletni otročiček svoje pohabljenosti sploh ne zaveda, jo pa šestletni otrok močno občuti, in to zlasti tedaj, ko začne hoditi v šolo. Kako tudi ne? Dan za dnem opazuje zdrave sovrstnike, ki brezskrbno tekajo in skačejo; on pa se ne more veseliti z njimi.

Niso pa vsi otroci enako občutljivi za duševno ali telesno bol. Ko sem se pred letom dni poslovil od svojega mrtvega prijatelja, je pritekkel k meni njegov sedemletni sinček in skoraj vesel zaklical: »Gospod, moj očka je pa umrl!« Priznati moram, da me je ta otroška brezskrbnost kar malo pretresla. Istočasno pa sem otroka blagroval, češ gorje mu je vsaj za zdaj prihranjeno. Ob mrtvaškem odru pa sem videl pokojnikovo petletno hčerkico, ki je neutolažljivo jokala. Kolika neenakost v čustvovanju, kajne, in sicer v eni družini! Razen tega pa bi človek pričakoval, da bo starejši otrok bolj občutil očetovo smrt kot mlajša sestra.

Na splošno otroci hitro pozabijo na do-godke, ki so v detinskih letih vznemirili njihovo dušo. In prav temu se moramo za-hvaliti, da se pravilno razvijajo. Včasih pa so mladostni pretresi tako močni, da se jih človek tudi v zrelih letih ne more znebiti. Med take pretrese spadajo predvsem dru-žinske žaloigre. Znameniti švedski drama-tik Avgust Strindberg pretresljivo opisuje svoja mlada leta. V drami »Proti Dama-sku« pravi: »O Gospod, verujem samo še v zlo in prav zato mi pošiljaš le še zlo.« V najnežnejši mladosti je Strindberg živel v razrvanih družinskih razmerah. Sam piše: »Imel sem trdega, surovega očeta in meh-ko, toda histerično mater. Navezal sem se na mater in zasovražil očeta. Že zgodaj sem spoznal življenje od umazane strani. Prav zato sem ga zasovražil, ko sem bil star ko-maj devet let. Hotel sem si prerezati vrat, pa so mi v zadnjem trenutku preprečili. Š petnajstim letom sem hotel pobegniti z neko trinajstletno deklico in se poročiti z njo. Moja neuravnovešenost me je gnala od enega nerazsodnega dejanja do drugega, od ene žaloigre do druge. Mladostno zlo me je spremljalo vse življenje; nisem se ga mogel otresti niti v zrelih letih. Dva-krat sem se poročil, dvakrat ločil, boril sem se proti ljudem in proti Bogu. Begal sem iz dežele v deželo, s Švedskega v Francijo, Nemčijo, Avstrijo, Švico, Belgijo in v dru-gde dežele, a nisem našel miru. Končno pa se me je usmilil On, ki sem ga sovražil vse življenje. Iz dna duše mi je privleko hrepen-je po Njem: »Moj Bog, samo s Teboj hočem živeti, samo v Tebi hočem iskati sre-če in miru.«

Do dna duše pretrese človeka izpoved tega velikega švedskega umetnika, čigar mladost je bila ena sama kupa gorjupa. Prav razrvane družinske razmere vtisnejo v otroško dušo najgloblji pečat. Saj smo nedavno brali v časopisih, da se je zaradi neurejenih družinskih razmer zastrepila petnajstletna deklica. Ko bi se starši zave-dali, kako porazno vplivajo na otroka dru-žinski prepiri, potem bi marsikdaj prema-gali jezo na zakonskega druga. Kakšno mla-dost imajo otroci ločenih staršev! Namesto da bi jim sijalo sonce družinske sreče, mo-rajo okušati grenkobo življenja. Že v než-ni mladosti se navežejo na očeta in na ma-

Ali se človeštvo res še ne bo spametovalo? — Že do-brih trinajst let je po drugi svetovni moriji, a še vedno srečujemo žalostne prizore, kot je gornji: Ma-ti-begunka z otroki (na Daljnem vzhodu) je morala zapustiti rodni krov in živi v bedi in pomanjkanju v skrajno slabem taborišču.

ter. Po ločitvi pa smejo živeti le z enim od njiju, le z enim deliti srečo in veselje mladostnih dni. Kako kruta preizkušnja za mlado dušo! Četudi jim ničesar ne manj-ka, so vendar oropani za najlepše in naj-dragocenejše, kar jim more življenje nu-diti — za toplo in nenadomestljivo dru-žinsko srečo.

Pred leti sem imel v razredu dobrega, vestnega in marljivega učenca. Prvi raz-red gimnazije je končal z najboljšim uspe-hom. V drugem razredu je pričel pečati. Postal je pozabljen, razmišljen, raztresen in močno občutljiv. Ta nenadna spremem-ba me je osupnila, zato sem povabil v šo-lo njegovega očeta, da bi mi pojasnil, kaj se dogaja z dečkom. Ves skrušen mi je po-vedal, da ga je pred nekaj meseci zapu-stila žena in odšla z drugim v inozemstvo. Kakšna mati, boste rekli. Vsa bitja skrbе za svoje mladiče, ona je pa z lahkim srcem zapustila moža in tri nepreskrbljene otroke.

Duševna bol pogosto močno spremeni otrokov značaj. Mlad človek izgubi pred-vsem veselje do dela, do napredka, da, celo do življenja. Tak otrok navadno tudi te-

lesno propada; bledikast je in brez pravega teka. Razen tega so pa še druge posledice, katerih na zunaj niti ne opazimo. Tako so na primer ameriški otroški zdravniki odkrili že pri 6 do 10-letnih otrocih čire v želodcu in dvanajsterniku. Dognali so, da je večina teh otrok živela v nezdravih družinskih razmerah.

Če nam je zdrava duševna in telesna rast otrok res pri srcu, potem jim bodimo v trdno oporo v času, ko bodo omahovali pod udarci življenja.

Za zaključek pa še nekaj o vzgoji k samopremagovanju. Mladega človeka mora-

mo že zgodaj navajati na to, da ga ne bo vsaka najmanjša duševna ali telesna bolečina spravila s tira. Saj vemo, da življenje nikomur ne prizanaša. Od desetih skavtskih zakonov, ki jih je postavil ustanovitelj skavtizma lord Baden-Powell, čigar stoletnico rojstva smo praznovali lani, je najzanimivejši osmi: »Skavt se smeje in žvižga, če je bolečina še tako velika.« V tihem samopremagovanju oblikujemo značaj in utrjujemo voljo. Seneca je rekel, da je človek v bolezni lahko večji junak kot v boju. Kdor namreč tiho in vdano prenaša trpljenje, v življenju zlepa ne kloni.

MIRKO MAZORA:

Tvoji bori

Pesnik zelene pomladi,
opeval si trideset borov.
Takrat bili smo skupaj, mladi,
— bilo nas je dosti —
polni načrtov, uzorov;
in bori v dvojni vrsti
bili so zdravi, čvrsti.
Sedaj smo raztepeni
na vse strani,
razredčeni — vojaki po bitki;*

*tvoji ostanki — kosti —
so nekje v hosti,
v skupni jami
neposvečeni.
Bori ostali so sami,
niso več vitki,
so upognjeni, samo trije.
Mimo njih le včasih gre
moj težki korak,
z njim molitev, vzdih gorak:
Prst prerana,
borom, hrastom bodi hrana!*

*Lado Piščanc:

PESMI ZELENE POMLADI

Msg. dr. JAKOB UKMAR, Trst:

Ljubezen in pravičnost - temelja zakonskega življenja

Socialno bitje, ki mu pravimo človek, je v odnosu do raznih družb, vendar se moralna filozofija ozira samo na tiste družbe, ki nujno izvirajo iz človekove narave. Taki družbi sta samo dve: družina in država. Človek je že po svoji naravi vezan na družino, saj se v družini rodi in v družini najde svojo prvo in najnujnejšo oskrbo. Ker pa družina nima sama vsega, česar potrebuje za svoje blagostanje, išče že

po svoji naravi zvezo z drugimi družinami za medsebojno pomoč, za skupno obrambo in za boljše uspevanje sploh. Tako so že v najstarejših časih nastale državice kot skupine družin pod skupnim poglavarjem; pozneje so iz državic nastale tudi večje države. In tako sta družina in država dve družbi, ki potekata prav iz človekove narave.

Prva torej naravna družba, v katero sto-

pi človek že s svojim rojstvom, je družina. Družina pa izvira iz zakonske zveze moža in žene. Lahko si mislimo zakon brez družine, če namreč zakonca nimata otrok, nikakor pa si ne moremo misliti družine v pravem pomenu besede brez zakonske zveze očeta in matere. Zakonska zveza moža in žene, to je najstarejša, od narave same dana in od začetnika narave blagoslovljena ustanova, iz katere izvira in iz katere se vedno obnavlja človeški rod tu na zemlji. Zakon je legitimna zveza moža in žene v trajno skupno življenje, so rekli stari juristi. Prvotni namen te zveze je roditi in vzgajati otroke, drugotni namen je pa medsebojna pomoč in tešenje poželjivosti. To je bil zakon že iz Adamovih časov in tak bo po svoji naravi do konca dni. — Krščanstvo mu te narave ni spremenilo, pač pa ga je požlahnilo z zakramentalno milostjo.

Ker je zakonska zveza tolikega pomena, mora sloneti na trdnih temeljih, da je ne spodnesejo pripetljajji tega viharnega življenja. Tak temelj mora biti predvsem velika, nesebična, res dobrohotna ljubezen. Taka intimna zveza, kakor je zakonska, ki druží moža in ženo v eno življenjsko enoto, dà, v eno telo, taka zveza zahteva že po svoji naravi veliko ljubezen. Čim bližja nam je oseba po naravnih vezéh, tem bolj jo moramo ljubiti. Najbližja sta si pa mož in žena, še bližja kakor so starši in otroci, saj slišimo že iz Adamovih ust, da bo zapustil človek svojega očeta in svojo mater ter se bo držal svoje žene in bosta dva eno telo (Gen 2, 24).

Tako globoka ljubezen ne more uspevati drugače kot v okviru medsebojnega in odkritosrčnega spoštovanja. Ljubezen, ki sloni izključno na spolnem nagonu ali na čisto postranskih prikupljivih lastnostih osebe, ni dobrohotna ljubezen, temveč egoizem, ki išče svoj užitek in se spreminja po lastni počutni potrebi; je ljubezen, ki neha, ko nehajo nebitvene prikupljive lastnosti prej ljubljene osebe. Nasprotno, zakonska ljubezen mora družiti moža in ženo v tako trdno zvezo, da je take spremembe do smrti ne bodo mogle porušiti.

Zato je v predzakonskih odnosih med fantom in dekletom, ki se mislita vzeti, potrebna velika previdnost in velika modrost.

Vse morata prej trezno preudariti, preden se dosmrtno vežeta. Prava in trajna ljubezen ni možna, če ne sloni v prvi vrsti na notranjih duhovnih vrlinah ljubljene osebe. Kdor misli vstopiti v zakonski stan, mora biti predvsem neoporečen v versko-moralnem pogledu; njegova pobožnost bodi zdrava, naravna, odkritosrčna. Izvoljena oseba naj bo ne samo čedna, ampak tudi čednostna, v čednosti utrjena, da ljubi svoje poklicno delo, da zna križ nositi, potrpeti in jezik brzdati. Treba, da je oseba žlahtnega značaja, milega in sočutnega srca ter svojemu stanu primerno izoobrazena, v zakonskih rečeh pravilno poučena in zdravstveno dovolj trdna. Naposled šele pridejo v poštev še nebitvene lastnosti, kakor telesna lepota, prikupljiv nastop, socialni položaj, premoženjsko stanje in slično. Če pa zaročenca to, kar sem imenoval na zadnjem mestu, postavita na prvo mesto in vse drugo zanemarita, potem ni čuda, če se medeni tedni kaj kmalu spremenijo v hladno gledanje ali celo v grenak razdor. Zakonski stan pač ni igrača, temveč stan velikih žrtev; kdor ni duhovno dovolj zrel in na križi pripravljen, naj nikar ne vstopa v zakon, ker bo sicer doživel veliko in bridko razočaranje.

Ljubezen, kakršno sem pravkar opisal, je zdrav temelj zakonskega življenja, je temelj, ki krepko drži obe bistveni lastnosti zakona, ki sta enotnost in nerazdružljivost zakonske vezi. Enotnost zahteva, da je zakon izključna vez enega moža z eno ženo, nerazdružljivost pa pomeni trajnost te vezi do smrti. Kjer je prava ljubezen, tam ne uide ne oko ne misel ne želja čez plot stroge zakonske zvestobe. In kjer je prava ljubezen, zakonca ne mislita v nobenem primeru na ločitev zakona, temveč se zave data, da bo edinole smrt pretrgala njuno pozemeljsko vez, smrt in nihče drug.

Enotnost in nerazdružljivost sta dve bistveni lastnosti zakona že po naravnem pravu. Naravni cilji, ki jih zakon ima, posebno vzgoja otrok in družinsko blagostanje, se ne dajo v polni meri doseči, če ni zakonska vez enotna in nerazdružljiva. Žal človeška slabost včasih skruni te dve bistveni lastnosti zakona. Povrh pa še Cerkvi hudo zamerijo, da tako trdovratno in starokopitno drži nerazdružljivost zakona, ko

bi pa bila za *marsikateri par prava rešitev, če bi se razšla in se mogla z drugo osebo poročiti. Odgovorjam kratko: če bi bila nerazdružljivost zakona cerkvena zapoved, bi se dalo morda, po domače rečeno, še kaj »zglihati«; toda tu stoji pred nami naravna in božja zapoved, proti kateri cerkvena oblast nič ne premore. Recimo rajši: hvala Bogu, da je na tem svetu vsaj ena ustanova, namreč katoliška Cerkev, ki stanovitno drži naravno in božjo zapoved nerazdružljivosti zakona. Kaj bi bilo, če bi se vrata razporoke odprla? Vprašajte v tistih državah, kjer to moralno in socialno zlo razjeda narode in kjer životari na tisoče otrok, ki so sirote, zapuščene od živih staršev.

Pa pustimo to žalostno poglavje in spregovorimo še nekaj besed o drugem temelju zakonskega življenja, ki je pravičnost. Videli smo, da je ljubezen močan steber zakonske sreče, posebno če je prava krščanska ljubezen. Vendar tudi ta kraljica čednosti v zakonskem življenju ne zadostuje; potrebna je tudi pravičnost. Čudovito se te dve čednosti spopolnjujeta. Sama suha pravičnost se brez ljubezni lahko prevrže v krivičnost, sama ljubezen pa nima brez pravičnosti trdne podlage niti obstanka.

Pravičnost mora biti že v intimnih zakonskih odnosih, saj sta zakonca pri poroki drug drugemu izročila pravico do telesa v namen, ki je dan po naravi; kar je na eni strani pravica, je na drugi strani dolžnost in obratno. Pravičnost zahteva, da ne kršita zadevne naravne in božje postave. Dalje zahteva pravičnost, da je v zakon-

skem in posebno v družinskem življenju neka avtoriteta. Tudi če vlada med možem in ženo velika ljubezen, vendar ta ljubezen ne bo vedno zadostovala. Prej ali slej pride do različnega mnenja v gospodarskih zadevah, glede vzgoje otrok, glede stanovanja in drugih reči. Tu je potrebna avtoriteta, ki odloči in ukaže. To avtoriteto ima mož ali oče; ima jo že v naravi, ki mu je dala ne le telesno premoč, ampak tudi umske zmožnosti, ki so potrebne za vlogo voditelja in gospodarja. Ima sicer tudi žena lepe lastnosti: je živahna, ima globoka čustva, je nežna, ima smisel za red in lepoto in zmožna je junaških žrtev. Vendar je za vrhovno vodstvo družine, hiše, posestva ali podjetja narava določila moža. Pravičnost zahteva, da ga žena za voditelja prizna in upošteva. Ista pravičnost brani na drugi strani, da bi imel mož svojo ženo za služkinjo. Bog varuj! Mora jo imeti za sebi enako vredno soprogo ter ravnati z njo s spoštovanjem in z ljubeznijo. Potem mu bo žena ostala ljubka družica, ki se bo vsa žrtvovala zanj in mu lajšala življenjsko breme. Končno zahteva pravičnost, da sprejme mož nase težja dela zunanjega vodstva odraslih otrok, hiše in posestva, ter pusti, naj žena kraljuje v svojem kraljestvu, v kuhinji, po sobah, pri malih otrocih; naj skrbi za hišni red in snago, saj v teh rečeh moža daleč prekaša.

Tako sta ljubezen in pravičnost dva trdna temelja zakonskega življenja. Blagor družinam, ki sloné na teh dveh stebrih. Take družine so zdrave celice naroda in Cerkve ter zanesljiva nada boljše bodočnosti.

ŠAH MAKS:

V novi urejeni Evropi bo dela in kruha za vse

Ko so 25. marca 1957 zastopniki zapadnoevropskih držav Belgije, Francije, Italije, Luksemburga, Zapadne Nemčije in Nizozemske podpisali v Rimu ustanovno listino Skupnega evropskega tržišča, so s tem postavili temelje velikemu evropskemu razvoju, ki bo zagotovil Evropi zopet podobno odločujočo vlogo, kot jo je imela v preteklosti.

Znanstveni in tehnični napredek zahteva preobrazbo vsega evropskega gospodarstva, ki se mora zmagovito ustavljati že raz-

širjenemu vplivu Amerike kakor tudi že pronicajočemu sovjetskemu vplivu. Toda ta nujni preporod je nemogoč, dokler evropske države trmasto vztrajajo v narodni sebičnosti. Zato je potrebna združitev evropskih držav in združitev bo prinesla blagostanje in varnost.

Že zgoraj naštete države, ki so podpisale listino o Skupnem evropskem tržišču, predstavljajo človeško, gospodarsko in vojaško silo, ki je ne smemo podcenjevati.

Mala Evropa, kakor smo navajeni sedaj

imenovati to skupino držav, ima toliko prebivalstva kot ZDA, in sicer nad 161 milijonov; pomeni pa nad milijon kvadratnih kilometrov ozemlja. Premoga črpa Mala Evropa toliko kot Sovjetska zveza, jekla pa več kot Združene države Amerike. Cementa in električne energije proizvaja Mala Evropa toliko kot ZDA in dvakrat toliko kot SSSR.

Narodni dohodek Male Evrope je ena petina svetovnega dohodka.

Glede porabe pa predstavlja Mala Evropa naslednjo sliko:

- 10 % svetovne porabe živeča
- 11 % svetovne porabe obleke
- 13 % svetovne porabe gumija
- 13 % svetovne porabe električne energije
- 16 % svetovne porabe jekla

Mala Evropa predstavlja 20 do 25 % svetovnega izvoza.

Teh malo števil na eni strani opravičuje, zakaj je Zapadna Evropa razdeljena na toliko držav. Obenem pa te številke jamčijo, do koliknega blagostanja bi se lahko dvignili, če bi dosegli koordinacijo proizvodnje, izvoza in uvoza.

Kaj pomeni podpis listine o Skupnem evropskem tržišču? Mala Evropa s podpisom pogodbe o Skupnem evropskem tržišču pomeni svobodno trgovino brez carinskih pregraj, svobodno zaposlitev in iska-

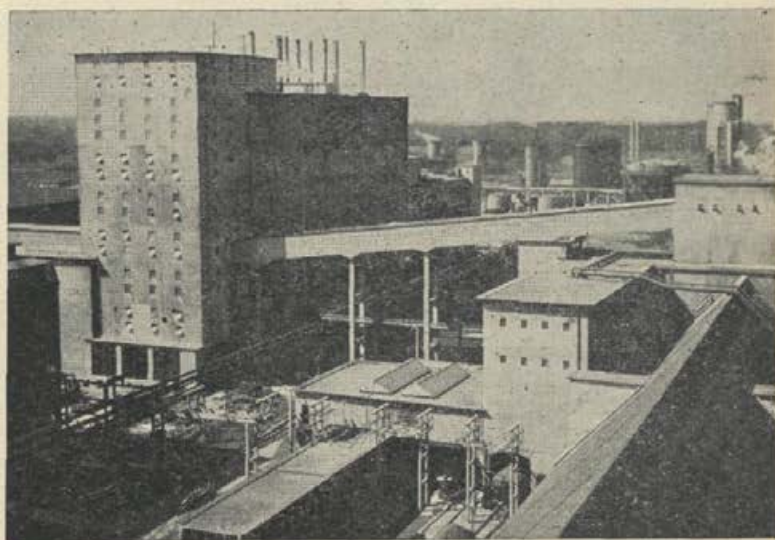
nje dela na področju držav sopolisnic, prav tako pa tudi svobodno naložbo kapitala v podjetja, ki bodo zrasla na področju držav sopolisnic.

Mala Evropa pa pomeni tudi privlačno silo, h kateri bodo pristopile še skupine skandinavskih držav, Španija, Portugalska in Grčija. Tedaj bi imeli od Severa do Sredozemlja skupnost držav, ki po gospodarski moči, politični razgibanosti in socialni ureditvi ne bi zaostajale za ZDA niti za SSSR. Pod temi vidiki bo iz Male Evrope zrasla Združena Evropa, ki bo velika privlačna sila za vse tiste, ki bodo še ostali zunaj.

Spričo tragičnih izgledov sovjetskega bloka in na novo porajajočega se arabskega bloka, ki je v neprestanem vretju proti vsemu, kar nosi ime Evropa, nas žalostni položaj Evrope še bolj skrbi. Če se vse okoli Evrope združuje, si pač Evropa ne more privoščiti luksusa notranjih preprirov, medsebojnega sovraštva in zatiranja številčno šibkejših narodov, ki pa v duhovni in materialni kulturi lahko stoje ramo ob ramo z velikimi.

Po drugi vojni razdejana Evropa se počasi zdravi; obenem pa vise nad njo temni oblaki, ki znova groze še z večjim razdejanjem prav zato, ker se mnogi boje njene združitve in vsestranske moči, ki bo v njeni združitvi. Proti združitvi Evrope so posamezniki in skupine, ki jih k temu razdi-

Ena izmed številnih tovarniških naprav na NIZOZEMSKEM, ki je tudi članica SKUPNEGA EVROPSKEGA TRZIŠČA

ralnemu delu sili moralna, politična in gospodarska sebičnost. Mnogi evropski narodi so še vedno navajeni jezika nasilja in sovraštva: pretiranega nacionalizma na eni in komunizma na drugi strani. In prav ta dva razdiralna elementa sta tako silno razklala Evropo. Ob tako tragičnem stanju sedanjosti nima nihče jamstva za srečen jutrišnji dan. Razbita, razrušena in gospodarsko uničena Evropa je postala plen anarhi-

stične miselnosti. Z vero v moč svobode in demokracije gledamo v bodočnost Evrope, v zmago razuma. Evropo plemeniti tisočletna civilizacija in univerzalno krščanstvo. Evropa, prežeta s slavo in polna sil, ne more umreti; mora se rešiti in ustvariti družbo svobodnih in srečnih ljudi, med katerimi je Kajnov zakon nasilja le žalosten spomin na barbarske čase. Kristusov nauk pa oplaja novo dobo svobode in miru...

KOMAC LUČKA:

S·L·A·D·O·L·E·D

Iz polja temnorjavega žita se je dvigala vročina. Šele ob ravnini zelene koruze se je ozračje pomirilo. Za koruzo je bila zopet pšenica in ozračje se je stalno spreminjalo. Le daleč za polji so bila drevesa, ki so zaključevala prostor.

Cesta je bila prašna in vsa črna. Preko nje je večkrat potegnil tramvaj, da se je za nekaj trenutkov, dokler se ni prah polegel, vse stemnilo. Jelena se je ustavila pri tramvajski postaji pod lopo. Še veter je bil vroč. Z roko si je pogladila po mokrih lasih na vratu in čakala. V tramvaju je bilo mnogo ljudi. Poiskala si je majhen sedež in pogledala na uro. Prišla bo še pravočasno. Ko so se ustavili pred knjižnico, je izstopila. Listek, ki ga je nevede zmečkala s prsti, je odvrгла in sedla na bližnjo klopico. Kmalu je prišla še ostala družba. Da bi skrajšali pot, so se napotili kar skozi park v bližnjo kavarno na sladoleđ.

»Sicer je neumnost, da jemo segret sladoleđ,« je rekla Jelena, »a jaz sem ga preveč potrebna.«

»Jeleni je mraz, zato bi predlagal, da gremo v sobo,« je nekdo rekel tistim, ki so se že posedli zunaj.

Vsi so se smejali. Morali so čakati na postrežbo. Sicer so pa bili tega že navajeni.

Jelena se je spomnila, da bi bilo pač bolje, da bi se doma pripravljala na izpite, kot pa pohajkovala. A bilo je prepozno. Na družbo je legla utrujenost. Zaradi vročine. Vsak se je prepustil svojim mislim, le Bojan je stal na vratih in čakal na sladoleđ.

Približno pred enim letom je bilo. S prijateljico sta sedeli pri drugi mizi na levi. V roki je držala kozarec malinovca in gledala ljudi, ki jih je bilo vedno več. Prišlo ji je na misel, da je vsem veliko do zabave, kot da bi bil to najvišji cilj, in začutila je, da je nekako višja od njih. Njej je zabava ugajala do neke mere; da bi ji pa žrtvovala vsako prosto minuto, do tega ni še prišla. Ko je pogledala na sosednjo mizo, je videla, da jo nekdo opazuje. Obrnila se je proč in zrla po plesalcih.

»Midva sva prav enako razpoložena, kajne?«

»Zakaj?« ga je vprašala in mu pogledala v obraz. Skomignil je z ramenom.

»Bi plesala?« jo je vprašal in ji ponudil roko.

»Ne, hvala! Nocoj bom samo gledala,« je odgovorila.

»Rekel sem, da sva oba istega mnenja. Jaz bi tudi ne plesal.«

• Usedel se je poleg nje in naročil pivo. Počakal je, da se je bela pena poglobila, potem je šele pil.

Skozi pramen las jo je pogledal in se posmejäl.

»Zakaj se pa zdaj smejete?« ga je vprašala. Nad drevesi je zapihal veter. Zavila se je v jopico in ni pričakovala odgovora.

»Ali vam ugaja ta lokal?«

»Preveč ljudi je.«

»Ne ljubite družbe in šuma?«

»Ne, kmalu se ju naveličam,« je odgovorila.

»Zakaj pa niste ostali doma?« jo je začuden vprašal in si s hitro kretnjo popravil rokave.

»Ne vem,« je odgovorila in ga gledala. Njegove velike oči ji niso ničesar povedale. Bila so brez pomena. Hotele so vse vedeti in jo razveseliti kot lampioni med drevesi.

»Veste, kakšna sva midva?« je rekel. »Taka, da iščeva problemov tam, kjer jih ni. Nočete pač priznati, da vam zabava ugaja, a da ne plečete.«

»Vi tudi vsega ne priznate,« je odgovorila.

Ogledala se je. »Poglejte tja!« je nenadoma rekla. Ob vhodu sta stala dva fantička. Njuna velika usta so bila odprta. Majhni beli zobje so silili iz njih. Bila sta vsa umazana. Eden je nekaj rekel in pokazal proti plesišču s prstom. Drugi se je zasmel in še nekaj šepnil.

»Taka sva tudi midva. Gledava!« ji je rekel.

»Meni se smilijo,« je Jelena odgovorila. »Od kot sta?«

»Tu je mnogo takih pobalínov. Verjetno sta cigana.«

»Kako da ju pustijo tam?«

»Saj do sedaj nista bila še nikomur napoti.«

Mlajši je nekaj zašepetal starejšemu in mu pokazal roko. Packe so bile raztresene po njej. Bila je kot prašna cesta, kadar jo polijejo z vodo.

»Kako govorita?« je Jelena vprašala.

»Madžarsko. Veste, tu je mnogo Madžarov.«

»Razumete ta jezik? Meni se zdi zelo težak.«

»Razumem. A ni težak, le zdi se tak, ker je zelo drugačen od našega.«

»Imam vtis, da je tu več Madžarov kot pa Srbov.«

»Res je. Sicer pa tudi če bi bilo obratno, bi se vseeno zdelo, da prevladujejo. Poglejte jul!«

Mlajši je še vedno silil v starejšega z nekim vprašanjem.

»Kaj ga vprašuje?«

»Poglejte, starejši se sploh ne zmeni za njegovo vprašanje. Vse gleda in ničesar ne sliši. Jaz bi bil mlajšega v tem času že nabil.«

»Zakaj ste prej rekli, da bi se vseeno zdelo, da Madžari prevladujejo?« je nadaljevala pogovor.

»Ker za te ljudi zabava mnogo pomeni. Mnogo bolj so navezani na družabno življenje kot mi. Poglejte malo okrog sebe.«

»Da, po večini so vse mize oni zasedli. — Ah, pogledjte!«

Ozrla sta se po dečkih. Mlajši je skril umazano roko v žep in skušal na drug način vendarle zbuditi bratovo pozornost. Najprej je skoraj boječ bos stopil bratu na nogo in rahlo pritisnil na njegov palec. Potem vedno močneje.

Prevzel jo je isti občutek kot takrat, ko se je urezala in jo je bolela roka. Rahlo se je dotaknila rane, nato je pritiskala vedno bolj čvrsto.

Fantič je flegmatično odtegnil nogo. Bratec ga ni hotel pustiti več pri miru. Venomer mu je nekaj šušljaj.

»Veste,« je rekel, »da že mene boli ta njegova brezbriznost. Lahko bi mu odgovoril ali vsaj pogledal, kar mu kaže.«

»Ne vem, kaj mu kaže. Ali vi vidite?«

»Ne!« Segel je po kozarcu in se oziral okrog sebe. Nekdo se je zadel ob njegov stol in se opravičeval. Orkester je bil vedno glasnejši; pevko in njene nasmeha pa je bilo samo videti. Njen glas ni prišel do njune mize.

»Ali ni zabavno gledati njena usta in ugibati besede, ki jih poje?« jo je vprašal in se nasmehnil nekemu, ki se je jezil, da ničesar ne sliši.

»Poglejte tja!« je rekla. »Ali ju vidite? Malček še vedno ni zadovoljen, revež!«

»Rad bi vedel, kaj ga zanima, da tako gleda.«

Vstal je, šel k njemu in ga vprašal. Medtem ko se starejši ni zmenil niti za tujca, ga je mlajši, ki se je opogumil, prijel za roko in ga peljal proti visokemu grmu na levi strani orkestra. Ko se je sklonil in se obrnil proti njemu, so mu oči žarele. Njegova želja je bila izpolnjena. Med listi na tleh je bila majhna mucka. Jelena se jima je približala. Ko je videla malčka in njegov žareči obraz je rekla:

»Vzemi ga v naročje.«

»Naj ga vzamem?« je vprašal in božal živalco.

»Vzemi,« je rekla, »za malo časa.«

Tiho je zgrabil živalco in jo držal v rokah. Rokav se mu je tresel. Nekaj je šepetal. Ko se je Jelena ozrla po njegovem bratu, je ta še vedno gledal na plesišče. Zdelo se je, da je pozabil na brata. Nejevoljno ga je še enkrat pogledala, potem pa je rekla svojemu spremljevalcu:

»Pokličite ga, morda bo prišel tudi on.«

Mali je še vedno držal živalco in jo molal proti bratu, da bi jo ta zapazil. Sklonil je glavo. Noče je pogledati.

Ko je starejši zagledal mlajšega brata med tujimi ljudmi in z mačko v rokah, je pohitel k njemu in ga razburjen nekaj vprašal. Medtem je že dvignil nad njim roko. Ko ga je udaril, je Jelena obstala. Z umazano roko si je mali šel čez oči, da je postal kmalu črn v obraz. Debele solze so mu padle in omočile mački hrbet.

»Zakaj si ga udaril?« je vprašala Jelena.

»Pustite ga, Jelena! Bom jaz opravil,« je rekel Per.

»Zakaj si ga udaril?«

»Ker jo je hotel ukrasti. Zakaj je prišel noter?« je zakričal starejši in njegove

tipične ciganske oči so bile hudobne. Postal je kot žival. Njegov obraz in njegov glas sta kričala.

Okoli njih se je zbralo nekaj ljudi. Hoteli so zvedeti, kaj je bilo. Mačica pa je gledala in deček jo je v solzah božal. Zdelo se je, da ni razumel drugega, kot da je dobil klofuto. In lice je imel rdeče. Jokal je bil.

»Ven, ven vidva!« je natakdar delal mir ter ju hotel spraviti od tam. Starejši je vzel mlajšemu mačko in jo vrgel v grm. Nato ga je potisnil proti vratom. Za njima so plesali. Jelena je skočila k mlajšemu in ga pobožala ter mu dala kolaček. Ko ga je že hotel vzeti, se je umaknil in jo srepro pogledal. Odrinil jo je z roko. Starejši ga je vlekel skozi vrata.

»Pridite!« je rekel Per. »Plesala bova.«

Po ograji se je vzpenjal deček in iskal med grmi. Nekdo se jima je zopet približal. Potem je plesala.

Vročje je bilo. Še vedno so vsi molčali.

Bojan jima je prinesel sladoleda.

O sreih ni bilo vojne . . .

(OB 40-LETNICI)

Prvi svit velikonočnega jutra se je le s težavo preril skozi goste oblake umazanega dima topovskih granat in poljubil kraške skale, še vse rdeče od sveže krvi. Trepetaje je blede žarek posvetil tudi preko bodečih ograj v strelske jarke, obstal za trenutek v nemi grozi in spoštovanju pred junaštvom umazanih in okrvavljenih vojaških teles. Topovske cevi se še niso ohladile od močnega boja in iz ran še ni nehala curljati kri. Tudi mrličem udje še niso otrdeli.

Svit velikonočnega jutra se je končno srečal z neprespanimi očmi mož in fantov, pobožal njihova potna čela in prinesel pozdrav velike noči v izmučena srca. Stresla so se tedaj srca ob spominu na praznično donenje zvonov, da, skoraj zajokala so ta uboga srca, ker je v njih odmevala pesem nekdanjih velikih noči in se širil zlahaten vonj velikonočnih jedil. Trde roke so nevede popuščale morilno orožje in drug za drugim so sedli vojaki na robove strelnih

jarkov v varnem objemu velike noči. Kako bi se bali, saj v njihovih srcih ni vojne. Brez skrbi so si prižgali cigarete, vedoč, da jih bodo vsaj danes pokadili do konca.

V tem čudovitem objemu velike noči je vojak Molon stopil prav vrh jarka in se zarl preko smrtne planjave v strelne jarke sovražnega tabora. Obžarjen od jutranje zarje je pričel delati znamenja z rokami, kot da hoče nekoga objeti.

Iz sovražnega jarka se je tedaj dvignila temna postava nekega vojaka. Iz njegovih oči je tudi žarel svit velike noči. Še več! V Molonu je nenadoma spoznal prijatelja svoje mladosti. Velika vojakova postava se je stresla v drhtenju plemenitega srca in kot velikonočna aleluja je zadonel njegov močni glas: »Molon! Molon!«

Vrste vojakov so tedaj dvignile glave, vse ožarjene od velikonočne zarje; v njihovih srcih je kipelo, naraščalo in sililo na dan nekaj, kar je bilo že zdavnaj zapisano — a do danes uklenjeno v vojne verige. V Mo-

lonu je to najprej privrelo na dan. Skočil je iz jarka in stekel »sovražniku« v — prijateljski objem. Objem prijateljev na veliko noč!

Tedaj je v obeh sovražnih taborih kar završalo. Eni in drugi so si stekli nasproti, se objemali, poljubljali — saj v njihovih srcih ni bilo vojne. Aleluja! je pelo in vrisvalo v njihovih srcih. Aleluja! je bleščalo iz njihovih oči. Aleluja! Aleluja!

Častniki so se prestrašili take »vojne«; a niso je mogli pomiriti. Še sami so se čutili premagane od nepremagljive velikonočne ljubezni. V pristrčnem objemu s sovražnikom so praznovali tudi oni...

A tam v daljavi niso mogli razumeti te čudovite pesmi. Umerili so v nedovoljeno zmešnjavo težke topove in minometalce. In že je izpod jasnega oboka padala svinčena toča. Vihar vojne se je zopet razbesnel in pogasil plamen ljubezni. Vojaki in častniki so naglo zbežali v svoje jarke. Ostal je samo Molon v tesnem objemu s prijateljem.

»Še na to lice me poljubi!«

»Hvala! Še enkrat, prosim!«

Zatulila je granata, treščila — in kot grozen meč pretrgala telesa. A ne ljubezni!

V njihovih srcih ni bilo vojne!

(Doljan — Prosto po zapiskih Karla Salza iz prve svetovne vojne).

DR. J. H.:

Iz zgodovine podgorske cerkve in fare

Brez dvoma je romarska cerkev v Podgorjah ena najlepših cerkvá v Rožu. Veliko romarjev prihaja sem vsako leto na Marijine praznike in skoraj vsak dan občudujejo v poletnih mesecih tujci in letoviščarji umetnine cerkve. Te vrstice o zgodovini cerkve in fare naj bodo vsem tem v pouk in v vzpodbudo in naj služijo tudi faranom, da bodo še bolj vzljubili svojo farno cerkev.

Popis cerkve je večinoma povzet po zgodovini, ki jo je napisal pred dvajsetimi leti častni kanonik in dekan **Štefan Singer**. Saj je on največji zgodovinar za naše kraje. Singerjevo temeljito delo je v tem članku nekoliko izpopolnjeno po drugih virih in zlasti po farni kroniki.

Ime in krajevna lega

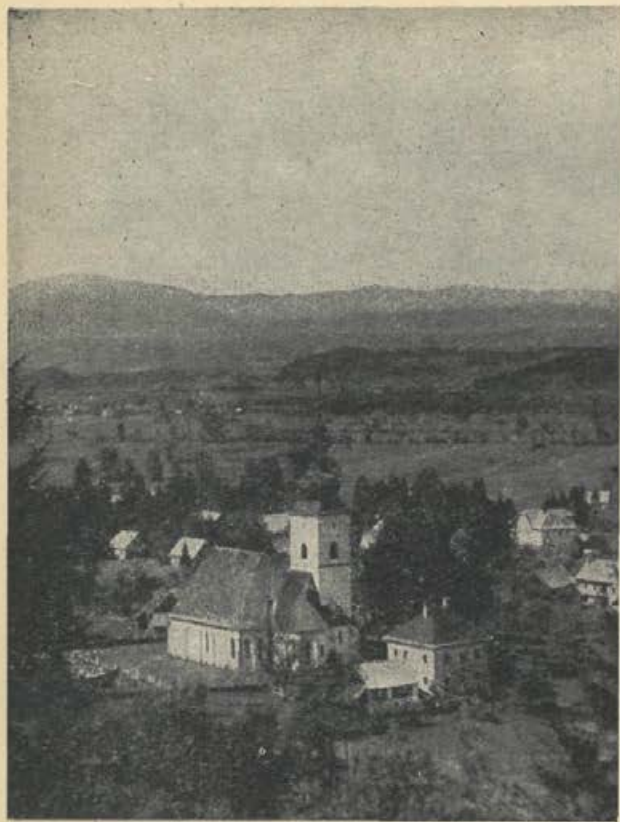
Slovensko ime Podgorje ali v starejši obliki Podgorjani pomeni naselbino pod goro. V nemščini se imenuje vas »Maria Elend«, v starih listinah tudi »Pogöriach«. V Avstriji je šest vasi z imenom Maria Elend. Povsod znači beseda »Elend« kamnit in nerodovit kraj. Tako ozemlje, polno skalovja, je tudi v Podgorjah. Šele ko je velik del bližnje vasi **Brežnje** vzela Drava, so Podgorje postale večja vas, ker so se ljudje iz Breženj, kjer jim je Drava vzela hiše, pustila pa travnike in polje, naselili

blizu cerkve v Podgorje. Prej je v Podgorjah bilo le kakih 10 kmetij, nekaj kajž in nekaj gostiln. Sedaj šteje vas Podgorje 140 številk.

Kakor se je odtrgal del Dobrača in podsul več vasi v Ziljski dolini, tako se je, Bog ve kdaj, morda ob kakem potresu odtrgal del Kapelične gore in se prekucnil v dolino. Posamezno skalovje je letelo skoraj dol do Drave. Še danes najdemo v bližini cerkve, na vrtovih posameznih hiš in v gozdu za vasjo veliko skalovja. Vsako leto ga vozijo k Dravi in z njim regulirajo Dravo. Kraj za vasjo in za cerkvijo se imenuje »V pečevju«. Tudi pred cerkvijo, kjer stojijo sedaj krasne lipe, je bilo še do leta 1899 več velikih skal. Šele leta 1899 je rajni župnik **Jan Drunecky** pustil napraviti sedanji lepi prostor pred cerkvijo in zasaditi lipe, ki jih je cerkvi zastonj podaril neki podgorski kmet.

Ljudska domišljija pa si skalovje v ravnini in okrog cerkve ni mogla drugače razlagati, kakor da ga je navalil sam hudi duh v dolino. Zato vidimo na sliki, ki predstavlja prenos Kapelice, kako vali hudi duh kamenje, da bi romarsko cerkev uničil.

Krajevna lega v Podgorjah pa je še posebno pomenljiva zaradi prelazov, ki vodijo čez gore na Kranjsko. Na teh potih

PODGORJE v Rožu — znana Marijina božja pot

in prelazih je bil že v davnih časih živahen promet. O tem pričajo imena: Hajdna, Hajdnica, Hajdovski grobovi. Pozneje so te skrite ceste največ rabili tihotapci ali »trabantarji«, da so se izognili carinarjem. Zato je avstrijska vlada pred več kot sto leti hotela v teh krajih zidati carinararno.

Pravljice in njih zgodovinsko jedro

Osojski menihi so postavili začetek svojega samostana v leto 689. To ne more biti resnično, ker takrat na Koroškem še ni bila razširjena krščanska vera. Tudi nastanek cerkve v Podgorjah, ki je pripadala njim, so potisnili nazaj v te poganske čase. Marijino cerkev v Podgorjah so v latinškem jeziku imenovali »Maria in exilio«, kar pomeni Marija v pregnanstvu. To ime so menihi razlagali tako, da so pogani prve kristjane pošiljali v Podgorje v pregnanstvo. Nekateri od kristjanov pa so prosto-

voljno iskali zavetje pred preganjalci v gorjanskem skalovju. Med tem divjim skalovjem so si sezidali na skrivnem kapelico in izrezljali Marijino podobo. V teku časa je nastala tukaj božja pot, kamor so se zatekali ljudje v raznih potrebah in iskali pomoči pri Mariji.

Prišla je sem romat tudi neka »matrona«, to je plemenita gospa, ki je bila noseča. Prišla je vsa utrujena pod goro in je hotela prositi Marijo za srečen porod. Ko pa vidi Kapelico v tako visoki strmini, spozna, da ne bo mogla priti do zaželenega cilja. Zato poklekne v ravnini na prostoru sedanje farne cerkve in opravi tukaj svojo pobožnost. Med molitvijo zaspi. Ko se zbudi, vidi vsa začudena pred seboj kapelico. Angeli so jo prinesli z gore v dolino. Hudi duh pa je hotel iz same jeze cerkvico uničiti in je valil skalovje v dolino. Pozneje je osojski opat ukazal zidati nad malo kapelico sedanjo veliko farno in romarsko cerkev.

Kdo je bila ona plemenita gospa, katero imenuje p. **Josip Wallner** v knjigi »Annus millesimus« ali »Tisočletnica leta 689« z besedo »matrona quaedam«? P. **Herman Ludinger**, od leta 1731 do 1738 župnik v št. Jakobu, pozneje opat osojski, je izdal leta 1732 v tiskarni Kleinmayr knjižico, v kateri je hotel dokazati, da je bila to sv. **Hema**. Dokaz se ni posrečil. Mogoče je sicer, da je hodila sveta Hema od svojih posestev na Kranjskem čez prelaze v Karavankah tukaj mimo v Breže. Tudi ime »**Imske jame**« spominjajo mogoče na Hemo. Ni pa mogoče, pravi zgodovinar Singer, da bi bila sredi 11. stoletja, torej takrat, ko je živela sv. Hema, že kaka cerkev v Podgorjah. Tudi drugi zgodovinarji so tega mnenja. Iz tega časa nam je namreč ohranjenih več starih listin. Tako menja v letih 875 in 883 neki plemeniti **Gottschalk** s škofom **Arnoldom Freizingškim** (Arnold von Freising) neko kmetijo v vasi **Rase** (to je št. Jakob) z drugo kmetijo na Otoku.

Med letom 1180 in 1190 pa potrdi vojvoda Otokar na novo, da je že njegov oče podaril osojskemu samostanu kapelico v št. Jakobu (in provincija Rase). Leta 1172 podari patriarh iz Ogleja Udalrik II. osojskemu samostanu cerkvico v št. Petru, ki leži pod gradom »Rase«. V letu 1169 se v št. Jakobu že imenuje neki župnik **Johann von Rase**. Od tega časa je pripadala šentjakobska fara samostanu Osoje. Grad Rase so razvaline tistega gradu, ki ga poznamo iz »Miklove Zale«, kjer so se kmetje branili proti Turkom. Grofje so grad zapustili, zato je razpadel ali pa je bil porušen in so se naselili v Rožeku ter tam zidali nov grad. Pozneje je ta rodbina grofov kmalu izumrla. Po njih se imenuje cel kraj Rož.

V vseh teh listinah pa se nikjer ne imenuje kaka cerkva v Podgorjah. Če bi tukaj že takrat stala kaka cerkva ali kapelica, bi jo listine gotovo imenovali.

Prvikrat omenja cerkev v Podgorjah zgodovinar **Jakob Unrest**, ki je bil župnik na Dholici in je umrl leta 1500. On opisuje vpad Turkov v Rož leta 1478 in 1483. Cerkev, ki je že takrat v Podgorjah stala, je bila seveda veliko manjša.

Takole piše **Jakob Unrest**: Turki so potem krenili proti Rožeku. Med potjo so povsod požgali vse cerkve in vasi. Mnogo ujetnikov so imeli s seboj. Ko so prišli do cerkve Sv. Jakoba v Rožu, so se kmetje okrog cerkve utaborili in so cerkev utrdili. Tristo ljudi je zbežalo v utrjeno cerkev. Med njimi je bilo 90 oboroženih mož, ostali pa so bili otroci, žene, dekle in hlapci. Pol dneva so napadali Turki cerkev, pa je niso mogli zavzeti. Nato so ljudem obljubili, da se jim ničesar ne bo zgodilo, če se prostovoljno izročijo Turkom. Le denar in zaklade bodo Turki zaplenili, ljudje pa lahko spet gredo na svoje domove. Kristjani so Turkom verjeli in jim izročili utrjeno cerkev. Turki svoje obljube niso držali in so skoraj vse ljudi pomorili ali pa jih odpeljali s seboj v suženjstvo. Nato so Turki še požgali cerkev in hiše.

Blizu št. Jakoba leži cerkev Naše ljube Gospe. Tam so se Turki večkrat utaborili in so cerkev ponovno zažgali, ker ni hotela goreti. Tudi vse svete podobe in kipe so

uničili in raztrgali. Potem so se podali po Rožu proti **Humperku** in v Podjuno proti **Mohličam**. Tam so se dalj časa utaborili. Nekega dne so se spet dvignili, bilo jih je okrog 5.000, in jahali na svojih konjih spet nazaj do Rožeka. Pomorili so veliko ljudi, požgali vasi in hiše. Cele štiri tedne so ropali po Zgornjem Rožu in po Spodnji Zilji. Tako strašno so vse požgali, da je med Mohličami in Ziljsko dolino ostalo le nekaj hišic in koč nepoškodovanih.

Prenos Kapelice po angelih

Omeniti je treba, da takih čudežnih dejanj nobenemu ni treba verovati. Za prenos kapelice v Podgorjah ni zgodovinskih dokazov. Le več sto let stara legenda nam to pripoveduje. Poleg tega je gotovo, da je v sedanji romarski cerkvi nekdanj res stala mala kapelica, katero so okrog leta 1682 odstranili.

Verjetno je, da je nastala ta legenda o prenosu kapelice po angelih v zvezi z ono legendo, po kateri so angeli prenesli Marijino hišico iz Nazareta na **Trsat** nad Reko in od tu po štirih letih v **Loreto** v Italiji. To naj bi se bilo zgodilo l. 1286. Tako je baje Marija sama povedala nekemu pobožnemu častilcu, kateremu se je prikazala. Ta legenda se je pričela posebno širiti v 14. in 15. stoletju. Loreto je od tistega časa slavna Marijina romarska pot.

Legenda o prenosu Marijine hišice v Trsat in Loreto se je razširila tudi po naših krajih. Misijonsko središče za naše kraje je bilo takrat v **Čedadu** na italijanski meji in duhovniki in tudi druga inteligenca se je šolala večinoma na laških visokih šolah. Iz Italije so tudi prihajali v naše kraje trgovci, umetniki in slikarji. Tako sega tudi legenda o prenosu kapelice v Podgorjah v te čase nazaj.

Razvoj in starost cerkvene stavbe

Del cerkvenega poslopja v Podgorjah, namreč slojna bazilika, sega nazaj v čase širjenja legende o prenosu Marijine hišice v 14. stoletju.

Enotnega načrta za zidanje cerkve v Podgorjah ni bilo. Na legi tramovja v podstrešju se sicer vidi, da so v začetku namestili srednjo ladjo zidati za kakih 4 m više od stranskih, a do izpeljave tega na-

črta ni prišlo. Stavba sestoji iz treh ladij, ki merijo v širini 16 m in v dolžini 20 m. Vse so enako visoke. Dve vrsti osemoglatih stebrov iz rezanega kamna, vsaka po štiri stebre, spajata ladje in večeta slope med seboj v šilastih lokih. Leseni strop je nek-daj slonel na slopih.

Desna ladja je gotična in se konča v šesterokotu. Okna imajo gotsko okensko omrežje. Ko so l. 1948 popravljali cerkev od zunaj, se je videlo, da zidovje te ladje ni povezano z zidom prezbiterija. Poleg tega zidovje te ladje tudi nima pravih fundamentov in se zato na stropu vedno spet pokažejo razpoke.

Leva ladja je novejša in se zgubi v stolpu. Ta ladja ima tudi drugačna okna. Pritličje stolpa ja zamišljeno kot kripta ali podzemna cerkev. Sedaj služi kot zakristija. Konča se v osmerokotu proti jugu in nosi rebra. Okna so gotska, enako tudi vrata v prezbiterij. Nad tem prostom, torej nad sedanjo zakristijo, so nek-daj menihi imeli svojo korno molilnico. Dohod je bil iz severne sadje. Pozneje so ta dohod in tudi portal v molilnico zazidali. Ko so l. 1940 stari dohod spet odprli, so odkrili za oltarjem sv. Jožefa del romanskega portala, ki je vodil v oratorij. Najbrž je okrog zakristije in zvonika najstarejši del cerkvenega poslopja, ki sega nazaj v romansko dobo.

Na južni strani stolpa ali na vzhodni strani srednje ladje je bil prizidan nek-daj nekoliko krajši prezbiterij, kot je sedanji, ki je iz leta 1542. V primeru z ladjo je nizek, 6 m širok in 9 m dolg. Ob stenah stojijo služniki brez reber. Slavolok je okrogel. Prezbiterij je imel nek-daj gotska okna. Eno teh oken je deloma zazidano za oltarjem. V zazidanem delu je od znotraj še del gotskega okenskega omrežja. V ostalih oknih pa je bilo gotsko omrežje odstranjeno, ko so prezbiterij prenovili v baročnem slogu.

Opat Ibelbacher (1682 do 1725) se je veliko trudil za olepšavo podgorske cerkve. Da bi pridobil prostora v notranjščini, je odstranil Marijino kapelico, ki je po ustnem izročilu stala v južni ladji. Leseni strop je nadomestil s sedanjim banjastim svodom in je zato, da bi razbremenil zidovje, ob zunanji strani postavil celo vrsto

podpornikov. Ob tej priliki je bilo treba celo poslopje nadzidati za en meter. Času primerno je dobila severna ladja baročna okna. Pri stropu je na severni strani prizidal leta 1684 lopico z oltarjem. Na tem oltarju je do leta 1942 stal Marijin kip, ki je sedaj na oltarju v kapelici nad zakristijo. Ob času velikih romanj so tukaj imeli sv. mašo, kateri je ljudstvo prisostvovalo na prostem. V zgornjem delu lope pa se je lahko pridigalo, dokler prostor pred cerkvijo še ni bil zaraščen z lipami. Ta lopica je do leta 1940 imela tudi vhod v zvonik in ima še danes vhod v zakristijo. Najbrž so morali narediti lopo zaradi tega, da so dobili vhod v zvonik in morda tudi v zakristijo, ker so prvotni vhod v zvonik iz zapadne strani zazidali, ko so stolpu prizidali severno ladjo.

Tako je okrog leta 1684 dobila podgorska farna cerkev sedanjo obliko. Portala sta oba baročna in iz te dobe. Stolp je dobil šele leta 1745 sedanjo čebulasto obliko. Na slikah, ki predstavljajo prenos cerkve po angelih, ima stolp drugačno obliko.

Za časa, ko je bil Hermann Ludinger opat v Osojah (1738 do 1753), so stene prezbiterija okinčali z lepimi štukaturnimi okraski. Napis na slavoloku se glasi HIC thronVs gratlarVM qVo ab angelIs VIrgo DeportarI VoLVIt. (Tukaj je prestol milosti, kamor je Devica po angelih hotela biti prenešena). To pomeni, da je cerkev v sedanji obliki bila dozidana leta 1686.

Fresko slike v prezbiteriju je napravil v času opata Ludingerja znani slikar Jožef Fromiller (1693–1760). Ta slikar je delal v istem času tudi v osojski cerkvi. (Ko je umrl, mu je osojski samostan dolgoval še 1000 goldinarjev.) Slike predstavljajo Marijine čednosti:

1. slika: Roka iz oblaka odtrga lilijo. Napis nad sliko se glasi: Servavit odorem (Ohranila je svoj vonj). Napis pod sliko: Servabunt tenerum, si carpis lilia et rescissa suum servant odorem. (Če trgaš lilije, tudi odtrgane ohranijo svoj vonj). Ta lilija, ki jo je Bog odtrgal, je Marija, ki je tudi potem, ko je postala mati Jezusova, še ostala devica. — 2. slika: Marija v oblakih nad mestom Dunajem, katero oblegajo Turki. Legenda pripoveduje, da so v podgorski cerkvi 12. septembra 1683 zvo-

novi sami od sebe začeli zvoniti. Ko je mežnar šel gledat v cerkev, je videl, da Marije ni v oltarju. Šla je Dunajčanom na pomoč, da so zmagali nad Turki. Zato so potem darovali sedanji glavni oltar v Podgorjah. Spodnji napis se ne more več brati. Napis nad sliko se glasi: Luna sub pedibus eius. (Luna pod njenimi nogami). Luna je znamenje premenljivosti in kot polmesec znamenje turške vere. — 3. slika: Ladja na morju. Napis nad sliko: Vis non visa movet. (Nevidna moč, namreč veter, goni ladjo preko valov). Napis pod sliko: Vis non visa movet scopulosa per aequora navem. Vis non visa aras sic quoque Virgo tuas (Nevidna moč žene ladjo preko razburkanih valov; tako obdaja nevidna moč tvoje oltarje, o Devica). — 4. slika: Roka iz neba drži prižigalno steklo, s katerim povzroči ogenj povsod, kamor sežejo žarki. Napis se glasi: Translatus lucet. Pomen je, da po Mariji vžiga Bog s svojo milostjo, ki jo Marija deli, srca ljudi.

NOTRANJA OPREMA PODĀORSKE CERKVE

GLAVNI OLTAR

Na mestu sedanjega glavnega oltarja je stal prej leseni oltarni nastavek, katerega je dal opat Ibelbacher prenesti v Osoje, kjer je še sedaj kot glavni oltar. Zgodilo se je to pred letom 1725.

Sedanji glavni oltar je zaobljubljen dar Dunajčanov za srečno rešitev v težki stiski obleganja mesta po Turkih leta 1683. Baje je takrat živelo na Dunaju več bogatih družin, ki so bile rojene na Mačah v sveški fari in so zato dobro poznale romarsko cerkev v Podgorjah.

Oltarni nastavek je lesen, v baročnem slogu in marmornasto poslikan. Osem stebrov, stoječih v polkrogu, na visokih konzolah, nosi tramovje, na katerem je pritrjen kip Boga Očeta z zemeljsko kroglo in žezlom v rokah. Obdajajo ga oblaki in štirje angeli. Nad njim se sveti Marijino ime v nebeški slavi. Na arhitravu je pribita votivna tablica s sliko o prenosu kapelice po angelih. Spodaj v glavni vdolbini je kip Marije, katera sedi in drži na levi roki Jezuščka, v desni ima žezlo in na glavi pozlačeno krono. Ob njenem vznož-

Srednji del glavnega oltarja v Podgorjah

ju je zemeljska obla, okrog katere se ovija kača. Noga ji stoji na polmeseču, ki je znamenje človeške premenljivosti in nepopolnosti in obenem simbol turške vere. Dva angela klečita ob vznožju Marijinega trona in vabita romarje k Mariji. Dva manjša angela pa plavata ob Marijini glavi in odgrinjata prekrasno zaveso, ki obdaja Marijin tron, da se bogato pozlačena čudodelna podoba Marijina v luči sončnih žarkov, ki padajo skozi okno, še lepše blesti v nebeški milini in materinski dobroti. Kdor koli je že molil pred podgorškim oltarjem, je občudoval nepopisljivo lepoto in milobo Marijinega obraza.

Na stopnicah Marijinega trona in nekoliko zakriti po nastavku nad tabernakljem pa sta dve turški glavi, zaviti v turban in zraven njih turško orožje: tul, puščice in turške sablje in sulice. Marija je zmagovalka nad turškim orožjem in turško vero. K njej so se kristjani zatekali v tistih strašnih

časih turških vpadov. Ona jih je vodila od zmage do zmage.

Pred stebrovjem stoji na evangelijski strani kip sv. Jožefa, na listni pa kip sv. Benedikta opata (živel l. 480 – 550). V rokah drži knjigo in posodo, iz katere leze kača. Iz njegovega življenja se pripoveduje, da so ga hoteli menihi zastrupiti in so mu ponudili kozarček zastrupljenega vina, ker se jim je zdel kot predstojnik prestrog. Benedikt pa je imel navado, da je blagoslovil vsako reč, predno jo je zaužil. Ko je blagoslovil zastrupljeno vino, se je kozarček razletel in je vino steklo na tla. Menihi so vsi začudeni priznali svoje slabe namene in so se spokorili. Zelo lep je tudi tabernakelj in nastavek nad tabernakljem, kjer se izpostavi Najsvetejše.

Na oltarju visi šest štitu podobnih tablic s pomembnimi slikami in napisi. Te krasne napise so gotovo zložili osojski menihi. Slike predstavljajo dogodke iz življenja Marijinega, njene predpodebe ali pa njene čednosti. Temu primerni so tudi napisi v latinščini.

1. slika na evangelijski strani: Orel kroži v zraku nad prepadom. Napis: Nihil iste minatur. (On ničesar ne ogroža. Lahko pomeni: Pod Marijinim varstvom se ni treba bati nobene nevarnosti.)

2. slika: Podoba žene v blagoslovljenem stanju. Napis: Fertur, ut ferat. (Bog jo nosi, ji daje življenje, da ona nosi Boga v svojem svetem telesu.)

3. slika: Ovco sesata dve jagnjeti. Napis: Omnes pendemus ab una. (Vsi smo odvisni od ene, to je milosti, ki jih deli Marija.)

4. slika na listni strani: Granatno jabolko, polno zrnja. Napis: Quot grana, tot gratiae. (Kolikor zrn, toliko milosti. Marija je milosti polna.)

5. slika: V sredi luči grška beseda *charitas*. Napis: Lex omnis in una charitas. (Vse zapovedi so vključene v glavni zapovedi ljubezni.)

6. slika: Vrata raja z božjim očesom. Napis: Pandit ave, quod clausit Eva. (Vrata v nebesa, ki jih je Eva zaklenila, je Marija odklenila.)

Ob desni in levi strani oltarja visijo medaljončki brez napisov. So to simboli, ki nam govore o Mariji. 1. Cvetočna palica v

roki. 2. Vodomet in palma. 3. Odsev lune v vodi. 4. Vnebovzetje Marijino. 5. Označenje Marijino. 6. Noetova ladja. 7. Drevo življenja. 8. Jutranjica. 9. Ime Marijino in spodaj vojna s Turki. 10. Brezmadežna stoji na zemeljski obli, okrog katere se ovija kača.

Spodaj v višini tabernaklja so na visokih konzolah tele slike z napisi:

1. Na listni strani: Trdnjava. Napis: Custodita custodit. (Zastražena trdnjava varuje okolico. Marija je trdnjava, ki nas varuje pred napadi hudega duha.)

2. Roža vrtnica. Napis: Ex spinis sine spina. (Izmed rož s trnjem roža brez trnja. Marija je bila edini človek brez vsakega madeža greha.)

3. Na evangelijski strani: Ladja na morju. Napis: Medias portat nutritque per undas. (Preko morskih valov jih nosi in preživlja. Preko viharjev in skušnjav življenja nam pomaga Marija.)

4. Lilijska. Napis: Foedae stirps pulchra parentis. (Lepa mladika omadeževanih staršev. Marija je edino brezmadežno bitje iz omadeževanega Adamovega rodu.)

Koliko vere v Marijo, koliko krasnih misli in lepih snovi za premišljevanje so menihi položili v te tako globoke napise!

Omeniti je še treba, da je čudodelna Marijina podoba v glavnem oltarju iz 15. stoletja. Ta kip je bil nekdanj v kapelici, ki je nekdanj stala v južni ladji cerkve. To kapelico so v letih 1683 do 1686 podrli in so kip prenesli v glavni oltar. Kip je torej približno 200 let starejši kot sedanji glavni oltar.

Relikviarja na oltarju sta bolj kot okras in ne vsebujeta resničnih relikvij. Zelo lep je leseni antependij. Glavni oltar je bil obnovljen leta 1942.

STRANSKI OLTARJI

1. Krični oltar 14 pomočnikov ali gotični oltar

Stoji v južni gotični ladji cerkve. Ta oltar je največja dragocenost podgorske cerkve in je eno najboljših rezbarskih del, ki jih ima Koroška. Dan za dnevom prihajajo posebno v poletnih mesecih tuji in občudujejo to veliko umetnino. Izrezljan je tako lepo, da zgleda, kot bi bil iz samih vej zraščene in spleten. Umetnik, ki je oltar napravil, ni znan. Oltar je bil napravljen

Marijin kip v glavnem oltarju

in postavljen okrog leta 1510. V tem času je obstajala v Beljaku šola, ki je izdelavala take oltarje. Dokazano je, da je delal v letu 1497 v samostanu St. Lambrecht na Zgornjem Štajerskem umetnik Luka Tausmann iz Beljaka in 20 let pozneje je delal v istem samostanu umetnik Heinrich iz Beljaka. Del kipov, ki sta jih v St. Lambrechtu izdelala, je še ohranjen. Naš podgorski oltar je v načinu in izdelavi zelo podoben 14 pomočnikom v St. Lambrechtu. Tako je zelo verjetno, da je naš gotični oltar iz tega časa in od enega teh umetnikov ali pa vsaj iz takratne beljaške šole. Morda je na zadnji strani oltarja, kjer je sedaj naslikan potni prt Veronike, bilo zabeleženo ime umetnika. Ostalo je čitljivih le še nekaj črk.

V glavni vdolbini stoji Kraljica mučenec Marija z Jezuškom v naročju. Ob njenih nogah je polmesec. Na evangeljski strani je sv. Boštjan s puščicami v rokah in na listni sv. Rok. Oba svetnika sta patrona proti kugi. Ostalih 12 pomočnikov je razdeljenih po tri in tri na stranskih krilih oltarja. Na listni strani so spodaj: svetnice Barbara, Katarina, Marjeta, zgoraj pa svetniki Evstahij, Krištof in Jurij. Na krilu evangeljske strani so spodaj svetniki: Pantaleon, sv. Ilij in sv. Vid, zgoraj pa so sv. Dioniz, sv. Erazem in sv. Blaž.

Svetnice in svetnike lahko spoznamo po simbolih, ki jih držijo v rokah:

Sveta Barbara drži v rokah stolp. Legenda pravi, da je bila hčerka nekega pogana v Mali Aziji. Ko je oče zvedel, da bi rada postala kristjana, jo je pustil zapreti v stolp, da bi tako nihče ne prišel do nje in bi ona nič ne zvedela o krščanski veri. Kljub temu pa je prišla do prave vere in je bila mučena leta 306 p. Kr. Sv. Barbara je patrona rudarjev, ujetnikov in arhitektov.

Sveta Katarina Aleksandrijska drži v rokah meč in pa del kolesa. Legenda pravi, da je iz plemenitega rodu. Bila je zelo učena. Poganski cesar Maksencij jo je hotel prepričati, da krščanska vera ni prava. Poslal je k njej 50 poganskih učenjakov. Ni se jim posrečilo, da bi Katarino pripravili do tega, da od vere odpade. Nasprotno je ona s svojo modrostjo in svojo svetniško in žensko plemenitostjo prepri-

čala vseh 50 učenjakov, da so se pustili krstiti. Od same jeze jo je poganski cesar pustil privezati na kolo in kolo spustiti po strmini navzdol. Kolo se je razletelo. Katarina je ostala nepoškodovana. Potem so jo obglavili (l. 305–312 po Kr.).

Sveta Marjeta z zmajem. Po legendi jo je njen poganski oče zavrgel in je umrla kot mučenica leta 307. p. Kr. Kot devica je hudega duha premagala z znamenjem sv. križa.

Sveti Evstahij je bil general v vojski poganskega cesarja Trajana. Po legendi je na lovu zagledal jelena in znamenje križa med njegovim rogovjem. Postal je potem kristjan, moral veliko trpeti in je slednjič s svojo družino umrl mučeniške smrti. On je patron lovcev.

Sveti Krištof je eden najbolj znanih svetnikov. Tudi on je mučenec. Okrog njegove svetniške osebnosti je ljudska domišljija spletla razne legende. Bil je silno velik in močan. Sklenil je, da bo služil le najmogočnejšemu kralju na svetu. Tako se je popolnoma posvetil službi Bogu in nosi Dete Jezusa preko vode.

Sveti Jurij z zmajem: Bil je rimski vojak in je bil mučen najbrž leta 303 pod cesarjem Dioklecijanom v Mali Aziji. V 12. in 13. stol. je nastala legenda o zmaju, ki ga je umoril vitez Jurij in je tako rešil kraljevo hčerko smrti. Od tega časa upodabljajo Jurija z zmajem in ga štejejo med štirinajstere pomočnike.

Sveti Dionizij je bil mučenec in prvi škof mesta Pariza. Po legendi ga umetniki upodabljajo, da nese svojo lastno glavo na kraj, kjer je bil pokopan. Živel je v 3. stoletju.

Sveti Erazem je bil po legendi doma v Mali Aziji in je bil škof v Antiohiji ter je leta 303 umrl mučeniške smrti. V Siciliji, Italiji, Španiji in na Francoskem ga častijo kot patrona mornarjev. Kot simbole ima v rokah žerjav in ladijsko vrv, na kateri spustijo sidro na dno morja. V krajih, kjer ni mornarjev in teh simbolov niso razumeli, so bili mnenja, da predstavlja ladijska vrv čreva, ki so mu jih bajé potegnili z žerjavom pri mučenju iz telesa.

Sveti Blaž je bil škof v mestu Sebaste v Armeniji in mučenec. Leta 316 je bil

silovito mučen. Pretepali so ga, mu z železnim mučilnim orodjem trgali meso raz telo in ga potem obglavili. Legenda pravi, da je čudežno ozdravil dečka, ki mu je obtičala ribja kost v grlu. Zato se danes na njegov praznik, 3. februarja, deli Blažev blagoslov, v katerem sveta Cerkev moli, naj nas Bog obvaruje na priprošnje svetega Blaža vsake bolezni v grlu in vsakterih drugih nezgod. Sv. Blaž je patron tkalcev in za hišne živali in varuh proti hudi uri.

Sveti Pantaleon je bil po legendi doma v Mali Aziji. Njegov oče je bil pogan, njegova mati kristjana. Bil je osebni zdravnik cesarja Maksimilijana. Bil je strahotno mučen, obešen na oljčno drevo in končno obglavljen leta 305 po Kr. Umetniki ga predstavljajo v dolgem plašču, višega na oljki in roke pribite na glavo.

Sveti Ilij (Egidij) je bil puščavnik in je edini izmed 14 pomočnikov, ki ni mučenec. Bil je opat samostana, ki ga je ustanovil v južni Franciji in je umrl v letih 721 do 725. Njegovo znamenje je košuta (jelen), ker ga je bajé tako izsledil gotski kralj Wamba. On je patron za doječe matere in za živino.

Sveti Vid je umrl mučeniške smrti pod cesarjem Dioklecijanom leta 303 ali 304 na Siciliji. Legenda pripoveduje, da je bil otrok bogatih poganških staršev in da ga je oče na vse mogoče načine silil, da odpade od katoliške vere. V srednjem veku so ga zelo častili na Bavarskem in na Koroškem (zlasti v slovenskih krajih), kjer so praznovali njegov praznik v času zmage sonca nad temo, to je sredi junija. V umetnosti ima več simbolov: palmo, knjigo, krogarja, leva, kotel, v katerem so ga mučili. Bil je patron raznih cehov in društev in so ga častili kot pomočnika proti raznim takrat še neozdravljivim boleznim.

V predeli je upodobljeno mučeništvo sv. Ahacija. Legenda pripoveduje, da je bil na strahoten način mučen s svojimi 10.000 vojaki pod poganškim cesarjem Hadrijanom na gori Ararat v Mali Aziji. Tudi njega so uvrstili med štirinajstere pomočnike. Cesar Hadrijan je vladal v letih 117 do 138. Umetniki upodablja jo sv. Ahacija tudi

Gotski oltar (oltar 14 pomočnikov)

s trnjem v roki, ker so mu s trnjem razmesarili telo.

Krila gotskega oltarja so v postnem času zaprta. Tedaj lahko občudujemo na oltarju krasne slike trpljenja Jezusovega: Jezus, ki krvavi pot poti, Jezus krvavo bičan, Jezus s trnjem kronan in Jezus na križu. Ob straneh pa so naslikani štirje evangelisti, vsak s svojim simbolom: Matej z angelom, Marko z levom, Luka z volom in Janez z orlom.

V zgornjem delu oltarja je od mrtvih vstali Kristus in Marija in Janez.

Češčenje 14 pomočnikov izvira najbolj iz leta 1348, ko je strašna kužna bolezen, »črna smrt« imenovana, davila ljudi. Imena teh pomočnikov so: sv. Ahacij, sv. Barbara, sv. Blaž, sv. Krištof, sv. Cirijak, sv. Dionizij, sv. Erazem, sv. Evstahij, sv. Jurij, sv. Katarina, sv. Marjeta, sv. Pantaleon, sv. Vid in sv. Ilij, ki je edini nemuče-

nec med njimi. Včasih je kateri izpuščen in namesto njega vpostavljen kak drugi, ki so ga v tistih krajih bolj častili. Tako je n. pr. na našem oltarju poleg Marije sv. Rok, katerega praznik ljudje vsaj nekoliko držijo še danes. Da so v Podgorjah častili sv. Roka, je znamenje, da se je na njegov praznik ohranila še danes starodavna navada romanja h Kapelici, kjer je 16. avgusta vsako leto sv. maša.

Sveti Rok je bil rojen okoli leta 1295 v južni Franciji. Bil je zelo bogat in je svoje premoženje razdelil med reveže. Podal se je na romarsko pot v Rim in je med potjo stregel bolnikom. Mnogo jih je čudežno ozdravil. Ko se je vračal domov, je med potjo sam zbolel na kugi. Bil je po angelu čudežno ozdravljen. Ker v svoji ponižnosti ni povedal, kdo je, so ga vrgli v ječo, kjer je leta 1327 umrl. V 15. stoletju so ga zelo častili kot pomočnika proti kugi. Umetniki ga upodabljajo kot romarja s kužno bulo na zgornjem delu noge.

Sveti Sebastijan (Boštjan) je umrl mučeniške smrti pod cesarjem Dioklecijanom v 4. stoletju. Legenda iz 5. stoletja pripoveduje, da je bil oficir cesarske straže in da je bil na povelje cesarja umorjen s puščicami. Ker so v srednjem veku smatrali puščice kot simbol za kužne bolezni, so sv. Sebastijana pričeli častiti kot patrona proti kugi ali črni smrti. Tako ga najdemo v številnih oltarjih skupno s sv. Rokom ob strani Device Marije. V podgorski cerkvi so trije kipi sv. Sebastijana, kar kaže da so sv. Boštjana zelo častili in njegov praznik bolj slovesno obhajali do najnovejših časov.

Tako nam je gotski oltar ali oltar 14 pomočnikov ne le velika umetnina, ampak obenem tudi živa priča, kako so verniki v prejšnjih stolletjih, posebno takrat, ko je oltar nastal, goreče častili svetnike-pomočnike, ki so na oltarju upodobljeni.

Oltar je razmeroma dobro ohranjen in je bil v letih 1933 in 1942 deloma restavriran in popravljen. Delo je strokovno zelo dobro izvršil pod vodstvom in po navodilih cerkvene in državne oblasti restavrador Markus Antonitsch iz Celovca. Treba bo pa delo nadaljevati, dopolniti dele,

ki so napadeni po črvu, kemično uničiti črva in to veliko umetnino ohraniti bodočim rodovom.

2. Škapulirski oltar

Je lep in mogočen oltar, ki bi lahko služil kot glavni oltar marsikateri cerkvi. Oltar je podgorski cerkvi podaril rožeški grof Jurij Nikolaj Ursini-Rosenberg. Po njegovem prizadevanju so takrat vpeljali bratovščino karmelskega škapulirja in češčenje Marijino se je s tem zelo dvignilo. Nad oltarjem je na desnem delu grb grofove rodbine in na levem grb rodbine grofove žene. Opat Herman Ludinger poudarja v svoji knjižici, ki je izšla leta 1732, da je bil grof Jurij Nikolaj Ursini-Rosenberg velik častilec Marijin.

Slika na oltarju predstavlja predstojnika karmelitov sv. Simona Stocka, ko se mu prikaže (leta 1251) Marija, mu izroči škapulir in mu obljubi, da ne pride v vice, kdor z njim oblečen umrje. Na tleh leži lilija in na desni strani rešujejo angeli duše iz vic. Zgodovinska prikazen ni dokazana.

Oltar je okrašen z medaljoni z lepimi slikami in pomembnimi napisi: a) Na evangeljski strani: Slika: Sončni žarek prodre skozi zaprto okno. Napis: »Clausum transit« (Prodré skozi zaprto okno). Enaka misel je izražena v naslednjem: »Kakor sonce skozi glaž gre, in glaž ta se ne razbije, tako je rojen bil Jezus iz Marije«, — ki je ostala devica tudi po rojstvu.) — Slika: Svetilka. Napis: »Alis, non sibi« (Luč sveti drugim, ne sebi: Tudi Marija nam sveti s svojim svetim življenjem na poti v nebesa.) — Slika: Orel leti proti soncu. Napis: »Sola capax solis« (Le on sam pride v najvišje višine proti soncu: Marija se je v svoji svetosti najbolj približala neskončni svetosti božji.)

b) Na listni strani: Slika: Ključ. Napis: »Clausa recludit« (Kar je bilo zaklenjeno, odpre: Marija nam je odprla zaklenjena vrata v nebesa.) — Slika: Ladja na morju. Napis: »Nescit procillas« (Ne pozna viharjev: V Marijini duši ni bilo viharjev skušnjav, ker je bila brez izvirnega greha.) — Slika: Drevo na vrhu gore. Napis: »In summis summa« (Naj-

višja med najvišjimi: Marija je dosegla najvišje višine svetosti.)

Kronogram nam pove, kdaj je bil oltar postavljen. Napis se glasi: Desolati alta tu-trix, inimici prosternatrix. To pomeni: Zapuščnemu nudim pomoč iz višav, sovražnika pa uničim. Spodaj je letnica 1732. V tem letu je bil torej oltar postavljen.

Antependij predstavlja grofa Jurija Rosenberga, ko kleči in prejme škapulir. Okolica na sliki je zelo podobna pokrajini v Rožeku. Rože na antependiju spominjajo na grb grofov Rosenberg.

3. Oltar sv. Antona

Oltarna slika predstavlja sv. Antona Padovanskega, ko kleči in moli iz odprte knjige in se mu prikaže Jezušček ter mu angel izroči lilijo. Sv. Anton je bil rojen l. 1195. Kot petnajstleten je vstopil v samostan in si je s temeljitim študijem pridobil obširno bogoslovno znanje. Postal je izvrsten pridigar in je deloval kot profesor bogoslovja na takrat ustanovljeni in znani univerzi v Bologni. Umril je leta 1231 v Padovi. Na njegovem grobu so se zgodili veliki čudeži. Umetniki 15. stoletja ga upodabljajo s knjigo in lilijo v rokah. Šele od 17. stoletja sem ga vidimo z malim Jezuščkom na rokah.

Nad arhitravom vidimo na oltarju kip Boga Očeta in podoba goloba. Ob sliki sv. Antona pa je kip sv. apostola Jakoba in na drugi strani kip sv. apostola Filipa (s palico s križem v roki). — Praznik obeh obhajamo 11. maja. Na zunanjih straneh sta še kipa sv. Krištofa in sv. Janeza Gualberta, ustanovitelja reda valumbražanov. Umril je kot opat leta 1073 in so ga že leta 1193 proglasili za svetnika.

Oltar je postavil in podaril cerkvi osojski opat Friderik Hirschberger (1642 do 1656). To je razvidno iz grba na konzoli (tri ribe, to je grb osojskega samostana, in pa jelenovo rogovje, zvezda in golob kot grb njegove rodbine. Na nasprotni konzoli vidimo še en grb, ki ima zgoraj leva, v spodnjem polju pa tri krokodile. Spodaj je na listni strani slika sv. Franciška Asiškega (rojen 1181 kot sin bogatega trgovca v Firenci, umrl 3. 10. 1226). Na rokah, v katerih drži križ, vidimo znamenje ran. — Na

evangeljski strani pa je slika sv. opata Benedikta.

4. Oltar sv. Janeza Nepomučana

Sv. Janez Nepomuk je znani češki svetnik. Rodil se je okrog leta 1345. Študiral je na raznih visokih šolah, bil najozži svetovalec in generalni vikar praškega nadškofa. Poznejši viri poročajo tudi, da je bil spovednik kraljice in da ga je brezbožni kralj, ker mu kot spovednik ni mogel povedati, česar se je kraljica spovedovala, pustil umoriti. Leta 1393 so ga mučili in na povelje kralja vrgli v reko Moldavo. Njegov kip večkrat najdemo na mostovih. Ou je tudi patron spovednikov.

Leta 1719 so njegov grob odprli in so našli jezik nestrohnjen. Leta 1729 so ga proglasili za svetnika. Od tega časa se je češčenje sv. Janeza Nepomučana zelo širilo. Njemu v čast so v mnogih cerkvah postavili oltarje. Naš podgorski oltar je bil postavljen leta 1739. To letnico razberemo iz napisa: DIVI Ioannis nepoMVCenI Veneratores Ita fierI CVrârVnt. (Častilci blaženega Janeza Nepomučana so ta oltar postavili).

Na oltarni sliki vidimo svetnika, ko kleči pred križem. V ozadju spoveduje kraljico in na drugi strani ga vržejo v Moldavo. Na predeli je naslikanih 12 mož, ki dvignejo truplo iz Moldave in ga pokopljejo.

Skoraj enaka, toda še večja slika, je v cerkvi v Kapli na Dravi, katero je napravil znani slikar Fromiller.

Nad glavno oltarno sliko pa je podoba sv. device in mučenice Apolonije.

Tudi ta oltar je cerkvi daroval osojski samostan, ker nosi osojski grb.

Oltar sv. Janeza Nepomučana je stal do leta 1942 poleg oltarja 14 pomočnikov. Ker je na tem mestu nekoliko motil in tako prelepi gotični oltar ni prišel prav do veljave, so ga leta 1942, ko so cerkev renovirali, postavili na sedanje mesto.

5. Oltar sv. Jožefa

Stoji v severni ladji na vzhodni strani in je še iz druge polovice 17. stoletja, kar je razvidno iz leskečih obrobkov. Vse podobe na tem oltarju so slikane na prt. Glavna podoba predstavlja sv. Jožefa, ki vodi ma-

lega Jezuščka za roko. Na zgornji podobi obišče Marija Elizabeto, na zaokroženih stranicah pa je na eni strani sv. Joahim, oče Marijin, in na drugi sv. Ana, Marijina mati.

Spodaj na oltarju je podoba s trnjem kronane božje Glave.

6. Oltar v kapelici nad zakristijo

Ze je bilo omenjeno, da so tukaj svojčas menihi imeli kapelico. Najbrž so v njej molili brevir, ker se skozi okna te kapelice lepo vidi na tabernakelj. Stopnice v kapelico so bile tu, kjer je sedaj oltar sv. Jožefa. Pozneje so naredili oltar in so stopnice podrli. Leta 1940 smo zazidani vhod spet odrli in stopnice na novo napravili. Prej je bil vhod širši in je imel lep romanski portal, ki je sedaj zazidan v zidu za oltarjem sv. Jožefa.

Kapelica v zvoniku nad zakristijo je v teku let razpadla. Sedaj je spet lepo popravljena in služi fari kot dušnopastirski prostor. Oltar je nov iz leta 1942. Nad tabernakljem je lep kip Marije s širokim plaščem, pod katerim se skrivajo vsi cerkveni in svetni stanovi: papež, škof, duhovniki, menihi, sestre, cesar, kralj, kraljica, vojaki, meščani itd.

Ta kip je stal do leta 1942 v kapelici, ki je prizidana severni strani zvonika na sedaj praznem oltarnem nastavku. Ker je to kapelico pustil prizidati opat Ibelbacher v letih 1682 do 1725, je najbrž tudi ta Marijin kip iz tega časa.

OSTALE UMETNINE V CERKVI

Nadvse lepa je podgorska prižnica. Lepo je okrašena in bogato pozlačena. Spodaj vidimo dva-največja apostola sv. Petra s ključiči in sv. Pavla z mečem in knjigo, nad prižnico pa so podobe štirih evangelistov: sv. Matej, sv. Marko, sv. Luka, sv. Janez. Vsak ima svoje znamenje. Prižnico krasita dva reliefa: zgoraj velik relief Kristusa Dobrega pastirja, spodaj pridiga sv. apostol Pavel na trgu (arcopagu) v Atenah pred templjem poganskega malika.

Na prižnici je grb družine Rosenberg (roža, grb takratnih rožških grofov), ki so prižnico darovali cerkvi in pa letnica 1745.

Na oltarjih sv. Antona, na škapulirskem

Marijin kip nad krstnim kamnom

oltarju, na steni ob zadnjih vratih na desni in levi strani in na steni v kapelici nad zakristijo je pet velikih oljnatih slik, ki so naslikane na prtu. Slike predstavljajo Kristusovo trpljenje in Marijo z mrtvim Jezusom v naročju. Stene kapelice krasi večje število malih oljnatih slik, ki jih je podarila cerkvi leta 1856 družina Silbernegel.

Nad krstnim kamnom visi čudovito lep in precej velik kip Marije z Jezusom, ki je bil leta 1942 zelo posrečeno restavriran od restavradorja Antonitscha v Celovcu.

Novejši krstni kamen je iz leta 1942 in je dar prevzvišenega nadškofa dr. Andreja Rohracherja naši cerkvi.

Na oboku ob začetku prezbiterija je še kip Žalostne Matere božje in s trnjem kronanega trpečega Zveličarja.

Dve odprti spovednici sta iz leta okrog 1780 in orgle so iz leta 1880. Napravil jih

je znani **Ivan Grafenauer**. Leta 1949 so bile orgle nekoliko prestavljene in predelane.

VELIKONOČNI SVEČNIK

Umetnina iz novejšega časa je velikonočni svečnik, ki ga je napravil leta 1943 mojster in restavrator **Adolf Campidell**.

Ta svečnik lepo upodablja glavno misel velikonočne sveče: od mrtvih vstali Kristus je zmagovalec nad temo in luč sveta; Bog reši svoje ljudstvo iz egiptovskega suženjstva (listi lótos); ga pelje skozi valove reke Jordan (valovi Jordana); prvi greh v raju (drevo in kača); rojstvo Rešenika (jaslice); Golgota (darovano Jagnje božje). Ogenj in dim krvavih daritev starega testameta se dviga proti nebu. Iz Kristusove daritve na križu raste sedem zakramentov, iz moči zakramentov pa tečejo milosti v naša srca in raste lilija nedolžnosti, ki nosi velikonočno svečo: Kristusa, od mrtvih vstalega. Ob tleh spodaj pa so upodobljeni kremplji hudega duha, ki nosijo svečnik in svečo. V vsej svoji zlobi mora tudi hudi duh služiti Bogu in božjim načrtom. Čeprav je uničil prvotni božji načrt sreče v raju, je ravno s tem pripravil pot še večji zamisli božje ljubezni: odrešenju po Kristusu Jezusu, Gospodu našem.

PODOBE KRIŽEVEGA POTA

Križev pot je blagoslovil 11. marca 1927 po vseh naših farah znani **pater Valerijan Sartory O. M. C.** Podobe je izdelal slikar **Franjo Mrčun** iz Domžal. Okvirje pa je napravil **Josef Obletter**, St. Ulrich-Gröden, na Južnem Tirolskem.

Novi križev pot je velikodušno darovala tukaj rojena in v Ljubljani živeča **Pepca Janežič**, umrla leta 1958. Darovala je cerkvi tudi kip sv. Male Terezike in je sploh bila velika dobrotnica cerkve. S kakšnim čistim in plemenitim namenom je križev pot kupila naši fari, pove pesmica, ki jo je sama zložila in je zapisana v spominski knjigi podgorske fare:

Kako ljubka, mila je podoba
našega trpečega Gospoda,
O da bi srca vseh ganila,
z globokim kesanjem napolnila!
Srce moje prepolno je veselja — — —
le ena v njem kipi še želja:

Naj tudi srca rojakov bi ga vzljubila,
ne več z grehi ga žalila,
potem vsa srečna jaz bi bila,
da križev pot sem jim kupila.

Cerkvene klopi so v izdelavi praktične in preproste, da pridejo umetnine tembolj do veljave. Napravil jih je mizarski mojster **Mihael Amruš** iz St. Jakoba v Rožu.

Pred vrati v zakristijo, kjer visi zvonček, vidimo lepo ročno delo domačega kovača **Franca Smolle**.

Rajna gospa **Marija Valentinič** in njena sestra iz Celovca sta kupili cerkvi kip Srca Jezusovega, da tako dvigneta v fari pobožnost presvetega Srca.

ZVONOVI

Ljudje še dobro pomnijo, kako lepo so peli podgorski zvonovi. Farna cerkev je imela 5 zvonov in Kapelica 3 zvonove. Največji zvon je tehtal 2.356 kg, drugi 670 kg, tretji 482 kg, četrti 250 kg in peti zvon 8 kg. V Kapelici je tehtal največji zvon 59 kg, drugi zvon 23 kg in tretji zvon 15 kg. Vsi zvonovi so bili bronasti in so imeli krasen glas.

Prva svetovna vojna tudi zvonovom ni prizanesla. Dne 27. 4. 1917 so vzeli veliki zvon in pa tretji zvon. Bil je to silno žalosten dan, katerega se ljudje še spominjajo. Morali so poslušati, kako so veliki zvon razbijali v zvoniku, ker ga drugače niso mogli spraviti iz stolpa. Dne 8. 10. 1917 so vzeli še četrti in peti zvon in pa drugi zvon od Kapelice. Prvi zvon od Kapelice je bil oddan v St. Ožbolt, tretji zvon pa je vzela druga svetovna vojna. Po prvi svetovni vojni je fara spet nabavila mali zvonček, ki je naznanjal faranom, da je kdo odšel v večnost. Tudi tega je vzela druga svetovna vojna. Tako sta vzeli obe svetovni vojni podgorski fari sedem bronastih zvonov.

Le drugi zvon, ki tehta 670 kg, je preživel obe svetovni vojni. Ta zvon ima posebno zgodovino. Napis na zvonu pravi, da je bil vlit leta 1637, da je potem počil in da ga je na novo vtil leta 1697 **Mathias Lantsmann** v Celovcu. Ta zvon je torej že star več kot 300 let. Kolikokrat je že zvonil podgorskim faranom v veselje in žalost! Danes nas opominja vsak večer k molitvi za verne duše. Njegov glas je jako čist in lep.

V tej zvezi je treba omeniti še tole: Leta 1954 piše g. Viktor Zarfl, višji upokojeni uradnik v Beljaku, da je v letih svojega študija v Celovcu okrog leta 1890 večkrat slišal govoriti, da je sedanji veliki zvon pri Gospe Sveti, ki je bil vlit v Celovcu leta 1688, bil namenjen za Podgorje. Ker pa je bil takratni leseni most pod Humperkom preslab, ga niso mogli spraviti čez Dravo. Nato ga je kupila gosposveška cerkev.

Leta 1924 je kupila fara dva nova jeklena zvonova. Blagoslovitev je bila 7. 10. 1924. Vlila ju je Kranjska industrijska družba na Jesenicah. Sedanji največji zvon tehta 2.362 kg in drugi zvon pa 1.359 kg. Ljudje so bili prepričani, da bo prihodnja vojna zvonove spet vzela in zato niso več hoteli kupiti bronastih. So res imeli prav. Tako ima podgorska cerkev sedaj tri zvonove, dva velika jeklena in pa 300 let starega bronastega. Od leta 1956 sem so zvonovi na električni pogon.

Tudi Kapelica na gori, ki je bila po drugi svetovni vojni brez zvona, je leta 1954 dobila tri bronaste zvonove. Vlila jih je

tvrdka Grasmayr v Innsbrücku. Tehtajo 53, 28 in 15 kg. Romarji jih pridno zvonijo.

KAPELICI NA ĆORI

Dobre pol ure hoda nad vasjo prideš po strmi poti najprej do vrelca, nad katerim so leta 1767 postavili leseno utico in kamenit kip Kristusov, iz katerega strani teče mrzla, tako imenovana kapelična voda. Romarji jo radi hodijo pit in jo jemljejo tudi domov. Pripisujejo ji posebno zdravilno moč za oči. Zato si skoraj vsak ob tem studencu umije oči.

Nekaj sto korakov više stojita pod skalovjem dve kapelici. Gora se imenuje Kapelični vrh. Tu sem roma vsako leto veliko ljudi. Rožani imenujejo to cerkvico na gori »Kapelico«.

Manjša kapelica meri v tlorisu 3 m × 2.40 m. Zidana je v obliki stolpa, v katerem je visel do druge svetovne vojne zvonček iz leta 1725. V tem letu je bila manjša kapelica tudi zidana. To nam pove napis, ki se glasi: »ADVENTIVM pŕeCES pŕa VIRGO sVSCŕIPE« (Blažena Devica, sprejmi prošnje teh, ki k Tebi priromajo). Kot omenja naš zgodovinar dekan Singer, jo je blagoslovil osojski opat Virgilij 24. okt. leta 1731: 24. OCTOBRIS VirgILiVS praesVL OslacensIs saCELLVM ConseCraVerat. (24. oktobra je opat osojski Virgil to kapelico blagoslovil). V tem času se je v tej majhni kapelici tudi maševalo. Verniki so bili na prostem in pod malo strehico, katera je tej manjši kapelici prizidana. V kapelici je majhen oltarček in preprost kip Matere božje, ki je oblečen. Levo in desno visita sliki sv. Sholastike in sv. Benedikta.

Ob tej mali stoji večja cerkvica, imenovana Kapelica. Ta je 10 m dolga in 6 m široka. Stolp je lesen, raven, ometan in krasno baročno poslikan. Tudi stene so krasno poslikane. V vigradi leta 1942 so bile od vseh romarjev občudovane slike na stropu malenkostno popravljene, slike na stenah (sv. Peter, sv. Magdalena in sv. Rozalija, sv. Lucija in sv. Barbara) pa skoraj popolnoma obnovljene. Radi mokrote v zidu so bile zelo poškodovane. Bil je restavriran tudi oltar in celotna notranjščina Kapelice.

KAPELICA (večja in manjša) nad Podgorjami

Sveta Rozalija je bila puščavnica in je umrla 1166. Živela je v Siciliji. Vidimo jo z vencem na glavi.

Sveta Lucija je tudi živila na otoku Siciliji. Umrla je mučeniške smrti pod cesarjem Dioklecijanom. Njen praznik obhajamo 13. decembra. Slikajo jo z mečem v roki, z rano v vratu in s palico ali pa s krožnikom, na katerem drži dvoje očes. Je patroninja za očesne bolezni.

Sveto Marijo Magdaleno je umetnik naslikal kot puščavnico, ki ob mrtvaški glavi dela pokoro in obžaluje svoje grešno življenje.

Sveta Barbara drži v rokah meč in pa kelih s sv. obhajilom.

Sveti Peter je naslikan s ključi v roki.

Na stropu sta sledeči sliki: Marija obišče Elizabeto in angeli prenesejo kapelico v dolino. Hudi duh vali za njim kamenje. Slike v štirih kotih so podobe štirih evangelistov. Na stenah vidimo podobe sv. nadangela Mihaela, sv. angelov varuhov, sv. Jožefa in sv. Benedikta.

Na notranji strani nad glavnim vhodom je umetnik naslikal kristjane, ki so po legendi bili od poganov izgnani v gorovje pri Kapelici in so tukaj vklenjeni v verige morali težko delati.

V lesenem in lepo marmoriranem oltarju je Marijin kip z Jezusom. Kakor v glavnem oltarju v Podgorjah tudi tukaj sedi Marija na tronu, obdana od 4 angelov. Zgoraj plava Sveti Duh. Ob straneh stojita sv. Joahim, oče Marijin, in sv. Ana, Marijina mati. Na oba praznika, na praznik Sv. Ane in sv. Joahima, so pri Kapelici romarski shodi. Sredi oltarja je še kip sv. Apolonije s kleščami v rokah. Sveta Apolonija je bila devica in mučenica. Leta 249 so jo mučili v Aleksandriji, ji s kleščami izruvali zobe in jo potem pahnili v ogenj. Je zavetnica zobozdravnikov in proti zobobolu. Njen kip je stal do obnovitve farne cerkve v letu 1942 v farni cerkvi na oltarju sv. Janeza Nepomučana in so ga nato prenesli na oltar pri Kapelici.

Kapelico je, kakor poroča S. M. Mayer, pustila zidati iz obljube neka gospa iz Gradca. Ko jo je prišla gledat, je odšla ba je nezadovoljna, ker stavbenik ni ravnal po njenem naročilu in kapelice ni zidal nad manjšo, ampak poleg nje. Blagoslov-

ljena je bila v letu 1751. To letnico nam spet pove napis: O MarIa In eXILIo sIs aVXILIo DeVotIs HVC peregrInantIbVs. (O Marija v pregnanstvu [v Podgorjah], bodi v pomoč vsem, ki pobožno sem priromajol)

Poleg teh dveh kapelic pa stoji staro župnišče. Vidi se, da je tukaj nekdo stanoval. Pravijo, da je nekoč tukaj bival puščavnik.

Ob kameniti poti h Kapelici stojijo trije križi.

PODRUŽNICA ŠT. OŽBOLT

Od leta 1787, ko je cesar Jožef II. uredil farne meje, je Št. Ožbolt podružnica fare Podgorje. Prej je spadal Št. Ožbolt pod Sveče in še prej pod Kaplo v Rožu. Vendar ni prav gotovo, kdaj je postal Št. Ožbolt podgorska oziroma šentjakobska podružnica. Iz leta 1783 nam je ohranjena listina, ki jo je podpisal rožeški grof in pa grof Lazarini kot generalni vikar v Beljaku, iz katere je razvidno, da je bil Št. Ožbolt že takrat šentjakobska podružnica. Drugi viri pa dokazujejo, da so opati iz Vetrinja vizitirali Št. Ožbolt kot podružnico prafare Kapla v Rožu.

Gotovo je, da so dušnopastirsko oskrbovali Št. Ožbolt do leta 1782 šentjakobski in od tega leta sem podgorski duhovniki. Do leta 1782 je bila namreč tudi podgorska cerkev šentjakobska podružnica in je šele v tem letu postala samostojna fara. Vsa rojstva, vse poroke in vsi pogrebi iz Št. Ožbolta so do leta 1782 vpisani v šentjakobskih in po letu 1782 pa v podgorskih matrikah. Noben krst in noben pogreb ni vpisan v Svečah ali v Kapli v Rožu. Pač pa je sveški župnik vedno imel upravo šent-ožboltske cerkvice in vsako leto opravil v Št. Ožboltu tudi mašo na patrocinij, na semenj. Šele 11. aprila 1935 je prevzel upravo cerkve župnik v Podgorjah. Od tega časa spada Št. Ožbolt tudi upravno v Podgorje.

Naš znani zgodovinar dekan Singer misli, da je spadala cerkev v Št. Ožboltu k samostanu v Vetrinju. Mogoče so jo menihi sami zidali, mogoče je tudi, da jim jo je kdo podaril. Na vsak način je cerkev v Št. Ožboltu že zelo stara in se imenuje že leta 1267. V tem letu daruje neka vdova

Juta, žena Otona, štebenjskega grofa, nekaj hiš in vse pravice v Svečah, v Brežnjah in v Št. Ožboltu vetrinjskemu samostanu, kjer se naj opravljajo sv. maše za pokojnega grofa. Vetrinjski samostan je takrat pripadal cistercijancem. Ti menihi so se ukvarjali v prvi vrsti s poljedelstvom. Povsod so kopali gozdove, delali pašnike in travnike. Že leta 1144 jim je pripadala cerkev na Žihpoljah in leta 1169 so dobili še cerkev v Št. Janžu. Dušnopastirsko pa so še naprej oskrbovali Žihpolje župniki iz Kotmare vesi, Št. Janž pa župniki iz Kaple. Tako je najbrž bilo tudi v Št. Ožboltu. Staro ustno izročilo pripoveduje, da so vsi šentožboltski travniki pripadali samostanu v Vetrinju. Leta 1787 je bil tudi ta samostan razpuščen; travniki in polja so bila razdeljena med kmete. V Št. Jakobu pa so bili benediktinci iz Osoj, ki so dušnopastir-

ske oskrbovali tudi Št. Ožbolt.

Od tiste cerkvice, ki se imenuje že leta 1267, danes ni ničesar več ohranjenega. Sedanja cerkva je zidana v gotškem slogu in je iz 16. stoletja. Bila je že v zelo slabem stanju. Od leta 1941 se v njej ni več maševalo.

V letu 1946 in 1947 je bila podružnica Št. Ožbolta temeljito popravljena. Ker ni bilo fundamentov, se je zidovje usedlo in je bilo nevarno razpokano. Treba je bilo napraviti nove fundamente, popolnoma nov je lesen strop, popravljena so gotska okna, nov je zvonik in pod.

Prezbiterij je del osmerokota, ima rebrasti svod, ki sloni na podstavkih ali konzolah. Okna imajo gotsko okensko omrežje. Pred glavno ladjo, nad katero je tudi zvonik, je lopa. Strop lope je lesen in je deloma še iz desk, ki so tvorile nekdam

ŠT. OŽBOLT pri Podgorjah — ob žegnanju.

strop glavne ladje. Nekatero teh desk so poslikane še s staro ornamentiko. Tudi cerkveni portal, vhod v cerkev, je iz gotske dobe.

Glavni oltar sestoji iz dveh delov. Spodaj je stara predela (spodnji del gotskega oltarja) nekdanjega gotskega glavnega oltarja iz leta 1516. Do leta 1947 je bila del stranskega oltarja na evangeljski strani in je bila zelo poškodovana. Sedaj je lepo restavrirana in nam kaže od mrtvih vstalega Kristusa, na desni Marijo in na levi Janeza Evangelista. Od nekdanjega gotskega oltarja je viselo le še nekaj desk na steni, ki se pa niso več dale popraviti.

Ostali del glavnega oltarja pa je iz leta 1641 in je baročen. Tudi ta del je bil leta 1947 popolnoma prenovljen. V vdolbini oltarja je kip sv. Ožbolta iz leta 1516. Kip je gotski. Ožbolt je oblečen kot kralj, ima žezlo v desni roki in na levi mu sedi vrana. Sv. Ožbolt se je rodil leta 605 kot sin kralja, je zbežal v neki samostan k menihom, bil tam krščen in poučen v sveti veri. Po smrti očeta je v vojni premagal svojega pogskega sovražnika, postal kralj na Angleškem in zelo širil sveto vero. Poklical je v svojo deželo več misijonarjev. Leta 642 pa je napadel poganski kralj njegovo državo, premagal vojsko Ožbolta in Ožbolt sam je 5. 8. 642 padel v vojni. Ob njegovem grobu se je kmalu zgodilo veliko čudežev in verniki so ga radi častili kot patrona za živali. Že skoraj 900 let obhaja sv. Cerkev praznik sv. Ožbolta 5. avgusta. Tudi v naših krajih so ga ponekod častili med 14 pomočniki in mu postavili cerkvico.

Podružnica v Št. Ožboltu je imela še dva stranska oltarja, ki sta bila brez vsake vrednosti in zelo poškodovana. Ker se nista več dala popraviti, sta bila leta 1947 ob priliki popravila cerkve odstranjena.

V enem teh stranskih oltarjev je bil kip Matere božje z Jezusom v naročju. Ta kip je največja dragocenost šentožboltske podružnice in je iz leta 1340. Je torej eden najstarejših Marijinih kipov naših krajev in je bil leta 1947 lepo restavriran. V drugem stranskem oltarju je bil majhen kip sv. Ožbolta iz leta 1415. Tudi ta je bil popravljen in je še sedaj v cerkvici. Poleg teh umetnin visi v cerkvici še lep križ, ki

bo tudi segal nazaj v to dobo. Stara mašna obleka, vezena iz prta, ki je nekdaj bila v Št. Ožboltu, je pa sedaj v škofijskem muzeju v Celovcu.

Ljudsko izročilo pripoveduje, da je Ožbolta prinesla Drava in ga bo Drava spet vzela. Dekan Singer dokazuje, da je tudi v Brežnjah stala cerkvica in da jo je leta 1638 odnesla Drava.

Oltar in kipe je restavriral leta 1947 restavrator Markus Antonitsch iz Celovca.

DOTACIJA IN DOHODKI PODGORSKE CERKVE

Podgorska cerkev je imela, čeprav samo podružnica šentjakobske fare, precej dohodkov. Pet kmetij, pet kajž in nekaj posameznih njiv je pripadalo cerkvi. Letni dohodki so znašali 100 gld in 7 kr v denarju, v žitu pa 1 birn in 8 maseljnov pšenice, 10 birnov ječmena in 37 birnov ovs. Cerkvi so bili izmed kmetov podložni: kmet Ferm v Brežnjah št. 22, polkmet Jakobič ali Olipic v Veliki vesi št. 6, kmet Mežnar v Podgorjah št. 14 in kmet Tomc ali Mikl št. 13 v Podgradu.

Kajžlarji so tile spadali k cerkvi: Krajnič ali Radar (v Podgorjah št. 47), Ahac ali Nagele (št. 46), Krajovc ali Pijankin (št. 50), Pozdirc (št. 11 s hišo št. 52 v Podgradu, ki je bila zidana na Pozdircevem gruntu) in Voltač ali Stolcer (v Brežnjah št. 8); razen teh pa še fevdnika Wukovnik in Račob.

Nekaj dohodkov je imela tudi podgorska mežnarija. 34 kmetov in kajž je bilo dolžnih dajati prispevke v žitu. Seznam teh kmetij je ohranjen v podgorskem župnijskem arhivu. Celotna zbirica (kolektura) je znašala 6 birnov in 1 maselj rži in 3 birne in 22 maseljnov ajde.

DUŠNO PASTIRSTVO

Opat Virgil Gleisenberger, 58. opat osovski (1725 do 1737) je sezidal za časa šentjakobskega župnika Hermana Ludingerja z velikimi stroški župnišče v št. Jakobu in tudi v Podgorjah. V Podgorjah je bilo župnišče le majhno in pritlično. Po smrti župnika Pečnika škof niso hoteli dati v Podgorje novega župnika, dokler župnišča, ki je bilo v zelo slabem stanju, ne popravijo. Tako so morali podgorski farani popraviti

župnišče in so nadzidali še eno nadstropje v letu 1895.

Spodnji del sedanjega župnišča je bil zidan okoli leta 1731. Gotovo pa je bilo v Podgorjah tudi že prej kako stanovanje za duhovnike, čeprav morda samo leseno. Saj je že p. **Mariannus Pfeifer** leta 1683 stanoval v Podgorjah, ko je nadzoroval velike prezidave. P. **Ludinger** ga imenuje »Pfarrherr«. Navadno so dušno pastirstvo oskrbovali iz št. Jakoba. Oba šentjakobska gospoda, župnik in kaplan, sta maševala v Podgorjah vsako soboto in vsaki kvatrni petek. Škoda, da ni zapisano, koliko sv. maš se je bralo v Podgorjah na Marijine praznike, kako so te obhajali in koliko sv. obhajil je bilo razdeljenih.

Čeprav je v Podgorjah bilo župnišče že okoli leta 1731, ni tukaj stalno stanoval kaplan iz št. Jakoba. Tudi matičnih knjig tukaj niso vodili. Krščevali, poročali in tudi pokopavali so v št. Jakobu. Šele leta 1782 so začeli v Podgorjah pisati lastne matrike. Z odlokom nadškofijskega ordinariata v Gorici so Podgorje postale samostojna fara dne 27. maja 1782. Ko so morali osojski menihi zapustiti samostan, se je p. **Gregor Marinitsch** preselil v Podgorje in je postal prvi podgorski župnik.

VRSTNI RED DUŠNIH PASTIRJEV

L. 1683 P. **Mariannus Pfeifer**, Pfarrherr (bil je župnik v št. Jakobu). — L. 1752 **Benedictus**, spovednik. — L. 1781 P. **Izidor**, beneficiat; p. **Jožef**, pomočnik p. **Izidorja**. — L. 1782 do 1791 p. **Gregor Marinitsch**, osojski benediktinec. — L. 1782 do 1810 **Janez Safron**, župnik. — L. 1810 do 1822 **Anton Furlan**, župnik. — L. 1822 do 1823 **Jožef Wernig**, provizor. — L. 1823 do 1856 **Janez Mayer**, župnik. Njegovi pomočniki so bili: **Andrej Kernjak** l. 1849 do 1851, **Janez Koller**, l. 1851 do 1852, **Janez Pečnik**, l. 1852 do 1856. — L. 1856 do 1. avgusta 1893 je bil župnik **Janez Pečnik**; deloval je torej rajni župnik **Pečnik (Petschnik)** v Podgorjah 41 let. — L. 1891 do 1896 je bil šentjakobski župnik **Andrej Aplen** tudi soprovizor v Podgorjah. — Ko je bilo pozidano župnišče, je prišel leta 1896 za župnika v Podgorje **Janez Drunec**, ki je župnikoval do leta 1920. — Od l.

1920 do svoje nenadne smrti leta 1945 je bil podgorski župnik **Franc Vuk**.

IZ KRONIKE

(SPOMINSKE KNJIGE) PODGORSKE FARE

Spominska knjiga se začne leta 1851 in opisuje torej že več kot sto let zgodovine podgorske fare. V njej beremo med drugim:

Poleti leta 1951 in 1852 je bil popravljen velik del strehe na farni cerkvi in na zvoniku.

Na Veliko Gospojnico 1952 je imel č. g. **Janez Zeichen** primicijo v farni cerkvi.

Leta 1856 je daroval baron von **Silbernagel** iz Borovelj tukajšnji cerkvi 75 oljnatih podobic raznih svetnikov. Del teh podobic je bil obešen v farno cerkev, nekaj pa jih visi pri Kapelici.

V tem letu je bil pokrit in pobarvan tudi tako imenovani **Ahacov križ** ob cesti zunaj Podgorij. Popravlil ga je slikar **Haberl**. V cerkvi so položili nov pod iz belega marmorja pred oltarjem in popravili so tudi tla v ladjah. Vse stroške je plačal velik dobrotnik cerkve **Jožef Sucher**, p. d. Podlipnik, približno 400 fl. Leta 1856 so tudi zidali farovski skedenj. Spet je **Jožef Sucher** veliko prispeval.

Leta 1858 je daroval **Jožef Sucher** za Veliko noč farni cerkvi nov božji grob in ga pustil postaviti pred oltarjem sv. **Jožefa**. Stroški 150 fl.

Leta 1860 je bil glavni oltar na novo pozlačen. Pozlatil ga je **Zernatto** iz Beljaka. Bilo je skoraj 1.000 fl. stroškov, ki so se poravnali iz darov fare in romarjev.

V tem letu so obhajali trije novomašniki v farni cerkvi svoje nove sv. maše: **Anton Wuzella**, **Matej Inzko** in **Pavel Müller**. Žal je **Matej Inzko** že po enem letu umrl kot kaplan v **Wolfsbergu**.

Leta 1861 je bila nekotika popravljena streha na župnišču in so bila nabavljena zunanja okna.

Leta 1862 je bil pogreb rajnega župnika č. g. **Janeza Mayer**, ki je umrl v visoki starosti 82 let.

Dne 20. maja 1863 je blagoslovil rožeški dekan most čez veliko Suho, ki je bil zgrajen na pobudo cesarskega okrajnega predstojnika v Rožeku **Jožefa Pacher**.

Dne 9. avgusta leta 1863 je imel tukaj novo sv. mašo č. g. **Matija Ambruš**. Duhovni oče mu je bil pobožni **Jožef Sucher**, ki je ob tej priliki daroval cerkvi lepo cerkveno nebo.

Dne 10. avgusta 1863 je škof **Valentin Viery** birmoval in vizitiral v št. Jakobu in je mimogrede tudi obiskal podgorško cerkev.

Dne 19. septembra ob 7. zvečer je nastal silno velik vihar, ki je napravil v dolini veliko škode. Pobil je veliko oken, podrl in izkoreninil tudi največja drevesa. Na južni strani cerkve je odtrgal velik del strehe in jo vrgel na tla.

Leta 1865 je **Jožef Sucher**, pd. Šimnjak, pustil pozlatiti oltar pri Kapelici. Leta 1860 pa je kupil cerkvi črn pluviale.

Mašne obleke so darovali cerkvi leta 1865 p. **Otto OSB**, 1867 p. **Friedrich OSB**.

Dne 9. oktobra 1868 je ob 3 zjutraj pogorel pri Kocu skedenj. 1873 je bila pokrita Kapelica in pozlačeni kelih.

*

Nadalje poroča spominska knjiga, da je 12. septembra 1870 na praznik Marijinega imena blagoslovil dekan **Anton Valentič** iz Rožeka kot pooblaščenec škofa zvon, ki ga je vlila firma **Ign. Hilger** iz Wiener-Neustadta. **Jožef Sucher** in pa kmetica **Marija Schellander** sta bila za botra.

Zelo slovesni so bili dnevi birme 2. in 3. septembra 1877. Škof dr. **Valentin Viery** je prišel na predvečer, bil slovesno sprejet od cele fare in duhovnikov cele dekanije na trgu na vasi, kjer je bila takrat šola. Ko se je pomikal sprevod v cerkev, so zvonili zvonovi. Streljanje z možnarji in sviranje muzikantov jih je spremljalo. Drugi dan je škof birmal 400 otrok. Veliko število otrok je prišlo iz sosednih far.

Škof si je ogledal cerkev in naročil, da se mora popraviti oltar 14 pomočnikov. Ta oltar je bil leta 1878 renoviran in na novo pozlačen. Vse stroške je plačal škof sam.

V tem letu je zadela cerkev spet nesreča. Močen vihar je vrgel zvezdo z zvonika in poškodoval streho, ki je bila malo prej popravljena. Šele leta 1882 so mogli zvezdo na novo pozlatiti in jo spet pritrditi na zvoniku. Ob tej priložnosti so rdeče pobarvali streho zvonika. Vse skupaj je stalo 800 goldinarjev. 300 goldinarjev je daro-

val **Jožef Sucher**, p. d. Šimnjak, 303 goldinarje je darovala fara in ostalo je bilo vzeto iz rednega ofra in iz darov romarjev. **Jožef Sucher** je daroval tudi ves les, ki je bil potreben.

Streha iz leta 1882 je na zvoniku ostala do leta 1953, torej 70 let. Ko smo na podgorško nedeljo, dne 27. 4. 1953, na novo blagoslovili pozlačeno zvezdo in jo spet dvignili vrh zvonika; smo v jabolku našli tole listino iz leta 1882. Pisana je v slovenskem jeziku in se glasi:

„V spomin! 14. novembra 1878 je bilo glavno drevo nad stolpom po groznem viharju prelomljeno in stolpna zvezda z jabolkom vred na tla vržena. Zelo poškodovana je bila tudi streha stolpa.

Šele v letu 1882 je bilo mogoče vso to veliko škodo popraviti. Pomagali so domači farmani in dobrotniki. Patron cerkve knez **Lichtenstein** iz Rožeka je daroval mecesne, katere so farmani na saneh vozili izpod Kočne. Znani veliki dobrotnik cerkve v vseh cerkvenih potrebah **Jožef Suhar**, p. d. oče Šimnjak, poprejšnji **Podlipnik**, so darovali celi šrot svoj za stavbni les in za deske. Vrhu tega so še pustili pozlatiti zvezdo in jabolko, katero delo je v zadovoljnost vseh jzvršil **France Krajnar**, zlatar v Celovcu, za 170 fl. **Tesarski mojster** je bil **Janez Blatnik** iz Grabštajna pri Celovcu s tremi pomočniki. Vsi so kljub slabemu vremenu in nevihtam meseca avgusta in septembra neustrašeno delali in kri-li na zvoniku. Plačilo za tesarska dela je bilo v pogodbi odmerjeno za 460 fl.

Zvezda in njeno jabolko je bila dne 28. septembra blagoslovljena od domačega gospoda župnika in potem jo je dvignil mladi in urni tesar iz Grabštajna vrh zvonika, da tam neprenehoma oznanja čast Boga Očeta in Sina in Svetega Duha ter povišuje slavo prečiste Device in Matere božje Marije. V tem času so bili sv. oče **Leon XIII.** poglavar sv. katoliške Cerkve, Dr. **Petrus Funder** krški škof in **Valentin Lesjak** dekan Zgornjega Roža.

Predragi zanamci! Ko boste te kratke besede čitali, so naše telesne kosti gotovo že davno prah in pepel. Torej se ponižno vašemu blagemu spominu priporočamo in prijazni molitvi za naše duše.

V Podgorjah, 27. septembra 1882. V svojem in svojih farmanov inenu

Janez Pečnik, duhoven tukaj.“

Tako se glasi takratna listina, ki je bila 70 let v jabolku pod zvezdo na zvoniku in je sedaj v spominski knjigi v Podgorjah.

Leta 1878 je darovala gospa Schuster, p. d. Štertinja v Srejah, podgorski cerkvi gotsko monštranco, ki jo je napravil mojster Franc Kreiner v Celovcu. L. 1879 je daroval p. superior benediktincev v Celovcu za Kapelico lepo mašno obleko. Prejšnje leto pa je pustil Jožef Sucher, velik dobrotnik cerkve, pozlatiti in popraviti oltar sv. Jožefa in oltar sv. Janeza Nepomučana. Cerkvi je kupil še lepo svileno modro bandero.

Leta 1882 so dobrotniki postavili tako imenovani Hanjžičev križ.

V letu 1883 je bilo v fari več požarov. Dne 28. marca 1883 je pogorel pri Mežnarju skedenj. Goreti je začelo ob 1/211 ponoči. Ker ni bilo vetra, ogenj ni posegel tudi na druga poslopja. Dne 3. oktobra ob treh zjutraj je začel goreti skedenj pri Hapeju in vse zaloge jesenskega časa. Pogorela je tudi hiša. Takoj naslednjo noč ob isti uri je začel goreti skedenj pri Fižnarju. Prejšnjo noč so Fižnarjev skedenj komaj ubranili ognja. Opolnoči 10. oktobra pa je začela goreti hiša pri Mežnarju. Ljudje so bili vsi sestrašeni. Vsako noč je stražilo vas 4 do 6 mož. Kljub temu je 31. oktobra spet začelo goreti pri Hareju v Dragožičah in so pogoreli trije skednji in dve hiši. Očitno se je nekdo klatil po vasi in je nalašč zažigal. Dobili niso nobenega.

Leta 1884 je bil pozlačen škapulirski oltar. Delo je stalo 260 fl., ki jih je pristočno daroval Lovrenc Sereinig, vlg. Ajtonč v Dragožičah. V istem letu je pustil Jožef Sucher pozlatiti še oltar sv. Antona in pa prižnico ter plačal 700 fl. Vsa dela je izvršil mojster Rok Sies v Celovcu.

Do leta 1889 so podgorski duhovniki imeli naslov kuratov. Šele z odlokom 26. marca 1889 so dobili naslov župnikov. Dohodki župnika v Podgorjah so znašali 600 fl letno.

Dne 15. aprila 1891 je v Podgorjah birnoval in vizitiral škof dr. Jožef Kahn. Nekaj dni po birmi je zadela starega župnika Janeza Pečnika kap. Faro so opravljali nekaj časa kaplani iz Št. Jakoba in iz Sveč. Župnik Pečnik je bil penzioniran, stanoval še naprej v podgorskem župnišču, ki je

bilo v zelo slabem stanju. Dne 13. septembra 1893 je dolgoletni podgorski župnik Pečnik umrl. Bil je od dneva, ko ga je zadela kap, pa do smrti ves čas hrom. Od 1. decembra 1891 naprej je sooskrboval podgorsko faro Andrej Aplen, župnik iz Št. Jakoba.

Dne 17. septembra 1893 so pokopali župnika Janeza Pečnika sredi njegovih pokojnih faranov na podgorskem pokopališču. Tako je sam želel. V svojem testamentu je

LJUBKA ŠORLI:

Molitev k Lurski Gospe ob

velikem slovenskem romanju

Gospa prelepa v Masabielski skali,
na romarje poglej, ki tu klečijo:
v slovenski govorici Te častijo,
od vseh strani so k Tebi pribežali.

Slovinci — narod Tvoj! Željá stotero
prinesli so s seboj in upov vročih;
kot viri jim kipe iz src pojočih.
V očeh se vseh blesti solzá jezero.

Prišli so, da od Tebe, Pomočnica,
izprosijo luči in blagoslova
za dragi dom, ki senči ga temnica.

Nad njimi Ti razpni obzorja nova.
Pripelji kdaj kot zvesta jih vodnica
čez sončni prag očetovega krova!

zapustil 200 fl (torej tretjino svoje letne plače) revežem, ki se udeležijo pogreba in osmine; 400 fl je zapustil Marijanišču z željo, da se za njega vsako leto bere ena sv. maša. Revežem šentjakobske fare, kjer je bil doma, je zapustil 600 fl, 200 fl pa podgorski cerkvi. Pogreba se je udeležilo 10 duhovnikov. Vodil je pogreb g. dekan in župnik iz Domačal Franc Schaubach.

Nekdanji cerkveni ključar Janez Gasparin, užitkar pri Oberwirtu, je že dalj časa želel, da bi dobila Kapelica namesto majhnega zvona, ki ga je takrat imela, en večji zvon. Na njegovo pobudo je začela pobirati vdova Cecilija Klinar (pri Pongracu) darove za nakup zvona in je sama darovala 50 fl. Leta 1893 so pustili vliiti v Mariboru 62 kg težak zvon s po-

dobro sv. Ane in ga na angelsko nedeljo, 3. septembra 1893, potegnili v zvonik Kapelice. Zvon je blagoslovil po naročilu škofa dekan Franc Schaubach. Botri so bili **Alojz Sucher**, vlg. Žegar, **Cecilija Klinar** in **Ana Ottowitz**. Prejšnji mali zvon so podarili podružnici v Št. Ožboltu.

V letu 1895 so popravili župnišče in nadzidali drugo nadstropje. Vse to je stalo skupno 3.254 fl in 79 kron. Cerkev je prispevala iz nabranega ofra 2.500 fl, patron 300 fl in župljani so darovali 454 fl in 79 kron. Tako je bila fara razpisana in dne 7. aprila 1896 instaliran novi župnik **Jan Drunecky**.

Leta 1897 so zidali na pokopališču mrtvašnico in popravili pota. Naslednje leto so popravili Hanjžičev križ. Poslikal ga je akademski slikar **Peter Markovič** s slikami, ki so še sedaj ohranjene. Železna vrata pa je napravil domačin **Janez Kircher**, p. d. Oberwirt.

Dne 21. septembra 1898 sta podarila **Janez Knafel**, p. d. Hape, in **Marija Jurič**, p. d. Smolnica v Podgorjah, cerkvi zastoj travnik pred cerkvijo, kjer so bile 1899 nasajene sedanje lipe. L. 1899 so postavili na pokopališču sedanji križ. Mecesen je daroval **Alojz Sucher**, p. d. Žegar.

Leta 1899 so napravili na farni cerkvi celo podstrežje novo in so cerkev na novo pokrili z mecesnovimi deskami. Delo je izvršil mojster **Matej Ulbing** iz Lipe. Stroški so bili 3.440 fl. Od takrat je streha cerkve nekoliko nižja, kot je bila prej. Ta streha je držala do leta 1947, torej skoraj 50 let.

Potem opisuje kronika graditev železnice mimo Podgorij v Podrožico. Leta 1909 so popravljali cerkev, posebno prezbiterij. Dne 7. novembra 1909 so blagoslovili novo sedanje šolsko poslopje.

Prebivalcev je štela podgorska fara leta 1890 skupno 698. Pri ljudskem štetju leta 1900 so našteali v Podgorjah 365 ljudi, na Rutah 100, v Dragožičah 100, na Talah 79, v Brežnjah 51 in v Št. Ožboltu 56, torej skupno 751 ljudi. Pri ljudskem štetju leta 1910 so našteali v Podgorjah 456 ljudi, na Rutah 156, na Talah 106, v Dragožičah 90, v Št. Ožboltu 65 in v Brežnjah 42 ljudi, torej skupno 915. Sedaj šteje fara 980 prebivalcev.

Če listano po podgorskih matrikah, najdemo še tele zanimivosti: Prvi otrok, ki je bil krščen v Podgorjah, je bil **Anton Fertin**, rojen v Podgorjah št. 38. Bil je krščen 17. 1. 1782. Kot prva sta bila v Podgorjah poročena dne 22. 10. 1787 **Bernhard Scheger** in **Ana Magelin**, Podgorje št. 22. Kot prvi je bil pokopan na pokopališču v Podgorjah 68-letni **Janez Ibounig**, p. d. Hanjžič, Podgorje št. 55. Umrl je 13. novembra 1788.

Najstarejši farani v zadnjem stoletju so bili: **Uršula Otovic**, Cvitarca na Rutah, umrla 1818, stara 107 let; **Peter Sitter**, umrl v Dragožičah, št. 15 leta 1826, star 105, in **Mojca Incko**, umrla pri Motažu leta 1811, stara 100 let. H.

Za dobrega valja

Amerikanec

Amerikanec se je podal na študijsko potovanje po Avstraliji. Spremljal ga je domačin, ki se je kmalu naveličal večnega hvalisanja Amerike. Zakaj Amerikanec je kritiziral, kar je videl:

»Kaj, dva meseca gradite pri vas tako hišo? Pri nas je v dveh tednih postavljena! — Ah, vi imate tako majhne hotele, kvečjemu s štirimi nadstropji. Pri nas ima najmanjši hotel štirinajst nadstropij. —

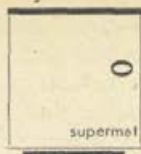
Pa je nenadoma zagledal kenguruja, ki se je z dolgimi skoki poganjal preko ravnine: »Kakšna žival pa je to?« je vprašal Avstralc.

»Kaj,« je odvrnil začudeno Avstralec, »ali pri vas v Ameriki ne poznate kobilic?«

Še to povrh!

Znana igralka **Pavla Wessely** je podarila delavcu, ki je nekaj popraviljal v njenem stanovanju, prosto karto za premiero — igro.

Ko je pozneje dobila račun za popravila, je začudena brala kot zadnjo postavko: »Za tri nočne nadure v teatru: 45.— S. — 1909«

V enonadstropni hiši ob robu industrijskega mesta sta živeli dve družini v naravnost zglednem sožitju. Mož prve družine, ki je živela v pritličju, je imel v sredi mesteca malo prodajalnico tobaka, mož druge družine pa je bil zaposlen kot uradnik v pisarni večje tovarne. Pa še približno enake starosti so bili, se v istem letu poročili: vse to je medsebojno življenje še bolj olajševalo in jih zblíževalo.

Moža sicer nista prišla veliko skupaj. Tu in tam sta se srečala in spregovorila par prijaznih besed, včasih ob nedeljah so šli skupaj na sprehod. Kljub temu sta se dobro razumela in, če je bilo treba, rada drug drugemu pomagala.

Zato sta imeli pa ženi več časa za razgovore. Skoro vsak dan sta postajali kje na stopnicah ali sedli za kako »minuto« na klopco pred hišo, kjer sta se potlej pogovarjali o otrocih, o cenah, ki tako rastejo, o oblekah in modi; sploh o vseh rečeh, ki zanimajo žene. »Je pa res prijetna ta naša soseda!« je ob večerih ta ali ona pravila možu.

Nikoli se nista sprli. Ne radi skupne pralnice v pritličju in ne radi podstrešja, kamor sta pozimi obešali perilo. Sta se vselej prej pomenili, kateri dan bo katera prala, in vse je šlo brez nejevolje in prepira. Njuno prijateljstvo je od dne do dne še raslo, ker sta si radi šli na roko. Če včasih Nežka iz prvega nadstropja ni utegnila nakupovat, ji je pa Hanca iz pritličja prinesla tisto meso, nekaj žemelj in soli. Če je pa Hanca morala včasih v mesto po kako stvar za moža, je Nežka radevolje prevzela malega Hanzeja v oskrbo.

*

Res, lepo življenje in mirno sožitje med obema družinama, dokler ni prišel nekega dne nesramni rušilec miru. Pa ni bil to kak hudoben človek, res ne, ki bi z lažnivo besedo skalil mir med obema družinama. Bil je to čisto navaden in nedolžen — hladilnik.

Ko se je ustavil tovorni voz pred hišo, je Nežka ravno iztepavala odeje pri oknu. Radovedna je pogledala, kaj je neki pripeljal avto. Na, kaj takega! Kar verjeti ni mogla, da je res. Spodaj so štirje delavci nesli za Hanco nov hladilnik... »Le zakaj rabi hladilnik?« se je čudila Nežka. In ob tej misli je prvič začutila, kako vstaja v njenem srcu — zavist. In spomnila se je, kako dolgo si je tudi ona že želela, da bi imela hladilnik, a si ni upala reči možu. In zdaj je morala doživeti, da ga je dobila Hanca. Ta Hanca, o kateri je bila prepričana, da komaj sproti plačuje kruh in sol.

»Gotovo bo v njem hladila margarino. Saj drugega nima,« je dejala Nežka zvečer možu.

Ta je bil truden in ni hotel dolgega razgovora: »Kaj to naju briga, Nežka! Naj da v hladilnik, kar hoče!«

Pa se je revež zmotil, ko je mislil, da je s tem vprašanje o hladilniku rešeno. Njegova drugače mirna in razumna Nežka je udarila močnejše strune.

»Jaz bi še vse bolj potrebovala tak hladilnik kakor ona spodaj. Ti seveda še misliš ne na to!« se je razhudila. »In ta Hanca! Naj mi zdaj pride v roke!«

»Kaj imaš naenkrat proti Hanci?« se je začudil mož.

»Kaj imam? Vsaj črhnila bi lahko!« se je razburjala Nežka.

»Kaj naj bi bila črhnila?« se ni mož koj ovedel.

»Saj nisi tako zabit!« se je Nežka raztogotila. »Da bo hladilnik dobila, vendar! Pa mi niti namignila ni, hinavka!«

»Se pač ni spomnila!« jo je skušal zagovarjati mož.

»Seveda!« se je Nežka hudobno zasmejala. »Ta da ni na to mislila! Drugače mi vsako malenkost pove. Naj mi pa zdaj pride v roke...!«

»Tega hladilnika ji vendar ne boš zavidala!« je pomirjeval mož.

Pa je le nasprotno dosegel. Kot bi jo

kača pičila, je planila Nežka pokonci, vrgla rokav jopice, ki ga je pravkar začela plesti, po tleh in zakričala:

»Zavidala! Zavidala! Tej neumni goski, tej hinavki! Da le moreš kaj takega misliti!«

Mož ji ni ugovarjal. Čudil se je le, kako more tako glasno tajiti zavist, ki jo je prej dovolj očitno pokazala. Da bi ji kaj rekel, mu še na misel ni prišlo. Utrujen je bil in tudi pameten dovolj, da je vedel: nocoj je vsaka beseda bob ob steno.

Tudi Nežka je obmolknila. In molčala sta oba: on s časopisom v rokah, ona pa s platenjem. In kako trdovratno sta ves večer molčala, da sta skoraj pozabila, kako se govori. Zakaj za lahko noč sta si le nekaj nerazumljivega zamrmrala.

*

Hanca iz pritličja je drugo jutru že pol ure prej začela pometati stopnišče. Komaj je čakala, da pride Nežka. Tako rada bi ji povedala, da imajo sedaj hladilnik. Mož jo je včeraj presenetil z njim. Le to je rekel, da bodo pripeljali nekak zaboj zanj. Naj ga kar tam v kuhinji v tisti kot postavijo.

Pa je Hanca zastoj čakala. Nežka ni in ni prišla iz stanovanja. Šele, ko je bil zadnji čas, dan kupi mesa za južino, je prihitela po stopnicah. Pa kako!

»Danes res ne utegnem. Že tako sem se zamudila!« je privihrala mimo začudene Hance. Tej je skoro metla padla iz rok. Do besede pa ni prišla. Ni vedela, kako naj si to razlaga.

Drugi dan je bilo prav tako. In naslednje dneve nič drugače. Šele v soboto sta se srečali obe na stopnicah in Nežka ni mogla kar tako mimo.

»Pomislite«, je začela Hanca, »moj mož mi je kupil hladilnik!«

»Kaj me briga vaš hladilnik!« ji je vpadla Nežka v besedo. »Prav nič me ne briga. Le eno sem vam hotela reči: glejte, da vaš mali otrok ne bo tako kričal ponoči. Saj človek celo noč ne more spat!«

Seveda je bilo to močno pretirano. Res je mali dojenček včasih ponoči jokal, a ga je bilo še v prvem nadstropju komaj slišati.

Pri otroku je bila pa Hanca občutljiva. Če je kdo le besedico rekel proti njemu,

že je bil ogenj v strehi. Zašto je kar koj udarila nazaj:

»Saj sem vas tudi jaz že zdavnaj hotela prositi, da bi prepovedali vašemu Karliju tisto razbijanje po podu. Vsak dan tako razbija, da me včasih pošteno skrbi, da mi bo kaka svetilka padla na glavo.«

Tudi to je bilo pretirano. Karli je bil komaj pet let star in je pred kratkim dobil veliko škatlo z različnimi igračkami. S temi je včasih malo močneje udaril po podu, to je bilo vse. Toda Karli je bil mamin miljenec in očetov ljubljenec. Zato ni čuda, da sta obe ženi zvečer najprej postregli s tem preprirom. Kar toplega sta jima pravili na uho. Večerja je bila pa mrzla. Ni čuda, ker je vsaka na svoj način povedala to novico. Drugo jutro sta se moža komaj še pozdravila na stopnicah. In odslej sta se izogibala drug drugega. Samo zato, da jima ni bilo treba spregovoriti prijazne besede.

Med ženama pa je izbruhnila mrzla vojna. Namenoma sta se izogibali. Niti eni ni prišlo več na misel, da bi svojo sosedo prosila za kako uslugo, čeprav sta obe čutili, kako prijetno je bilo prej in koliko nepotrebnih potov sta druga drugi prihranili.

Tako je izginilo lepo sožitje v mali hiši. Hladilnik ga je uničil. Navaden hladilnik, ki je vzbudil v Nežkinem srcu zavist. Zdelo se je, kot da bi se ob tem hladilniku ohladila in zmrznila srca vseh.

Saj bi se človek temu smejal, če ne bi bilo tako žalostno. In če ne bi vedel, da je ravno zavist tisti strup, ki tolikokrat zastupi mirno življenje med sosedi in — med narodi.

Iz življenja napisal

Jožef Hachmann

Otroška pamet

Mati pride v kuhinjo, pa vidi, da ima mali Francek zavezan prst.

»Revež,« ga začne milovati. »Te prst boli?«

»Ja!« odvrne Francek. »S kladivom sem se udaril po njem.«

»Pa te nisem slišala jokati,« se čudi mati.

»Saj tudi nisem jokal. Sem mislil, da si šla v trgovino. In če te ni doma, se pa ne spleča jokati.«

Slovenci v Kanadi

Zadnja leta se Slovenci v zelo velikem številu vseljujejo v Kanado. Kajti odkar so jim Združene države zaprte, jih Kanada s svojim dobrim gospodarskim položajem in z dokaj ugodnimi pogoji za novonaseljence najbolj privlači. Večina slovenskih novonaseljencev je iz komunistične Slovenije. Nekateri so se naveličali komunistične diktature in se jim je zahotelo svobode; še več jih je pa zapustilo Slovenijo zgolj iz gospodarskih ozirov in so prišli v Kanado z upi, da si bodo tu ustvarili boljše gospodarske in življenjske pogoje. Nekaj je pa tudi čisto navadnih avanturistov, ki so se podali v svet brez kakih resnih ciljev, da ne govorimo o tisti peščici Slovencev, ki je prišla v Kanado, da bi tu širila komunizem.

Vsekakor to hitro in številno priseljevanje Slovencev v Kanado prinaša s seboj razne probleme, ki jih bomo morali reševati hitro in pravilno, sicer bo velik del teh Slovencev za vero in slovenstvo izgubljen.

Množični pobegi

Naj se v tem kratkem članku dotaknem samo nekaterih perečih vprašanj. Vsakega zavednega Slovence boli, ko opazuje, v kako velikem številu zapušča slovenska mladina domovino in odhaja v tujino, prepuščena sama sebi, ko bi še tako zelo potrebovala ob sebi svojih staršev ali vsaj resnih, izkušenih varuhov. Vendar ne smemo te mladine kar tako obsojati. Res ta množični pobeg slovenske mladine iz Slovenije slabi življenjsko rast slovenskega naroda; res je zelo verjetno, da bo velik del te mladine v tujini izgubljen za vero in narod; je pa tudi res, da marsikdo beži iz Slovenije opravičeno in bo v tujini dosegel ideale, katerih pod komunistično diktaturo v Sloveniji ne bi mogel doseči. Zato tega problema ne moremo rešiti enostavno s tem, da bi slovenski mladini branili pobeg iz domovine ali jih celo vračali nazaj, kot sta začeli delati Avstrija in Ita-

lija. Kakor ni modro vabiti Slovence iz domovine v Kanado, obetajoč jim tu vsestransko blagostanje, tako tudi ni modro vsakemu v vsakem primeru odsvetovati, da bi zapustil domovino in prišel sem, ko ne vemo, zakaj mu je v domovini postalo življenje neznosno in morda res nima izglede za bodočnost. Tujine jim ne smemo prikazovati ne presvetlo in ne prečno, ampak takšno, kakršna dejansko je. Potem si bodo pa že sami ustvarili sodbo, ali naj se odločijo za tujino ali naj ostanejo doma. Mi namreč poznamo tujino — v našem primeru Kanado — oni pa svojo domovino, katere mi več ne poznamo — mislim položaja v njej pod komunističnim režimom, ki se iz leta v leto spreminja.

Dotok beguncev se bo zmanjševal toliko bolj, kolikor bolj se bodo v Sloveniji politične, gospodarske, kulturne in verske razmere izboljšale in kolikor bolj realno jim bomo mi prikazovali razmere v tujini ter jim poleg dobrih omenjali tudi slabe strani tujine — v našem primeru Kanade. Vsekakor pa moramo skušati v slovenski mladini odpraviti tisto psihozo, ki se je začela lotevati mnogih Slovencev v domovini, češ da je v tujini, zlasti v Kanadi in U. S. A., samo blagostanje brez trdega dela, v domovini pa samo zastojno trpljenje in delo brez primerne plačila. Le tako bomo množične pobege iz domovine vsaj zmanjšali in tako zaustavili krvavenje iz telesa slovenskega naroda.

Ostane pa dejstvo, da mnogi Slovenci, zlasti mladi fantje in dekleta, zapuščajo Slovenijo in odhajajo v tujino. In največ teh beguncev je zadnja leta sprejela Kanada. Ali so bili njihovi razlogi za prihod v Kanado dovolj tehtni in dovolj modro preiščeni, je vprašanje zase. Sedaj so tu; drugi pa so še v taboriščih in bi se radi čimprej vselili v Kanado. Ni naša stvar, da bi sedaj presojali, ali so vsi od teh prav storili, da so zapustili domovino in se podali v negotovo tujino, ali ne. Za nas je

Na proslavi 30-letnega mašniškega jubileja g. župnika J. Kolariča C. M., ki ga je obhajal 29. junija 1938 v krogu svojih župljanov in francoskih usmiljenih sester, katerim je ravnatelj.

važno sedaj predvsem to, da jim pomagamo in jih rešujemo pred verskim in moralnim propadanjem; da jim pravilno prikazujemo novo domovino in jim z dejanji in nasveti pomagamo, da se pravilno začno življati v nove razmere.

Imigracijski odbor župnije Marije Pomagaj v Torontu

Od novih slovenskih priseljencev v Kanadi jih odpade največ na Torontu. V Torontu je v zadnjih dveh letih prišlo na novo vsaj 1000 Slovencev in še vedno prihajajo. Na drugem mestu je Montreal, na tretjem Hamilton, nato Winnipeg i. t. d. Manjše skupine slovenskih novonaseljencev pa najdemo po najrazličnejših krajih Kanade. Ker so se v Torontu naseljevali in se še naseljujejo v največjem številu, smo bili Slovenci v Torontu tudi prvi poklicani, da začnemo bolj sistematično reševati probleme slovenskih novonaseljencev. Spoznali smo, da spričo tako številnih na novo prihajajočih Slovencev v Torontu dejavnost posameznikov, pa naj bo še tako velika in goreča, ne zadostuje več. Delo je treba organizirati. Zato smo v začetku leta 1958 ustanovili farni imigracijski odbor, ki sestoji iz zastopnikov vseh farnih organizacij. Namen tega odbora je: vsestranska pomoč novonaseljencem, katero zlasti v začetku tako zelo potrebujejo. Novodošle hodijo čakati na kolodvor, jim iščejo stanovanja in po možnosti tudi zaposlitve.

Vsak dobi že ob prihodu od tega odbora pozdravno pismo, v katerem so nakazani glavni problemi, ki jih čakajo, in naslovi glavnih uradov, na katere naj se v svojih potrebah obračajo. V tem pismu so tudi naslovi vseh slovenskih in hrvaških duhovnikov, ki vrše dušno pastirstvo med Slovenci v Kanadi. Začetek in konec tega pisma naj dobesedno navedem, ker verjetno podobno velja za katero koli deželo, v katero se naselijo Slovenci:

»Dragi slovenski rojaki!

Bodite prisrčno pozdravljeni v novi domovini Kanadi!

Prihajate z velikimi nadami. Prepričani smo, da vsaj večina od Vas ne bo razočarana. Kajti Kanada je dežela, o kateri še mnogo bolj kakor o naši domovini velja beseda prvega slovenskega pesnika Valentina Vodnika:

Sreča te čaka, um ti je dan,
našel jo boš, če nisi zaspan.

Vendar te sreča ne čaka že kar za prvim vogalom. Treba je takoj resno prijeti za delo. Nekateri gredo prej celo skozi razočaranja, predno srečo najdejo. Brezposelnost je problem, ki ga Kanada nekoliko občuti vsako leto, a navadno le v zimskem času.

Pa tudi če novonaseljenec ne doživi ob svojem prihodu večjih razočaranj, z začetnimi težavami se mora boriti skoraj

Njegova Eminenca kardinal Mc Guigan, torontski nadškof, z zlatomašnikom škofom Rožmanom in kaplanom Kopačem pred misijonsko hišo slovenskih lazaristov v Torontu ob priliki škofovega zlatomašniškega jubileja.

vsak. Te težave še poveča neznanje jezika in nepoznanje ljudi in razmer. Zato v naslednjem podajamo nekaj nasvetov vsem novodošlim rojakom.«

Pismo da nato nasvete glede dela in stanovanja in hrane, glede slovenske župnije in slovenskega imigracijskega odbora, glede službe božje za Slovence v Torontu in po tistih krajih Kanade, kjer je slovenski duhovnik, glede farne hranilnice in posojilnice. Konča se pa pismo z besedami:

»Vse, ki prihajajo na novo v Kanado, opozarjamo, naj ne nasedajo raznim privatnim špekulantom in organizacijam, ki kljub raznim obljubam in lepim besedam nimajo nobenega namena novonaseljencem pomagati, ampak jih hočejo predvsem izkoriščati. — Zato se zmeraj obračajte na katero zgoraj naštetih ustanov in oseb.

V upanju, da Vam bo to informacijsko pismo koristilo, Vam kličemo: Dobrodošli v Kanadi!«

Imigracijski odbor organizira tudi angleški tečaj za novodošle; pomaga g. župniku pri iskanju sponzorjev za tiste, ki bi se radi vselili v Kanado, in sploh skuša župniku pomagati pri raznih problemih, ki se pojavljajo bodisi pri tistih, ki bi radi prišli v Kanado, bodisi pri tih, ki so že tukaj. Slovenska mladina, zlasti dekleta, gredo skozi mnoge nevarnosti že v taboriščih v Avstriji in Italiji. Tako prinesejo

često že mnogo moralnih problemov s seboj, ko pridejo v Kanado. Prav tako verskih. Nekateri niso imeli doma nobene verske vzgoje, pač pa materialistično, kakršno dajo mladini komunisti. Nekateri še niso bili pri birmi, so pa že civilno poročeni. Dobe se celo taki, ki še pri prvem obhajilu niso bili, pa so že odrasli. Čez nekaj let bomo dobili že tudi take, ki še krščeni niso bili. Tako je verski problem teh novonaseljencev veliko težji, kot je bil slovenskih staronaseljencev, ki so prišli v te dežele vsaj z versko tradicijo in vsaj s tistim znanjem verouka, ki ga jim je dala ljudska šola.

Reševanje verskih in moralnih problemov

Verski in moralni problemi slovenskih novonaseljencev v Kanadi so tako težki, da jim ne bomo kos, ako se tega dela ne bomo lotili sistematično, s pomnoženim številom slovenskih duhovnikov in z vsestransko pomočjo laičnih apostolov. Že dušnopastirska skrb za Slovence po taboriščih v Evropi bi morala biti bolj organizirana, kot je sedaj. Priti bi moralo do večje povezave med duhovniki, ki skrbе za duše Slovencev v taboriščih, in med duhovniki, ki so dušni pastirji Slovencev v Kanadi in po drugih deželah, kamor prihajajo Slovenci iz taborišč.

V Kanadi bodo potujoči slovenski misijonarji vedno bolj potrebni. Misijonarji g.

Karel Wolbang C. M. vrši s svojimi misijoni v Kanadi nadvse važno delo. Njegova gorečnost in dušnopastirska iznajdljivost je izredna. On išče zanemarjenih in izgubljenih ovc tudi po hišah in zakotnih stanovanjih in, kjer ga pri enih vratih vržejo ven, pride pri drugih nazaj. Zato je našel že mnogo versko izgubljenih Slovencev in jih je pripeljal nazaj v Kristusovo stajo. A Kanada je prevelika in Slovenci razpršeni po vseh delih Kanade, zato bi nujno potrebovali še kakega takega misijonarja, kakor je g. Wolbang. A misijonar pride in gre. Ko je navzoč, stori mnogo, a za časa njegove odsotnosti, ki traja čisto po leto dni, sovražnik pridno seje med Slovence ljuljko. Še tisti, ki so bili med misijonom dobri, začno omahovati; problemi, katerih misijonar ob svojem prihodu ni mogel rešiti, pa zastare in nekateri postanejo skoraj nerešljivi. Ta problem bi se dal zadovoljivo rešiti le, če bi mogel misijonar večkrat priti med Slovence in če bi večje slovenske skupine dobile svojega rednega dušnega pastirja. A doslej imajo Slovenci svojega rednega dušnega pastirja poleg v Torontu (slovenska župnija Marije Pomagaj na 609 Manning Ave., župnik g. Jakob Kolarič, C. M., kaplan g. Janez Kopač, C. M.) le v Montrealu (g. Jože Časl, C. M., 750 E. Rue Roy, Montreal). Vsi drugi slovenski duhovniki v Kanadi so nastavljeni na angleških župnijah in se morejo za Slovence zanimati le toliko, kolikor jim poleg rednega dušnopastirskega dela na fari še ostane časa. Pogosten obisk slovenskega duhovnika pri Slovencih, raztresenih po Kanadi, je potreben najprej zaradi spovedovanja. Redki so Slovenci, ki so pripravljeni iti k spovedi k tujemu duhovniku; kajti čeprav morda znajo že precej angleško, vendar se po angleško spovedati ne znajo. Še tisti, ki imajo toliko dobre volje, da gredo k angleško govorečemu duhovniku k spovedi, se navadno vznemirjajo, ali je bila spoved veljavna ali ne, ker niso znali tako povedati, kot so se čutili krive. Zato lahko postavimo kar kot načelo: Če slovenskega duhovnika ne bo k slovenskim novonaseljencem, ne bodo šli k spovedi. Prvo leto bodo še čutili, da jim nekaj manjka, a vsako naslednje leto jim bo laže. Nazad-

nje se bodo spovedi tako odvadili, da ne bodo več šli, tudi, če bodo imeli priliko.

Katoličan brez sv. spovedi pa se začne nujno versko in moralno zanemarjati. Kako težko je take zanemarjene spet versko dvigniti, vedo najbolje tisti misijonarji, ki misijonsko delujejo med versko zanemarjenimi slovenskimi staronaseljenci. Za nekatere slovenske novonaseljence bi bili potrebni pravi verski tečaji, prav taki, kot so za konvertite ali pogane. Saj nekateri o veri prav nič ne vedo in že od otroških let o Bogu in verskih resnicah niso nič slišali.

Z versko nevednostjo je pa čisto združeno še nemoralno življenje. In tako prenekateri slovenski fantje in dekleta, pa tudi mladi zakonski pari, duševno in telesno propadajo ter povzročajo veliko težav in skrbi ne le slovenskim duhovnikom, ampak tudi kanadskim civilnim in cerkvenim oblastem.

Slovenske otroke v Kanadi bodo versko in moralno reševale le katoliške šole. A na žalost se dobi vedno več slovenskih staršev, ki brez važnih razlogov pošiljajo svoje otroke rajši v državne šole, ker jim manjka verske zavednosti in podlegajo lažni propagandi, da se bodo otroci v državnih šolah več naučili in pozneje dobili boljše službe. Objokovali bodo svojo zмотo, ko bo prepozno in bodo gledali sijajne položaje tistih Slovencev v Kanadi, ki so šli skozi katoliške šole in dobili poleg temeljite izobrazbe tudi trdno versko in moralno vzgojo. — Že samo iz nakazanih problemov vidimo, kako težko bo versko in moralno reševati slovenske novonaseljence v Kanadi.

Pomen slovenske knjige

Če je pomen slovenske knjige važen za Slovence v domovini, je še veliko važnejši v tujini. Slovenci, ki pridejo v tujino, čutijo zlasti v začetku silno domotožje, posebno še tisti, ki žive osamljeni med tujci. Zato začutijo veliko potrebo po slovenski knjigi. Moramo jim nuditi slovenskega čtiva. Kakšnega najbolj potrebujejo? Brez dvoma verskega. Kajti z verskimi knjigami in molitveniki jim nudimo najprej oporo za vero, potem pa tudi za jezik. Smo razprodali že veliko slovenskih molitvenikov med Slovenci v Kanadi, a jih bo še treba,

Prezvišeni g. škof dr. Gr. Rožman je podelil na Veliko noč 1958 v Torontu 22 slovenskim otrokom zakrament sv. birme.

zlasti med najnovejše. Prav tako slovensko sv. pismo in katekizem. Mesečnik »Božja beseda« naj bi postal reden obiskovalec vsake slovenske družine v Kanadi, prav tako »Ave Marija« in »Duhovno življenje«. Vsakega Slovenca zanima tudi, kaj je novega po svetu in med Slovenci v domovini in v izseljenstvu. V veliki meri jih bo zadovoljil v tem pogledu doslej edini katoliški dnevnik v Ameriki: »Ameriška domovina«. Ta dnevnik je edina prava protitež proti komunističnemu dnevniku »Prosveta«, ki izhaja v Chicagu in zastruplja vero in moralo Slovencev; v političnem pogledu je pa odločno na strani komunističnega bloka; tudi dogodke v domovini opisuje in opazuje skozi komunistična očala, zato vidi v Sloveniji pod komunističnim režimom vse sončno.

Potrebujemo pa Slovenci v Kanadi tudi slovenskih knjig, ki jih bodo izobraževale in jih ohranjale v zvezi s slovensko kulturo. Gotovo je treba tu omenjati mohorske knjige na prvem mestu. Izidejo redno vsako leto in vsestransko zadovolje potrebe Slovencev. Koledar, slovenske večernice, poljudno znanstveno pisana knjiga verske vsebine tvorijo vsakoletno skupino mohorskih knjig. In prav takega branja naši ljudje v Kanadi najbolj potrebujejo. Knjige so tudi zelo poceni. Če bodo slovenske družine v Kanadi naročene na mohorske knjige in jih bodo redno vsako leto prebirale, bo v njih ostal pristno sloven-

ski in verski duh. Mohorske knjige so pisane tako, da za preproste ljudi niso preučene in tudi za učene Slovence ne preveč preproste. Seveda bodo pa morali slovenski izobraženci v Kanadi poleg mohorskih knjig naročiti tudi knjižne izdaje »Slovenske kulturne akcije« v Argentini. Kajti te knjige vrše važno kulturno poslanstvo med Slovenci v tujini. Skušajo namreč ohranjati slovensko knjigo na čim višji umetniški in znanstveni stopnji. Zato bi morali vsi slovenski izobraženci v zamejstvu to kulturno akcijo podpreti in vse knjige, ki jih ta ustanova izda, naročiti. Kajti za preproste Slovence so te knjige povečini pretežko pisane; še teže jih bo pa razumel slovenski rod, ki bo šel že skozi angleške šole. Lahko bomo zadovoljni, če bomo ta rod s slovenskimi šolami, tečaji, slovenskimi pevskimi zbori in z odrskimi nastopi slovensko toliko naučili, da bo še pravilno govoril slovensko in bo razumel vsaj take knjige, ki so pisane v preprosti slovenščini. Idealno bi bilo, ako bi se nam posrečilo vsaj nekatere že tu rojene Slovence tako izšolati v slovenskem jeziku, da bi popolnoma obvladali oba jezika: angleščino in slovenščino. Taki Slovenci bi bili najbolj primerni, da bi Kanadčanom približali slovensko kulturo in Slovincem kanadsko. Bodo pa tudi v Kanadi Slovenci šli nujno isto pot, morda še hitreje, kakor vse druge narodnosti. Drugi rod, prav gotovo pa že tretji se bo stopil s Kanadčani v eno. Od

slovenstva jim bo ostalo le to, da se bodo zavedali, da so po svojem izvoru Slovenci. Kot Slovenci v poznejših rodovih ne bodo več zavedni, pač pa kot katoličani in kot kanadski državljani. Zato je gotovo najvažnejše, da Slovence v Kanadi skušamo najprej ohranjati in reševati v verskem pogledu; v narodnostnem in slovensko-kulturnem pogledu pa predvsem toliko časa, dokler se po naravnem razvoju ne vrastejo vsestransko v kanadske razmere, kar se bo nujno zgodilo vsaj v tretjem ali četrtem rodu, pa naj bi se še tako trudili, da bi v njih ohranili slovenskega duha in slovensko zavest.

V Torontu se trudimo, da bi vsaj prvi rod še ohranili živ in ploden za slovenstvo in za vse, kar je resnično pomembnega v slovenskem narodu. Zato imamo slovensko šolo, zato imamo v slovenski cerkvi vse tako, kot smo imeli doma, zato imamo slo-

vensko katoliško prosvetno društvo »Baraga«, ki z odrskimi nastopi in s predavanji skuša slovensko mladino izobraževati in ji ohranjati duha slovenske kulture; zato imamo slovensko knjižnico, zato imamo »Slovensko katoliško akademsko starešinstvo«, ki skuša ostati povezano s katoliškimi izobraženci v »Pax romana« kot slovenska veja te mednarodne organizacije za katoliške izobražence. Vse to priča, da se še zavedamo, da imamo tudi kot Slovenci v Kanadi svoje slovensko poslanstvo, ki je še vedno aktualno toliko časa, dokler se ne bodo novi rodovi Slovencev v Kanadi popolnoma zlili s Kanadčani v eno. A takrat bomo vsi tisti Slovenci, ki sedaj delujemo v Kanadi, že v grobu in bomo iz večnosti gledali na slovensko kri, ki se je s kanadsko zlila v eno, in tedaj nam bo tudi jasno, zakaj je bilo naše versko in slovensko poslanstvo med Slovenci v Kanadi važno.

Zazidan zaklad

Ernst Heyda

Nekdo je pozvonil pri vratih. Brž sem obul copate in šel odpirat. Mimogrede sem še pogledal na uro: osem. Le kdo je prišel tako pozno?

Ko sem odprl, je stal pred vrati mož. Vljudno se je odkril in predstavil: »Meier je moje ime. Rad bi z vami govoril. Čisto kratko. Je pa nekaj skrivnostnega!«

Povabil sem ga v sobo. Ko je sedel, se je ozrl: »Prav prijetno imate tule. Ste hišo kupili?«

»Da. Pred štirimi leti. Toda...«

»To hišo,« me je gospod Meier prehitel, »sem jaz zidal pred desetimi leti. Potlej — no, saj veste, kako je. Slabi časi...«

»Seveda, seveda!«

Gospod Meier se je udobno naslonil na stolu. Potlej pa skrivnostno vprašal: »Ali ste kdaj preiskali klet?«

»Klet? Ko sem se vselil, sem jo dal prebeliti. Drugega nič. Zakaj vprašujete tako skrivnostno?«

»Ker je posebna tajnost! Veste, gospod, v tej kleti, — v moji bivši kleti je skrit zaklad...«

»Ni mogoče!« sem vzkliknil. »Ste ga vi...?«

»Da, jaz! Žal ga potlej nisem mogel več dvigniti. Zlato, vrednostni papirji, dragocen nakit — vsega skupaj za kak milijon šilingov... Toda...«

»Toda?« sem radoveden, poln pričakovanja vprašal.

Gospod Meier se je boječe ozrl, pogledal v vse kote in potem skrivnostno nadaljeval: »Hiša ni bila več moja. Kaj sem hotel storiti. Ali naj bi vlomil, da bi prišel do svojega zaklada...?«

Utihnil je in strmel vame.

Vstal sem in stopil k omari. Kozarec konjaka bo obema dobro storil. Trčila sva. Zazdelo se mi je, da ga je konjak poživil. Njegov temni obraz se je za spoznanje zjasnil.

»Hm!« sem tako mimogredé dejal, »če takole pomislim, je zaklad sedaj pravzaprav moj, mar ne?«

»Saj to je, žalibog!« je rekel gospod Meier. »Morda vi stavite prvi predlog!«

»Pol in pol,« sem dejal.

Šestdeset odstotkov zame, štirideset za vas?«

»Naj bo,« sem se podal. »Sedaj mi morate natančno pokazati tisto mesto v kleti, potlej bom izkopal zaklad in nato si ga razdeliva. Naj se takoj lotiva?«

»Nel!« je dejal. »Zdaj ni mogoče. Sami boste morali kopati in previdno. Tu zraven stanuje gospod Münzer, mar ne?«

»Da, Münzer stanuje zraven. Pa ta ne bo ničesar slišal. Stene so debele.«

»Vem, vem! Saj sem jih jaz zidal. Pa je nekaj drugega: Münzer je slučajno vse zvedel in bo tudi skušal priti do zaklada. Šele včeraj sem prišel iz Južne Amerike. Sicer bi se že bil prej lotil tega posla. Zdaj pa pazite!«

Natančno mi je opisal mesto, kjer naj bi bil zaklad. Ni si bilo težko zapomniti. Tam ob dimniku v steni: pol metra od dimnika, en meter od tal. Videl sem: mož se je v kleti natanko spoznal.

»Začnite šele po polnoči!« mi je za slovo naročil. »Vsekakor morava Münzerja prehiteti. Naj vam kar odkrito povem: bil sem prej pri njem: niti groša mi ni hotel odstopiti. Zato...«

Münzer je bil vsekakor nesramen. Ko vendar ni bil zaklad njegov. Le slučajno je bil vzdian v debelo steno, ki je ločila moje klet od njegove.

Moje žene ravno takrat ni bilo doma. Šla je za par dni na obisk k staršem. Zato sem nemoteno, brez sitnega izpraševanja, odšel opolnoči v klet in začel z delom. Bilo je težko delo. Na noben način ni šlo brez razbijanja.

Nekako ob eni sem zaslišal razbijanje tudi v kleti zraven. Aha, Münzer je že tudi na delu. S podvojeno silo sem zgrabil za kladivo in dleto. Kamen za kamnom se je

krušil... Da ne bo tale Münzer mislil, da je vse njegovo...

Ob štirih sva prekopala steno, ki se nama je zrušila pred nogami. Ves bel, zaprašen in poten je stal pred mano v odprtini Ewald Münzer...

»Gospod Münzer,« sem dejal, »kaj počenjate tukaj?«

— — — —

Čez dobre pol ure sva oba vedela, zakaj sva kopala. Pri Münzerju je izginila kovinasta škatla z denarjem, pri meni tri nove obleke, moja zlata ura, dragocena zbirka znamk in ženin krzneni plašč...

»Meni je rekel, da je Meier,« se je prvi oglasil Münzer. »Povedal je tudi, da je prej enkrat mojo hišo zidal...«

»Mojo tudi...« sem se oglasil.

»In zaklad...«

»Zaklad? Tega je on pobral,« sem se jezno zadr. »In midva tepca sva še kopala in razbijala, da je lahko nemoteno kradel...«

ZA DOBRO VOLJO

Med zakonci

»Saj poznaš, dragi možek, tisti pregovor: 'Dvakrat da, kdor hitro da!' Zdaj nujno rabim 20 šilingov!«

»Dobro! Tu imaš!« reče mož, odpre denarnico in hitro da denar.

»Saj sem rekla, da rabim 20 šilingov. Ti si mi jih pa le 10 dal!«

»Pa sem ti jih dvakrat dal, ker sem ti hitro dal!« se odreže mož.

Točen vlak

Neki potnik je bil veselo presenečen, ko je izstopil na neki zakotni mehikanski postaji iz vlaka. Presenečen pa je bil zato, ker je vlak tako točno dospel. V svojem navdušenju je tekel k lokomotivi in ponudil vlakovodji cigaro: »Mož, tu imate cigaro. Moram vam naravnost častitati. Že petnajst let se vozim s to železnico in — danes sem prvič doživel, da je vlak točno privozil na postajo!«

»Mi je žal, dragi gospod, a te cigare ne morem vzeti. Veste, to je včerajšnji vlak.«

Večni nemir

*Zakaj sem se ustavil doma,
rodni zemlji zvest?
Težko delo
— večno žuljava pest —
kaj mi da?!*
*Kako je majhen, ubog moj svet!
Priatelj izza mladih let,
da nisem šel s teboj čez morja!
Tam so vele mesta,
veselje, denar
— vsa zemeljska gloriija;
tam bi bil kladivar
svoje sončne bodočnosti,
in lepa nevesta
svečo bi z menoj delila
in mi jo množila ...
Tja v dalj, tja v dalj!
Piši, kako ti je kaj ...*

*Ko pridem v tovarno,
med stroji sem stroj,
pijan zatohlosti, brnenja;
ko pridem domov,
kje domek je moj?!*
*Krog mene le pampa brezmejnua,
nad mano ozračje soparno
me tako duši.
Duša mi je žejna
mehkega zvonjenja
daljnih zvonov,
mojih polj, planin,
toplih maminih oči
— tod jih ni nikjer —
kako me žge spomin!
Sleherni sveti večer
stiskam čelo v pesti:
Domov, domov!*

TRNOVSKI:

Zgodba o brestu

*V bregu sredi gmajne nad dobravo
star brest stoji in dviga se v višavo.
Res daleč naokrog po širnem sveti
krasnejšega ne vidiš zeleneti.
V njem potnik čuje vedno sladko petje,
v njegovi senci najde si zavetje.*

*Stoletja rasel je tako v višave,
poganjal se je kvišku nad dobrave.*

*Pa se zgodilo neke je spomladi,
ko se prebujal je kot po navadi,
pod sabo vse okrog iz tal zelenje
zagledal bosti trnje in pa dren je.
Zaraslo širno je pod njim dobravo,
zakrilo brest v bodečo je goščavo.*

*Bil brest več gospodar ni svoje zemlje,
začutil je, da trnje moč mu jemlje;
kako pritlikav dren, bršljan plazeči
zakriti skuša vrh mu zeleneči.*

*Bori se za življenje brest in stresa
svoj vrh in vije veje pod nebesa:
„Gospod moj Bog, ti stori mi pravico
pred njimi, ki mi delajo krivico!”
Grom pribobni. Nevihta, blisk! Zdaj strela
vanj trešči, osmodi vrh; v kup pepela
krog njega spremeni rastlin goščavo ...*

A brest ponosno dviga se v višavo.

TUGOMIR:

Zadnje rože

*V jesenskem zatonu
so rože vzplamenele
minulemu poletju
v pozdrav in slovo.*

*Ponoči pred zoro
so zadnjič zaduhtele ...
— uvele, ko je slana
trosila srebro.*

Tudi odrasli niso boljši

V neki šoli so dobili desetletni šolarji tole nalogo: „Kaj naredijo odrasli narobe?“ Tako se pisali otroci...:

1. Odrasli večkrat kaj obljubijo, potem pa pozabijo, ali pa pravijo, da tega sploh niso resno obljubili.

2. Odrasli sami tega ne naredijo, kar otrokom pridigujejo: pospraviti svoje reči, se pošteno umiti in napraviti, vselej po pravici povedati.

3. Odrasli otrokom nikoli ne puste, da bi se ti napravili, kakor bi se sami hoteli; toda otrok pa nikoli ne vprašajo, kako naj bi se oblekli. Če gredo odrasli kam v družbo, se vselej oblečejo, kakor se sami hočejo, čeprav grdo zgleda in čeprav niso dovolj toplo oblečeni.

4. Odrasli nikoli do konca ne poslušajo otrok, kaj jim ti pravijo. Vselej že vnaprej vedo, kaj jim bodo odgovorili.

5. Odrasli večkrat kaj narobe naredijo, a tega nikoli nočejo priznati. Naredijo se, kot bi tisto sploh ne bilo narobe, ali pa rečejo, da je nekdo drugi to napravil.

6. Odrasli le redko puste otroka, da bi vse do konca povedal. Če pa otrok odrasle včasih prekine, ga takoj okregajo ali pa celo naženejo.

7. Odrasli si še misliti ne morejo, kako radi bi otroci včasih kaj imeli, n. pr. gotovo barvo ali gotovo obliko obleke. Če jim ni všeč, potem tistega enostavno nočejo kupiti, čeprav otrok s svojim denarjem plača. Takrat vselej pravijo: »Ne razumem, zakaj hočeš ravno neumno šaro imeti!«

8. Večkrat odrasli kaznujejo otroke čisto krivično. Če otrok le kakšno majhno reč zagreši, že mu odvzamejo tisto reč, ki jo ima najrajši. In to je krivično. Spet drugič je pa otrok res nekaj poštenega zagoedel; takrat pa rečejo, da ga bodo kaznovali, kaznujejo ga pa potem ne. Tako otrok nikoli ne ve, pri čem je, in vendar bi moral vedeti.

9. Odrasli se vse preveč pogovarjajo o denarju. Pravijo sicer, da denar ni važen; toda po njihovem govorjenju mora človek

vsoditi, da jim je denar najvažnejša reč na svetu.

10. Odrasli veliko klepetajo. Toda če tudi otroci to naredijo in iste reči o istih ljudeh pripovedujejo, potem pravijo odrasli, da manjka otrokom pravega spoštovanja do bližnjega.

11. Odrasli se vselej vtikajo v skrivnosti otrok. In vselej mislijo, da se za takim skriva nekaj slabega. Nikoli pa ne pomislijo, da otroci morda le kako veselo presenečenje prikrivajo.

12. Odrasli vselej pripovedujejo, kaj so oni naredili in kaj so oni že vse znali, ko so bili deset let stari — toda vse to zveni tako, kot bi na noben način ne bilo mogoče, kakor pripovedujejo. Nikoli pa ne pomislijo in tudi ne skušajo ne pomisliti, kako je s človekom, ki je sedaj deset let star.

(Po „Das Beste aus Reader's Digest“, julij 1958)

DVE VESELI

Dragoceni kamni

Bogataš je potoval po deželi in se rad pobahal z dragocenimi kamni, ki jih je imel obešene pri uri. Dva sta se posebno lepo svetila. Ko je nekega dne počival pred hišo in se spet igral s kamnoma, mu je rekel kmet: »Ta dva kamna sta že lepa, a vredna nista nič!«

»Kako da ne?« je hotel vedeti bogataš.

»Ker ne prinašata nobenega dobička,« je dejal kmet. »Jaz imam dva veliko bolj dragocena kamna,« je še dodal.

»Daj, pokaži jih! Morda jih bom odkupil,« se je razvnel bogataš.

»Ne verjamem,« se je zasmel kmet in peljal bogataša za hišo v mlin ter mu pokazal dva mlinska kamna: »Ta dva mi vsako leto toliko prineseta, da živim od tega jaz in moja družina.«

Pri zdravniku

Zdravnik je preiskal bolno ženo in zmajal z glavo: »Draga gospa, prav nič se mi ne dopadete!«

»No, saj tudi vi niste ravno najlepši!« se je oglasila užaljena žena.

SLOVENSKA NASELBINA V COLLINWOODU V CLEVELANDU

Ob 40-letnici Slov. narodnega doma

Največ Slovencev se je izselilo v Združene države Amerike, ali kakor imamo običajno navado reči v Ameriko. Največ jih je v Clevelandu, saj imamo tu kar deset narodnih domov.

Najbolj skupno so pa naseljeni v štirih okrajih, kjer imajo tudi svoje župnije. Največja naselbina je na St. Clairju, kjer je tudi največja slovenska župnija sv. Vida, nato v Newburgu, kjer je cerkev sv. Lovrenca, nato v Euclidu, kjer je župnija sv. Kristine in v Collinwoodu, kjer imamo cerkev Marijinega Vnebovzeta.

Slovenci v Collinwoodu

Po vseh širnih ZD so se Slovenci spocetka naseljevali tam, kjer je bil njihov zaslužek in kruh. Pozneje pa so se naseljevali novi priseljenci tam, kjer so bile že ustaljene slovenske skupnosti s slovenskimi duhovniki in župnijami. Okoli cerkve so potem gradili svoje domove in ustanavljali svoja podporna in kulturna društva.

V Collinwoodu so Slovenci dobili zaposlitev zlasti pri železnici in v tovarni Fischer Body.

Vsaka slovenska skupnost si je najprej ustanovila svojo župnijo. Tako tudi v Collinwoodu. Župnija je bila ustanovljena leta 1906 in istega leta je bila tudi zgrajena cerkev Marijinega Vnebovzeta. Prvi župnik je bil Marko Pakiž.

Meseca septembra 1928 so poleg cerkve postavili tudi farno šolo, ki jo je pa leta 1953. povečal sedanji župnik č. g. Matija Jager.

Letos (2. 2. 1958) pa je isti gospod dogradil novo cerkev, ki je bila omenjenega dne blagoslovljena.

Slovenska društva v Collinwoodu

Z ustanovitvijo slovenske župnije in šole so bili postavljeni temelji slovenski skupnosti v Collinwoodu.

Razvijala so se slovenska društva, katera bi lahko razdelili v tri skupine:

I. Cerkevne bratovščine:

a) **OLTARNO DRUŠTVO** — Bratovščina presv. Rešnjega Telesa, ki je bila ustanovljena pod župnikovanjem Pavla Hribarja. Namen bratovščine je čiščenje presvetega Rešnjega Telesa in krašenje cerkve. Ta bratovščina je namenjena predvsem ženam.

b) **MARIJINA DRUŽBA ZA DEKLETATA**. Namen je predvsem čiščenje Matere božje in mesečno prejemanje sv. zakramentov.

c) **DRUŠTVO NAJSVETEJŠEGA IMENA** za može in fante, ki je bilo ustanovljeno 14. avgusta 1929. Ta dan je bilo sprejetih v bratovščino 57 fantov in 79 mož. Namen bratovščine je mesečno prejemanje sv. zakramentov.

2. Izobraževalna prosvetna društva

a) **Pevski zbor »Soča«**, ki je zgradilo Slovenski narodni dom na Holmes Avenue. Več o Narodnem domu v posebnem poglavju. Društvo danes ne obstoja več.

b) **Pevski zbor »Ilirija«**. Zbor je organiziral meseca oktobra 1925 sedanji pevovodja in organist Martin Rakar. To je predvsem cerkveni pevski zbor, ki pa goji tudi narodno in umetno pesem.

c) **Katoliško izobraževalno društvo »Adrija«**. Ustanovljeno je bilo leta 1923. Gojilo je predvsem dramatiko. Igrali so: Revizorja, Lumpacija vagabunda, Pri belem konjičku in druge. Društvo ne obstaja več.

d) **Slovenska ženska zveza**. To društvo ima Osrednjo organizacijo s sedežem v Čikagu in po vseh slovenskih naselbinah svoje podružnice. V Collinwoodu še sedaj deluje podružnica št. 10.

3. Podporna društva

Po vseh slovenskih naselbinah širom Amerike obstajajo tudi podporna društva, ki dajejo svojim članom podpore za slučaj bolezni in smrti. Slovenci imamo več osrednjih velikih organizacij, ki imajo svoja društva pod raznimi imeni po vseh slovenskih naselbinah. Tu naj predvsem

Nova slovenska cerkev Marijinega Vnebovzjetja v Collinwoodu

omenim Kranjsko slovensko katoliško Jednoto, ki ima sedež v Jolietu v državi Illinois. Obstajajo pa še Slovenska dobrodelna zveza, Narodna podporna Jednota in druge.

Kako je prišlo do ustanovitve teh podpornih organizacij?

Prvi slovenski naseljenci so bili v vsakem oziru popolnoma sami sebi prepuščeni. Delali so v raznih tovarnah, rudnikih, na železnici itd. Delodajalec ni od njih zahteval drugega kot 12 ur garanja na dan za pičlo plačo. V tistih časih se je Amerika šele razvijala. Javnih ali državnih zavarovanj ni bilo. Prav tako v obratih in rudnikih ni bilo nobenih varnostnih naprav, zato je bilo veliko nesreč, pa tudi veliko bolezni. Običajno so sorojaki poskrbeli več ali manj med seboj za bolnega ali umrlega sorojaka. Zbrali so med znanci in prijatelji toliko, da so plačali zdravnika in pogreb, ako dotični sam ni imel ničesar. Iz te samopomoči so nastale podporne organizacije, v katerih so člani vplačevali majhne redne mesečne zneske in v slučaju potrebe dobili podporo. Vse te podporne Jednote še danes uspešno delujejo.

Prvo tako društvo je bilo v Collinwoodu a) Društvo katoliških borštinarjev. Ustanovljeno je bilo pod župnikovanjem Pavla Hribarja okoli leta 1914. (Od kje to ime, mi ni znano).

b) Društvo sv. Jožefa (št. 169 Kranjske Slov. Kat. Jednote). Ustanovljeno je bilo 1. julija 1921. Ob ustanovitvi je bilo 40 članov, danes je pa največje podporno društvo v Collinwoodu in ima menda okoli tisoč članov.

Podporna društva so pa gojila tudi kulturo, posebno v krajih, kjer ni bilo toliko slovenskih naseljencev, da bi lahko ustanavljali več društev. Tako ima Društvo sv. Jožefa tudi svojo godbo na pihala in pa društvo »Kadekt«, ki imata obe prav lepe uniforme.

Društvo ima svojo lastno farmo za piknike v letnem času. (To je prostor zunaj mesta za letne veselice in zabave).

c) Društvo Vipavski raj št. 312 Slovenske narodne podporne Jednote. Ustanovljeno je bilo leta 1916. Prvi predsednik je bil Anton Ličan. Društvo je zlasti poleg rednih podpor podpiralo tudi stavkajoče delavce in pošiljalo darove v domovino.

d) Društvo sv. Helene št. 193 K. S. K. J.

Ustanovljeno je bilo 12. marca 1925. Leta 1949 je imelo 415 članic.

e) Društvo Device Marije Vnebovzete št. 103 K. S. K, Jednote. Ustanovljeno 23. aprila 1911.

f) Društvo Collinwoodske Slovenke št. 22 Slovenske dobrodelne zveze. Ustanovljeno 26. oktobra 1921.

Poleg navedenih društev imamo tudi slovensko trgovsko podjetje, Slovensko združeno zvezo, ki ima tri trgovine v tem delu mesta.

Slovenski narodni dom

Omenili smo že, da imamo Slovenci v Clevelandu deset narodnih domov. Zakaj so prvi naseljenci zgradili toliko narodnih domov? Kakor smo iz dosedanjega opisa razvideli, je bilo v Collinwoodu društveno življenje precej razvito, a je imelo veliko pomanjkljivost, ker društva niso imela svojih lastnih prostorov za svoje prireditve. Seje so bile mnogokrat v privatnih stanovanjih, sestanki in večje prireditve pa v salonih (gostilnah). Temu so sicer precej odpomogli prostori pod cerkvijo, ki pa tudi vedno niso bili prikladni. Nastala je velika potreba po lastnih prostorih. To potrebo so čutili Slovenci po vseh naselbinah. Povsod so začel graditi narodne domove, ki so nekaj bližnega kot prosvetni domovi po slovenskih župnijah v domovini.

Prvi slovenski narodni dom v državi Ohio, kjer je največ Slovencev in drugi narodni dom v Združenih državah je slovenski Narodni dom v Collinwoodu na Holmes Avenue.

Na pobudo pevskega zbora »Soče« se je 16. januarja 1919 v prostorih pod cerkvijo Marijinega Vnebovzeta vršil prvi sestanek z namenom, da se pripravi vse potrebno za gradnjo Narodnega doma.

Sestanek je vodil Anton Vidmar, delovodja tovarne opeke Shale Brick & Supply Co., katerega se tudi mnogi novonaseljenci dobro spominjajo, ker so pri tej družbi dobili delo.

Večina na tem sestanku navzočih je bila za to, da se dom postavi na tej strani mostu in sicer na Holmes Avenue.

Izvoljen je bil akcijski odbor, v katerem so bili: John Prusnik, Matt Kastelic, An-

ton Vidmar, Vinko Blaško, Anton Rovtar, Franc Smrdel, Anton Grmovšek, Anton Baraga, Karel Kral, Kristijan Stokelj, John Huck, Josip Kavšek, in Franc Martinjak.

Sklenjeno je bilo, da se natisnejo delnice po \$ 10.— nominalne vrednosti.

Na seji 5. februarja je bilo zastopanih 56 delničarjev, ki so podpisali in plačali za 1.320 dolarjev delnic.

Sklenjeno je bilo, da se kupita dve stavbni parceli na Holmes Avenue za 2.000 dolarjev.

Dne 12. februarja 1919 je oblast dovolila graditev Narodnega doma na kupljeni parceli. Obsežnost stavbenega prostora je znašala 140x140 čevljev.

Dne 2. marca 1919 je delniška seja sprejela korporacijska pravila. Do tega dne je bilo prodanih 444 delnic.

Na delniški seji 16. marca 1919 je bilo sklenjeno, da se odda kopanje kleti podnučniku Mršniku za 500 dolarjev.

Dne 27. aprila 1919 je bil slovesno položen vogelni kamen. Isti dan je direktor Kristijan Stokelj izrazil misel, da naj bi postavili dvonadstropno stavbo namesto projektirane enonadstropne, kar je bilo soglasno odobreno.

Do 29. maja 1919 je bilo zbranga 10.552.87 dolarjev. Mnogi so ponudili tudi brezobrestno posojilo.

Dne 24. avgusta 1919 pa je bil dom že dograjen in slovesno otvorjen. Na vrhu visoke stavbe je poleg ameriške zaplapolala tudi slovenska zastava. Slavnostni govornik je bil Anton Grdina. Boter in botrica pa Franc Svetek in njegova žena.

Prvotno poslopje je merilo 110 čevljev v dolžino, čelna stran ob cesti pa 40 čevljev. Stavba je stala 55.228.47 dolarjev.

Leta 1925 je bilo dokupljeno zemljišče za 2.075 dolarjev in na njem zgrajena dvostanovanjska hiša, ki je stala 7.500 dolarjev.

Leta 1927 je bil na južni strani dograjen prizidek, ker se je povečal oder. Dozidava je stala 9.777.53 dolarjev.

Gmotno je mnogo pripomoglo dramatsko društvo »Lilija«, o katerem pa več v naslednjem odstavku. Večina collinwoodskih društev je našla v domu svojo streho. Leta 1921 sta bili ustanovljeni čitalnica in knjiž-

nica. Pred nekaj leti je knjižnico na novo preuredil Tone Nemeč.

Leta 1937 je bil ustanovljen v domu klub »Mladi Slovenci«. Člani so bili otroci prvih naseljencev.

Ob 30-letnici doma je bila izdana spominska knjiga, ki je bila pa pisana v angleščini. Samo nekaj člankov je slovenskih, to pa zato, da bi jo lahko brali otroci slovenskih pionirjev, ki so dom Holmes Avenue zgradili.

Dramatsko društvo »Lilija«.

Med prejšnjimi društvi v Collinwoodu nisem omenil dramskega društva »Lilija«. Naj mu bodo posvečene naslednje vrstice, ker to društvo tudi letos (1959) slavi svojo 40-letnico.

Društvo je bilo ustanovljeno teden dni pred otvoritvijo Narodnega doma in sicer 18. avgusta 1919. Društvo je bilo ustanovljeno kot odsek doma. Društvo ima malo nenavadno ime. Od kod to ime? Malo pred otvoritvijo novega doma sta prišla iz Milwaukeeja, Wisconsin, v Cleveland dva mlada Slovenca Franc in Jože Matoh. Ko je na ustanovnem sestanku dramskega društva

bil tudi razgovor, kako naj se društvo imenuje, je Franc Matoh predlagal, naj društvo imenujejo »Lilija«, ker je obstajalo v Milwaukeeju podporno društvo istega imena. Bilo je podanih tudi več drugih predlogov. Ko so bila pa vsa imena dana na glasovanje, je bilo največ glasov za ime »Lilija« in pri tem je ostalo. Ustanovitelji dram. društva »Lilija« in njeni prvi igralci so bili: že imenovana Franc in Jože Matoh, Kabaj Avgust, Lojze Jerkič, Franc Suban, Henrik Batič, Miha Lah, Jože Glinšek, med dekleta pa: Ana Saso, Jožefa Saso, Antonija Logar in druge.

Prvi nastop »Lilije« je bil 9. novembra 1919 in sicer so uprizorili dve burki »Kaj je kdo ali vsi v megli« in »Kako je Janez kosilo naročil«. Igrali sta bili prevedeni iz angleščine. Vstopnina je že tedaj znašala dolar za osebo. Prodali so 210 vstopnic.

Naslednje štiri sezone je društvo privedilo vsak mesec po eno igro, skupaj po šest iger. Društvo je preživelo marsikatero krizo. Tako je Avgust Kabaj kot soustanovitelj društva istega hotel izkoriščati v politične namene. Bil je socialist. Franc in Jože Matoh pa sta zadevo razčistila in Kabaj je

Članstvo dram. društva »Lilija« ob 10-letnici (l. 1929)

Meškov
misterij
„Henrik,
gobavi
vitez“
(29. 12.
1957).

moral oditi. Nato je nastala kriza, ker se je zgodilo nekaj, kar se pri pevcih in igralcih rado zgodi. Drug v drugega so se zagledali in se kmalu poženili. Delo in skrbi za dom in družino pa so igralcem preprečili nadaljnje sodelovanje. S priseljenci iz drugih krajev v Collinwood pa se je društvo krepilo in vzdržalo dvajset let.

Nato je počivalo malo več kot deset let. Dramatika je prej odpovedala kot petje.

Igralci so se postarali, mladine, ki bi znala slovensko, pa ni bilo. Leta 1949 pa so prišli v Ameriko novi slovenski izseljenci iz evropskih taborišč. Naselili so se tudi v Clevelandu v Collinwoodu. Ti so leta 1952 dramatsko društvo »Lilijo« obnovili. Od prejšnjih članov imajo za obnovitev največ zaslug Frank Walter, Jožko Penko, Martin Nagode in morda še kdo. Od tistih, ki so »Lilijo« obnovili, naj pa omenim

Meškov
misterij
„Henrik,
gobavi
vitez“
(29. 12.
1957).

Igralke igre „Pri kapelici“ (I. 1952). Od leve proti desni, prva vrsta: Marija Bohinec, Helena Nemeč; druga vrsta: Mara Štepec, Ani Nemeč, Ani Štepec; tretja vrsta: Vida Štepec, Ivanka Jerin. (Režija R. Knez).

Miho Vrenka, Rudija Kneza, Franceta Hrena, Ivana Jakomina, Anico Nemčevo-Knez, Julko Jerinovo-Zalar, Anico Štepec-Zajc, Vido Štepec-Jakomin, Maro Štepec-Hren.

Dosedanji predsedniki obnovljene »Lilije« so bili: prvi je bil Miha Vrenko, nato so sledili: Tone Nemeč, Franc Hren, Janez Hauptman. Sedanji odbor, ki bo imel nalogo pripraviti proslavo 40-letnice, je pa sledeči: predsednik Franc Hren, podpredsednik Franc Zorman, tajnica Mira Adamič, blagajnik Viktor Derling, zapisničarka Andreja Stanonik.

Kot režiserja obnovljene »Lilije« naj omenim zlasti Rudija Kneza in pa Marijana Jakopiča.

Slovenska šola.

Da bo slika slovenske naselbine v Collinwoodu popolna, naj dodam še kratek opis Slovenske šole. Ako hočemo, da bo slovenska naselbina ostala slovenska, potem moramo naši mladini posredovati njen materin jezik. Brez tega bodo kmalu propadla vsa slovenska društva in vse slovensko kulturno delo.

Temelji Slovenski šoli so bili postavljeni v poletju leta 1953. Ustanovitelji so bili: pok. Peter Golobič, bivši referent za šolstvo pri Kr. banski upravi v Ljubljani, Slavko Oven, učitelj in Rudi Knez kot učitelj

Veseloigra „Svoje glavček“ (3. XI. 1957).

NEKAJ VESELIH

Ali veš, kaj je ...

Diplomacija: umetnost, tako dolgo pravi: »Kako pridén psiček!«, dokler ne dobiš primernega kamna.

Obrekovanje: nekaj negativnega, kar ljudje razvijejo in potlej povečajo.

Strokovnjak: človek, ki ti eno stvar, ki jo že znaš, tako zna razložiti, da je potlej ne razumeš več.

Stara šara: reči, ki si jih deset let po skrinjah in drugod hranil, potlej jih pa ravno 14 dni, preden si jih rabil, proč vrgel.

Moderno stanovanje: kraj, kjer ponoči vstaneš, da bi zaprl radio, potlej pa zapažiš, da le sosedov poje.

Priložnostna kupčija: prilika, pri kateri si kupiš stvar, ki je ne moreš rabiti, za ceno, ki se ji nisi mogel braniti.

Direktor: človek, ki sprejema obiske, da nastavljenji lahko v miru delajo.

Izkušnja: stvar, za katero vsak le tako dolgo misli, da jo ima, dokler je še nima.

Sam se je naznanil

Gospa je vabila na družaben večer. Na vabilo je hotela napisati: »Družaben večer od šestih do osmih.« Možu ni bilo prav, češ gostom se vendar ne sme predpisovati, kdaj naj gredo domov. Tako sta napisala le: »Vabilo na družaben večer ob šestih.« Uspeh: Še dolgo po polnoči so se gostje veselo zabavali na račun gostiteljev.

Kmalu po eni se je pojavil policist. Nekdo izmed sosedov se je pritožil radi poloma in hrupa. Gostitelja sta bila vsa iz sebe: »Saj ni mogoče, da bi se kdo izmed sosedov pritožil!« Policist se ni dal odgnati: »Nekdo se je pritožil, to zadostuje!«

Gostje so se drug za drugim začeli poslavljati. Ko je zadnji odšel, se je žena obrnila k možu: »Rada bi pa le vedela, kateri izmed sosedov se je pritožil radi hrupa!«

»Jaz!« je odvrnil mož.

Moderna kuhinja

Prijateljci se srečata na cesti. Pa potoži prva drugi: »Odkar imam kompletno avtomatično kuhinjo in pa pralni stroj, sem odpustila služkinjo. Najeti sem pa morala mehanika in ta je trikrat dražji!«

Ivan Hauptman v vlogi šolskega sluga v igri »Učiteljica« l. 1952 (Režija M. Jakopič)

glasbe. Šolske prostore nam je dal na razpolago sedanji župnik č. g. Matija Jager v prostorih pod cerkvijo. Povprečno imamo vsako šolsko leto 30 do 40 učencev. Poučevali so pa sledeči: Slavo Oven, Peter Golobič, Rudi Knez, Marica Kosem-Celestina, Miro Celestina, Anica Nemeč-Knezova, Andreja Stanonik, Mira Adamič in Zdenka Mejač. Kot pevovodja je poučeval Janez Rigler, duhovni vodja šole je pa č. g. Jožef Varga. Šolske knjige smo dobivali iz Trsta. Za branje so pa otroci uporabljali »Božje stezice«, ki jih izdaja »Duhovno življenje« v Argentini.

Tako sem ob priliki 40-letnice Slov. narodnega doma v Collinwoodu porabil priliko, da nekoliko več napišem o slovenski naselbini v Collinwoodu v Clevelandu. Nekoliko širši opis je bil potreben, da si bo zlasti bralec, ki ne pozna tukajšnjih razmer, ustvaril vsaj približno sliko o naši slovenski naselbini v tem delu Clevelanda.

Zdravko Novak

Kulturno življenje koroških Slovencev

Kulturno življenje koroških Slovencev se odigrava kot kulturno življenje manjšine v okviru avstrijske države. Napram tej državi smo in bomo ostali tudi v bodoče lojalni državljani, zavedajoč se, da je naš materin jezik slovenski in da je slovenska kultura kljub mejam in razdaljam, ki nas ločijo od ostalih slovenskih bratov in sestra v Sloveniji in izven nje, samo ena. Iz tega spoznanja in načelno jasnega izhodišča raste iz dneva v dan naša kulturna moč. Ta rast je za nas eksistenčne važnosti, saj se moremo kot narodna manjšina ohraniti pri življenju le, če bomo kulturno močni. Le tako bomo mogli tudi v bodoče igrati svojo vlogo tudi še v političnem življenju naše dežele in naše države.

Prosveta

Najmočnejša kulturna postojanka koroških Slovencev je prosveta. Tri organizacije prosvetno oblikujejo naše ljudstvo: Krščanska kulturna zveza, Katoliška prosveta in Slovenska prosvetna zveza.

Po zlomu nacizma l. 1945 je spet začela delovati Slovenska prosvetna zveza, ki je morala l. 1941 prekiniti svoje plodovito poslanstvo. Že od nekdanj se je naše prosvetno delo usmerjalo po duhovnikih in laikih izrecno katoliško. Leta 1945 v Slovensko prosvetno zvezo in njena društva unešena koroškim Slovincem tuja ideologija in miselnost pa nista mogli biti tisti gonilni sili, ki bi zopet na novo poživili in na široko razpredli naše prosvetno življenje. Čim duhovniki, že od nekdanj naši najvidnejši kulturni delavci, niso več mogli v Slovenski prosvetni zvezi sodelovati, je začelo njeno delo hirati. Katoliško prosvetno delo pa se je nadaljevalo sprva neorganizirano v okviru farne prosvete, dokler ni bila potrebna povezava v posebnem kulturnem odseku Narodnega sveta koroških Slovencev in pozneje v Krščanski kulturni zvezi ter Katoliški prosveti.

Krščanska kulturna zveza

je imela svoj ustanovni občni zbor l. 1953. Prvi predsednik Krščanske kulturne zveze

je bil preč. g. župnik Jožef Picej, prvi tajnik pa gospod Albert Sadjak. Sedaj pa vodi to prosvetno ustanovo predsednik prof. dr. Pavle Zablatnik. Vanjo je včlenjena vrsta Katoliških prosvetnih društev. Kulturni delavci, ki so šli v preteklih desetletjih skozi šolo prosvetnih društev, so se izkazali vedno kot požrtvovalni narodni delavci. Njihov idealizem je preživel ti-sočletni rajh, strahote nacističnih taborišč ter je pustil ob strani narsikatere gospodarske in drugovrstne ugodnosti in prednosti, n. pr. pri nastavitvah itd., po načelu Finžgarjevega Iztoka: Naprodaj nismo Slovenci nikdar! Zato velja tudi za bodoče: Kjerkoli je še mogoče vršiti prosvetno delo v okviru društva, naj se taka društva, kjer še obstajajo, podprejo; kjer jih še ni, pa po možnosti ustanovijo. Predsedniku, podpredsedniku, tajniku, blagajniku in knjižničarju ter ostalim odbornikom je večinoma že po statutih določen jasen delokrog; vsi člani, nekatera društva jih imajo pri nas celo 50 do 80, pa se čutijo soodgovorni za uspeh ali neuspeh svojega lokalnega prosvetnega društva. Ali kot odbornik ali pa kot društveni član tako vsak vaščan lahko podpira od svoje mladosti pa do visoke starosti stremljenja društva, do katerega bo čutil moralne obveznosti, saj je ravno društvena vzgoja bistveno oblikovala značaj, stavila cilje, navduševala z ideali, ki so dajali šele njegovemu življenju lahko pravi smoter. Prosvetno društvo je torej za oblikovanje naše mladine in posameznika, sploh za vsako vas, ki društvo še zmore, neprecenljive vrednosti. Ob aktivnem delu društvenikov so društva tudi še danes lahko poleg cerkve in šole središča prave vaške omike.

Namen Krščanske kulturne zveze je: gojiti in podpirati prosvetno življenje Slovencev na Koroškem, zastopati prosveto v javnosti in pred oblastmi, povezavati prosvetna društva, igralске družine in druge prosvetne skupine, ki delujejo na podlagi katoliških načel, posredovati članom igralске, odrske in druge prosvetne potrebščine ter organizirati skupne nastope prosvetnih društev. Vse to vrši Zveza v smislu narod-

PRELAT DR. RUDOLF BLÜML,
vodja Dušnopastirskega urada in podpredsednik
Družbe sv. Mohorja

ne strpnosti ter prijaznega sosestva na podlagi resnične enakopravnosti.

Katoliška prosveta

Marsikateri se čudi, zakaj je potrebna poleg Krščanske kulturne zveze v katoliškem taboru še Katoliška prosveta. Znano je, da dela v okviru škofijske katoliške akcije kot njena pomožna organizacija tudi Katholisches Bildungswerk, ki ga vodi prof. dr. Gerlich. V okviru škofijskega Bildungswerka je bil pred dvema leti ustanovljen poseben slovenski oddelek. Z vodstvom tega oddelka je bil poverjen dr. Valentin Inzko, za duhovnega asistenta pa je imenoval prevzvišeni msgr. dr. Janka Hornböcka. Katoliško prosvetno delo se vrši v tesnem sodelovanju z Dušnopastirskim uradom.

Referenti slovenskega oddelka Bildungswerka, ki ga imenujemo Katoliška prosveta, posvečajo s svojimi predavanji in tečaji vso skrb načelnemu šolanju našega ljudstva, zavedajoč se, da bo le npravno

zdravo ljudstvo moglo ohraniti svojo samobitnost, podlaga za to pa je življenje uravnano po večnih resnicah katoliške vere. Ne zadostuje trditev: naše ljudstvo je itak verno! To vernost je treba poglobljati ter dnevno utrjevati.

Da se vodi celotno katoliško prosvetno delo čim bolj načrtno in strnjeno, je bil 26. junija 1958 vodja Katoliške prosvete kooptiran tudi za tajnika Krščanske kulturne zveze.

Krščanska kulturna zveza in Katoliška prosveta sta imeli v preteklem prosvetnem letu 180 predavanj, odrskih prireditev in pevskih nastopov. To delo dokazuje, da se dajo z organiziranim prosvetnim delom stopnjevat^o uspehi in da je ravno prosvetno polje tisto področje, kjer lahko neizčrpno manifestiramo in utrjujemo svojo voljo do življenja. Vsak Slovenec kulturni delavec! To mora biti parola za bodočnost.

Slovenska prosvetna zveza

Slovenska prosvetna zveza je v rokah slovenske levice.

Čim ji manjka podrobno delo na podeželju, je njena moč v nastopih pevskih zborov, ki delujejo v okviru Slovenske prosvetne zveze. Tu sem spadajo predvsem Kernjakov pevski zbor, mešani in moški zbor Šimena Wrulicha iz Radiš ter združeni pevski zbori iz Podjune pod vodstvom Folteja Hartmana.

Pevski zbori Slovenske prosvetne zveze so izvedli po Sloveniji že celo vrsto koncertnih prireditev, nastopili pa so uspešno tudi na domačih tleh. Vodstvo Slovenske prosvetne zveze se je zavzemalo tudi za nastope raznih pevskih in folklornih skupin iz Gradiščanske in Slovenije na Koroškem ter organizira vsako leto veliko družabno prireditev — slovenski ples v prostorih Delavske zbornice v Celovcu.

Slovenski oder

Prireditve naših prosvetnih organizacij se vršijo na podeželju v prosvetnih in Farnih domovih ter gostilniških dvoranah. Da pa zmoremo koroški Slovenci tudi velikih prireditev v Domu glasbe, v celovškem mestnem gledališču, v veliki dvorani Delavske zbornice in v Kolpingovi dvorani, je dokaz, da se je naše prosvetno delo že zdavnaj dvignilo od navadnih diletantskih na-

stopov na vaških odrih do prireditve umetniške višine. Iz tega je razvidna nujna potreba po ustanovitvi stalnega Slovenskega odra v Celovcu, katerega člani bi nastopali s svojimi prireditvami v okviru gostovanj tudi na podeželjskih odrih. Nepoklicni igralci tega Slovenskega odra bi morali biti pretežno slovenski izobraženci, ki bi tudi z lepo govorjeno in pravilno naglašeno slovenščino dvigali ugled našega materinega jezika na dvojezičnem ozemlju. V okviru narodne vzgoje in kulturnega srečanja z nemškimi sodeželanji bi vršil ravno ta oder veliko poslanstvo.

Pevsko in glasbeno področje

Pevovodje naših pevskih zborov so večinoma samouki. Le redkokdó je imel priliko uživati večletno sistematično šolanje. To je brezdvomno tudi eden izmed vzrokov, zakaj v pevskem sektorju skoraj ne pridemo naprej.

Skrbimo za to, da se bo v naših družinah čim bolj gojila domača glasba. Nemci pravijo „Hausmusik“. Pustimo, da se učijo naši otroci, če so nadarjeni, kakega instrumenta. Vendar naj ne začenjajo s harmoniko, ampak s klavirjem, violino, harmonijem, flavto ali čelom. Kdor ne obvlada kakega glasbila, naj si pusti primerno svetovati, potem pa naj pošlje svojega otroka kakemu dobremu učitelju glasbe ali v glasbeno šolo. Vedeti pa je treba, da je za dobro obvladanje kakega glasbila potrebno vsaj pet do osem let vztrajnega šolanja. Čim več bomo imeli dobro izurjenih glasbenikov, tem prej se nam bodo uresničile želje, ki jih imamo na pevskem področju. Da je med našim narodom mnogo talentov, dokazuje tudi dejstvo, da so vodili pevski zbor celovških bogoslovcev kar po vrsti trije Slovenci.

Poleg več dobro izvežbanih pevskih zborov bi morali priti koroški Slovenci čim prej tudi do vsaj enega manjšega sviralnega orkestra, ali vsaj kvartet bi morebiti zmogli, pri katerem sta potrebna dva violinista, en bračist in en čelist. Ob raznih slovesnih prilikah bi se tako slovenskemu in nemškemu občinstvu lahko predstavili tudi s to vrsto umetnosti. Seveda je to želja, ki je ne bo mogoče že kar danes ali jutri uresničiti. Kar pa bi koroški Slovenci

KĀNONIK ALES ZECHNER,
predsednik celovške Mohorjeve družbe in ravnatelj
naših Dijaških domov

na vsak način že zdaj zmogli, je pevski zbor slovenskih akademikov in učiteljev.

Danes ima že precejšen del slovenskih izobražencev lastna motorna vozila, tako da bi skupne vaje v Celovcu ali kjerkoli drugod ne pomenile več nepremostljivih ovir.

Delavni slovenski pevski zbori na Koroškem so: selski pod vodstvom prof. Silve Miheliča, kotmirški, ki ga vodi Lojze Hribar, šmihelski pod vodstvom Mihe Sadjaka, obirški, ki ga vodi preč. g. župnik Tomaž Holmar, globaški pod vodstvom Janeza Petjaka, nadalje radiški pod vodstvom Šimeja Wrulichja, pevski zbor pliberške okolice pod vodstvom Folteja Hartmiana in Kernjakov pevski zbor.

Zelo škoda je, da se je centralno šolanje cerkvenih pevskih zborov opustilo, še večja škoda pa je za nas, da koroški Slovenci nismo znali v zadostni meri ceniti ustanovitve privatne orglarske šole salezijancev v Kamnu, ki je morala zapreti lansko leto predvsem zato svoja vrata, ker ni bilo več dosti prijav.

Godbi na pihala, ki sta za kulturno življenje koroških Slovencev precejšnja važnost, sta lovanška godba pod vodstvom dr.

Franceta Cigana in godba šentjakobske katoliške mladine, ki jo vodi preč. g. kaplan Franc Michor. Prepričan pa sem, da je še marsikje kaka godba, ki bi jo bilo treba porabiti na naše kulturne prireditve, da se tako popestri program.

Ponekod so se spet poživila tudi tamburaška društva.

Knjižnice

Še dobro se spominjam, kako so si izposojevali v Svečah posebno v zimskih mesecih vaščani v knjižnici izobraževalnega društva Kočna slovenske knjige. Knjižnica je bila spravljena pri Krznarju. Tako vzorno knjižnico je imelo še pred 2. svetovno vojno skoraj vsako prosvetno društvo. Danes jih boste žal le še redkokje našli. Srce mora boleti človeka, ko ve, koliko bogastva skriva Singerjeva zapuščina v Kapli ob Dravi. Tam je spravljena boroveljska dekanijska knjižnica, ki pa se zanjo nihče ne zmeni. Ravno tako leži precej knjig tudi še drugod v župniščih, kjer bi se dala lepo urediti kaka knjižnica. Marsikateri akademik ali učitelj bi mogel tu priskočiti na pomoč s tem, da bi pri kakem prosvetnem društvu ali župnišču uredil ali obnovil slovensko knjižnico. Saj ni treba začeti kar z bogsivedi kakšnim visokim številom knjig. Seveda, če bomo hoteli imeti uspeh, potem bomo knjige zelo skrbno izbirali. V okusnih mapah pa bomo stavili čitateljem na razpolago tudi dobre slovenske liste in revije. Odkar imamo v Celovcu spet Mohorjevo družbo in „Našo knjigo“, prodajalno slovenskih knjig ter se marsikaj lahko že dobi tudi iz Slovenije, Tržaške in Amerike, vprašanje dobrih slovenskih knjižnic ni več problem.

Do Mohorjeve družbe bi imeli prošnjo, da večjo pozornost polaga na posvetno literaturo; do Slovenske prosvetne zveze, katere last je »Naša knjiga«, pa željo, da kupuje predvsem knjige, ki bi prišle v poštev za našo mladino. Vsako leto bi morala s posebnimi prospekti obveščati šole o novih knjigah, ki so došle, ter povabiti učitelje, da izpovedo glede knjig svoje želje. Tem željam bi se moralo potem tudi čimprej ustreči.

Radio Celovec

Slovenske radijske oddaje po celovškem Radiu so se brezdvomno uveljavile. Zdi se mi pa, da bi moralo povzeti vodstvo v svoj program več instrumentalne glasbe. Posebno ob nedeljah zjutraj bi se morala vsaj enkrat na mesec podajati klasična glasba s primerno razlago oziroma povezavo. Pokazimo tudi v okviru slovenskih radijskih oddaj, da ne znamo gojiti in nimamo smisla le za lahko glasbo, ampak tudi za resno.

Slovenski radijski sekciji manjka tudi stalen Radijski oder, kot ga imajo n. pr. v Trstu. Člani tega Radijskega odra bi morali vedno pripravljati in za koroško slovensko publiko prirejati slušne igre. Tudi v kratkem oddajnem času se dajo podajati take igre. Če pa se izkaže, da je nujno potrebna za slušne igre cela oddajna ura, pa bodo morale naše prosvetne organizacije podpreti zahtevo vodje slovenske radijske sekcije po razširitvi oddajnega časa za slušne igre. Prepričan sem, da bo vodstvo Radia Celovec tej želji prej ustreglo, če bo videlo, da pripravlja kratke slušne igre že dalj časa sem poseben Radijski oder. Seveda bo moral ta Radijski oder slušne igre temeljito pripraviti, spretna režija pa bo poskrbela še za čim večji efekt.

To so centralne želje, ki jih imamo do vodstva slovenske radijske sekcije, katera se za izboljšanje slovenskega programa marljivo prizadeva.

Šolstvo

Za vsako narodno manjšino je šolstvo velike važnosti in tu še prav posebno ljudsko šolstvo.

Znano je, da se izobražuje mladina na dvojezičnem ozemlju v dvojezičnih šolah. Pri sprejemnih izpitih se je na srednjih šolah vsepovsod pokazalo, da učni uspehi dvojezičnih šol ne zaostajajo za uspehi, ki jih dosežejo učitelji na enojezičnih šolah. To je tudi en dokaz, da se je dvojezična šola uveljavila.

Na razpolago je že kar lepo število slovensčine večjih učnih moči, tako da se bodo dali uspehi še precej stopnjevati.

Učiteljski naraščaj za dvojezične šole študira na celovškem učiteljišču. Učenci, ki prihajajo iz šol dvojezičnega ozemlja, polagajo tudi sprejemni izpit iz slovenščine. Lansko leto je nastopilo 22 učencev in učenk, 19 jih je napravilo izpit iz slovenščine pozitivno. Pismene naloge in ustni izpiti so bili precej dobri, poznala se je podlaga, ki je bila položena na dvojezičnih šolah, oziroma pri pouku slovenščine na glavni šoli. Od omenjenih 19 učencev je izpit tudi v ostalih predmetih uspešno zaključilo 18 učencev, končno sprejetih pa je bilo v 1. letniku učiteljišča z znanjem slovenščine 9 učencev in učenk. Ostalih 9 niso sprejeli, ker niso bili med 40 najboljšimi učenci in 40 najboljšimi učenkami, ki jih vodstvo zavoda vsako leto sprejme. Če bi se upoštevalo pri redovanju učencev in učenk s slovenskim maternim jezikom povprečje med nemščino in slovenščino (Durchschnittsnote), potem bi še marsikateri učenec, ki je pač v nemščini nekoliko slabši kot ta ali drugi otrok z nemškim maternim jezikom, prišel za sprejem na učiteljišče v pošteve. Tako pa se znanje slovenščine za sprejem na zavod žal sploh ne upošteva več. Znanje se ugotovi le v toliko, da se profesor slovenščine prepriča, kdo bi bil zmožen od 1. letnika dalje obiskovati namesto angleščine slovenski pouk.

Do sprejemnih izpitov za šolsko leto 1957/58 so sprejemali na učiteljišče vsako leto 20% fantov in deklet z znanjem slovenščine, če so izpit tudi v drugih predmetih položili vsaj pozitivno. Torej ni bilo potrebno, da so bili med 40 najboljšimi. Na razne proteste od nemške strani, pismenega odloka glede 20%-ključa žal nikjer niso mogli najti, je ravnateljstvo šole naprosilo ministrstvo za prosveto, da izda glede sprejema učencev z dvojezičnega ozemlja, ki obvladajo slovenščino, jasna navodila. Ministrstvo za prosveto je odgovorilo, da so vsi državljani pred zakonom enaki in da se morajo sprejemati vsi učenci na učiteljišče pod enimi in istimi pogoji. Pri tem je tudi ostalo. Vsekakor bo treba ravno spričo dejstva, da nam še manjka učiteljev za dvojezične šole, preko mero-

MSGR. DR. JANKO HORNBOECK,
ravnatelj in duša Mohorjeve družbe

dajnih šolskih oblasti doseči, da se slovenski jezik pri sprejemnih izpiti na učiteljišče upošteva tudi pri celotnem za sprejem odločilnem redovanju.

Ugotoviti pa je treba, da uživa slovenščina na celovškem učiteljišču isti ugled kot drugi jeziki in da je ravnatelj šole zelo stvaren tudi pri reševanju vprašanj, ki zadevajo na šoli slovenščino. Tako je bilo mogoče priti do učnega načrta za poučevanje slovenščine, ustanovila se je slovenska knjižnica, nabavili smo slov. učne knjige, ki jih je ministrstvo odobrilo, dijaki so se doslej redno sestajali v počitnicah na dijaških sestankih, ekskursije po Koroškem, Goriškem in Tržaškem so bile prava doživetja za našo mladino, dijaki izdajajo že skozi 5 let literarno glasilo „Setev“, sodelujejo pri slovenskih radijskih oddajah in imajo na zavodu svojo dijaško družino, ki prireja na šoli ob raznih prilikah slavnostne akademije.

Za pouk slovenščine so predvidene v prvih dveh letih tri ure na teden, v tretjem

in četrtem letniku štiri in v petem letniku pet ur tedensko. V okviru metodike dvojezičnega pouka se pripravljajo dijaki in dijakinje tudi praktično z učnimi nastopi na svoj poklic.

V preteklem šolskem letu je obiskovalo v vseh letnikih 48 učencev in učenk slovenski pouk, in sicer 18 fantov in 30 deklet.

Absolventi, ki so bili pri maturi usposobljeni za poučevanje obeh učnih jezikov, obvladajo slovenski jezik tako, da bi ob vestnem delu lahko dosegli lepe uspehe pri dvojezičnem poučevanju. Žal pa ti uspehi niso povsod zadovoljivi. Zakaj ne?

1. nam manjka še dvojezičnih učiteljev. 2. se šolska oblast ne zanima v zadostni meri za uspehe ali neuspehe učiteljev pri dvojezičnem pouku. 3. lahko vsak učitelj dela po svojem načrtu. Še do danes, dvojezična šola obstoji že 13 let, in izšel učni načrt za pouk slovenščine na dvojezičnih šolah. 4. pa je bilo porinjeno dvojezično šolsko vprašanje v zadnjih letih na politično polje, kar je zaviralo miren razvoj dvojezične šole.

Upajmo, da bo mogoče vsaj polagoma odstraniti nakazane nedostatke vodstvu slovenskega šolskega oddelka, ki je po državni pogodbi predvideno!

Lansko leto je zaključila slovenska gimnazija prvo šolsko leto s tremi razredi. Letos pa imamo koroški Slovenci že celo nižjo gimnazijo. Kakor je znal gospod ravnatelj dr. Joško Tischler s svojim profesorškim zborom do sedaj premagati vse težave in je zadobila šola v kratkem času dobro ime, tako smo prepričani, da se bo mogla vršiti prva matura v slovenskem učnem jeziku na Koroškem že v lastnem poslopju, za katerega so gradbeni načrti že pripravljani.

Do slovenske gimnazije imamo velike obveznosti. V prvi vrsti moramo skrbeti, da bomo pošiljali vsi svoje otroke v slov. gimnazijo. Poleg tega pa moramo ljudstvo vedno znova zanimati zanjo ter ga prepričati, da so absolutnom tega zavoda odprta vrata v vse poklice.

Posebno slovenski izobraženec si naj bi štel v čast, da je pridobil vsako leto ali pa vsaj vsako 2. leto kakega učenca za sloven-

PREČ. G. VINKO ZALETEL,
naš najagilnejši prosvetni delavec in organizator
velikih kulturnih prireditev

sko gimnazijo. Prednost te slovenske gimnazije pa bi morala obstojati tudi v tem, da bi imeli učenci na tem zavodu priliko, se učiti prostovoljno še kakega drugega slovanskega jezika. Mislim, da bi ministristvo za prosveto tozadevni predlog pozitivno rešilo.

Kot relativno obligaten predmet se poučuje slovenščina še na trgovski šoli in akademiji v Celovcu, kot prostovoljen predmet pa na klasični in realni gimnaziji v Celovcu ter na Tanzenbergu. Za poučevanje slovenščine je zadostno število profesorjev na razpolago. Zato bi bilo prav, če bi se akademiki, ki nameravajo postati enkrat srednješolski učitelji, ne odločali na slepo za študij slavistike, ampak bi se posvetovali z ravnateljem slovenske gimnazije glede izbire predmetov za svoj študij. Ne zadostuje samo veselje do predmeta, treba je gledati tudi praktično in že v naprej videti, kakšni so izgledi za nastavitvev.

Zelo razveseljivo dejstvo v našem narodnem življenju so tudi dijaški domovi. V

Mohorjevi hiši vodijo salezijanci fantovski dijaški dom, dekliškega pa častite šolske sestre; poleg tega ima tudi Slovenska prosvetna zveza svoj dijaški dom. Brez dijaških domov Mohorjeve družbe bi lansko leto ne bilo mogoče otvoriti slovenske gimnazije.

Poleg šol, ki jih vzdržuje država, pa imamo koroški Slovenci še privatne šole, tako gospodinjski šoli v Št. Jakobu in Št. Rupertu kakor kmetijsko-gospodarski šoli v Tinjah in Podravljah. Danes ni več izgovora, zakaj ne bi pošiljali slovenski kmetje svojih deklet in fantov v lastne strokovne šole, ki so se uveljavile s svojim delom in uspehom.

Kar manjka celotnemu manjšinskemu šolstvu, je medsebojna povezava v enotnem vodstvu. Člen 7 državne pogodbe predvideva poseben slovenski šolski oddelek. Vodjo tega oddelka čakajo velike naloge, ki zahtevajo visoko strokovno izobrazbo, predvsem pa neupogljivo vero v uspeh slovenskega in dvojezičnega šolstva na Koroškem.

Ko je ta članek že v tisku, dostavljamo še, da je nastal z 22. septembrom 1958 za dvojezične šole čisto nov položaj. Deželni glavar Wedenig je namreč izdal odlok, ki dovoljuje staršem, da odjavijo svoje otroke od slovenščine. Slovenska javnost je proti nezakonitemu odloku na Dunaju in v Celovcu odločno protestirala ter odklanja sleherno rešitev šolskega vprašanja, ki ne bi bila pripravljena v soglasju s predstavniki manjšine.

Založniško delovanje

med koroškimi Slovenci je bilo po 2. svetovni vojni na trdna tla postavljeno s pozitivno Mohorjeve družbe, ki si je polagoma uredila svojo lastno tiskarno. V njej se tiska vsakoletni knjižni dar Mohorjeve družbe, kulturno-politično glasilo Narodnega sveta koroških Slovencev „Naš tednik-kronika“, „Nedelja“, družinski mesečnik „Vera in dom“, „Otrok božji“, „Asiški cvetovi“ za Tretji red, izseljeniški mesečnik „Naša luč“ ter vsako 2. leto „Mladi rod“, list za dvojezične šole, ki ga tiska izmenoma eno leto Mohorjeva družba, eno leto pa tiskarna »Drava« v Borovljah, kjer tiskajo tudi »Slovenski vestnik«, kulturno-

PROF. DR. PAVLE ZABLATIC,
narodopisec in predsednik Krščanske kulturne zveze

politično glasilo slovenske levice in druge slovenske publikacije.

Mohorjeva družba je natisnila v prvem desetletju nad 300.000 knjig in brošuric. Pred nekaj tedni pa je kupila družba nov tiskarski stroj za 240.000 šil., da bi ustrezala čim bolj sodobnim tiskarskim zahtevam, nabavo stroja pa je narekovalo tudi obširno založniško delovanje družbe, ki zopet cveti.

Knjige, ki jih tiska Mohorjeva družba, se prodajajo večinoma v Celovcu, Viktringer Ring 26, kjer namerava družba odpreti tudi lastno trgovino. Vendar Mohorjeva družba ne založi vseh knjig sama, ampak tiska tudi po naročilih privatnikov ali drugih založb.

Tiskarski proizvodi »Drave« pa se prodajajo v »Naši knjigi«.

Leposlovje

Veliko pozornost moramo polagati koroški Slovenci samostojnemu leposlovnemu delu. Seveda nam bodo vzor vedno že priznani slovenski pisatelji. Pri njih se bo-

mo učili tudi lepe slovenščine. Z domačim čtivom se bo mogla slovenska beseda še ohraniti med koroškimi Slovenci in vršiti svoje poslanstvo. Predvsem moramo misliti na nezavedne Slovence, ki jih potom naših glasil še moremo nagovoriti.

Naše literarno delo raste predvsem ob osrednji kulturni reviji koroških Slovencev »Veri in domu« ter »Mladem rodu«, »Setvi« in »Kresu«, katerim se bo kmalu pridružilo literarno glasilo dijakov slovenske gimnazije.

Seveda je celotno literarno ustvarjanje koroških Slovencev še skromno, vendar vidno raste in nobeden sedanjemu rodu ne bo mogel očitati, da je to važno kulturno polje zanemarjal. Ker vemo, da pesniki in pisatelji bistveno oblikujejo značaj in vplivajo na mišljenje človeka, bo naše prizadevanje tudi v bodoče moralo stremeti po lastnih romanopiscih, novelistih, dramatikih in lirikih.

Znanstveno delo

Delovni odbor profesorjev za slovenščino je izdal l. 1948 jezikovno vadnico za pouk slovenščine na srednjih in glavnih šolah. Ta vadnica je dozdej doživela dve izdaji.

Prof. dr. Pavel Zablatnik je pripravil za pouk latinščine slovenski učbenik, ki ga bodo s šolskim letom 1958-59 uporabljali dijaki in dijakinje slovenske gimnazije. Sicer je učna knjiga izšla kot razmnoževina, vendar je na matrice zelo lepo pisana in okusno vezana ter je na strokovni višini.

Dr. Pavel Zablatnik objavlja redno v »Veri in domu« znanstvene prispevke iz narodopisnega področja, ki so deloma povzeti iz njegove disertacije. Dr. Zablatnik zbira marljivo koroško etnografsko gradivo ter je v stalni zvezi z etnografi ljubljanske univerze. Imel je priliko spregovoriti tudi na etnografskem kongresu v Varaždinu. Iz tega razvidimo, da se je gospod doktor uveljavil kot znanstvenik tudi že preko avstrijskih meja. Zelo bi nas veselilo, če bi njegova disertacija mogla iziti v nemščini, da bi tudi ostali Avstrijci mogli z objektivne strani spoznati del kulturnega bogastva koroških Slovencev.

RAVNATELJ DR. JOSKO TISCHLER,
predsednik Narodnega sveta koroških Slovencev in
ravnatelj slovenske gimnazije

Na Dunaju je bila ob koncu meseca maja 1958 aprobirana disertacija koroškega rojaka Antona Feiniga o hišnih imenih spodnjega Roža. Doktorska naloga je zelo obširna in vestno pripravljena.

Na celovškem bogoslovju poučuje gospod prelat dr. Rudolf Blüml, ki je izdal že več znanstvenih študij, g. prof. dr. Maksimilijan Žitnik in kanonik Aleš Zechner. A tudi na ljubljanski univerzi predavajo koroški Slovenci, ki so kot znanstveniki priznani tako v Jugoslaviji kot v inozemstvu, na univerzi v Aachenu pa se uveljavlja kot strokovnjak za gradbo letal dipl. inž. Svitko Sienčnik.

Pred nekaj leti je bila iznešena misel za ustanovitev narodnega muzeja koroških Slovencev. Tak narodni muzej bi nujno rabili. Ker je tako početje povezano s precejšnjimi finančnimi stroški, bi se moralo misliti pri taki ustanovi na poseben oddelek v okrilju deželnega muzeja, ki bi ga vodil kak koroški Slovenec. Že samo etnografski oddelek ter oddelek o slovenskih kulturnih delavcih bi vzbudila veliko pozornost. Ta muzej bi lahko odražal tudi

doprinos koroških Slovencev h kulturnemu razvoju dežele. Če bi v merodajnih deželnih krogih za ustanovitev slovenskega oddelka v okviru deželnega muzeja ne našli razumevanja, pa bi se morali postaviti na lastna tla. Poskrbeti bi morali najprvo za primerne prostore ter nabirati skozi eno leto raznovrstno gradivo, ki bi ga potem lepo uredili. Glavni zbiratelji bi morali biti seveda akademiki in učitelji. Čim bi imeli v treh, štirih prostorih zbran material, tako da bi lahko imeli tudi redna vodstva po našem muzeju, sem prepričan, da bi nudila deželna vlada potem potrebno finančno pomoč. Mislim, da ne pretiravam, če pravim, da bi morali s predpripravami za ustanovitev lastnega muzeja takoj začeti.

Likovna umetnost

Med slikarje, ki se uveljavljajo na domačih tleh, prištevamo preč. g. Avguština Čebula. V Celovcu je razstavljal v Mohorjevi hiši ter v Domu umetnikov. Avguština Če-

PROF. DR. VINKO ZWITTER,
tajnik Narodnega sveta koroških Slovencev in duša Slov. prosvetne zveze v letih med obema vojnama

PROF. DR. VALENTIN INZKO,
urednik „Vere in doma“, tajnik Krščanske kulturne zveze in odbornik Mohorjeve družbe

bul pa je vzbudil s svojimi akvareli posebno pozornost tudi na Goriškem.

Friderik Jerina je drugi slikarski umetnik med nami. Na Koroškem je zaslovel tudi po zbirki modelov najrazličnejših ladij, katere je razstavljal v raznih mestih naše dežele — tako v Celovcu, Beljaku in Št. Vidu.

Mogoče bi bila na mestu enkrat kaka razstava obeh slovenskih umetnikov v Celovcu, saj bi dala obema novega zagona.

Velike upe vzbujata tudi arhitekt ing. Janez Oswald, ki poučuje na slovenski gimnaziji. S svojimi načrti za posvetne in cerkvene stavbe je našel priznanje najvidnejših strokovnjakov.

Vezi med zamejskimi Slovenci

Zamejski Slovenci so še prav posebno odvisni drug od drugega. V vsakdanji borbi za ohranitev svojega jezika imajo vsi iste

skrbi, ali bivajo na Koroškem, Goriškem, Tržaškem, v Nemčiji, Holandiji, Belgiji, Franciji, Angliji, Južni ali Severni Ameriki, Avstraliji ali drugod. Zato so medsebojni stiki nujno potrebni.

Koroški Slovenci so imeli v preteklih letih že večkrat priliko pozdraviti na domačih tleh pevске zборе, igralske družine in dijaške skupine s Primorske, a tudi Korošci radi pohite med svoje brate ob sinjem Jadranu. S Slovenci v Zapadni Evropi so Korošci v stalni zvezi, odkar so tam gostovali pevci s Koroške in piše profesor Fran Erjavec zgodovino koroških Slovencev v Parizu. Naša luč, list slovenskih izseljencev v Zapadni Evropi pa izhaja pri Mohorjevi družbi, glasilo urejujejo izseljenški duhovniki. Redna izmenjava publikacije, osebni in pismeni stiki pa še prav posebno utrjujejo povezanost Slovencev v zamejstvu.

Kulturna izmenjava med Koroško in Slovenijo

se lepo razvija. Prireditve, ki jih uprizarjajo Korošci v Ljubljani ter gostje iz Slovenije v Celovcu, so vedno dobro obiskane, večinoma so čisto razprodane. Slovenci so z Ljubljansko filharmonijo, Maroltovim pevskim zborom, mariborskim in ljubljanskim opernim ansamblom in baletom, z različnimi umetniškimi razstavami, predavanji itd. znali koroško publiko prepričati, da je dosegel slov. narod visoko kulturno stopnjo in da na marsikaterem kulturnem

področju stoji v prvi vrsti evropskih kulturnih pionirjev.

Želimo, da bi kulturna izmenjava med Koroško in Slovenijo utrjevala tudi v bodoče ljubezen in razumevanje med narodoma sosedoma.

Naše izobraženstvo

Zelo nadebuden kulturni pojav med koroškimi Slovenci je stalno naraščanje lastne inteligence, ki je narodno trdno zavedna in zelo samozavestna. Da, samozavesten mora biti slovenski izobraženec, ponosen na svoje znanje, na svoj rod in na kulturo svojega naroda.

Videli smo, da je naše kulturno življenje v deželi razgibano, da se ugodno razvija in da je ravno to naše področje najmočnejši branik proti vsem silam, ki bi hotele manjšini odrekatj njeno svojstvenost in samobitnost. Bodimo v javnem življenju tudi v bodoče kulturonošci, ki vedo, da more kulturnemu molku slediti le narodova smrt, živahnemu kulturnemu delu pa narodova pomlad.

TUGOMIR:

Deček z oljko

Deček, ki vejico oljčno ponujaš
z nasmehom na ustnih in jasnih očih,
davne mladosti spomin mi z njo vzbujáš,
ko bil sem še fantek, kot danes si ti.

Nisem poznal še človeške zavisti,
v toplem zaupanju vsem sem verjel.
Nisem bil suženj še tujih koristi
in svet me še z dihom ni mrzlim objel.

Drago pozneje sem plačal radosti,
ni bilo je sreče brez mnogih solz.
Ves razočaran okušal grenkosti,
ki neusmiljeno trejo srca.

Deček, odpusti, če sem se spozabil
in tebi, otroku, tako govoril...
Temen spomin mi srce je zagrabil,
ko oljko sem videl, se je prebuditil.

S srcem odprtim vsem oljko ponujaj,
posebno ponujaj jo mračnim ljudem.
Srčno toplino, mir v dušah jim vzbujaj;
če vsem boš pomagal, tega pa ne vem.

Pasji otrok

»Da sva le tu!« Vsa zasopljena odloži Vornikova plašč in ga vrže na zofo.

»Res, zadnji čas je bill!« Tudi mož počasi slači suknjo in jo obesi na obešalnik.

Žena že stoji ob oknu in se zagleda v nebo, ki se temnosivo boči nad hišami. Potlej ji uide pogled na cesto, po kateri se v močnih sunkih vetra vali prah in dviga listje bližnjih kostanjev.

»Vsak čas se bo ulilol!« se obrne k možu, ki se je medtem že usedel na zofo in neravno brskal po žepih za vžigalicami, da bi si prižgal cigareto, ki mu malomarno visi v ustih.

„Kar naj se. Midva sva na suhem!« odvrne sedaj.

»Joj!« krikne v tem hipu žena ob oknu in se sunkoma obrne. Obraz si zatisne z rokami, kot bi se hotela zavarovati pred svetlim bliskom, ki je presekala temno obzorje. Njen krik se zgubi v močnem gromu, ki se vali nad hišami in počasi zgublja v daljavo.

Takoj nato se ulije dež, ki zaprasketa po oknih, kot bi zlobna roka metala drobno kamenje v šipe. Vornikova se opoteče od okna k zofi. Nehote se oklene moža kakor otrok, ki ga je strah. Nov blisk preseka nebo in v gromu za hip utihne dežni nalič, ki buta ob okna. Vsa soba je naenkrat zavita v polmrak, da je komaj še mogoče razločiti posamezne predmete.

»Luč prižgival!« zaprosi Vornikova. Samo je strah, da bi stopila k vratom.

»Kaj ti pride na misel! Da bi strela udarila! Zdaj že morava počakati, da gre najhujše neurje mimo.« Možev glas je miren, čeprav se tudi ne more otresti neke tesnobe. »Saj sva na varnem. Kaj bi se bala!« skuša pomiriti še ženo.

»Seveda...« Vornikovi beseda zastane v grlu. Za hip je vsa soba potopljena v močni luči bliska. Še bolj se stisne Vornikova k možu, še bolj zatrepeta, ko zabobni grom.

Komaj utihne grom, zaslišita pred vrati cviljenje.

»Kaj je bilo?« prestrašena vpraša žena. Nehote se za trenutek odmakne od moža, kot bi hotela natančneje prisluhiniti.

»Nekdo cvili pred vrati!« jo skuša mož pomiriti.

»Za božjo voljo! Mopsi!«

»Mopsi?«

»Seveda. Saj vidiš, da ga ni tu!« Žena plane pokonci in hoče k vratom. Pa se takoj obrne in plane k zofi. V svetlobi bliska vidi Vornik njen od strahu spačen obraz.

»Pojdi ponj! Le hitro! — Ah ne, počakaj, ko me je tako strah!« Razburjena Vornikova komaj ve, kaj govori. Ko se je grom polegel, spet razločno slišita jokajoč glas pred vrati.

»Mopsi je! Ko sva letela domov, naju je zgrešil,« se trga sunkoma iz žene. »Zdaj je pred vrati. Ubogi, ubogi Mopsi!«

»Saj ni Mopsi! Pes bi cvilil in praskal po vratih. Slišiš, to le nekdo joka!« skuša mož pomiriti ženo.

»Ne, gotovo je Mopsi! Poglej, lepo te prosim!«

Vornik dobro ve, da bi bil vsak ugovor zastoj. Najbolje je, da takoj pogleda. Bo vsaj potlej imel mir. Počasi se dvigne in gre proti vratom.

»Takoj pridi nazaj. Saj vidiš, kako me je strah!«

»Saj bom. Mar misliš, da bom res ostal pred vrati na dežju!«

Vornik trdo zapre vrata za sabo. Previdno tiplje ob steni do stopnic in se v poltemi pritiplje do veže. Počasi zasuče ključ in odpre vrata. Za hip se zagleda na cesto, ki se mastno siva sveti v obcestni luči.

»Mopsi! Mopsi!«

Zdaj šele začuje pritajen jok na levi. Obrne se proti levemu krilu vrat. Tam stoji majhna deklica in se preplašena stiska v kot med vrata in podboje.

»Joj!« Glasen vzdih se iztrga deklici iz prsi ob blisku.

S slabotno ročico si zakrije obraz. Vsa trepeta od strahu in mraza. Kratko krilce se mokro lepi krog njenih kolen, lasje vise za vrat in preko ušes. Iz njih kaplja deževnica na ramena, za vrat.

Rad bi vprašal Vornik, kaj hoče, pa kar ne more izdavitii besede iz grla. Na Mopsija je čisto pozabil. In kaj naj reče deklici – ? Prav takrat pljuskuje debele kaplje dežja v sunku vetra ob vrata, v Vornika, v dekletce. Vornik sunkoma zapre vrata in zasuče ključ. Počasi odtava po stopnicah v gornjico.

Vornikova še vedno sedi na zofi.

»Kje imaš Mopsija?«

»Saj ga ni!« zapre Vornik vrata.

»Kdo pa cvili spodaj?«

»Neki otrok! Mislim, da je tista čevljarjeva. Tista, ki je zadnjič prinesla moje čevlje.«

»Zakaj pa stoji spodaj?«

»Nisem je vprašal!«

»Le kje je Mopsi?«

»Se je že kam zatekel. Nič se ne boj zanj!«

»Pa v takem dežju! Ubogi Mopsi! To ga mora biti strah!«

»Saj bo kmalu prenehalo! Vidiš, zdaj se samo še od daleč bliska. In groma že skoro ni več slišati!«

»Da bi le! A dež še vedno gre!«

Vornikova stopi k oknu in za ped odgrne zaveso. V daljavi nekje se še pobliskuje. Tudi veter ponehava. Le dež se uliva naprej. Tu in tam še kaka samotna kaplja potrka na okno.

Izpred hišnih vrat je čuti pritajen jok. V šumenju dežja je še bolj žalosten in osamljen jok. Vorniku je neprijetno pri srcu. Kar vidi pred sabo premočenega, prestrašenega otroka. Še bolj razločno kot prej vidi v duhu umazano mlakužo, ki se je cedila krog bosih nog deklice.

»Saj jo mora zebsti siroto!« mu šine v glavo. Še njega strese ob tej misli.

»Ti, zdaj je pa Mopsi! Natančno sem slišala!«

»Kaj še! Tisti otrok joka, nič drugega!«

»Pa bi vendar pogledal!«

»Nočem! Kar sama pojdi!« se trdo usta-

vi Vornik. Nak, gledat ne gre. Ne bi rad še enkrat videl revnega otroka pred vrati.

»Saj bom, če si ti tako grd! Da se ti nič ne smili uboga žival!« Jezen je ženin glas. Trdo zapre vrata za sabo in prižge luč na stopnišču. Pa je kmalu nazaj.

»Mopsija ni! Oh, revež! Le kje je ostal!«

»Pusti psa, ne bo se zgubil!« V moževem glasu že zveni sovraštvo. V srce se mu je zasadila misel kot trn, ki boli. In vedno globlje vrta in peče.

Da, pred dvajsetimi leti je bilo, ko sta si kupila motor. In pred desetimi leti avto. Pa še toliko drugega. Vse za udobno življenje. Že tri psičke sta imela v tem času.

»Da bo malo življenja v hiši!« je dejala Vornikova, ko je prvega prinesla v hišo. Kako ga je pestovala in negovala. Nak, ničesar ni manjkalo tistemu psičku. Bolj kot kaka mati otroka ga je razvajala. Kot mati otroka...

V ponehavajočem dežju se je vedno razločneje slišal pritajen jok zmrzujočega

MIRKO MAZORA:

Neugnano hrepenenje

(Po Lermontovu)

*Božja volja je mignila:
in iz Njegove roke
skozi neskončne oboke
je duša blisknila,
krasna, sveta stvar.
Kot misel je plavala
preko vesoljstva;
osončja, ozvezdja srečavala
v neskončnih prostorih
— čar na čar. —*

*Padla je na zemljo,
v telo — svoj zapor;
in ko je v njem blodila
po svetu okrog,
je vse življenje
v sebi nosila
neugnano hrepenenje:
Moj izvor! Moj Bog!*

otroka pred vrati. Vornik se nemirno pre-
sede na zofi. Trdo sklence potne roke. Ta-
ko rad bi vstal in stopil pred hišo. Otroku
bi tako dobro del topel čaj, ki ga žena pri-
pravljala. Že se dvigne in stopi k vratom.
Ni mu jih treba odpreti, žena jih potisne
z nogo, da se Vornik komaj še umakne.
V rokah nosi dve skodelici in ročko s ča-
jem.

»Stopi no dol, pa naženi tistega pas-
jega otroka. Zdaj že lahko leti domov, saj
ne gre več dež!« Trd in neumiljen je glas
Vornikove.

Mož ne odgovori. Neodločen obstane za
vrati. Noče k mizi, po kateri žena razpo-
reja skodelice. Zastudi se mu tisti čaj, če-
prav čuti, kako dobro bi mu del v tem
mrzlem vremenu.

»Le kje je Mopsi! Pogledj, kako še lije!
Siromak, kako ga mora biti strah brez me-
ne! Da nisi bolj pazil nanj!« se žena ne
more pomiriti.

»Pusti že enkrat tega psa!« Vornik kar
išče za besedo, da bi bolj udaril ženo: »Naj
kar sam prileti domov, saj ne gre več dež!«
se nazadnje srača v oponašanju žene.

»Da moraš biti tako grd!«

Tiho sedeta k mizi. Iz skodelic se kadi
čaj, pa ga le pokušata. Nedotaknjeno osta-
ne pecivo na mizi med njima. Nobeden ne
seže ponj, kot bi se bala, da se roki dotak-
neta na krožniku. Tudi z pogledi se izo-
gibata. Le enega ne moreta zabraniti: iz-
pred vrat še vedno prihaja hlipanje otro-
ka...

»To je pa že od sile!« Sunkoma vstane

Vornikova in stopi k oknu. Ko ga odpre,
zaveje mrzlo v sobo. Nehote se Vornik stre-
se. Žena pa se nagne skozi okno. Že odpre
usta, da bi zavpila nad dekletcem, a spet
stisne ustnice.

Otrok pred vrati se je prestrašen zagle-
dal v okno, skozi katerega je zasijala luč.
In v tej luči vidi razjarjen obraz žene...
Kot preganjana srna se ozre proti nebu,
od koder neprenehno pada miren, mrzel
dež, potlej pa po mokri cesti, ki se zvija med
hišami kot reka, polna sivo-umazane vode.
Brez premisleka plane nato preko ceste
na ono stran. V teku opleta mokro krilce
krog nog in se mrzlo povija. Pod pazduho
tišči v moker papir zavite čevlje. V sosed-
njo vas jih mora zanesti, da dobi denar.
Da bo mama kruha kupila. Strah jo je,
ko se je tako hitro naredila noč...

Vornik sliši le cepetajoče stopinje, ki se
hitro zgube v daljavo. Pa vendar mu je,
kot da vidi bose otroške nožice, ki hite po
mokri cesti.

»Zdaj je šla,« se obrne žena od okna.
»Mopsija pa ni nikjer!« Jokajoč je glas
Vornikove. Ob oknu obstoji in prisluhne,
kot bi hotela pričakati, da zasliši Mopsija.

»Okno zapri! Saj čutiš, kako je mrz!«
Mrtev je možev glas, onemogel v jezi in
notranji bolečini.

Tak mrz je zavel v sobo, da ga trese.
In ve, da bo ta mrz ostal. Žena zapre ok-
no, zagrne zaveso. Opotekaje pride spet k
mizi. Pa ne sede. Ob stolu obstane in za-
vdihne:

»Ubogi Mopsi!«

P. Corail:

Ura oddiha

Mogočen avto je puščal za sabo daleč vi-
den oblak prahu. Kazalec brzinomera se je
bližal koncu merske lestvice, kljub temu da
cesta ni bila občudovanja vredna. Rudi Ol-
son se je ozrl. Skozi zadnje okno je videl vi-
soko steno dvignjenega prahu.

»Kot da bi sedela v raketnem lovskem le-
talu,« je rekel svojemu očetu. Njegov jasni
mladeniški obraz je kar žarel. Fant je bil
star morda osemnajst let. Lase je imel na

kratko ostrižene. Oblečen je bil, kot so ob-
lečeni bogati ameriški mladeniči; oble-
ka se ni prav nič prilagala v to pokrajino.

Bila sta v Alaski. Oče mu je bil obljubil
to počitniško potovanje, ko je bil fant pred
zrelostim izpitom. Pred več dnevi sta se od-
peljala iz Bostona. Mati in obe mlajši sestri
so rekle, da sta oba malo prismuknjena.

»V Alasko!« so zaklicale vse hkrati. »Ali
sta nespametna? Peljita se rajši v Mehiko,

tam bosta vsaj kaj videla. Ali pa v Evropo!«

Toda Rudi se je bil odločil za Alasko. Hotel je videti ognjeniško ozmelje okoli Mount McKinley, najlepše naravno zavarovano ozemlje na svetu. Ta misel ni bila tako neumna, kot se je zdelo sestrama. Fant, ki je bil doma v morju hiš, je hotel videti naravo tam, kjer je najmogočnejša, a tudi najbolj nepokvarjena.

Oče je še malo bolj pognal. Cesta je postajala boljša. Rudi je vzel zemljevid.

»Očka, kmalu bova v Dawson City.«

Debeli mož z odločno brado, otroškimi očmi in lesketajočo se plešo je prikimal. Nato se je zasmel:

»Saj je že čas! Moj jezik je suh kot puščava in grlo je raskavo kot perilnik.«

Sedaj se je zasmel Rudi. Na zadnji strani zemljevida je bral podatke o kraju.

»Čuješ, očka! To mora biti zanimivo mesto. Pred leti so tukaj našli zlato. Marsikdo je postal milijonar. Še danes kopljejo. Sedaj je tu glavno mesto okraja Klondike.«

»Joj, moje grlo!« je zastokal oče in zahropel, kot da se mu bliža zadnja ura.

»Sva že pri prvih hišah. Pomiri se, očka! Tu so hoteli in gostilne. Vsaj na zemljevidu pravi tako.«

Ko je voz zavil po ulicah mesta zlatokopov, je nekoliko zmanjšal hitrost. Na levi in desni so stala mogočna poslopja, ki niso mogla biti stara. Potnika sta jih nehote primerjala z majavimi lesenimi kočami na robu mesta. Tako je bilo nekdanj najbrž zgrajeno vse mesto zlatokopov ob Klondiku v Alaski.

»Ustaviva se tukaj!« je rekel stari tvorničar iz Bostona in zavil pred gostilno z napisom »Zlata gostilna Klondike«. Počasi sta izstopila in pogledala okoli.

»No, pojdiva noter!«

»Takoj pridem za tabo, očka! Malo pa le moram iztegniti krake, ker so čisto zaspali med dolgo vožnjo.«

»Dobro!« Erik Olson je odgriznil konec debele havanske cigare in jo prižgal. Nato je vstopil.

Možje, ki so sedeli okoli velike mize, so se ozrli na Amerikanca ter si ga ogledali. Komaj da so odzdravili. Pogovarjali so se vneto in ne prav tiho. Čez nekaj časa se je

izmed njih dvignil velik možakar in prišel k Olsonu.

»Kaj naj vam prinesem?«

»Pošteno vedro čim mrzlejšega piva!«

Stari mož je prikimal in prinesel zaželeno pijačo.

Čez dolgo časa so se vrata spet odprla. Vstopil je Rudi Olson. Pogledal je okoli sebe, kajti v tobakovem dimu je bilo težko kaj razločiti.

»Ali si si pretegnil noge?«

Rudi je sedel k očetu.

»Bil sem v cerkvi. Vse cerkve so zanimive. Tukajšnja je čisto drugačna, kot so v Bostonu. V steni na desni je vzdana velika plošča z napisom: »Tukaj počiva pater Viljem Judge iz Družbe Jezusove. Bil je mož ljubezni do bližnjega.« Vprašal sem, katera cerkev je to. Rekli so mi, da je cerkev p. Judgeja. Potem sem vprašal, kje je najbližji bencinski tank. Odgovorili so, naj grem po cesti p. Judgeja; pri bolnici p. Judgeja naj zavijem na desno. Zdi se mi, da to ni mesto zlatokopov, temveč mesto p. Judgeja. Kdo je neki bil p. Judge?«

Gostilničar je prinesel fantu steklenico cocacole. Stari Olson pa je skomizgnil z rameni.

»Najbrž je bil kak prismuknjen misijonar, ki so ga Eskimi ali kaki drugi divjaki pojedli za zajtrk. Saj ti ljudje ne dajo miru, dokler jih pri kaki pustolovščini ne pošljejo v onostranstvo.«

Erik Olson bi tega duhovitega pojasnila ne bil smel povedati tako glasno. Gostilničar je nenadoma obstal in pogovor pri veliki mizi je utihnil. Možje so gledali debelega Olsona, kateremu je začelo postajati neprijetno.

»Kaj, fantje, pater Judge?« — Gostilniče stopil k mizi, potegnil z levo nogo stol k sebi in sedel zraven Rudija.

»Pater Judge,« je začel, »ni bil norec. Bil je eden največjih mož tod okoli, ko se je pričelo drvenje za zlato. Prišel je pozimi na pasjih saneh. Dawson City je bil takrat nepregleden kup šotorov in lesenih bajt. Toda ljudje so bili bogati. Našli so zlato. Fant, niti slutiti ne moreš, koliko zlata so našli v teh krajih. Tudi jaz sem našel zlato in sem si pozneje kupil to hišo.«

»Drugo je pa zapil,« je zaklical eden iz

med mož pri sosednji mizi. Gostilničar se pa ni dal motiti.

»Kmalu je bilo tukaj več tisoč ljudi. Vsi so hoteli imeti zlato. To je bil kup norcev, vam pravim. Kdor je imel veliko, je hotel imeti še več. In od juga so prihajale vedno nove množice. Prinesle so boleznin in zločine. Eskimi kmalu niso bili več varni življenja. V tem divjem kupu ljudi je živel pater Judge. To vam je bil korenjak!«

Pri sosednji mizi je vstal star mož in prišel bliže.

»Da, poznal sem ga osebno. Prvič sem ga videl tisti večer, ko je pri nas ob reki nastal prepir. Bili smo pijani. Med nami je bil tudi neki Eskim. V pijanosti smo ga pobili skoraj do mrtvega. Tedaj se je prikazal med šotori pater Judge. Nenadoma je stal pred mano. S pestjo mi je izbil steklenico z žganjem iz ust. Nato pa se je lotil Darky Higginsa, ki je bil pretepel Eskima. Pater Judge ga je zgrabil za vrat in mu rekel: »Higgins, ti si strahopetna krota; sicer bi ne pretepal Eskima, ki se ne more braniti.« Higgins je bil zločinska duša; rekel pa ni nič. Patra se sicer ni bal, toda spoštoval ga je. Vsi smo ga spoštovali. In tedaj je Higgins dal Eskimu svojo mošnjo zlata; to je bilo vse zlato, kar ga je bil nabral tisti dan. Da, tako smo spoznali patra Judgeja.«

Tedaj so pa že vsi stali okoli Amerikančeve mize. Bili so stari, močni možje; na njihovih obrazih je bila začrtana trda preteklost. Erik Olson, izkušen, je bil že spoznal, da je ta neznani pater ponos meščanov v Dawson City. Postal je radoveden. Z zadoščanjem je slišal, da je bil to njegov rojak, jezuit iz Baltimore v Severni Ameriki. Prej pa je bil trgovski poslovodja ene največjih žag in priznan strokovnjak za les.

Gostilničar je spet začel: »Kadar ni bilo v Dawson City nič novega, je skočil na sani in se peljal v eskimske vasi. Potem je prišla zima. Srečen je bil, kdor ni zmrznil ponoči pod šotorom. Kurili smo velikanske ognje. Večkrat je prišel k ognjem pater in govoril: »Ali ste neumni, fantje! Tu kurite drag les, v šotorih pa zmrzujete. Če že sekate drevesa, potem napravite deske in tramove in gradite trdne kočice.« Potem je začel organizirati. Odšel je tri, štiri ali več ljudi in jim rekel: »Vi boste tu zgradili hišo. Jutri vam bom zarisal načrt in potem

boste začeli. Prišel bom vsak dan. Če ne boste znali zgraditi kočice, se kar poberite domov!« Pomagal je tudi on in tako so nastale lesene kočice. Hvala Bogu, kajti naslednja zima je bila pravi pekel. Snežni viharji, valovi mraza! Da nismo imeli kočice, bi bili tisoči zmrznili pod šotori. Morda tudi vsi! Kot zadnji si je zgradil kočico tudi pater Judge. Če pa je tisto zimo kdo še prenočeval pod šotorom, ga je pater Judge stisnil v kako kočico. Zmrznil pa ni nobeden.«

Eden izmed možakov je udaril po mizi.

»Kako da ni nobeden zmrznil! Seveda so zmrznili. Sam sem videl. Nekaj novodošlecev ni več vzdržalo. »Preden zmrznemo,« so rekli, »hočemo poskusiti, ali se lahko prebijemo proti jugu.« Ti neumni fantje so zmešali tudi druge. Pater Judge je tekal okoli njih in jim prigovarjal. »Saj niste pri pameti! V smrt dirjate!« Mnogo jih je prepričal, le pri neki skupini, kateri je načeloval Benny Hodgkin, ni imel uspeha. »Kaj pa razumete o tem, pater?« se je razjezil Hodgkin. »Seveda ne razumem nič, toda to vem, da je vaše početje blazno in da se ne more dobro končati.« Nato je pater Judge prepovedal dati tem možem pse za sani; tako bodo morali ostati. Skoraj dve sto mož je hotelo iti proti jugu. Večino je pater pregovoril, da so ostali, le kakih 40 jih je nekega jutra odrinilo. Pse so bili ponoči ukradli. Ko smo to opazili, je pater sam zdirjal za njimi. Pse je dobro poznal; imel je vedno najboljše. Zvečer je dohitel tiste tepce okoli Hodgkina. Še osem mož je pregovoril, da so se vrnili v Dawson City. Drugi so šli naprej in čez dva dni so vsi zmrznili. Tako je reševal ljudi.«

Tedaj je povzel besedo strahovito suh možiček. Bil je že čisto upognjen; imei je porumenelo, nezdravo kožo. »Tretje leto smo že vsi spali v kočah. Tom Blaylock je bil nekaj takega kot šerif¹⁾ med zlatokopi. Tom — to je ta rogovila tukaj!« In pokazal je s pipo na gostilničarja. »Takrat sem bil njegov pomočnik. Neko noč sem kolo-vratil okoli. Ugledal sem šotor. »No,« sem si mislil, »če bo to videl pater Judge, bo tudi temu zgradil kočico.« Stopil sem k šotoru in zatulil noter: »Pridi ven, ti čuk neumni! Rad bi te videl. Taka sodrga pod šotori

1) policijski načelnik.

nam prav nič ne ugaja. Potem moramo pa grobove kopati.« Ali veste, kdo je prilezel iz šotor? Pater Judge sam! V laseh je imel polno žganja. »Zopet si pil, Mc Cannon, mi je rekel. »Zato si se zmotil v hišni številki!« Zijal sem vanj dolgo, preden sem prišel do sape. »Vi ste pod šotorom, pater! In prav vi ste prepovedali!« Zasmejal se je, stresel žganje iz las in mi razložil: »Veš, moja soba je polna bolnikov. Zato nisem mogel drugače...« S Tomom sva šla potem gledat. V patrovi baraki so ležali prvi skorbutni bolniki. Pater je potem hodil beračiti za dragocene krompirje, kajti krompir je najučinkovitejše zdravilo za skorbut. Ali ni bilo tako, Tom?«

»Res je!« pritrdi gostilničar. »Potem pa je pater rekel, da moramo zgraditi bolnico, kajti še ena taka zima bo uničila vse s skorbutom. To pot pa nihče ni hotel nič slišati o delu. Tedaj se je lotil pater sam. Pomagati mu je začel tisti Eskim, ki ga je bil pater rešil pred Higginsom. Nato so prišli tudi drugi. Zima je bila pred vrati. In zgodila se je nesreča. Zima je prišla prej kot običajno. Reka je hitro zamrznila in parnik, ki bi bil moral pripeljati hrano in predvsem krompir, ni mogel do nas. Moral se je

vrniti. To je bila zima! Bolnica je bila komaj za silo končana in že je bila zasedena do zadnjega koticčka.«

»Tudi jaz sem bil med njimi,« je pristavil Mc Cannon. »Bil sem celo med prvimi. Skorbut! Zobje so mi izpadli in po koži sem imel povsod krvave lise. Krompirja ni bilo več in krompir je edino zdravilo, je trdil pater. Bilo je grozotno. Ne vem, kdaj je pater spal. Bil je povsod. Edwinu Schusterju je rešil življenje. Schuster je danes občinski mož v našem mestu, ima banko in veliko hiš ter tri parnike na reki ter je sploh učena bajta. Takrat je bil padel v jamo in si polomil nekaj kosti, katere mu je pater spet uravnal. Cele dneve in noči je potem presedel pri njegovi postelji. Pater ni nikogar vprašal, kaj je: ali je katoličan ali protestant. Večinoma smo bili trdi možje, ki o veri sploh nismo hoteli nič slišati. »Tri sto medvedov!« je rekel nekega dne Schuster. »Zakaj le dela vse to? Saj se bo uničil. Zdi se mi, da bo le nekaj v njegovi religiji.« Po teh besedah smo se začeli pogovarjati. Ko je minila zima in je prišla ladja s krompirjem, smo bili rešeni. Brez bolnice in patra bi jih bilo več sto umrlo.

Takrat Schuster še ni sedel tako visoko na konju kot danes. Zbobnal pa je vse skupaj, kar jih je pozimi imelo skorbut. »Fantje!« je rekel. »Prišel sem iz Nemčije. Doma črnosuknježev nisem mogel trpeti. Z našim patrom je pa nekaj čisto drugega. Nekaj mora biti v njegovi religiji, sicer bi ne mogel delati tako, kot dela. Pozimi smo mu vse pojedli in skrbel je za nas, ker smo bili sami brez vsake moči. Premišljeval sem in prišel do zaključka: Če je pater tak mož, potem je samo zaradi vere. Storite z mano, kar hočete, toda še danes pojdem k patru in se dam prekrstiti.« Potem pa smo šli vsi. Pater se je skoraj na tla usedel. »Kaaaj? Vi vsi hočete postati katoličani?« Potem je dolgo molčal in, ko je stvar dobro premislil, je rekel: »Vem, da ste dobri fantje! Toda sedaj pojdite domov in še enkrat preudarite to stvar. Vera se ne menja kot srajca. Kdor bo še teh misli, naj zopet pride.« No, prišli smo vsi. »Sedaj bo pa kapela premajhna,« je vzdihnil. »Nič zato, gospod pater!« je rekel Bayliss. »Zgradili bomo pač cerkev.«

MIRKO MAZORA:

Biseri spomenik

*Ves dan je snežilo
na cilj mojih misli,
na tvojo gomilo,
jo rahlo zakrilo.
Nocoj pa zjasnilo
se je nebó
in zdaj v mesečini
diamanti, rubini
bleščijo čarobno lepó.
Ostani ta hip,
ta zdravi mráz in čisti kras,
ustavi na nebu se šcip!
In oče moj
imel bo nad seboj
najlepši spomenik
— biserov soj.*

»Ah, tistole!« je vzkliknil Rudi navdušeno in pokazal skozi okno.

Gostilničar je prikimal in rekel:

»Te ne, toda tam je stala. Zgradili smo torej cerkev in postali smo katoličani. Ko je prišel dan krsta in otvoritve nove cerkve, so celo trdim možem igrale solze v očeh. Tako je naše mesto postalo katoliško. Kaj takega ni nikjer na svetu. Začelo se je z nekaj katoličani, ki pa o cerkvi niso hoteli nič slišati. Drugi so bili protestanti ali pa nič. Dawson City bi bilo brez patra mesto brez obraza in brez vernikov. In nihče ni postal katoličan na patrovo željo. Vsi so prišli prostovoljno. Pater ni nikoli govoril sam od sebe o verskih rečeh. Če pa je kdo prišel k njemu, da bi se razgovarjal o veri, potem je pa znal. Tako smo mi nekdanji pogani zgradili katoliško cerkev in postali verni katoličani.«

Tedaj se je oglasil globok glas. Bil je mož, še večji kot gostilničar, samo bolj suh. Rekel je:

»Povedati vam moram zgodbo o tej cerkvi. Imenujem se Peter Lafontaine. Cerkev sem tudi jaz pomagal graditi. Mene ni bilo treba krstiti, ker sem bil katoličan, čeprav se za vero nikoli nisem veliko menil. V teh krajih sem lovil, še preden so našli zlato. Patra nisem še nikoli videl. Dve leti pozneje se mi je zgodila nesreča. Eden od Eskimov mi je ukradel kože živali, katere sem bil ujel. Pozneje sem ga našel in mu vzel kože. Rekel ni nič, a čez nekaj mesecev me je čakal v zasedi. Dve krogli sta zažvižgali mimo mene, tretja me je zadela v nogo. Peljal sem se s psi trideset milj daleč, da sem prišel v neko eskimsko vas. To je nekega dne slišal pater Judge v Dawson City. V snežnem metežu je pridrvel. Potoval je tri dni v viharju in mrazu, da bi pomagal čisto neznanemu človeku. Ni me vprašal, ali sem katoličan, protestant ali jud. Tega mu ne bom nikoli pozabil, kajti samo on mi je pomagal, da sem ozdravel. Eskimom sem bil v breme. Jesti mi niso dali in umrl bi bil.

Nekega dne se je pa zgodila nesreča. Bolnica je bila spet polna bolnikov. Zvečer je pater šel še v cerkev, da bi v miru malo molil. Na oltar je postavil lojeno svečo; potem je bral iz knjige, katero je vedno imel pri

sebi. Kmalu zatem je prišel Olias Jakobson, ki ima danes veliko žago na severnem robu mesta. Stopil je k patru in mu rekel: »Pater, zdi se mi, da gre z mojim očetom h koncu. Rad bi še govoril z vami.« Pater je poskočil in tekel k staremu Oliasu. Vedno je bil pripravljen pomagati. To se mu je zdelo tako važno, da je pozabil ugasiti svečo. Da — in potem so nenadoma švignili iz cerkve plameni. Vsi moški smo pritekli. Tudi pater Judge. Pater in jaz sva hkrati skočila v cerkev. Tedaj me je pa že udaril goreč tram na čelo. Pater me je izvelkel iz cerkve. Vsi smo mislili, da bo obupal. Njegova obleka je bila skoraj zoglenela. Vdal se je, da bo cerkev zgorela, kajti pomagati se res ni dalo. Vsi smo stopili k njemu; prepričani smo bili, da bomo. to pot mi morali njega tolažiti. Njegov obraz je bil ves črn, trepalnice ožgane. Rekli smo: »Pater Judge! Žal nam je! Vemo, kako vam je hudo!« Oni pa se je bil že zbral ter je čisto mirno rekel: »Saj je že dobro. Da le mesto ni zgorelo. Sicer sme pa bil Gospodu Bogu obljubil, da mu bom zgradil večjo, prostornejšo cerkev. In morda si je mislil, da svoje obljube pač ne bom izpolnil, dokler bo stala stara, premajhna stavba.« Sram nas je bilo ob tako junaško vdanem možu in zmuzali smo se proč.«

Bayliss se je tedaj zasmeljal, ker se je spomnil na nekaj drugega.

»Patrova obleka je bila močno ožgana. Druge ni imel, zato je hodil v njej okoli po mestu. Tedaj smo rekli, da mu napravimo novo. Prosili smo ga za mere, a jih ni dal. Vendar smo jih kljub temu dobili. Ponoči smo vdrli v njegovo sobo, odnesli obleko in jo premerili. Ko je bila nova obleka iz tjujenje kože končana, smo mu jo nesli.

»Ne,« je rekel, »ne morem sprejeti. Sicer pa bi moral vprašati svojega redovnega predstojnika za dovoljenje.« Bili smo zelo razočarani. Predstojnik patra Judgeja je stanoval tisoč milj bolj na jugu nekje. In zima je bila pred vrati. Tedaj je nekemu šinila v glavo dobra misel. Dokazal je patru, da nas je vse krstil in da zato mora sprejeti obleko. Potem jo je res sprejel.«

Rudi je napeto poslušal. Bil je radoveden. Spet je pokazal skozi okno.

»Kdo pa je zgradil to cerkev?«

Gostilničar je prav tisti hip stopil k mi-zi s pivom, ki ga je Olson plačal vsem mo-žem. Slišal je Rudijevo vprašanje ter je povedal:

»To je bilo tako: Iz razvalin se je še ka-dilo, ko smo že zbrali precej vrečic zlate-ga prahu in zlatnikov za takojšnjo zgradbo nove, večje cerkve. Olias Jakobson je stal pri razvalinah s tehtnico, odtehtal nekaj zlata in ga dal patru. Takoj so začeli daja-ti tudi drugi. Vsak je dal. Neki zakrknjeni možak, ki ga zaradi njegove skoposti nihče ni mogel, je dal dve sto dolarjev zlata za patra. Drugi so potem dali še več. Pater je bil ves ginjen in v zadregi. Tedaj je pri-šel stari Aleksander Macdonald, ki je bil nabral silno veliko zlata. »Kaj, pater!« se je zadržal, »samo po vrečicah ti dajejo, tebi, ki se noč in dan trudiš za nas zarobljence! Zgradba cerkve gre na moje stroške. Zlato iz te zbirke pa porabi za novo bolnico. Cer-kev pa zgradim jaz in nihče drugil!« In Aleksander Macdonald je zgradil za patra Judgeja tisto cerkev. Stala ga je 25.000 dol-arjev. Bolnico so tudi sezidali; imela je nad pet sto postelj. Tak uspeh je imel pater, ker je bil mož, kakršnega tu na se-veru še ni bilo. Čakajte, vam nekaj poka-žem.«

Gostilničar je odšel v svojo sobo. Med-tem pa je MacCannon nadaljeval: »Ko je bila cerkev končana, so prišli še drugi pa-tri. Pater Judge pa je prevzel vodstvo bol-nice. Toda postavili smo pogoj, da mora pater Judge vsaj enkrat na mesec maševati v naši cerkvi, ki je bila ob takih prilikah nabita. V bolnico pa je pater poklical usmiljenke. Potem je organiziral knjigar-no in sploh vse, kar imamo.«

Krčmar se je vrnil in prinesel s sabo šop časopisnih izrezkov.

»Glejte, ko je pater Judge umrl, je vse-mogočna »Associated Press« raznesla nje-govo slavo po vsem svetu. Ko smo to bra-li, smo bili presenečeni, kajti nobeden od nas ni slutil, da sploh kdo pozna naše me-sto in p. Judgeja. Glejte tukaj! Časopis pi-še, da smo položili patra v krsto za tisoč dol-arjev. Napraviti jo je dal Burns. Tako ce-lo starega Roosewelta niste pokopali tam spodaj v Združenih državah.«

Erik Olson je prikimal.

»Da, to je moral biti res cel mož!«

»Da, to je bil,« je potrdil gostilničar. »Glejte, tu stoji v časniku, da takega ni bilo na vsem svetu.«

Staremu krčmarju so prišle solze v oči. Erik Olson še nikoli ni videl, da bi bili trdi možje tako ginjeni. Zanj je bil to čisto nov občutek. Videl je nekaj, kar se mu nikoli ni zdelo možno; bil je v zadregi. Bi-lo je zanj nerazumljivo, a bilo je tako. Zato je skušal čimprej oditi. Pogledal je na uro.

»Čuj, Rudi! Ura je minila in naprej morava. Zahvaljujem se vam. Nikoli ne bova pozabila vašega mesta. To je bila ena najlepših ur mojega življenja.«

Vstal je in šel ven. Z njim so šli tudi vsi možje, ki so ogledovali velik ameriški avto. Ko sta že sedela v njem, je stari Ol-son še vprašal: »Kje pa je tank za ben-cin?« Pozabil je bil, da Rudi ve zanj. Mac Cannon je razložil:

»Peljita se mimo cerkve patra Judgeja in zavijta v ulico patra Judgeja. Ugledala bosta bolnico patra Judgeja in malo na-prej na levo od bivšega stanovanja patra Judgeja stoji tank.«

Erik Olson se je zasmeljal in še enkrat pomahal možem. Takrat pa še ni vedel, da Rudi mesta ne bo nikoli pozabil. V sobi, v kateri je nekaj mesecev pozneje stanoval Rudi kot novinec Družbe Jezusove, je vi-sela slika moža, ki je iz naselbine pusto-lovcev napravil kristjane in z njimi zgradil mesto, v katerem živi Bog.

Mirko Mazora:

Ob Soči

*Samoten sem ob Soči.
Ta val, ki zdaj gre mimo,
morda še nocoj
ne bo več, reka, tvoj.
Kako smo deroči!
Hitimo, hitimo ...
Kmalu, izlit v ocean,
ne bom več zemljan.*

† P. Kazimir Zakrajšek OFM.

Če kdo, zasluži gotovo pokojni p. Kazimir Zakrajšek posmrtnico v Mohorjevem Koledarju, saj je bil vsa leta svojega plodonosnega življenja ne samo iskren prijatelj Mohorjeve družbe, temveč tudi njen veliki dobrotnik in plodovit sotrudnik. Že pred prvo svetovno vojno in po njej je bil tudi požrtvovalen poverjenik, ki je spravil med naše ameriške izseljence na tisoče izvodov Mohorjevih knjig. In nihče se ni tako srčno in odkrito veselil obnovljene celovške Mohorjeve družbe kot naš pokojni p. Zakrajšek. — Taka je bila pot njegovega življenja in njegovega neugnanega udejstvovanja:

V Marijinem mesecu majniku in sicer 31. maja leta 1878 je bil rojen v Preserju pod Žalostno goro. Bil je četrti izmed petnajstih otrok v družini. Ko je fantiček Nace — tako je bilo p. Kazimirjevo krstno ime — dopolnil 10. leto, so ga starši poslali v ljubljanske šole. Po osmih letih šolanja je vstopil v frančiškanski red in je 6. septembra 1896 pri Mariji na Trsatu prejel redovno obleko. Po končanem noviciatu

je nadaljeval študije v Gorici, toda v šolskih klopih se je nalezel zavrattne bolezni jetike. Zdravje je iskal pri njej, ki jo kličemo »Zdravje bolnikov«. Kot bolnika ga vidimo pri Mariji na Trsatu in pri Mariji Pomagaj na Brezjah. Mlademu bogoslovcu so držali že mrtvaško svečo, toda Marija je čuvala plamenček njegovega življenja, ker je mlad bogoslovec napravil obljubo, da bo šel v življenju z geslom »Ave Maria!« Ozdravél je.

Leto 1902. je bilo za p. Kazimirja zelo važno in pomenljivo. Spomladi je naredil slovesne redovne obljube in 14. julija istega leta ga je ljubljanski škof dr. Anton Bonaventura Jeglič ravno na svoj god posvetil za duhovnika. Novo mašo je pel v Marijini cerkvi na Žalostni gori. Po končanih bogoslovnih študijah je bil leta 1904 nastavljen za kateheta na osnovni deški šoli v Kamniku, kjer je med mladino začel izpolnjevati svoje geslo »Ave Maria!« Vzljudil je mladino in mladina je vzljubila njega.

Prav v Kamniku se je v dušo mladega redovnika p. Kazimirja zasadila misel, da bi šel preko morja v Ameriko za ljubljenskimi sorojaki. Marijo je hotel prinesiti mednje. In res meseca novembra 1906 je zapustil slovensko domovino in decembra istega leta je že nastopil službo dušnega pastirja novo ustanovljene fare Žalostne Matere božje v Clevelandu. Toda po nerazumljivih božjih sklepih je kmalu to svoje mesto zapustil in je meseca marca 1908 prišel v New York, kjer je še istega leta pri fari sv. Nikolaja ustanovil slovenski »Misijon sv. Cirila in Metoda,« ki je bil temeljni kamen za poznejšo in sedanjo slovensko župnijo sv. Cirila v New Yorku.

Takoj isto leto je v New Yorku izpolnil dobesedno obljubo, ki jo je v bolezni naredil Mariji: ustanovil je verski list z imenom: »Ave Maria«. Junaški Marijin vitez je zavihral z Marijino zastavo po vsej ameriški deželi. List je prodiral med Slovence sicer počasi, toda junaško. Bil je veliko

težav. Ena izmed največjih je bila gotovo ta: P. Kazimir je bil sam za vse delo, ki je na vseh straneh silno naraščalo in se kar kopičilo. Za dve roki je bilo dela preveč. Zato je leta 1909. p. Kazimir pohitel v domovino po delovno pomoč. Dobil jo je, četudi ne toliko, kot je želel. Pri tem obisku domovine je p. Kazimir sprožil daljnovidno zadevo, namreč: Zainteresiral je ljubljanskega škofa Jegliča in tedanjega frančiškanskega provinciala p. Placida, naj prideta vendar pogledat v Združene države Amerike in naj na licu mesta pregledata položaj in dušnopastirske potrebe slovenskih izseljencev. Naravno, da se je satan tega najbolj bal in je naredil vse, da je ta obisk preprečil. Malo naših slovenskih izseljencev bi se bilo versko izgubilo, če bi se bil ta daljnosežni načrt p. Kazimirja izvršil.

P. Kazimir se je vrnil v Ameriko in takrat je bil postavljen pred mogočen in važen spomenik v svojem življenju: Leta 1910 so mu ponudili slovaško župnijo v Rockland Lake, N. Y. S tem se je p. Kazimirju odprl še širši delokrog: spoznal je dobre Slovake in njihove potrebe. Med njimi je tako v fari kot pozneje na slovaških misijonih in z ustanovitvijo slovaškega mesečnika naredil ogromno delo. Prav na slovaški fari je bil prvi sedež slovenske frančiškanske družine in na slovaški fari v New Yorku je leta 1912 stekla zibelka slovenskega frančiškanskega komisariata, katere mu prvi komisar je postal pokojni p. Kazimir. Iz slovenskega komisariata se je pozneje razvil samostojni slovaški frančiškanski komisariat in istočasno tudi hrvaški. P. Kazimir je bil tako razgledan in nesebičen, da je gledal vse naokoli in je videl kričče potrebe tudi pri Slovakah in pri Hrvatih ter je vabil k sebi tako slovaške kot tudi hrvaške frančiškane. Šel je res zmagovito na delo in v boj s pomenljivim geslom: »Ave Maria!«

V New Yorku je p. Kazimir spoznal velikega moža kladivarja: pomožnega škofa, poznejšega chikaškega nadškofa in kardinala Jurija Mundeleina. On mu je največ pomagal pri ustanovitvi komisariata. P. Kazimir je bil tudi škofov spovednik. Ko je Mundelein postal nadškof v Chicagi, je p. Kazimirja takoj poklical v svojo ško-

fijo in mu je izročil faro sv. Stefana v Chicagi, pozneje pa tudi faro sv. Jurija.

S preselitvijo je prišel seveda tudi list Ave Maria v Chicago in ravno tako sedež komisariata. Težko je razumeti, kako je mogel en človek toliko narediti, kot je naredil p. Kazimir v Chicagi: vodil je župnijo v najhujših časih, pozidal je fari lepo, prostorno šolo; kupil je tiskarno in jo je vodil; izdajal je mesečnik Ave Maria; bil je urednik časopisu-tedniku; začel je slovaški list mesečnik in tudi angleški mesečnik. Dal je študirati frančiškanske klerike slovenske in slovaške narodnosti in jih je vzdrževal. Poleg tega pa je večkrat obhodil vso Ameriko na svojih slovenskih in slovaških misijonih.

Med tem časom je dobil p. Kazimir iz domovine zmožnega sodelavca v osebi pokojnega p. Hugona dr. Brena. Z njim sta leta 1923 kupila prostor za Ameriške Brezje v Lemontu. Posebno je bilo Kazimirjevo delo in prizadevanje, da je leta 1926 le prišel v Ameriko ljubljanski škof dr. Jeglič in sicer s poslanstvom, da v Lemontu slovesno in uradno krona podobo Marije Pomagaj. S tem so Ameriške Brezje postale res središče ameriških Slovencev, ognjišče, ki ga greje Mati Marija. Zmagoslavno je bilo geslo p. Kazimirja: »Ave Maria! Res »Močno, močno je, Marija, Tvoje ime!«

Leta 1927 je p. Kazimir obhajal svoj srebrni mašniški jubilej in sicer v Chicagi. Od prevelikih naporov je bil ves izčrpan. Mislil je, da ne bo več zmožen napornejšega dela in zato se je odločil, da gre v domovino počivat. Preselil se je v Slovenijo. Toda takrat se je izpolnila beseda: »Domovina, ti si zdravje!« P. Kazimirju je domači zrak tako ugajal, da je takoj pozabil na vso izčrpanost. Ni šel v pokoj, temveč vrgel se je na novo delo. Po enem letu ga je škof Jeglič naprosil, da bi ustanovil in organiziral novo faro za Bežigradom v Ljubljani. Pozidal je novo cerkev sv. Cirila in Metoda, pa ni pozabil vanjo postaviti posebne kapele žalostne Matere božje, da je združil svoj New York, kjer je svoje delo začel za izseljence, z žalostno goro, kjer je zapel svojo prvo Glorijo. Svojo novo župnijo je uredil popolnoma po ameriško, kakor je želel tudi škof Jeglič. Slovenski duhovniki

so ga občudovali, posnemali ga pa niso. Zdaj ga morajo, če hočejo živeti!

Tudi v Ljubljani mu vodstvo obširne župnije z dvema kaplanoma ni zadostovalo; delal je tudi drugje. Pozidal je most med materjo domovino in med rojaki v izseljenstvu, ko je ustanovil »Rafaelovo družbo«, ki se je pod njegovim vodstvom in po njegovem prizadevanju razvila v uradno in državno-pravno »Izseljeniško zbornico«. Toda sredi svojega najbolj razgibanega dela je bil p. Kazimir, ko je izbruhnila druga svetovna vojna. Takoj v začetku vojne se je kot ameriški državljani na poziv ameriškega konzula v Zagrebu umaknil iz Ljubljane in je šel preko Rima nazaj v Združene države Amerike. Tu je Ameriško Slovenijo razgibal z delom za podporo trpeči domovini. Naselil se je razumljivo na svojih Ameriških Brezjah, kjer je pod plaščem ljubljene Matere užival prepotrebni pokoj in kjer je leta 1952 slavil svoj zlati mašniški jubilej in kjer je še malo pred smrtjo doživel tudi zlati jubilej svojega ljubljene lista »Ave Maria«.

P. Kazimir je odšel od nas popolnoma proti svojemu živahnemu značaju, brez nizanila, brez obvestila. Pri njem smo bili vedno vajeni obširne in duhovite reklame. Zdaj nas je pa zapustil čisto po francosko. V ponedeljek, 27. januarja 1958 je imel zjutraj še peto sv. mašo, opoldne je bil še skupno s samostansko družino pri obedu, kjer se je smejal in šalil; popoldne je malo potožil, da mu nekaj ni prav. Peljali so ga takoj k zdravniku. Pa niti zdravnik niti mi in niti p. Kazimir sam nismo vzeli zadeve resno, ker pri p. Kazimirjevih letih člove-

ka vedno kaj boli. Zvečer ni prišel v obednico, pa se je še s sobrati šalil ter se je sprehajal po samostanskem hodniku. Kmalu po sedmi uri zvečer je naročil, da prihodnje jutro ne bo mogel maševati. Pa to je že večkrat prej naročil in je prišel vseeno maševati. Tisti večer je šel kmalu v posteljo, da bi se odpočil. Ob 9. uri zvečer je prišel v celico njegov bivši kaplan p. Kalist, ki je p. Kazimirja našel ležati ali sloneti na postelji tako, da je imel noge na tleh in je ležal po strani. Bil je v zadnjih zdihljajih. Takoj je dobil sv. odvezo in zakrament sv. poslednjega olja. Kmalu nato je izdihnil. Zavzvonil je Marijin zvon, razsvetlil se je oltar Marije Pomagaj z zlato krono, sobratje smo se zbrali v cerkvi in smo molili za pokoj njegove duše, ki je gotovo odšla pred Marijin tron v nebesa, ki si jih je po naše mišljeno, pošteno zaslužil.

Njegovo truplo je ležalo štiri dni pred Marijinim oltarjem v cerkvi, kamor so ga hodili kropiti in moliti za pokoj njegove duše premnogi znanci, prijatelji, sorodniki in duhovni sobratje. Po pogrebni sv. maši je njegovo truplo blagoslovil po naročilu kardinala Stricha njegov pomožni škof Killinger. Potem smo ga spremljali na samostansko pokopališče, kjer bo njegovo truplo počivalo v senci Marijinega svetišča Pomočnice kristjanov. Preko njegovega groba bo nešteto krat odmevala sem od lurske votline pesem: »Ave, ave, ave, Maria!«

Truplo junaškega Marijinega viteza in neumornega delavca naj na Ameriških Brezjah mirno počiva, njegova duša pa naj pri Mariji Pomagaj v nebesih večni raj uživa!

Misijonar Anton Česka

Anton Česka je bil rojen 8. decembra 1877 v Matulju na Primorskem. Njegov oče je bil nastavljen pri Južni železnici. Prestavljen je bil iz Primorske na Štajersko v trg Frohnleiten. Tam je preživel Anton svoja prva otroška leta. V krogu zgledne družine s tremi sinovi in devet hčerkami je bil deležen prave krščanske vzgoje. Dobri starši so vzgojevali otroke predvsem z lastnim zgledom krščanskega življenja. Otroci so se zgodaj privadili na

odpoved in žrtve iz ljubezni do Boga.

Poleg Antona, gorečega misijonarja, sta postala še dva brata duhovnika-lazarista, najstarejši Tomaž je deloval 40 let kot misijonar in je postal v kitajsko japonski vojni l. 1937 s svojim škofom in drugimi sobrati žrtev poklica, mučenec Kristusov. Umorjeni so bili od sovražnikov krščanstva. Drugi brat duhovnik Imanuel pa je umrl l. 1951 na Dunaju. Dve sestri sta vstopili v samostan in postali redovnici.

Dve sestri še danes živita v Celovcu. Zgledna mati počiva na pokopališču v Celovcu.

Kot deček je bil Anton dober ministrant. Mnogokrat je šel brez zajtrka v šolo. Očega je poslal v gimnazijo očetov frančiškánov v Bozenu, kjer je študiral že starejši brat Tomaž. Bil je zelo marljiv in nadarjen in je z dobrim uspehom končal gimnazijski študij. Nadaljeval je študij v Parizu, prišel nato na Dunaj in študiral filozofijo. Čutil je v sebi misijonski poklic. Na pobudo svoje sestre redovnice se je odločil, da vstopi v red Božje besede v št. Gabrijelu pri Dunaju. Vstopil je v ta misijonski red l. 1899 in po šestih letih marljivega študija postal mašnik.

Kot mlad duhovnik, poln velikih načrtov za delo v vinogradu Gospodovem, je deloval po volji predstojnikov najprej v Steylu in potem na semenišču za učitelje na Dunaju. Misijonskemu redu Božje besede je bil takrat izročen nov misijon na Japonskem. Mladi misijonar Anton Česka je bil odposlan v ta misijon in je dospel v l. 1907 v Shanghai. Dodeljen je bil misijonski postaji v Akita. Kar v začetku je moral prestatí težko preskušnjo. Škof mu je rekel: Delali smo kakor Frančišek Ksaver, uspeha ni. Potovali smo kakor sv. Pavel, uspeha ni, postili smo se, gladovali in molili smo, uspeha ni... Japonci so se trdovratno upirali delu krščanskih misi-

*Brezmadežno, Mati, je tvoje srce
in milostno bije za narode vse.*

*V srcé nam zasádi nedolžnosti
cvel,
da ne pogubi nas okuženi svet.*

*Naj duša v ljubezni krščanski gori
in tebe, Devica, na veke slavi.*

(Iz Lurške pesmi)

Marijino znamenje
v Sovodnjah

jonarjev. Pozimi je bil hud mraz, sneg je zaneslo v revno stanovanje misijonarja. Primanjkovalo je potrebne hrane. Težko je bilo priučiti se japonskega jezika. Te težke preizkušnje misijonarja Antona Česka niso potrle.

V večernih tečajih je poučeval Japonce, ki so želeli v kratkem času naučiti se drugih jezikov: angleško, francosko, nemško in kitajsko. Ker se v kratkem času niso mogli naučiti teh novih jezikov, so zapustili šolo misijonarja. Šola v Akiti je bila zelo težavna. Starši in otroci niso zaupali misijonarjem. Imeli so jih za tujce, o katerih so mislili, da jim bodo le škodovali. Drugo leto je bil poslan v Niigata, kjer je stanoval v revni zapuščeni leseni koči. Kljub vsemu prijaznemu prizadevanju ni mogel dobiti mladine v šolo. Pa kljub temu je vztrajal. Obiskoval je odrasle, se pogovarjal z njimi o verskih vprašanjih, jih vabil k tečajem v misijonski hiši. Težko je bilo prebiti led, toda ni se ustrašil truda. Milost božja je zmagala. Polagoma so se srca ogrela. Težka preskušnja za misijon je bila prva svetovna vojna. Anton Česka je ostal v misijonu. Po vojni je nadaljeval započeto delo.

Leta 1926 je bil misijonar Anton Česka imenovan od sv. Stolice za apostolskega prefekta v Niigata. Novi nadpastir je začel načrtno delo v misijonskem ozemlju, ki mu je bilo izročeno. Predvsem je začel zidati novo škofijsko cerkev in jo v dveh letih postavil. Ko so videli meščani novo cerkev, ki je bila najlepša stavba mesta Niigata, so imeli spoštovanje do katoliške cerkve. Posvečena hiša božja je bila novo središče misijonskega dela. In uspeh? V tem letu je podelil 30 odraslim sv. krst, uspeh, ki so ga na Japonskem misijonarji le redko doživeli. Niigata je postala cetoča krščanska občina. Poleg cerkve je potem msgr. Česka še pozidal hišo za stanovanje in upravo Apostolske prefekture in drugo hišo za semenišče. Potem je dogradil še bolnico in otroško zavetišče. V okolici Niigata so nastale nove krščanske občine v Yonezawa l. 1927, v Nagaaka l. 1929, v Yokote 1929 in v Shibata 1931. Hotel je l. 1932 otvoriti v Niigata prvo srednjo šolo, pa mu je načrt preprečila krščanstvu sovražna struja Japoncev.

Obiskal je tudi svojo domovino in poročal v zanimivih misijonskih predavanjih o misijonskem delu na Japonskem. Bil je tudi v Celovcu, obiskal svoje sestre in grob svoje matere in tudi tukaj navduševal za misijonsko delo. Ko je prišel nazaj, so ga čakale nove težave, nov misijonski križ. Krščanstvu nasprotna japonska struja je pridobivala vedno bolj moč in vpliv v javnem življenju. Z velikimi težavami je msgr. Česka nadaljeval misijonsko delo in reševal, kar je mogel.

Leta 1940 je poklical apostolski delegat misijonske predstojnike. Sklenili so, da izročijo vodstvo misijonskih postaj duhovnikom, ki so rojeni Japonci. Da bi prepredili hujše gorje, so predstojniki odstopili in vodstvo misijonskih postaj je prešlo v roke japonskih duhovnikov. Ko je tedaj msgr. Anton Česka odstopil od vodstva Apostolske prefekture v Niigata, katero je sam z velikimi žrtvami zgradil, je ostal še nekaj časa v Niigata. Potem pa se je umaknil v Kanazawa in je bival tudi daljši čas v sanatoriju Betanija v Tokiju. Ko je prišla v ta kraj vojna fronta, se je podal v Tajimi.

Po drugi svetovni vojni je vsled nemornega dela, težkih žrtev in velikih skrbi in preskušenj zdravstveno opešal. Iskal je zdravja v bolnicah v Niigata in Nagoya. Leta 1950 je prišel v misijonsko hišo v Nagoya. Tu je preživel svoje zadnje dni zemeljskega življenja. Sobratje so mu stregli kakor svojemu skrbnemu očetu, ki je opešal v delu in naporu za svojo čredo. K njegovi bolniški postelji so radi prihajali mladi semenišniki, ki so bili tolažba in upanje osivelega in po telesu, ne pa po duši zlomljenega misijonarja, Kristusovega borca.

Še je porabil svoje zadnje moči, da je pisal knjigo: »Cerkev — božje kraljestvo«, katero je zapustil kot rokopis.

Čutil je, da se njegovo zemeljsko življenje in poslanstvo nagiba k zatonu. Njegovo življenjsko načelo je bilo: Izpolnjevat i spoznano božjo voljo, četudi zahteva to žrtve. Tako je bil tudi pripravljen za zadnjo žrtve misijonarja: svoje življenje darovati Bogu in ga položiti na božji oltar. Dne 29. aprila l. 1951 je končal svoje ze-

meljsko potovanje. Na tihem pokopališču v Tajimi počiva v senci sv. križa njegovo telo in čaka vstajenja. Večkrat je rekel mladim misijonarjem, ki so doživeli prva razočaranja in neuspehe v misijonskem delu: »Vsak misijonar ima končno le uspeh, če zasadi križ v poganski zemlji. Četudi v svojem življenju ne vidi uspeha, imel bo sadove dela po smrti. Na njegovem grobu bo stal križ in vsem oznanjal, da v njem počiva misijonar, ki je svoje življenje daroval za veliko poslanstvo, da je zasadil križ v poganski deželi.«

Zares velike besede velikega misijonarja. Križ na njegovem grobu v poganski zemlji je znamenje zmage. Kakor je bil postavljen križ na grobu misijonarja-koroškega Slovenca Jerneja Mozgana, pionirja, prvoboritelja misijonskega dela ob

Zgornjem Nilu, tako stoji križ misijonarja Antona Česka na japonski zemlji.

Jernej Mozgan je ustanovil misijonsko postajo sv. križa ob Zgornjem Nilu in tam umrl popolnoma sam, v najlepši dobi svojega življenja kot misijonar. V skrivnosti križa je njegova zmaga. V isti skrivnosti je zmaga misijonarja današnjega časa — Antona Česka.

»Pojdite in učite vse narode...« je rekel Kristus Zveličar sveta, prvi misijonar. Njegova zmaga se začena na križu... Tudi mi se hočemo zanimati za veliko misijonsko delo sv. katoliške Cerkve. Sodelovati hočemo za širjenje sv. krščanske vere, za rešitev neumrljivih duš poganov z molitvijo, z misijonskim delom in z darovi za misijone.

A. Z.

ZA DOBRO VOLJO

Vsak po svoje

»Očka, dobili smo nalogo, da naj nekaj o zakonu napišemo. Ali mi ne bi mogel pomagati?«

»Kdo vam je pa dal to nalogo? Učitelj ali učiteljica?«

»Učiteljica vendar! Saj veš, da nas učiteljica uči!«

Potlej je prišel na vrsto neki mož kot prič. Če napišeš moje mnenje o zakonu, potem pri učiteljici gotovo ne boš dobila dobrega reda.«

Vsak po svoje

Doodly je bil sodnik, da malo takih. Ne-koč je zasliševal neko ženo, ki je bila za prič. Pred zasliševanjem je hotel vedeti njene osebne podatke. Med drugim je vprašal:

»Poročena ali neporočena?«

Priča je le vzdihnila.

»Torej neporočena,« je diktiral sodnik v protokol.

Potlej je prišel na vrsto neki mož kot prič. Tudi njega je sodnik vprašal: »Poročen ali neporočen?«

In tudi mož je le vzdihnil.

»Torej — poročen!« je diktiral sodnik Doodly v protokol.

Ah, tako

Žena: »Pokaži no pismo, ki si ga pravkar odprl. Po pisavi vidim, da ga je pisala ženska roka. Zakaj si tako prebledel, ko si ga bral?«

Mož: »Le imej ga, le. Samo vrniti ga mi ne smeš več! Pismo je od tvoje šivilje in račun je notril!«

Če ni drobiža

Policist ustavi na cesti avtomobilista. Ta je trobil, čeprav je to v zgodnjih jutranjih urah po mestu prepovedano. Pa mora avtomobilist plačati kazen: pet šilingov.

Policist piše listek, avtomobilist išče denar. Pa nima drobiža in da deset šilingov. Policist pa tudi nima drobiža. A si zna pomagati:

»Kar še enkrat zatrobite, jaz vam napišem listek še za pet šilingov, pa sva bot!«

»Potlej pa nekaj vzemite...!«

Misijonar je pridigal med mašo o misijonih. Po pridigi je šel sam pobirat darove za misijone. Pa pride mimo skopuha. A ta je le zagodrnjal: »Za take reči nimam denarja!«

Pa je dejal misijonar: »Potlej pa vzemite malo iz puščice. Saj je denar itak za poga-ne namenjen!«

Katoliška prosveta na Goriškem

I.

Razmišljanje

Kulturna sezona je za nami. Padla je zavesa čez odre naših dvoran, kot bi hotela zaščititi pred oskrumbo nepoklicanih to sveto narodno ognjišče, ki je oživljalo našo kulturno dejavnost ter vezala in krepila naše slovensko občestvo v zamejstvu na goriških tleh, da bi moglo vedno kljubovati tujemu vplivu ter se ohraniti neizmaličeno, predano Bogu in zvesto kulturni tradiciji našega naroda.

Sam sem v dvorani Brezmadežne na Placuti. Pred menoj stoji zastrti oder, okoli mene nemotena tišina. A v moji duši ni praznina. Iz srca mi vstajajo spomini tako močno in tako lepo, da se mi zazdi, da nisem več sam... Zavesa na odru se razmakne... Pred seboj zagledam krepke fante, mlada dekleta, zборе sončne Goriške, pevce zelene Koroške ter goste s Tržaškega. Stoje pred menoj kot lep privid. Prisluhnem njih pesmi, ki poje o sreči in bolesi, o ljubezni in življenju slovenskih domov; pesmi, ki me povede širom po slovenski

zemlji, čez obdelana polja, skozi zelene gaje in čez pečine...

Komaj zamre njih zvok, že zagledam na odrskem pozorišču predavatelje, ki s kleno besedo klešejo like naših velikih mož, ki so darovali ves svoj globoki um in vse bogastvo srca v blagor naroda. Slišim njihova imena! Dr. J. Ev. Krek, ki je bil največja opora ponižanega delavca, skrbna čebelica našega kmeta, mecen pisane besede, buditelj našega naroda, klicar in branitelj naše narodne samostojnosti.

Slišim ime V. Vodnika, ki je bil prvi tvorec našega pesništva, skromen, a zaradi tega nič manj vreden mejnik, pri katerem se začenja razhojena pot vseh naših stvariteljev vezane besede, ki so nam v prelepah pesmih prikazali slovensko dušo in historijo našega naroda.

Spet poslušam mlade ustvarjalce naše besede, vezane in nevezane, ter mlade umetnike, ki nam na svojih glasbilih nudijo utrinke iz neizčrpne glasbene zakladnice.

Ob vsem tem me prevzame neizmerno veselje. V sebi začutim tih glas, ki polago-

Goriški
in tržaški
mladi
ustvarjalci
pri
nastopu
v Gorici

Goriški oktet „Planika“
na gostovanju
v Doberdolu

Sliki spodaj:
Šolska prireditev
goriških srednješolcev:
Igra „Jurček“

ma, a vedno močnejše raste: »Narod naš umreti ne sme!«

Tedaj se iz moje duše izvije klic k Bogu, naj bi temu narodu ohranil življenje in mu dal moči, da bi mogel izpolniti svoje poslanstvo, da bi ostal zvest sebi in Njemu!

Ko sem goreče izdihnil svoj amen, sem se s prošnjo obrnil še k Angelu slovenskega naroda in ga rotil: »Ti, božji poslanec, bodi nam ščit! Daj, da Slovenci v zamejstvu ne izginemo v vrtincu tuje premoči! Daj, da nas zmedeni duh časa ne izmaliči! Daj, da ostanemo vedno živa veja narodnega drevesa, ki naj se tudi na Goriškem bogato razcveti in obrodi zvrhano mero sadov!«

Ko sem zašepetal svoj drugi amen, mi je bilo pri srcu toplo. Petje na odru je potihnilo, zamrla je beseda, zavesa je spet zagrnila oder...

Tako se zavesa zapira in odpira že dol-

gih deset let v dvorani Brezmadežne na Placuti. Dolgih deset let neprenehoma čuva kot zvesta vestalka živi ogenj neizkaljene ljubezni do vsega tega, kar so nam naši veliki ljudje zapustili v dragoceno dediščino, ki je ni uničila niti zadnja vojna niti zmedeni povojni čas idejnega boja. Obraz omike in kulture, ki si ga je klesal naš verni narod skozi stoletje, od 1848. leta dalje, je po usodnih, črnih dneh krvave zgodovine prešel v našo last, v last vseh zamejskih Slovencev. Bodimo mu zvesti čuvarji in neutrudljivi kladivarji!

II.

KRONOLOŠKI PREGLED PROSVETNE DEJAVNOSTI

Gorica

1. Sloveško katoliško prosvetno društvo (SKPD) v Gorici je pričelo s svojim delo-

vanjem dne 5. oktobra s **I. kulturnim večerom**, posvečenim koroški pesmi. Na tem večeru je nastopil mešani zbor SKPD iz Globasnice na Koroškem pod vodstvom dirigenta in komponista J. Petjaka. Poleg lepih pesmi smo občudovali tudi izvirno domače rajanje podjunskih deklet. Kot tretja točka je bil odlomek iz operete Kresna noč na besedilo koroške pesnice M. Hartmanove.

2. V soboto, 12. in v nedeljo, 13. oktobra se je vršil na Placuti dobro uspeli **pevski koncert goriškega okteta »Planika«**. Program, ki je bil sestavljen iz treh delov, je vseboval vrsto narodnih in umetnih pesmi slovenskih skladateljev Deva, Prelovca, Preglja, Adamiča in Vodopivca. V drugem delu je oktet, pomnožen z ženskimi elementi cerkvenega zbora iz Pevme, odpel Wagnerjevo Poročno koračnico, Ocvirkovo Rože je trgala, Prochazkovo Ptički ter Devetakovo Zdravljico. Na klavirju je spremljal akademik A. Bratuž. V zadnjem delu je spet samostojno nastopil oktet s pesmi-

Dekliški zbor Marijine družbe iz Gorice nastopa na prireditvi ob zlatem jubileju D. M. D (str. 133)

dil dirigent M. Filej, solistične kose so odpeli M. Brajnikova, S. Reja ter V. Gorjan. Na klavirju je spremljala Lojzka Bratuževa. Na koncert je prihitelo mnogo občinstva iz mesta in podeželja. Koncert je imel velik uspeh.

4. V režiji Goriške Vincencijeve družbe se je dne 5. decembra vršilo **miklavževanje** z obdaritvijo vseh potrebnih šoloobveznih otrok. Na sporedu sta bili igrici, ki so ju podali gojenci in gojenke Zavoda sv. Družine pod vodstvom požrtvovalnih čč. šolskih sester. Za darove je poskrbela Goriška Vincencijeva družba.

5. Dne 29. decembra se je na pobudo SKPD iz Gorice ter Duhovske zveze vršil v stolnici **božični koncert**, ki so ga izvajali združeni cerkveni zbori vse Goriške ter Krasa pod taktirko dirigenta M. Fileja. Na orglah je spremljala Lojzka Bratuževa. Program je vseboval niz najlepših božičnih pesmi, ki so jih pevci lepo zapeli v veliko zadoščenje mnogoštevilnih slovenskih vernikov, ki so prihiteli h koncertu od blizu in daleč ter celo z onkraj meje. Poleg koncerta smo še poslušali izbrani govor msgr. dr. F. Močnika. Zaključili smo lepo božičnico s slovesnim blagoslovom, pri katerem je pela vsa množica nabožne ljudske pesmi.

6. SKPD iz Gorice je dne 26. januarja priredilo **II. kulturni večer**, posvečen pravoslavni cerkvi. Lepo in izčrpno ter domače je predaval o zgodovini pravoslavne cerkve dr. L. Škerl, profesor dogmatike tržaškega bogoslovja.

7. Dne 2. februarja sta SKPD iz Gorice in uredništvo KG pripravila **III. kulturni**

Deklice iz oratorija Marijine družbe iz Gorice nastopajo na prireditvi ob zlatem jubileju D. M. D.

mi Juvanca, Preglja, Mirka, Zepiča ter Jereba. Oktet in komorni zbor je pripravil in vodil požrtvovalni dirigent F. Valentinčič. Povezavo je vodil akademik K. Brešan.

3. Dne 23. in 24. novembra se je vršil **pevski koncert zbora »Lojze Bratuž« SKPD iz Gorice**. Na sporedu so bile tokrat skladbe slov. komponistov na besedilo goriškega slavčka S. Gregorčiča. Glavni del koncerta je tvorila Sattnerjeva kantata Jefejeva prisega za mešani in moški zbor ter soliste ob spremljavi klavirja. Koncert je vo-

Igralci
in sodelujoči
pri
spevoigri
„Zvesto
dekle” —
SKPD
Gorica

večer, posvečen katoliškemu tisku. Predavatelj dr. Rudi Klinec, nadškofijski kancler, je temeljito in izčrpno govoril o važni vlogi, ki jo ima katoliški tisk. Nato so sledile slov. narodne pesmi, ki jih je izvajal goriški oktet »Planika« pod vodstvom F. Valentinčiča. Po zaključnih besedah msgr. dr. F. Močnika, urednika KG, se je vršil bogat srečolov v prid KG.

8. Tudi letos je SKPD iz Gorice priredilo »Veselo pustovanje«, ki se je vršilo dvakrat ob številni udeležbi občinstva. Na pro-

gramu so bili šaljivi prizori, ki so jih pripravili M. Komac, V. Prašnik ter I. Bolčina. Sledila je vesela enodejanka škodljivo zdravilo, ki so jo napisali »trije fantje« (Vito, Darko, Bruno). V tretji točki je nastopil mešani kvartet s spremljevanjem dua harmonik, ki je zelo posrečeno odigral venček narodnih v priredbi D. Klanjščka. Kot zadnja točka večera je bila ljubka šaloigra Idealna tašča v režiji M. Kumrova. Med odmori so skrbeli za razvedrilo veseli godci.

Slika na levi in na
str. 133 in 134:

štirje prizori
iz spevoigre
„Zvesto dekle”

9. V sredo 12. marca je SKPD iz Gorice priredilo **IV. kulturni večer**, posvečen dr. Janezu Ev. Kreku. Njegov svetli lik je izčrpno prikazala dr. Marija Kacinova. Predavanju so sledile recitacije pesmi Župančiča, Gradnika in Lavrenčiča, ki poveljujejo delo tega velikega Slovencea. Za zaključek smo poslušali nekaj lepih slov. pesmi.

10. Dne 16. marca se je vršila v dvorani Brezmadežne velika akademija Dekliške Marijine družbe iz Gorice. Nastopili so razni govorniki, najprej preč. g. voditelj dr. K. Humar, nato prednica gdč. učiteljica Pavla Hvala, slednjič še tajnica gdč. Zora Piščančeva. Med govori so nastopile deklice Mar. vrtca, ki so pod vodstvom gdč. Elvire Chiabajeve prikazale življenje v popoldanskem oratoriju. Sledile so pesmi, ki jih je zapel dekliški zbor pod vodstvom gdč. Lojzke Bratuževe. Program je zaključil dramski odsek D. M. D., ki je pripravil pomenljiv prizor izpred Lurške votline. Kaj več o tem boste brali na drugem mestu.

11. SKPD iz Gorice je dne 25. marca priredilo **V. kulturni večer**, posvečen našim materam. Lep uvodni govor je imela prof.

dr. Iva Hrovatinova. Dekliški zbor SKPD je pod vodstvom dirigenta M. Fileja zapel dve njegovi skladbi: Ljubeča mamica in Materi. Sledila je zborna recitacija fantov iz Mar. kongregacije, ki jo je spisal in pripravil njihov voditelj preč. g. M. Mazora. Nekaj najlepših odlomkov o materi iz Cankarjevih del so nam lepo podale dijakinje iz Dekliškega krožka. Za zaključek smo poslušali nekaj primernih pesmi, ki jih je zapel goriški oktet pod vodstvom F. Valentinčiča.

12. Dne 29. marca je SKAD iz Gorice priredilo **klavirski večer**, na katerem je mlada tržaška pianistinja Marjana Bolko lepo izvajala skladbe Beethovena, Chopina, Debussy-ja ter Tajčevića. Koncert je žel lep uspeh.

13. Dne 12. aprila je goriško SKPD priredilo **VI. kulturni večer**, posvečen mladim goriškim ustvarjalcem. Na programu so bile pesmi in črtice ter glasbene točke. Nastopili so dijaki in dijakinje F. Vižintin, J. Peric, R. Di Battista, L. Komac, M. Sfiligoj ter akademičarka M. Perat. Skladbe za gosli in klavir je izvajal trio R. Komavli, A. Bratuž ter M. Šurm. Nastopil je tudi duo harmonik (D. Klanjšček in A. Šavle), ki je zaigral nekaj lepih skladb. Za povezavo med posameznimi točkami je poskrbel M. Komac.

14. Dne 14. aprila je goriško SKPD priredilo **VII. kulturni večer**, na katerem je preč. g. V. Zaletel iz Sv. Miklavža ob Dravi na Koroškem predaval in kazal čudovito lepe barvane slike, povzete iz verskega in kulturnega življenja koroških Slovencev ter Lužičkih Srbov.

15. SKPD iz Gorice je dne 20. maja priredilo **VIII. kulturni večer**, posvečen slovenski besedi. Na tem večeru so nastopili člani Slov. kulturnega kluba iz Trsta s svojimi literarnimi deli in klavirskimi točkami. Voditelj tega kluba, požrtvovalni prof. J. Peterlin, je v uvodnem govoru lepo prikazal težnje slovenske mladine na Tržaškem in Goriškem, njen odnos do umetnosti in njeno poslanstvo. Sledil je bogat program pesmi in črtic, ki so jih napisali B. Pertotova, M. Mislejeva, N. Rudolfova, A. Pertotova, D. Štoka in drugi. Tudi klavirske točke so ugajale. Povezavo je vodil prof. J. Peterlin.

16. Goriško SKPD je dne 31. maja in 1. junija pripravilo nadvse uspeli »Veseli ve-

čer«. Glavno vlogo pri večeru je imel nadobudni mladi trio (V. Onesti-D. Klanjšček-A. Šavle), ki je izvajal Avsenikove napeve. Posrečeno in ljubko je odpela nekatero pesmi mala Milojka Šavle. Pod vodstvom dirigenta M. Fileja je moški zbor SKPD odpel tri lepe umetne pesmi. Mešani kvartet (A. Calligaris, A. Levpušček, Z. Klanjšček, C. Roman) je izvajal venček narodnih ob spremljavi dua harmonik v priredbi D. Klanjščka. Za dobro voljo so med posameznimi točkami nastopili s humore-

ske in zelo posrečenimi šalami M. Komac, V. Prašnik, I. Bolčina ter D. Klanjšček. Pripravil jih je režiser M. Komac.

17. Dne 5. in 6. julija je goriško SKPD priredilo koncert s **premiero spevoigre Zvesto dekle**, ki jo je priredil z motivi narodnih pesmi za zbor, soliste ter mandolinistični orkester dirigent Maks Debenjak. Spevoigro je dirigiral avtor sam. Solistične kose so odpeli A. Calligaris, A. Levpušček, M. Zvokelj, Z. Klanjšček, I. Bolčina ter Prašnik Viktor. Zbor je pripravil M. Filej, režijo je vodil pa M. Komac.

18. Slovensko katoliško akademsko društvo (SKAD) iz Gorice je v letošnji sezoni svoje delo zelo aktivno razgibalo. Delo SKAD-a sloni večidel na poučnih predavanjih, ki so predvsem namenjena članom, pa tudi drugim ljubiteljem znanosti in umetnosti. Predavanja so imeli kvalitetni govorniki, zato so bila vedno dobro obiskovana. Evo vam predavatelje, naštete po abecednem redu:

Prof. Beličič: Sodobno slovensko slovstvo; France Balantič. — Dr. Brajša: Vladimir Solojev; Marksizem. — Dr. Javornik: Želje po namišljenem svetu. — Dr. A. Kacin: O slovenski politični zgodovini (več predavanj); Vloga Goriške v slovenski kulturi. — Dr. Marija Kacin: Dve predavanji o Žigi Zoisu. — Dr. Šah: Slovenci in združena Evropa.

Poleg teh predavanj je SKAD organiziralo še dva glasbena večera. Prvi je bil posvečen češki glasbi, ki jo je mojstrsko izvajal znameniti tržaški duo Mirca in Karel Sancin. Drugi glasbeni večer pa je obsegal klavirsko glasbo, s katero je nastopila mlada tržaška pianistinja Marjana Bolko.

Pevma

1. Farna mladina iz Pevme je priredila na praznik sv. Družine lepo **božičnico**. Po pozdravnih besedah je prvi nastopil cerkveni zbor z božičnimi pesmimi. Temu je sledila božična slika, ki so jo pripravili šolski otroci. Lepo so bile recitirane božične pesmi L. Piščanca. Prvi nastop mladinskega zbora, ki ga vodi France Valentinčič, je napravil lep vtis. Sledila je božična igrica Prvi božič, ki so jo izvajale dijakinje iz Pevme. Le-

po skladbo za dve violini in harmonij Gospodov dan so zaigrali R. Komavli, M. Šturm in F. Valentinčič. Za zaključek je ponovno nastopil cerkveni zbor.

2. Cerkveni zbor iz Pevme in odrasla mladina sta pripravila za vaščane veselo pustovanje. Na sporedu so bile vesele pesmi, šaljni prizori ter igra Trije tički.

Goriški oktet s kvartetom iz Pevme

3. Mladina iz Pevme je dne 17. maja priredila kulturni večer, posvečen V. Vodniku. Predavala je akademičarka M. Pertotova. Na programu so bile še recitacije in pevske točke.

4. Na pobudo in s požrtvovalnostjo preč. g. župnika iz Pevme se je farna mladina organizirala v društveno kulturno obče-

stvo. Dne 21. julija je na občnem zboru, ki mu je predsedoval preč. g. župnik, bilo ustanovljeno katoliško društvo, ki nosi ime kulturnega delavca in bivšega župnika v Pevmi, Jožeta Abrama. Preč. g. župniku in njegovi nadobudni mladini čestitamo k temu pomembnemu dogodku ter jim želimo obilo uspeha.

Št. Maver

V nedeljo pred božičem so šolski otroci priredili lepo uspelo božičnico. Na programu so bile deklamacije, petje, več prizorčkov ter enodejanka Jaslice brez Jezuška. Pri božičnici je sodeloval tudi cerkveni zbor. Ob koncu se je vršilo obdarovanje otrok, za kar je poskrbela Vincencijeva družba iz Gorice. Za tako uspelo prireditev pa gre vsa zasluga in pohvala požrtvovalni gospe učiteljici Ljubki Šorli-Bratuževi.

Števerjan

1. SKPD iz Števerjana je priredilo v septembru tradicionalni praznik grozdja, združen s kulturno prireditvijo. Po uvodnih besedah g. kaplana O. Simčiča je domači mešani zbor lepo zapel nekaj umetnih in narodnih pesmi pod vodstvom zborovodje H. Sreberniča. Sledila je priljubljena slov. drama Deseti brat, ki jo je z izvrstnim uspehom podal Slovenski oder iz Trsta v dovršeni režiji prof. J. Peterlina.

Števerjan

v pomladnem cvetju

Z lanske prvomajske
proslave v
Števerjanu:

Kraški zbori pojó

2. Marijin vrtec iz Števerjana je na praznik Marijinega oznanjenja skrbno pripravil materino slavlje. Po uvodnem govoru g. Simčiča so deklice podale nekaj recitacij ter igro Za mamičin god.

3. Tudi letos je števerjansko SKPD organiziralo prvomajsko slavlje, ki je nadvse lepo uspelo. Po pozdravnih besedah dr. A. Kacina je sledil nastop združenih mešanih in moških zborov iz Gorice, Brd in goriškega Krasa. Zbori so nastopili v dveh skupinah. Prvo je vodil Maks Debenjak, drugo

Z lanske prvomajske
proslave v
Števerjanu:

Slika zgoraj:

Farna mladina
iz Pevme nastopa
v igri
„Trije tički”. —

Slika levo:

Goriški zbori pojó

Pogled na množico
pri lanski prvomaj-
ski proslavi
v Števerjanu

Veseloigra „Gluha teta“ v Podgori

pa F. Valentinčič. Zbori so lepo odpeli nekaj slovenskih umetnih in narodnih pesmi. V drugem delu proslave so mladi igralci iz Pevme prepričljivo podali veseloigro Trije tički, za kar so želi veliko odobravanja od zelo številnega občinstva.

Podgora

1. Farna katoliška mladina je pripravila lepo miklavževanje. Na programu so bili poleg bogatega obdarovanja otrok še poučni prizori ter zabavna Vombergerjeva igra Parkljev koš.

2. Farna kat. mladina je organizirala veselo pustovanje. Na sporedu je bil nastop mladega fantovskega zbora, ki je zapel nekaj veselih pod vodstvom učitelja Iva

Mladi zbor iz Doberdoba pred Marijino kapelico
v Podgori

Podgora: šaloigra „Privatistov izpit“

Podgora: Prizor s proslave, namenjene lanskim prvoobhajancem

Bolčine. Sledili sta dve šaljivi enodejanki Nace Hlačnica in Privatistov izpit v režiji I. Bolčine. Dekleta iz krožka so prikupno podala lepo veseloigro Gluha teta.

3. Za prvo obhajilo je katoliška mladina iz Podgore pripravila v čast prvoobhajancem lepo proslavo. Program je obsegal priložnostne deklamacije in venček pesmi. Sledili so mistični prizori, ki so jih izvajali otroci Marijinega vrtca iz Podgore. Ob koncu so še zavrteli krasen podučen zvočni film. Za vse to delo gre vsa pohvala in priznanje č. g. župniku Bernardu Špacapanu ter njegovi sestri gdč. Nežici.

Š t a n d r e ž

Standreški otroški zborček je skrbno pripravil materino proslavo. Najprej je bil na programu lep govor o materi. Sledilo je ljubko rajanje na pesem Mamica je kakor zarja. Nato smo občudovali dva lična prizorčka s petjem. Veliko odobravanja je žel kuplet o mami in očku. Prísrčen večer je zaključila skupna pesem vseh otrok ob spremljavi harmonike. Veš program je sestavila, pripravila in vodila gdč. Elvira Chiabai.

S o v o d n j e

Dekliški krožek je priredil Miklavžev večer z lepimi prizorčki in pesmimi. Ob koncu so bili bogato obdarovani otroci in odrasli.

R u p a

Delavna učiteljica gdč. Dora Maraž je za vaščane pripravila prísrčno božičnico, pri

kateri so nastopili šolski otroci iz vasi. Najprej so zapeli nekaj ljudskih božičnih pesmic. Sledili so pomenljivi prizorčki. Kot zadnja točka je bila zelo lepa božična igrice.

J a m l j e

Na praznik sv. Treh kraljev se je vršil v Jamljah cerkveni koncert božičnih pesmi, ki sta jih zapela združena zbor iz Doberdoba in Jamelj. Zbor je vodil M. Filej. Za vmesno razlago in povezavo je poskrbel dr. K. Humar. Na koncert, ki je bil združen s slovesnim blagoslovom, je prihitelo veliko število domačinov.

D o b e r d o b

1. Šolski otroci so priredili za miklavževanje lepo igrice. Na programu je bila tudi »nebeška oddaja po radiu«. Sledile so zabavne šale in zapletene uganke. Ob koncu so bili otroci bogato obdarovani.

2. Odrasla mladina je lepo proslavila praznik Brezmadežne s pestro akademijo. Spored je obsegal tri lepe, poučne in so-

Jazbine: nova cerkev Marije Pomagaj

Akademija
v čast
Brezmadežne
v Doberdobju

dobne prizore, poleg tega pa še skrbno pripravljeno petje in deklamacije.

3. V nedeljo 15. decembra je gostoval v Doberdobju goriški oktet »Planika« z lepo uspelim koncertom, katerega premiero je imel v Gorici. Na programu so bile narodne in umetne pesmi, ki sta jih izvajala oktet in pa komorni mešani zbor pod vodstvom F. Valentinčiča. Pri klavirju je

spremljal A. Bratuž, povezavo pa je vodil K. Brešan.

4. Zadnjo nedeljo v januarju se je vršil kulturni večer, posvečen katoliškemu tisku. Č. g. Dušan Jakomin, urednik »Mladike«, je imel lep govor o pomenu in važnosti tiska.

5. Na praznik sv. Družine smo imeli kulturni večer, na katerem je globoko in izčrp-

Pustovanje
v Doberdobju,
ki ga je
priredil
domači
cerkveni
zbor

Igra „Ivčkove sanje“ Katol. mladine iz Doberdoba.
(Isto slika spodaj)

no predaval o družini dr. S. Brajša. Predavanju je sledil lep poučen film.

6. Za pustno nedeljo sta nam cerkveni zbor in Dekliški krožek pripravila veselo prireditev. Na programu so bile pesmi ter šaloigri Pogum na preizkušnji ter Prepirljiva soseda.

7. Za dan prvega sv. obhajila je doberdobska mladina pripravila lepo proslavo. Na sporedu so bile deklamacije, prizor o

vec. Po govoru je nastopil otroški zbor z bogatim sporedom lepih pesmic pod vodstvom otroka-dirigenta. Sledile so pomembne deklamacije. Štiriglasni dekliški zbor je

Prizor iz igre „Bernardka“, ki jo je uprizorila Kat. mladina iz Doberdoba

Bernardki ter lepa trodejanka Ivčkove sanje.

8. V nedeljo 11. maja so otroci in odrasla mladina posvetili materam lep kulturni popoldan. Predavanje o starših je imela požrtvovalna gospa učiteljica Ada Gabro-

Igra „Boj za mamico“, ki jo je uprizorila Katoliška mladina iz Doberdoba. (Isto na strani 141 zgoraj.)

ubrano in občuteno zapel dve Filejevi pesmi o ljubeči materi. Zadnja točka programa je bila igra Boj za mamico.

Skriljevo

1. Tudi v tej majhni briški vasi so imeli božično prireditev, ki jo je pripravila požrtvovalna učiteljica gđ. Dora Maraž. Na programu so bile deklamacije, igra in razni prizori. Ves program so mali šolarji brez-

hibno izvedli. Prireditev so morali na željo ljudi dvakrat ponoviti.

2. Za zaključek šolskega leta so na pobudo gđ. učiteljice Dore Maraž vsi otroci in odrasla mladina pripravili lepo zaključno prireditev. Šolski otroci so nastopili z deklamacijami, petjem ter raznimi prizorčki. Odrasla mladina je pa zaigrala igro Veseli dan ali Matiček se ženi. Na tej prireditvi je gostoval že znani trio SKPD iz Gorice z mlado solopevko Milojko Šavle.

Ob 50-letnici Dekliške Marijine družbe v Gorici

Ko je škof Jeglič zavladal v ljubljanski škofiji, si je izbral za geslo: Po Mariji k Jezusu! To svoje geslo je hotel uresničiti predvsem s pomočjo Marijinih družb. Zaradi tega se prav od začetkov Jegličevega škofovanja v Ljubljani začenja posebno močan porast Marijinih družb najprej na Kranjskem, potem pa po vsem slovenskem ozemlju. Tudi goriška nadškofija je pod vodstvom mladega nadškofa Sedeja (1906–1931) sledila zgledu ljubljanske in v začetku tega stoletja so se druga za drugo začele ustanavljati Marijine družbe širom po nadškofiji. Najboljši, posebno mlajši duhovniki, ki so izšli iz Mahničeve šole, so se ogreli za duhovno prenovitev dežele s pomočjo Marijinih družb. Med temi mlajšimi duhovniki, zvestimi Mahničevimi učenci, je bil tudi stolni vikar Ciril Vuga. Delaven duhovnik, nekoliko pesniško

navdahnjen, je bil v vrsti onih mladih duhovnikov, ki so pred 50 leti širili Krevkove socialne misli na Goriškem. Prav iz tega socialnega prizadevanja je zrasla tudi Dekliška Marijina družba v Gorici, ki naj bi slovenskim dekletom posredovala ne samo bogato versko življenje, nego jim tudi nudila pošteno zabavo in razvedrilo ter po možnosti socialno zaščito v mestu.

Po nekajmesečni pripravi je bil prvi sprejem v cerkvi sv. Ivana v Gorici dne 25. marca 1908. V imenu nadškofa je prve družbenice sprejel stolni župnik msgr. Pavletič. Bilo jih je že lepo število 130. Pozneje je pri novih sprejemih njih število narastlo do 200. Toda Ciril Vuga je še isto leto odšel za župnika v Podgoro pri Gorici. Na njegovo mesto je prišel za stolnega vikarja dr. Ignacij Kobal. Ta je tudi prevzel vodstvo mlade družbe. Vodil jo je

krepro in učinkovito do prve svetovne vojne. Preskrbel je družbenicam dvorano, da so se mogle zbirati ob nedeljah za oddih in zabavo. Prva vojna je leta 1915 razgnala po svetu družbenice in voditelja. Iz begunstva so se vrnila leta 1918 ali v zelo spremenjene razmere. Gorica je bila zelo porušena in prišla je v Italijo. V porušenem mestu in v novi državi se je v nekaj letih kljub težavam obnovilo delo in življenje Marijine družbe. Dobili so novo dvorano v šolskih prostorih Novega doma v ul. Randaccio, popravili so družbeno cerkev sv. Antona, število družbenic se je zopet okrepiło; vse je kazalo, da se bo kar lepo nadaljevalo nekdanje življenje.

A fašizem je že začel svoje uničevalno delo. Po letu 1926 je tudi Marijina družba morala opustiti vsako delovanje izven cerkve. Omejiti se je morala le na verske vaje pri Sv. Antonu. Kljub temu je pod začetnim vodstvom msgr. Valentinčiča (1922–1926), msgr. Leopolda Cigoja (1926–1935) in msgr. Mirka Brumata (1935–1950) ostala najtrdnjši branik ne samo verske, temveč tudi narodne zavesti med slovenskim ljudstvom v Gorici. Po njeni zaslugi se je vsa ta leta ohranilo cerkveno petje v stolnici pri prvi sv. maši ob 6. uri; v družbeni knjižnici so dekleta dobivala dobre slovenske knjige; z vsakoletnimi romanji po deželi in z duhovnimi vajami se je ohranjevala ne samo verska, nego prav tako tudi narodna zavest. Saj vemo vsi, da Slovenec ostane zvest svojemu narodu in jeziku le, dokler je zvest svoji veri.

Prav zaradi tega je bila ob spremenjenih razmerah na Goriškem leta 1943, ko je padel fašizem, ravno Marijina družba tista organizirana sila, ki je v goriškem mestu nudila trdno osnovo za obnovo narodnega in kulturnega življenja med Slovenci, pa tudi najbolj trdna obramba zoper lažnivo OF. Nepozabno bo ostalo delo, ki ga je družbeni voditelj msgr. Mirko Brumat opravil v teh letih vprav s pomočjo deklet Marijine družbe. S svojimi govori v stolnici in pri shodih je Mirko Brumat neprestano opozarjal na nevarnost, ki jo predstavlja za ves slovenski narod in za vse človeštvo brezbožni komunizem, ki se je takrat pri nas skrival pod krinko OF. Postal je res primorski kladivar, neustrašen in neizproslen. Ravno nastop msgr. Brumata in zvestoba družbenic njegovim navodilom so primogli, da so se Slovenci v Gorici manj kot drugod vdinjali v službo OF in komunizma.

Ker se je ohranil tak zdrav kvas v dekliški Marijini družbi, zato tudi ni bilo težko obnoviti kulturno delo med Slovenci v Gorici. Kakor hitro je bilo mogoče, si je družba oskrbela novo dvorano in jo tudi opremila na lastne stroške. Sama je začela s primernimi prireditvami in tudi drugim nudila svoje prostore v ta namen. Začela je zbirati deklice v Marijinem vrtcu in po svojih članicah sodelovati tudi pri raznih drugih organizacijah v Gorici. Kjer je bilo ali je kaj dobrega med Slovenci v Gorici, tam so gotovo tudi družbenice, ki pomagajo. Če k temu do-

Dekliška Marijina družba v Gorici ob svoji 50-letnici.

damo še delo, ki ga družba vrši v prid misijonov, širjenja dobrega tiska in drugega obilo, moramo reči, da je bilo njeno delo v 50 letih plodovito in za slovensko skupnost v Gorici neprecenljivo. Ko je letos v mesecu marcu obhajala z zunanjimi slovesnostmi svoj jubilej, je večina sloven-

skih časopisov pri nas šla mimo z brezbriznim molkom. Kljub temu smemo mirno ponoviti, da je Dekliška Marijina družba v Gorici še vedno »acies ordinata«, urejena četa, v službi Cerkve in našega ljudstva.

M. H.

Prof. dr. Ivan Tul — Gorica:

Umetnost in dušno pastirstvo

Med najjemenitnejša opravila duhovnikov spada nedvomno dušno pastirstvo. Tu gre namreč za večno zveličanje duš. Duhovnikovo poslanstvo je tesno povezano z dušnim pastirstvom. Jezus Kristus utemeljuje to z besedami: Kakor je mene Oče poslal, vas (to je: apostole in duhovnike) pošiljam jaz. To poslanstvo izvršujejo duhovniki z oznanjevanjem božje besede in z deljenjem svetih zakramentov in blagoslovil.

Zato duhovniki potrebujejo posebnih milosti, katere jim Bog daje v obilici. Potrebujejo pa tudi zgolj človeških naprav in sredstev, ki so za njihovo delovanje primerna, koristna, da, celo nujna.

Predvsem morajo imeti primerne prostore za službo božjo in za oznanjevanje božje besede. To so svetišča. Njihovo važnost so spoznali že pogani in jo spoznavajo še danes, ko svojim lažnim bogovom zidajo veličastne stavbe.

Pred Kristusom je bila edino prava vera tista, katero je bil Bog razodel Judom. Tu je Bog sam po prerokih in kraljih urejeval svetišča, ki naj bi služila njegovi časti in verskemu življenju. Slaven je Salomonov tempelj. Ob njegovih razvalinah Judje še dandanes jokajo in tarnajo.

Ko so v prvih časih krščanstva poganski vladarji prepovedovali kristjanom javne molilnice, so se ti morali skrivati po zasebnih stanovanjih premožnejših vernikov. V ta namen so rabili tudi podzemeljska grobišča ali katacombe. V njih so se zbirali k bogočastju in molitvi. Cesar Konstantin je pa krščanstvu dal svobodo. Dovolil je, da so se kristjani javno zbirali in javno opravljali verske obrede. Kristjane je vedno velikodušno podpiral. Pod vplivom svete Cerkve so se razvili razni stavbinski slogi,

kot n. pr.: slog bazilike, romanski, gotski, baročni, renesančni, rokokojski slog.

Slogi so odsev svoje dobe; izražajo nam miselnost in splošno stanje kulture kakega časa. Ne vplivajo na нравne in verske resnice, temveč kažejo bolj veličastvo bogoslužja. Nравne in verske resnice se pa najlepše izražajo s slikami. Slike pa seveda lahko predočujejo tudi zmotne in pohujšljive stvari. Tu moramo poudariti, da popolna nagota ne spada v pogled našim očem, ki zaradi posledic izvirnega greha ne morejo brez skušnjav in slabega nagnjenja gledati takih stvari. Adam in Eva sta pred grehom mirno in brez nevarnosti občudovala lepoto človeškega telesa. Brž pa, ko je bil storjen greh, sta bila v veliki zadregi in sta se začela skrivati. Zato ni primerno, da jih slikarji predstavljajo, kakršna sta bila pred grehom, in sicer ne v cerkvenih ne v kakih drugih podobah.

Popolno nagoto moramo obsoditi tudi na slikah mučencev, kot sta sv. Boštjan in sveti Jernej.

Sveta Cerkev je ustanovila poseben odbor za cerkveno umetnost. Ta ima pododbore po vseh škofijah. Ti podbori pazijo, da so slike in kipi po cerkvah primerne svetemu kraju. Gledati morajo tudi na starorimske cerkvene predmete, da jih ne pokupijo trgovci, zlasti ameriški, ki plačujejo zanje velike vsote.

Kakor pri slikah se je treba ozirati na cerkvene odredbe tudi pri petju in glasbi. Že preprosto ljudstvo zna soditi, kaj je za cerkev primerno, lepo. V Istri sem slišal, da pravijo, kadar je bilo pri slovesni maši lepo petje: »Danes smo bili v raju.« Lepi govori, cerkvena obleka in lepa umetnost enako vabijo v cerkev in dajejo pobudo za versko življenje.

Nekaj za smeh

Pred sodnikom

»Koliko ste stari?« je vprašal sodnik pričo. »Pomislite, da ste prisegli, da hočete le resnico govoriti!«

»Enaindvajset in nekaj mesecev,« je odgovorila gosposdična.

»Koliko mesecev pa?« je hotel še vedeti neverni sodnik.

»Stoosem!«

Presneta ura

Mokar se je, kot že večkrat zasedel v gostilni. Precej okajen se je končno napatil proti domu. Bilo je že skoro tri zjutraj, ko je primotovilil do domačih vrat. Sveži jutranji zrak ga je nekoliko iztрезnil. Pa se je spomnil, kako zatržno je zvečer ženki obljubil, da bo prišel zagotovo že ob enajstih. Zdaj pa je tri. Zato je previdno vtaknil ključ v vrata, ga zasukal in se splazil v vežo. Že je stopil z eno nogo na pragu v spalnico, kar se je oglasila stenska ura: kukavica je pogledala iz nje in trikrat zakukala.

Takrat se je Mokarju posvetilo: imenitna misel, si je dejal. In kar koj jo je uresničil. Ko je kukavica odpela, je sam začel kukati in sicer tako dolgo, da je vsega skupaj enajstkrat zakukalo. V sladki zavesti, da je ženo prepričal, da je šele enajst ura, je padel na posteljo in takoj zaspal.

Močno pa se je začudil drugo jutro pri zajtrku. Žena ga je hinavsko sladko nagovorila: »Ti, stensko uro bo treba dati popraviti!«

»Zakaj pa?« je Mokar nedolžno vprašal.

»Ne vem, kaj je prišlo vanjo,« je dejala žena. »Včasih se naravnost čudno obnaša. Pomisli, kaj je danes ponoči naredila. Ležala sem v postelji in nate čakala. Šlo je že proti jutru. Kar naenkrat zakuka ura trikrat, potlej se ji je kolcnilo, nato je rekla ‚preklete‘ in potlej še štirinajstkrat zakukala. Ampak kako!«

Otrok se ne da ogoljufati

Moj prijatelj ima vse mogoče tehnične pripomočke, da si olajša življenje. Ko je nekoč videl, da njegova štiriletna hčerka posebno rada posluša pravljico o Sneguljčici in da ga vsak večer prosi za to zgod-

bo, je šel in dal to zgodbo posneti na trak. In če je spet prišla hčerka k njemu, je kar vzel magnetofon in pustil teči trak.

Nekaj večerov je šlo dobro, potlej je pa spet prišla hčerka in na vsak način hotela, naj ji pove tisto o Sneguljčici.

»Kaj pa hočeš, deklica mala. Saj sama znaš aparat odpreti!«

»To že,« je rekla hčerka, »ampak v naročje se mu ne morem usesti!«

Ogledalo

Nekega dne je našel zamorec ob obali košček razbitega ogledala. Pobral ga je, pogledal vanj, za hip prestrašen odskočil, potlej pa strmel dolgo v ogledalo in nazadnje zamrmral: »Ubogi mrtvi oče!« — Gledal je v ogledalu svojo podobo, pa je mislil, da je to slika njegovega rajnega očeta. —

Šel je svojo slamnato kočo, skrnil ogledalo v kot. Vsak dan pa ga je vzel v roke, se zagledal vanj in potlej mrmral nekaj nerazumljivega predse. Njegova žena je postala radovedna in sčasoma tudi ljubosumna. In ko je nekega dne bil zamorec na lovu, je šla v tisti kot in tako dolgo brskala po cunjah, da je našla ogledalo. Pogledala je vanj in potlej vsa divja siknila: »Aha, to je slika tiste srfe, grde babnice, za katero sedaj leta in me varal!«

Z dobro voljo je tudi tako mogoče

Poznal sem družino, kjer sta mož in žena dvanajst let v miru in soglasju živela. Potlej sta se pa začela radi vsake malenkosti prepirati in nazadnje sta šla pred sodnika, da bi ju ločil. Oba sta bila za ločitev, le zaradi treh ljubih otrok, ki sta jih oba močno rada imela, se nista mogla zediniti.

Ko je sodnik obe stranki zaslišal, je prav kot Salomon modro razsodil: »Kakor vidim, imata oba otroke rada. Treh otrok pa jaz ne morem pravično med vaju oba razdeliti. Zato vama predlagam: pojdita zdaj lepo mirno domov in počakajta, da vama Bog še četrtega otroka pošlje. Potlej pa spet pridita k meni, da bomo vse prav uredili!«

Leto dni pozneje je bil sodnik povabljen za botra h krstu četrtega otroka. Srečna zakonca še mislila nista več na ločitev.

Temelji naše kulture

VALENTIN METZINGER

(200-letnica smrti)

Ljubljana je bila v prvi polovici 18. stoletja, ko je vladal v umetnosti barok, na slikarskem polju zelo razgibana. Poleg Italijanov Julija Quaglia, ki je poslikal ljubljansko stolnico (predtem je poslikal strop in slavolok povečane škofijske stolnice v Gorici), in Francesca Robbe, ki je zgradil v Ljubljani pred mestno hišo znameniti baročni vodnjak, je delovalo tudi več domačih slikarjev: Valentin Metzinger (1699–1759), Franc Jelovšek (1700–1764), Fortunat Bergant (1721–1769) in Anton Cebj (1722–1774).

Valentin Metzinger se je sicer rodil v Saint-Avoldu ob Moselli v Loreni. Ker pa je vse življenje deloval v Ljubljani, kjer se je oženil in tudi umrl, so ga že od nekdaj prištevali med slovenske slikarje. Izšel je iz beneške slikarske šole in s tridesetimi leti je bil že priznan mojster. Po snovi je bil cerkveni slikar in nekaj sto njegovih slik je raztresenih po vsej Sloveniji in še preko njenih mej. Mnogo naročil je dobil iz raznih frančiškanskih samostanov, s katerimi je bil vse življenje tesno povezan.

Metzingerjeve slike se odlikujejo po umerjenem barvnem koloritu, po rahlih prehodih od svetlobe do sence, po razgibani kompoziciji, čustveni vsebini in realističnem podajanju obrazov.

Metzingerja in njegove sodobnike je opisala v romanu *Umirajoče duše* (1929) pisateljica Ilka Vaštetova, pred prvo vojno učiteljica v Trstu.

PISANICE

(180-letnica prvega slovenskega pesniškega zbornika)

Leta 1765 je izšel v Parizu prvi pesniški zbornik, ki je kmalu dobil sorodnike po Evropi. Pet let za pariškim je izšel nemški, nato češki, avstrijski in 1779 tudi slovenski. Imenovali so ga z nekoliko čud-

nim imenom *Skupspravlanje kranjskih pisanic od lepeh umetnost*; danes pa mu pravimo enostavno *Pisanice* (pisanice = spisi na splošno).

Pobudo za zbornik je dal o. Marko Pohlin, začetnik slovenskega razsvetljenstva, njegov urednik pa je bil o. Janez Damascen Dev. Oba sta bila bosonoga avguštinca in sta se v glavnem oprla na svoje učen-

O. Marko Pohlin

ce in prijatelje. Pisanice so izšle tri leta po vrsti. Poleg Pohlina in Deva so v njih sodelovali še: prvi slovenski pesnik Valentin Vodnik, župnik Janez Mihelič, bivši jezuit in gimnazijski profesor Martin Naglič ter grof Janez Nepomuk Edling.

Največ pesmi je napisal urednik sam. Novost je njegov *Belin*, prvi slovenski operni libretto; uglasbil ga je kamniški učitelj Jakob Zupan. Najboljše pesmi je pisal Valentin Vodnik, a izmed vseh je pozneje le eno sprejel v svojo pesniško zbirko. To je *Zadovoljni Kranjec*, ki je še danes živ. Na splošno so bile vse pesmi priložnostne, baročno nabrekle in gostobesedne, v dolgih verzih in brez pesniškega navdiha.

MATEJ CIGALE
(140-letnica rojstva)

Matej Cigale je bil pravoslovec in jezikoslovec. Rodil se je v Dolenjih Loméh pri Črnem vrhu nad Idrijo 1819. Solal se je v Idriji, Gorici (gimnazijo in filozofijo), Ljubljani, Gradcu in na Dunaju. Eno leto je bil sodni praktikant v Gorici, od 1850 do smrti 1889 pa je živel na Dunaju, kjer je dosegel naslov vladnega svetnika.

Cigale je bil že v gimnaziji dober jezikoslovec. Pozneje se je v tej stroki tako izpopolnil, da so ga poklicali na Dunaj in mu zaupali uredništvo slovenskega dela državnega zakonika. To delo je opravljal 38 let. Poleg tega je deloval še na raznih poljih. Od 1848—1850 je urejal prvi slovenski politični časnik *Slovenijo*. V njej je vpeljal nove jezikovne oblike in s tem pomagal k zmagi enotne knjižne slovenščine. Deset let pozneje (1860) je izšlo njegovo glavno delo, Wolfov *Nemško-slovenski slovar*. Sestavljal ga je pet let in v njem je zbral ogromno gradiva. Izšel je v dveh debelih zvezkih na 2012 straneh v dvokolonskem tisku. Še danes spada med največje slovenske slovarje. Cigale je napisal celo vrsto pravnih in terminoloških razprav, velik vpliv pa je imel na jezikovni razvoj šolskih knjig. Te so izhajale v državni zalogi, kjer je bil Cigale strokovni presojevalec. Nekaj šolskih knjig je napisal tudi sam.

Cigale je bil izredno delaven mož in

vnet rodoljub. Pridobil si je neizbrisnih zaslug za slovenski jezik in slovensko pravno in javno življenje.

FRANČIŠEK LAMPE
(100-letnica rojstva)

Frančišek Lampe je bil Cigaletov rojak iz Zadloga pri Črnem vrhu, kjer je zagledal luč leta 1859. Gimnazijo in bogoslovje je dovršil v Ljubljani, toda želja po znanju ga je gnala še v Gradec, kjer je dosegel doktorat iz bogoslovja in modroslovja. Leta 1883 je postal podvodja ljubljanskega semenišča, pet let pozneje je prevzel vodstvo deškega sirotišča v Marijanišču in ga obdržal do smrti l. 1900. Poleg tega je poučeval od l. 1885 dogmatiko v ljubljanskem bogoslovju in verouk v italijanskem jeziku na Mahrovi šoli. Bil je podpredsednik Slovenske Maticе, predsednik Čebelarškega društva in raznih drugih ustanov. Malo pred smrtjo so ga imenovali za ljubljanskega kanonika.

Lampe je bil delaven kot mravlja in je zapustil toliko del, da jih tu ni mogoče našteti. Deloval je na filozofskem, bogoslovnem in uredniškem polju.

Filozofija ga je privlačila že v gimnaziji, zato se je v njej tako izobrazil, da je mogel podati Slovincem njene temelje. To je opravil v knjigah *Vvod v modroslovje* in *Dušeslovje*. V obeh je znal združiti preprostost z znanstveno natančnostjo; še posebej pa je skrbel za slovensko izrazoslovje. Z bogoslovnega področja naj omenim le *Apologetične razgovore* in sedem zvezkov

Zgodb sv. pisma, ki jih je začel na novo prevajati za Mohorjevo družbo. Na to delo se je temeljito pripravil; odpotoval je v Egipt in Palestino, da si je ogledal svete kraje. Potovanje je zanimivo opisal v knjigi **Jeruzalemski romar**.

Kot urednik je najprej urejal dve leti Glase Katoliške družbe, nato pa deset let Drobtnice, ki jih je bil ustanovil že Slomšek. Lampetu najbolj pri srcu pa je bila revija **Dom in svet**, ki ga je ustanovil 1888 in ga urejal, upravljal in odpravljajal do smrti. Sprva je bil list skromen, namenjen zabavi in pouku, nato leposlovju in znanstvu. Urednik je imel z njim mnogo dela, ker so vsi vidnejši pisatelji sodelovali pri Ljubljanskem Zvonu. Kljub težavam pa ni obupal. Iskal je pisatelje, slikarje in fotografe, hodil okrog in fotografiral, vzgajal mlade pesnike in pisatelje, predvsem pa sam pisal. Pisal je ogromno: modroslovne razprave, življenjepise, potopise, razne spise poučne vsebine, programske razprave itd. Precej so mu pomagali bogoslovci iz Cirilskega društva, ki ga je ustanovil Lampe kot bogoslovec. Ko so se mu pridružili Bohinjec, Finžgar, Prelesnik, Hribar, Medved in drugi, se je list vsebinsko in oblikovno razvil in pod uredništvom dr. Izidorja Cankarja po letu 1914 prekosil Zvon. Izhajal je do 1945. leta.

Aleš Ušeničnik je takole strnil Lampetov pomen: »... položil je temelje apologetiki in ustvaril filozofiji jezik; podal je slov. ljudstvu sv. pismo; zanesel je z DS-om zanimanje za vedo, leposlovje in umetnost ter za lepoto domačih krajev in umetnin med najširše sloje; vzbudil in vzgojil je celo vrsto kulturnih delavcev. Rezultat njegovega dela je bil torej vsekakor ta, da je dvignil splošno kulturno stopnjo slov. naroda.«

JOSIP PAGLIARUZZI—KRILAN

(100-letnica rojstva)

Mnogo je bilo slovenskih pesnikov, ki se zaradi prezgodnje smrti niso mogli do kraja razviti in uveljaviti. Mednje spada tudi Josip Pagliaruzzi—Krilan. Rodil se je 1859 v Kobaridu v bogati družini, a večino življenja je preživel v Gorici. Tu je dovršil gimnazijo, tu je praktical pri de-

želnem sodišču, tu je umrl 1885 za vnetjem možganov.

Pagliaruzzi je živel v pesmi. Pesem mu je bila nekak dnevnik, vanjo je izlival zunanje dogodke in notranja doživetja. Pesniti je začel že v gimnaziji, največ ljubezensko liriko. Kmalu se ji je priključila osebna bolečina, ki so jo povzročile številne smrti v družini (»sedem vas že grob pokriva«) in ločitev od doma in domačih krajev. Te domačijske pesmi so občutene, toda najgloblje so nastale ob materini boleznini in smrti. Pa tudi svojo smrt je začel zgodaj slutiti, ker je bil šibkega zdravja. Bosanski in hercegovski upor ga je navdihnil za vrsto političnih pesmi, ki so zelo bojevite, ostre in osebno prizadete. Najbolj je sočustvoval s trpljenjem Bolgarov, češ: »Tako ukrenil modri svet, / dal tebi Nemca poglavarja, / Turčina dal ti gospodarja.« Iz politične lirike je zrasla tudi njegova epika. Skoraj vsaka pripovedna pesem ima vojno ozadje, a spet mu je dala največ snovi bolgarska zgodovina. Pesem **Smrt carja Samuela** je prešla v šolske čitanke.

Krilan je zložil nad 300 pesmi, kak dan do pet. Sam jih je objavil le dvajset, precej jih je izdal njegov svak Anton Klodič—Sabladoski v Gabrščkovi Slovanski knjižnici v Gorici, večina pa je še v ostalini. Pravih biserov je ustvaril malo, ker je pisal prehitro in premalo doživeto. Občuten je vpliv Simona Gregorčiča, s katerim sta

bila prijateljja, pa tudi Prešeren in Jenko se oglašata iz njegovih verzov. Danes je pesnik skoraj pozabljen, ker že dolgo ni dobili njegovih pesmi.

SIMON JENKO (90-letnica smrti)

»In ko ura nam odbije, / črna zemlja nas pokrije: / kdo bo še po nas poprašal, / kdo se z nami bo ponašal?« Tako je pred skoraj sto leti zapel Simon Jenko, pesnik Sorškega polja, a se je zmotil. Čeprav je preteklo že 90 let od njegovi smrti, nismo pozabili nanj. Nasprotno, njegovo pravo

vrednost poznamo danes bolj, kot so jo poznali njegovi sodobniki. V življenju je užil le malo dobrega. Rodil se je 1835 na Podreči pri Mavčičah v siromašni koči in revščina je bila vse življenje njegova najzvestejša in edina spremljevalka. Spremila ga je v Novo mesto in Ljubljano v gimnazijo, nato na dunajsko univerzo in v skromno pisarniško službo v Kamnik in Kranj. Tu se je umaknila 1869 Smrti, ki ga je položila v grob poleg Prešerna.

Jenko je po Prešernu in Levstiku naš prvi pravi pesnik. Od petnajstega do tridesetega leta je zložil kakih 300 pesmi, ki so nekaj dnevnik, pristna izpoved njegove duše in narave. Osnovni ton jim je otožen, posledica pesnikovega težkega življenja. Po motivih lahko razdelimo njegove pesmi v rodoljubne, ljubezenske, obrazne, izpovedne in epične.

Iz rodoljubnih pesmi žari topla ljubezen do domovine, ki jo po tuji krivdi zadevajo same nesreče, odkar je umrl kralj Samo. Jenko je glasnik tako imenovanega »katarstrofalnega slovanstva«. To je zlasti v pesmih: *Solze Slovincove, Slovenska zgodovina, Samo, Adrijansko morje*. Ko se je otrešel pesimizma, je zapel slovensko narodno himno *Naprej* in prekrasni budnici: *Pobratimija* in *Molitev*.

Ljubezenskih pesmi ima skoraj tretjino, a niso tako globoke kakor Prešernove. Jenka ljubezen ni pretresala, najlepše ljubezenske pesmi so nastale tako, da se je pesnik spominjal že umrle ljubezni (*Obujenke*). Posebnost so njegovi *Obrazi*, 20 pesmi v poljskem verzu krakovjaku, ki ga je našel pri Stanku Vrazu. Te pesmi so drobne slike iz narave v zvezi s človeškim življenjem. V njih vzbujajo ob naslonitvi na naravo lirično razpoloženje, govori pa o minljivosti človeškega življenja in dela, o mrtvi ljubezni, zapuščeni domovini i. dr. Najgloblje so izpovedne pesmi. V njih je poštožil vse svoje težave, trpljenje, obup, misel na smrt, pa tudi upanje in molitev. Dobre so tudi pripovedne pesmi, kot: *Zaklad, Zimski večer, Knezov zet, Zadnji večer, Mati* itd. Nekatere so ponarodele.

Jenko je imel tudi lep pripovedni dar. Napisal je tri značajevke, *Spomine, Tilko* in *Jeprškega učitelja*. V zadnjih dveh je živo, nazorno in prepričljivo naslikal dva posebnosti, v učitelju pa je podal kos sebe, z nepremagljivo željo po denarju in s tem v zvezi po neodvisnosti, po čemer je zaman hrepenel vse življenje. Tudi kot pisatelj bi se bil Jenko razvil, če bi mu ne bila jetika — stalna zasledovalka slovenskih pesnikov in pisateljev — prežgodaj utrnila življenja.

ANTON MEDVED (90-letnica smrti)

Medved je bil pesnik in dramatik, eden redkih Slovencev, ki so bili rojeni dramatik. Te prirojene nadarjenosti pa ni mogel do kraja razviti, ker je imel preveč neurejeno življenje. Rodil se je v Kamniku l. 1869 v številni in siromašni družini. Gimnazijo in bogoslovje je dovršil v Ljubljani, novo mašo pa je pel v pokopališki kapeli, da bi bila navzoča tudi mati, ki mu je umr-

la v drugi gimnaziji in na katero je bil silno navezan. Prva kaplanska služba ga je zanesla v Semič v Beli krajini in tu se je v družbi veselih Dolenjcev navadil pijače, kar je bilo zanj usodno. Sledile so službene predstavitve, borba med voljo in telesom, zagrenjenost, nesreča, obup, a vse ni dosti pomagalo. Lotile so se ga še bolezni in 1910 je umrl kot župnik na Turjaku.

Pesniški dar je podedoval po materi, ki je bila velika ljubiteljica knjige in čitalniška igralka. V pesmih je izpovedoval svoje težko življenje, razočaranja in spoznanja, spomine na mladost in na mater, minljivost vsega na svetu, predanost božji volji, kritiko slovenskih kulturnih razmer in vrsto drugih problemov. Večkrat je satiričen, posmehljiv, ironičen, pogosto žalosten, obupan, bolj miseln kot čustven. Oblikovno so njegove pesmi dovršene, izbrušene, ker je hodil v Cimpermanovo formalistično šolo, vsebinsko pa so trpke, globoke in zrele. Izdal jih je dva zvezka, mnogo pa jih je ostalo v revijah in rokopisu.

Z dramatikom se je začel ukvarjati kot bogoslovec. V prvi dobi je hotel dati Slovencem narodno tragedijo iz domače zgodovine, da bi ovrgel trditev, da Slovenci nimamo zgodovine. Zato je napisal tri mogočne zgodovinske tragedije: **Viljem Ostrovrhar**, **Kacijanar** ter **Za pravdo in srce**. V prvi je obdelal upor koroških plemičev pod vodstvom Ulrika Vovbrskega proti Habsbur-

žanom. Zgodovinskim dogodkom je pridružil vilo s čudodelnim prstanom, ki prinese glavnemu junaku pogubo. To prepletanje resničnosti s pravljíčnostjo igri škoduje, čeprav je v njej mnogo lepih rodoljubnih izrekov. V Kacijanarju je upodobil znanega slovenskega poveljnika, ki se je vse življenje bojeval s Turki, nazadnje pa je odpadel od svojega vladarja in začel kovati zaroto proti njemu. Na cesarjev ukaz sta mu hrvaška plemiča Zrinjska odrezala glavo in jo poslala na Dunaj. Igra je uspela po vsebini, zgradbi in dovršenosti značajev. V zadnji igri je obdelal kmečke upore in ljubezen med plemičem in tlačanko. Zaradi zanimive problematike in živih oseb igre še danes z uspehom uprizarjajo.

Po letu 1900 je pisal družinske drame, izmed katerih sta uspeli: **Stari in mladi** ter **Črnošolec**. V njih je zajel sodobno življenje in ga podal realistično prepričljivo. Stari in mladi spadajo še danes med naše najboljše ljudske igre.

Medved je bil tesno povezan tudi z Mohorjevo družbo. Urejal je pesniški del v Koledarjih in Večernicah, kjer je priobčil tudi več svojih del. Pripravil je ljudsko izdajo Gregorčičevih Poezij z uvodom (1908) in Slovenske legende (1910).

Kot človek je bil Medved širokoumna in nemirna narava, duševno globok, zgovoren in poln humorja. Njegovo zunanost pa je Ivan Cankar označil takole: »To je bil najlepši slovenski fant: rimski nos, črne oči, mehko ustnice, fin glas.«

ANTON JANEŽIČ

(90-letnica smrti)

Prvih dvajset let delovanja Mohorjeve družbe je neločljivo povezanih z imenom in osebnostjo Antona Janežiča, slovničarja in književnega organizatorja v Celovcu. Janežič je bil med pobudniki in organizatorji Mohorjeve družbe, ki je bila ustanovljena 27. julija 1851 v Celovcu, in njen tajnik do smrti. Koliko skrbi in dela je imel prva leta, ko se Mohorjeva kar ni mogla vkoreniniti! Od začetnih 600 udov se je povzpela tretje leto na 978, a v osmem letu je padla na 263 udov. Nujna je bila reorganizacija in tajnik Janežič jo je uspešno izvedel. Vpeljal je dve stalni knjigi, ki sta postali tipični za Mohorjevo družbo, in si-

cer Koledar in Večernice. V Koledarju je zbral poleg kalendarija različne priložnostne, poučne in zabavne članke in nasvete, ki so vsakomur kaj nudili. Večernice pa so utrdile posebno vrsto ljudske povesti, ki jo po njih imenujemo »večerniško povest«. S preosnovno se je Mohorjeva družba razrasla, objela vse slovenske kraje in narasla pred prvo svetovno vojno na 90 tisoč članov. Danes imamo tri Mohorjeve družbe in vse tri uspešno opravljajo svoje delo.

Anton Janežič (1828–1869) je bil doma iz Leš pri št. Jakobu v Rožu. Študiral je v Celovcu in na Dunaju in postal profesor slovenščine na celovski realki. Tu je ostal do smrti; pobrala ga je jetika. Ljubezen do slovenske knjige in jezika mu je privzgojila že mati, okrepili pa so jo še tedanji znani celovski kulturni delavci: M. Ahacelj, stolni kaplan M. Majar in Anton Martin Slomšek. Ko je postal profesor slovenščine, je najprej sestavil nekaj primernih šolskih knjig: vadnice, slovar in čitanke. Njegova slovenska vadnica za Nemce je doživela v 26 letih devet izdaj. Slovenska slovnica, ki je bila na višku tedanje znanosti in sta jo pred natisom pregledala Miklošič in Metelko, je doživela 10 izdaj in se je rabila v šolah 62 let. Njegov Pregled slovenskega slovstva z malim cir. in glag. berilom (1854) je prva šolska knjiga o naši književni zgodovini in prva naša staroslovenska čitanka.

Prav tako je Janežič važen kot književni organizator. Ko ni bilo l. 1850 nobenega slovenskega leposlovnega lista več, je osnoval poučen in kratkočasen list Slovensko

Bčelo in jo izdajal tri leta. Pritegnil je najboljše tedanje pesnike in pisatelje, a ni našel pravega odmeva med naročniki. Več sreče in uspeha je imel s Slovenskim Glasnikom (1858–1868), v katerem so izšli zreli spisi Jurčičevi, Levstikovi, Jenkovi, Valjavčevi, v poznejših letih Stritarjevi in Gregorčičevi. Z listom je opravljal tudi socialno delo, ker so mnogi sodelavci, zlasti visokošolci, živeli od njegovih širokogrudnih honorarjev. Da bi mogel priobčevati tudi obsežnejše spise, je poleg SG ustanovil še Cvetje iz domačih in tujih logov. V tej zbirki, ki obsega 22 knjig, je izšel prvi slovenski roman, Jurčičev Deseti brat, več pripovednih pesnitev in pesniških zbirk ter prvi dobri prevodi iz svetovne literature.

SG je pokopala borba za svobodo kritike, toda Janežič se ni vdal. Ustanovil je nov list Besednik, kratkočasen in podučen list za slovensko ljudstvo. Bil pa je že na smrt bolan, zato novemu listu ni mogel vtisniti svojega pečata.

Janežič je opravil ogromno delo. Iz Celovca je napravil slovensko kulturno prestolico in odvezel vodstvo Ljubljani, ki je imela vse pogoje, a ne mož Janežičevega kova.

DRAGOTIN KETTE

(60-letnica smrti)

Pred šestdesetimi leti je legel v grob Dragotin Kette, prvi izmed predstavnikov naše moderne; poleg njega so jo sestavljali še Murin, Cankar in Župančič.

Dragotin Kette se je rodil 1876 na Premu, ker je bil njegov oče učitelj. Po dveh

letih se je družina preselila na Col pri Vipavi, čez drugi dve leti pa nazaj k Premu, v Zagorje. Tu je 1880 umrla mati Ana, ko je imel Karel štiri leta. Po pičlih dveh mesecih žalovanja se je oče vnovič poročil s Frančiško Fatur iz ugledne Erjovčičeve družine v Zagorju. Leta 1888 je šel Karel v ljubljansko gimnazijo, toda po drugem razredu je prestopil na učiteljske, da bi prišel prej do kruha, ker je začel oče bolehati. Toda med letom je oče umrl in sorodniki so poslali dečka ponovno v gimnazijo. Stric Valenčič, trgovec iz Trnovega pri Ilirski Bistrici, je želel, da bi postal Karel duhovnik, zato je lepo skrbel zanj. Kette pa je kmalu spoznal, da nima duhovskega poklica, zato je prišlo med njima do trenja. Nesporazumu so se pridružile še težave v šoli. V četrti šoli je napisal dve politični pesmi proti škofu Missii, zaradi tega je dobil naslednje leto slab red v vedenju in moral je plačati šolnino. V šestem razredu je dobil enako kazen zaradi dopisnice nekemu dekletu. Ker ni plačal šolnine, so ga črtali iz šole. Eno leto in pol se je potikal po Ljubljani, poučeval in stradal ter zlagal pesmi. V jeseni 1896 je odšel v Novo mesto in v dveh letih dovršil gimnazijo. Po maturi je moral v Trst k vojakom k 97. pehotnemu polku. Njegovo šibko telo pa ni bilo kos vojaškim naporom. Prehladil se je (nekateri mislijo, da nalašč), oglasila se je jetika in napredovala z veliko naglico. Ves slaboten je prišel marca 1899 v Ljubljano v staro cukrarno in tu je 26. aprila umrl.

Kette je bil med svojimi sošolci in prijatelji najbolj nadarjen pesnik in se je tudi najhitreje razvil. Začel je z mladinsko poezijo v vezani in nevezani besedi. Njegove pravljice, legende in basni spadajo med bisere naše mladinske literature. Kdo ne pozna *Legende o skupulji z nogavico*, *Pravljice o ubogi Terezinki*, *Pravljice o šivilji in škarjicah* in cele vrste basni, ki jih najdemo v vsaki šolski čitanki? Kette je znal pisati za mladino, preprosto, pristrčno in zanimivo.

Vzporedno z mladinskim slovstvom je gojil čisto liriko. Najbogatejši vir navdihov mu je bila ljubezen, zlasti potem, ko je v Novem mestu srečal Angelo Smoletovo, ki mu je postala ženski ideal. V njej posvečenih pesmih se oglašča nadčutni klic ljube-

zni, vera v večno zedinjenje tistih, ki jih je življenje ločilo. Prof. Koblar je zapisal, da se je tu Kette »na višini svoje mlade tvornosti srečal s Prešernom in se v odpovedi ob njem ustavil«. Njegova najlepša ljubezenska pesem je *Noč trudna molči*, značilne pa so še: *Na Krki*, *Na molu San Carlo*, *Tihe noči* itd.

Lepota narave je navdihnila Ketteja za celo vrsto pesmi. V njih opeva staro malomestno Ljubljano z domoljubnim pečatom, veselost Novega mesta in svetlobo v morju odsevajočega Trsta. Najbolj ga je prevzela lepota Novega mesta, ki ga ovija Krka, za njo pa se razprostirajo gozdiči in dolinice, znamenita Trška gora z vinorodnimi goricami in gradiči, v ozadju pa samevajo skrivnostni Gorjanci. Te pesmi se kar spreminjajo v svetlobi in občutjih, to je impresionizem, ki bi se dal lepo naslikati.

Najgloblje pa so Kettejeve osebno izpovedne pesmi. Vanje je izlil svoje težko življenje, svojo osamelost, svoje boje, želje po izpopolnitvi in iskanje končnega cilja. Pesnik potuje »pot ti negotov / brez smotra, brez prijateljev, drugov, / brez sreče, sam, a z dušoj žalostnoj«. Toda že v vencu sonetov *Adrija* je zavrgel pesimizem in prišel do spoznanja, da je krepost na svetu, da je luč in Bog. V vencu sonetov *Moj Bog* se dokončno povrne k Bogu iz svoje mladosti. Sedaj je miren in trden: »Prej bil podoben barki sem potrti, / a zdaj le jadra, ladija, razvij! Ne boj se mi viharjev in pečit«

Omembe vredne so še Kettejeve duhovite in šaljive gazele in nekatere pripovedne pesmi. Poskušal se je tudi v prozi, a tu je manj uspel.

Na bolniški postelji je uredil svoje pesmi, izdal pa jih je leto po njegovi smrti Anton Aškerc. Šele ta zbirka je pokazala, kako velik pesnik je bil Kette.

PETER BOHINJEC (40-letnica smrti)

Župnik Peter Bohinjec (rojen 1864 na Visokem pri Kranju, umrl 1919 v Dupljah) je bil v prvi dobi Doma in sveta med najvidnejšimi pripovedniki. Snov je zajemal iz kmečkega življenja, toda bolj kot značaji so ga zanimala razmere na vasi. Ta-

ke povesti so: Jarem pregrehe, Na nepritrjenih mostnicah, Kovač in njegov sin itd. Zanimala ga je tudi zgodovina in sad tega zanimanja so povesti: Zadnji gospod Kamenski, Za staro pravdo, Glagoljaš štipko i. dr.

† IVAN REJEC

Mlajši rod Ivana Rejca malo pozna; za nekatere niti ime samo ne pomeni nič. In vendar je bil Ivan Rejec, ki je umrl 2. avgusta 1958 v Zaloščah pri Dornberku, 57 let duhovnik Gospodov; v teku svojega duhovniškega delovanja je prišel v stik z nešteti Slovenci, zlasti z mnogimi dijaki ter je zaoral v kulturno njivo goriških Slovencev tako globoke in plodnosne brazde, da njih sadove uživamo še danes.

Življenje

Kratek očrt njegovega življenja nam pove, da se je rodil dne 11. septembra 1878 v Šebreljah. Doma je bil iz trdne kmečke družine. Šebrelje je bila že takrat zelo razgibana in prebujena vas. Imela je zgodaj prosvetno društvo, posojilnico in odličen cerkveni pevski zbor. To faro je pohvalil dr. Anton Mahnič, ki jo je leta 1891 obiskal na svojem počitniškem potovanju.

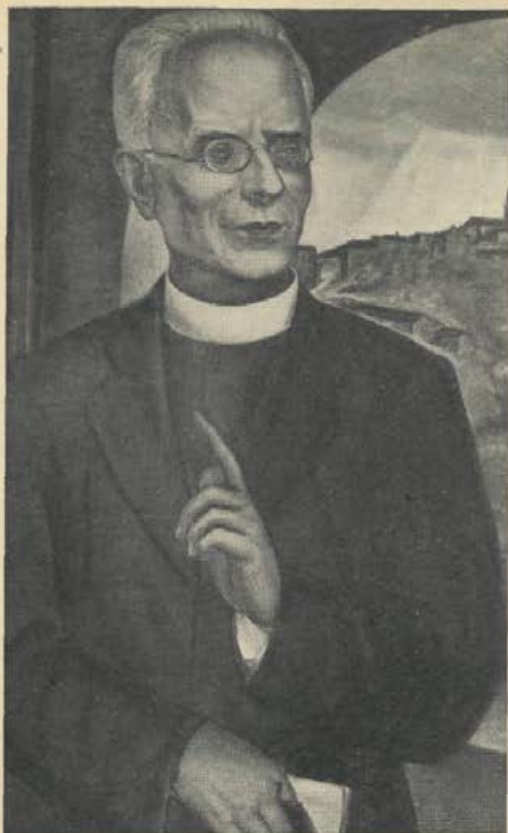
Ivan Rejec je z Mahničem prišel v stik nedvomno v svojih gimnazijskih letih v Gorici. Njegovega še danes, oziroma danes bolj kot kdaj prej veljavnega nauka o ka-

Vsa dela so umetniško šibka, čeprav kažejo dobrega opazovalca, ki zna spretno zajemati snov iz ljudstva, nima pa potrpežljivosti in vztrajnosti pri podrobnem oblikovanju. Mislim, da je za njegovo naglico značilna zgodbica, ki mi jo je o Bohinjcu povedal pok. slovníčar dr. Anton Breznik. Nekoč je prišel Bohinjec v Skofove zavode v Št. Vid nad Ljubljano, da bi preštudiral snov za neko zgodovinsko povest. Knjižničar mu je nanesel polno mizo knjig in mu omenil, naj pride ob eni v obednico. Bohinjec je prišel v obednico že ob pol eni in izjavil, da je že vso snov preštudiral.

Bohinjec je deloval tudi kot zgodovinar, dramatik, potopisec, literarni zgodovinar, življenjepisec, cerkveni govornik, podlistkar, politični dopisnik, prevajalec, mladinski pesnik in pisatelj. Jasno je, da mu je pri taki mnogostranosti primanjkovalo časa za poglobljeno in temeljito delo.

toliškem prepородu slovenskega naroda se je oklenil z vso dušo ter mu nikoli ni postal nezvest. Jasen katolicizem in zavedno slovenstvo, to sta bila ideala, za katera je vedno živel, delal in trpel.

Po dovršeni gimnaziji je vstopil v bogoslovje. Posvetil ga je kardinal Missia 14. julija 1901. Isti dan sta bila med drugimi posvečena tudi skladatelj Vinko Vodopivec in poznejši bogoslovni profesor dr. Ivan Tul. V septembru po novi maši ga je kurija poslala za kaplana v Dornberk, kjer je ostal polnih pet let. Vestno je opravljal svoje veliko stanovsko delo in pridno študiral in bral. Zlasti se je poglobljal v filozofijo. V javnosti je živo zagovarjal ideje I. slovenskega katoliškega shoda, katere je na Goriškem skušala uveljaviti čila in bojovita mlada katoliška struja nasproti starejšim, bolj v narodno slogo usmerjenim možem. Posebno se je že takrat zanimal za načelno vzgojo dijaštva. Zato ga je novi nadškof dr. Sedej v septembru 1906 nastavil za prefekta v malem semenišču, dve leti pozneje pa za študijskega prefekta v veli-

Ivan Rejec. (Slikal Tone Kralj 1. 1934.)

kem semenišču v Gorici. Bil je tudi katehet na slovenskih paralelkah na gimnaziji (1910). Rejec je bil poleg profesorja dr. Srebrniča, današnjega škofa na Krku, najvplivnejši idejni voditelj slovenskega dijaštva na Goriškem.

V avgustu 1911 ga je nadškof poslal za župnega upravitelja v Ajdovščino, od tam pa leta 1914 v vipavski Sveti Križ. Tu je prebil vsa vojna leta, povojno krizo in dobo fašistične nestrpnosti, ki je hotela uničiti vse, kar je bilo slovenskega. Župnik Rejec se ni ustrašil dela. Ustanovil je Marijino društvo in prosvetno društvo. Ker je vedel, da je narodna zavest nujno in tesno zvezana z verskim prepričanjem, je vzgajal mladino v verskem in narodnem duhu. Niti na misel mu ni prišlo, da bi se silnemu pritisku izognil ali s popuščanjem ali z begom. Vedel je, da preganjanju ne uide. In res so ga 11. marca 1931 zaprli, ker je zunaj cerkvenega poslopja: vzgajal

fante v nravnem in verskem duhu. Postavili so ga pred sodišče in ga obsodili na mesec dni zapora in na denarno globo. Potem pa so ga konfinirali v južni Italiji v Montefusco; tam je ostal dve leti. Vrnil se je 18. aprila 1933 ter prevzel župnijo v Opatjem selu. V decembru 1941 je stopil v pokoj, katerega je preživel doma pri bratu Antonu, ki je bil znan gospodarstvenik ter več let župan v Šebreljah. Ivan Rejec in brat Anton sta tudi v vrtincu brutalnih sil, katere je izzvala druga vojna, ohranila jasen smisel za to, kar je resnično, pravo in dobro. Brat Anton je to prepričanje še pred koncem vojne potrdil z mučeniško smrtjo.

Po vojni je bil Rejec dve leti v malem semenišču v Gorici, po priključitvi pa je šel v Zalošče, kjer je v 80. letu starosti umrl.

Rejčeva načela za javno delo

Ivan Rejec je bil odličen poznavalec in oblikovalec slovenščine. To je dokazal z mojstrskim prevodom francoskega romana iz prvih krščanskih stoletij »Sanguis martyrum« (Izdala Goriška Mohorjeva družba 1925). O prevodu se je Ivan Pregelj izrazil z navdušeno pohvalo.

Rejca pa moramo šteti tudi med velike slovenske mislece, dasi ni napisal številnih debelih knjig. Njegovo mišljenje je bilo načelno, samostojno in praktično. Kadar je šlo zlasti po prvi vojni za kako narodno politično vprašanje v novih, spremenjenih razmerah, je organizacija vprašala za mnenje Rejca, ki je znal svetovati ter je za vse posledice svojega sveta prevzel tudi vso moralno odgovornost. Bil je mož nenavadnega civilnega poguma; bal se je le Boga in svoje vesti. Svoje mnenje je odkrito povedal vsakomur, tudi svojim višjim predstojnikom, ki so ga prav zato zelo cenili.

V drugem »Jadranskem almanahu« (1924) je napisal razpravo z naslovom »Temelj in smotri narodnemu delu«. Izzvale so ga razmere pri Slovencih v Italiji po prvi svetovni vojni. Po deželi je švigala površna, udobna krilatica o narodni slogi, ki je motila duhove, češ v slogi je moč in odpor. Rejec je ugotovil, da se je slovenski narod v preteklosti lotil religiozno-etične naloge, katero mu je dala božja previdnost, »s toliko enotnostjo zbranih narodnih sil, da je tak pojav religiozno-etične nacio-

nalne enote danes pač redke na svetu. Te naloge se morajo živo ovedeti tudi slovenski narodni drobci v vnanjih državah ter se je odločno lotiti.« Ko je utrdil veliko resnico o centralnem pomenu vere v Boga za kulturo, je pribil, da »kristjanu je kulturno delo božja služba«. Opozoril je na sijajne besede o pomenu vere in cerkve za narodno kulturo, katere je tisto leto v Parizu spregovoril ruski pisatelj Dimitrij Merežkovskij: »Verstvo je v najpopolnejšem pomenu vez, ki družijo posameznike v družbo. Raztrgaj to vez, pa se družba razkropi in to prej skupno telo postane ‚mrtva masa‘... Verstvo je lasti javnosti, brezverstvo pa stvar posameznika.« Te besede bodo odkritje za marsikoga, ki je vedno slišal, da je vera zasebna zadeva posameznikov. V tej razpravi je Rejec ob samem začetku fašizma napovedal že tudi njegov konec: »Kruta sila državne diktature je vselej časno omejen pojav, organizirano delo avtonomne cerkve je pa najbolj žilava sila, kar jih pozna zgodovina.« Zaključil je s temperamentno ugotovitvijo o edini poti k duševni enoti naroda: »V verski misli je pravi vir naše duševne moči, iz njega zajemamo vsi, ki nam je primorsko slovensko ljudstvo ljubo.«

Na teh Rejčevih mislih se je zgradila vsa sijajna slovenska katoliška organizacija na Primorskem. Žal, da jo je fašizem do tal uničil oziroma jo potisnil v katakombe.

Škoda, da se je nekaj let pred drugo svetovno vojno pokazal odmik od teh Rejčevih jasnih načel. Javnega slovenskega kulturnega delovanja sicer ni bilo več, a kot zavedna manjšina, ki je imela trdno voljo do življenja in se zavestno ni hotela odpovedati svoji narodni samobitnosti niti se ni hotela utopiti v večinskem narodu, smo tudi primorski Slovenci imeli svojo podtalno organizacijo, ki je vzdrževala slovensko in katoliško misel v tlačnem narodu. Oportunisti iz inozemstva pa so vrgli krščanska etična načela v staro šaro in začeli razbijati slovensko katoliško narodno organizacijo na terenu. Da je šlo res za oportunistično, se je pokazalo pozneje, ko so se vsi zastopniki tega krila razleteli v razne sopotniške smeri in skupinice; eden ali drugi je celo odkrito zajadral v verski od-

pad. Ko ni bilo več vezi osebnih koristi, so se razpršili, ker jih ni vezal noben ideal. Kompaktno pa se je ohranila skupina, povezana z Rejcem; ta strnjena skupina še danes nosi vso težo katoliškega narodnega dela na Goriškem.

Tista leta, ko je fašizem pritiskal na Slovence z nezmanjšano močjo, z vedno bolj preračunano kruto metodo, se je razkol v organizaciji zdel naravnost zločinski, kajti vse sile je bilo treba posvetiti itak dovolj težkemu obrambnemu delu na terenu, za katero fiktivni voditelji v varnem inozemstvu niso imeli smisla. Pozneje je razvoj prinesel dokaz, da je bil tisti goriški razkol le nekako poblebskanje pred velikim prevratom, pred velikim bojem v znamenju nasprotja: tu križ — tam rdeča zvezda.

Duhovna oporoka

Ivan Rejec je posegel tudi v ta zadnji boj z jasno in trdno besedo. Dajal je navodila za povezavo pozitivnih krščanskih sil, svetoval ustno in v pismih. Njegova beseda je bila tudi v teh letih luč v temini zmote. Izmed mnogih dokumentov bom navedel nekatere odlomke iz pisma, ki ga je pisal iz Šebrelj dne 27. maja 1943 mlajšemu sobratu, o katerem je slišal, da ga vabijo v drugi tabor:

»Kolikrat sem naletel na podobne poskuse, ko so se tikali mene ali pa sem bil zainteresiran po drugih, ki so želeli pojasniti. Zato slutim, ker poznam njih taktiko, da tudi Vas od začetka vabijo s puhlicami: saj ni med nami pravega razločka; če pa nas kaj loči, so same osebnosti in tega ali onega vladoželjnost, in podobno.

Oglašam se Vam k tej zadevi le zato, ker sem globoko prepričan, da je stvar drugačna. Ko se že celo desetletje stalno ločita v naših krščanskih vrstah ti dve grupaciji, je naravno, da so pri tem tudi osebe pomembni činitelji, a odločilne na naši strani niso osebe: odločali so važni občestveni interesi, najbolj pa ideje, ki že zdaj vodijo duhove, a jih bodo še usodnejše vodile pri delu, ki ga bo zapovedljivo nalagala zlasti duhovščini taka bodočnost, kakršno si obetamo. Od interesov, ki zadevajo naše narodno občestvo, naj omenim le gospodarstvo z našim zadružništvom; svoj čas, ako se ne motim, sem vam o tem spregovoril; z

dobro vestjo vzdržujem vse, kar sem rekel. Še mnogo važnejše in naravnost življenjskega pomena za obstanek naše narodne manjšine je bilo zadržanje do partizanskega gibanja, odkar je to pljusnilo čez meje v našo pokrajino. Naš politični voditelj je z modrim in marljivim delom, ki ga je vršil z nevarnostjo za svoje življenje, odvrčal od našega ljudstva grozeče nesreče; in to je delal ob trajnem nasprotovanju in sumničenju od druge struje.

V tej točki se pa z njo srečujemo že na torišču socialnih in verskih idej. - Izmed idejnih razlik, katere so obstale od začetka, naj le poudarim, da smo se pri narodno-obrambnem delu, ki je za nas bistveno, jako različno zadržali do Cerkve in njene avtoritete, še posebno do sv. očeta in vobče do Vatikana. Izrazit dokazilen primer za to je bil članek v »Slovincu« ob smrti † Pija XI., ki je razvnel zagrenjeno polemiko političnih voditeljev druge smeri. Kako globoko pa smo idejno narazen in kako na široko v prakso posegajo te razlike, je pokazal nastop obeh skupin naproti komunizmu, ki se pojavlja pri nas v obliki partizanstva in tudi drugače. Objave in razprave, ki jih je pošiljal v deželo idejni voditelj one smeri, spričujejo vijugastvo neznačajnost, narekovano po ozkosrčni sebičnosti, obenem pa že tako zmedo idej, da se je po dolžnosti pečala z njimi cerkvena avtoriteta.

* Živo sem prepričan, da prvi dolg nas duhovnikov naproti narodu v bližnji bodočnosti bo varstvo in obramba polne verske resnice pa gojitev ljubezni do Cerkve, zakaj v teh področjih so sovražniki zadnja desetletja naredili med ljudstvom najhujšo škodo. Zato je pa treba jako obžalovati vse, kar bi ravno v teh ozirih spodjedalo našo udarno moč in vezalo učinkovit razmah: a to delajo po deželi nezdrave injekcije znanega goriškega izvora. Imel sem večkrat priliko ugotoviti, kako velika je ta škoda.

Potemtakem je tudi neumestna absolutna zahteva po spravi obeh označenih struj. Tako spravo smo od naše strani večkrat poskusili, tudi za ceno velikih žrtev; toda idej in važnih občestvenih interesov nismo žrtvovali, in sedanji položaj, kakor je zorel, nas pred vsakim večjim sodnikom opra-

viči. Ni mogoče na papirju vsega niti od daleč naznačiti; a ni pretirano, če rečem, da so se zlasti v nedavni minulosti zavarovale po delu naše struje neprecenljive verske in narodne dobrine.

Kako zelo bo treba, kadar čas dozori, da bi obojne dobrine našle zanesljivo usmerjenih in s prijateljsko ljubeznijo povezanih pospeševalcev v mladi generaciji duhovnikov... Lepo prijateljstvo v službi jasnih idealov more izvršiti velike reči.

Ne morem si misliti, da bi bilo mogoče takim nasvetom ugovarjati s sklicevanjem na splošno obveznost krščanske ljubezni; zakaj tisti Kristus, ki poglavitno zapoveduje ljubezen, je ravno v službi ljubezni prinesel tudi meč; in s. apostol Ivan, ki je napisal najlepše besede o ljubezni, je napisal tudi prva tri poglavja o apokalypse.

To v preroškem duhu napisano pismo, katero lahko smatramo za njegovo duhovno oporoko, osvetljuje podobo duševnega velikana Rejca boljše kot vse besede. Tako precizne analize bodočega razvoja ne srečamo zlepa kje v politični zgodovini. Spričo tega ni čudno, če se je ob smrti poklonilo njegovemu spominu tudi časopisje, ki v življenju njegovim načelom ni bilo naklonjeno, z besedo, da je umrl — pravičnik.

† Kanonik
Janko
Kramarič

Nenadoma je odšel od nas. Njegova smrt je prišla nepričakovano za vse, ki so ga poznali. Reš je imel 66 let, a bil je vedno močan kot hrast in na zunaj videti zdrav in trden. Zavratna bolezen pa ga je 30. marca 1958 podrla in s tem zadala hud udarec delu za obnovo verskega življenja na Tržaškem.

Pokojni msgr. Kramarič se je rodil dne 8. julija 1892 v Radovici v Beli krajini. Imel je več bratov in sester. Izmed bratov so nekateri študirali. Tudi Janka so starši poslali v Novo mesto, kjer je bila takrat najbližja gimnazija. Po maturi je vstopil v ljubljansko bogoslovje. Novo mašo je pel 1915, že med vojno. Prva dušnopastirska služba mu je bila v Črnem vrhu nad Idrijo. Potem so ga poslali v Slavino, nato pa v St. Peter na Krasu, kjer je ostal 22 let. Po prvi svetovni vojni so na novo uredili meje med škofijami ter jih prilagodili državnim mejam. Del ozemlja ljubljanske škofije je bil dodeljen tržaški škofiji. Tako je Kramarič prišel v tržaško škofijo. Povsod, kjer je deloval, se je ves posvetil dvigu verskega in narodnega življenja. V St. Petru na Krasu je dolga leta vodil posojilnico, ki je bila ena izmed redkih slovenskih kreditnih zadrug, ki so vzdržale in se rešile pod silnim narodnostnim in gospodarskim pritiskom fašistične politike.

Po koncu zadnje vojne se je Kramarič preselil v Trst in se posvetil poučevanju krščanskega nauka na obnovljenih slovenskih šolah. Leta 1948 ga je tržaški škof msgr. Santin imenoval za kanonika pri stolnem kapitlju v Trstu in mu poveril skrb za pouk krščanskega nauka na vseh slovenskih osnovnih in srednjih šolah na Tržaškem. Kot tak je Kramarič moral skrbeti za učno osebje, za imenovanje katehetov in za nadzorovanje pouka. Tudi sam je še vedno poučeval na eni ali drugi srednji šoli in istočasno pomagal kot kaplan župniku v Barkovljah. Vedno se je zelo zanimal za dijaški naraščaj in pomagal dijakom zlasti kot predsednik odbora Marijanišča na Opčinah. Videl si ga pa sploh povsod, kjer je šlo za versko ali narodno korist tržaškega slovenstva. Svetoval je in delal, kjer je bilo treba in kjer je mogel.

Pokojni msgr. Janko Kramarič je bil dobrega srca, plemenit mož, trden značaj, v načelih pa nenavadno jasen in odločen.

Kazimir Humar:

† Alfonz Berbuč

župnik v Šempetru pri Gorici

Šempeter pri Gorici je zelo stara in znamenita župnija v neposredni okolici Gorice. Njeni župniki so bili pred ustanovitvijo goriške nadškofije tudi arhidiakoni oglejskega patriarha. Drugi so se odlikovali kot pisci in pesniki v slovenskem jeziku. Bil je Šempeter vedno odlična župnija in sedež dekanije. Zato so goriški nadškofje skrbeli, da so v to župnijo pošiljali vedno odlične duhovnike, da so se mogli njih pomoči posluževati tudi pri vodstvu škofije. V vrstah teh odličnih šempetrskih župnikov je tudi Alfonz Berbuč, ki je zapustil svoje farane po 29 letih zgledega pastirovanja dne 3. julija 1957.

Kronika njegovega življenja ni prav bogata. Bog mu je dal tih in blag značaj, zato je tudi njegove zunanje življenje potekalo precej mirno. Doma iz uradniške družine se je rodil v Kanalu l. 1892. Sina edinca so starši poslali v srednje šole v Gorico. Tu se je odlikoval med sošolci ravnopno po svojem mirnem in prijaznem zna-

čaju. Njegov prijatelj in tovariš iz tistih dni pok. msgr. Mirko Brumat ga je z dobršno mero humorja takole orisal: »Stopivši (Trobec) iz trgovine, je srečal gospodiča, ki je korakal proti njemu urno in z glavo nagnjeno na desno. Spogledala sta se in gospodič se je globoko priklonil ter

spoštljivo odkril: »Od kod meni ta čast, raca pečena, da se mi taki gospodje klanjajo?« si je mislil Trobec in stopil do bližnjega kramarja. »Brez zamere, kdo je ta gospod, ki se mi je tako lepo priklonil?«

»A, tisti tam je en študent — Alfonzo Berbuč —, ki pozdravi vsako peršono, ker se boji, da bi ne bila kaka konošenca« (= znana oseba)... Tako je torej pokojni M. Brumat orisal mladega Alfonza Berbuča. In tak je ostal vse življenje. Tudi v poznejših letih, ko je bil že župnik v Šempetru in dekan, je ostal vedno enak: tih, prijazen, dober. Šempetrci se res niso mogli pritoževati, da jih župnik ne ceni in da ni prijazen, saj je vsakogar že vnaprej pozdravil.

Po maturi, ki jo je opravil v Gorici, ga je nadškof Sedej poslal v Innsbruck študirat bogoslovje. Tam je bival med prvo svetovno vojno in tam je tudi imel novo mašo leta 1916. Življenje in študij na inšbruški univerzi sta mu še povečala ljubezen do študija in do knjig. Vse življenje je najrajši kupoval knjige in študiral. Ob smrti je zapustil bogato knjižnico, kakor je nima zlepa kak drug duhovnik. Iz zakladnice svojega znanja in svojega bogatega duhovnega življenja je zajemal stvarino za svoje govore v cerkvi, pri krščanskem nauku, pri katehezah za odrasle, pri nagovorih za duhovnike na mesečnih konferencah na Kostanjevici pri Gorici. In vendar — kdo se je zavedal njegove učnosti? Njegova ponižnost jo je prekrivala. Eden njegovih fantov piše:

»Bil je zelo učen mož; imel je velik razum in jasen pogled na današnje čase; spisal je več knjig, sodeloval v mlajših letih, ko je bil za kaplana v Črničah, pri Vrtnu, sestavil priljubljeni molitvenik »Molimo« ter sodeloval pri Goriški Mohorjevi družbi kot njen odbornik in kot odbornik pri Katoliškem tiskovnem društvu; sodeloval je tudi pri drugih katoliških listih, takoj po vojni pri Katoliškem glasu, katerega je pomagal ustanoviti, in vendar bi rekli, da skoro nihče ni vedel o tem, kajti vse je prikrival s svojo ponižnostjo in skromnostjo.

Nikdar ni govoril o stvareh, ki bi bile težko razumljive in previsoke za poslušal-

ce; a če je moral kdaj, je znal na tako preprosto in lep način razložiti, da je postalo vsakomur vse jasno.

Njegova ponižnost in vdanost v voljo božjo se je izkazala tudi, ko je bil večkrat pred vojno okraden in ko mu je bilo po vojni odvzeto njemu najljubše darilo, odličen pisalni stroj, ki mu ga je podarila za 25-letnico mašniškega posvečenja dekliška Marijina družba. Ob vseh teh prilikah ni nikoli tožil. Pač pa je dvignil svoj glas, ko so se tatvine pojavile v cerkvi. Tedaj je vselej obvestil župljane in jih prosil, naj molijo, da bi Bog razsvetlil bogoskrunske tatove.

Pri vsej revščini in skromnosti pa je bil radodaren do revežev, da se nihče ni obrnil do njega, ne da bi česa ne dobil; nemaleokrat je šel za reveže njegov zadnji denar. Bil je do skrajnosti skromen v obleki in v jedi. Saj se ga človek ne more drugače spominjati kot v zakrpanem talarju.

V težkih letih vojne, ko se je zdelo, da bo vse, kar je dobrega med našim ljudstvom, uničeno, je silno trpel zaradi preganjanja in obrekovanja. Večkrat je bil ves potr. Tedaj je molil in vzdihoval; »Bog se nas usmili!« Pa je našel moč v veri v božjo previdnost. Tedaj nas je vzpodbujal: »Ne bo vsega konec!« Marsikdo, ki je poslušal njegove nasvete (morda so pa bile še bolj učinkovite njegove molitve), se je vrnil iz vojne nepokvarjen.

Ko govorimo o njegovi veri, naj bo dodano samo še to, da sem poznal že veliko duhovnikov prav od blizu in to kot duhovne voditelje in kot ljudi, ali nisem še našel moža tako globoke vere, kot je bil naš pokojni župnik. Najbolj se je to izražalo pri sv. obredih. Vedno je vse opravljal z največjim spoštovanjem in natančnostjo; njegovo globoko vero je moral občutiti vsak, kdor ga je gledal.

V spovednici je čakal ure in ure in molil. Njegovi nasveti in tudi karanje, vse je bilo en sam izraz ponižnosti. Od drugih spovednikov se je človek čestokrat vrnil razočaran in nepotolažen. Pri njem pa je bilo vse tako sveto in celo v težkih primerih tako preprosto, da so se nehote ulile solze in je človek odšel od spovednice s prepričanjem, da se je obtožil samemu Bogu.

Na Primorsko se je novomašnik Berbuč

vrnil leta 1918 ter jo našel vso v ruševinah. Prva vojna je najhuje divjala ravno v goriški nadškofiji od Devina do Loga pod Mangartom. Vasi v Soški dolini so bile večji del porušene. Težko je bilo dušno pastirstvo v takih razmerah. Tedaj mu je nadškof Sedej poveril kaplansko službo v Kanalu. Toda ker je bil Kanal porušen, je stanoval v Ročinju in od tam upravljal Kanal. Njegovo šibko zdravje pa ni bilo za težke in naporene službe. Zato so ga predstavili na lažje mesto; prišel je za kaplana k dekanu Novaku v Črniče. Pet let sta skupaj oral v črniški fari v največji slogi. Zdravje se je kaplanu Berbuču medtem okrepilo. Zato je bil po odhodu g. Leopolda Cigoja za spirituala v goriško malo semenišče premeščen kot vikar na samostojno duhovnijo v štomaž nad Ajdovščino. Tudi tu je postal duša vsega verskega dviga med šolsko mladino in zlasti med doraščajočimi mladeniči, ki so se ga otroško vdano oklepali. Njegova spovednica je bila vedno oblegano zatočišče fantovskega naraščaja v teh podeželskih farah.

Ko je bila izpraznjena župnija Šempeter pri Gorici, pokojni nadškof Sedej ni mogel dobiti boljšega dušnega pastirja zanjo. Izbral je štomaškega Berbuča, dasi se je ponižni g. Alfonz začetkoma izgovarjal, da se ne čuti zmožnega za tako odgovorno mesto. Bila pa je takrat šempeterska župnija še vedno brez cerkve in brez zvonov; oboje je vzela prva vojna. Zato je moral novi župnik najprej skrbeti za zidavo cerkve in za nove zvonove. Šele nato se je mogel ves posvetiti duhovni prenovitvi svoje predmestne župnije. Gorica se je namreč po vojni tako razširila, da je prišel v njeno območje tudi Šempeter kot eno izmed predmestij.

Kako je ravnal v tem oziru, piše ista priča:

»Če pogledamo v njegovo skrb za duše, vidimo da je vedno imel v cerkvi pred oltarjem kar celo četo strežnikov. Zanje je skrbel, da so bili lepo poučeni, da so se zgledno zadržali v cerkvi. V župnišču je pripravil posebno sobo s raznimi igrami ter nudil mladini tudi svojo bogato knjižnico, kamor so vedno radi zahajali mlajši in starejši. To je delal v časih, ko je fašizem preprečeval slovenskim duhovnikom

kakršno koli delovanje izven cerkve. Zelo se je navduševal za lepo petje v cerkvi in skrbel zlasti za moški zbor. Rad je zahajal k pevskim vajam, da se je razgovarjal s fanti.

Zelo je skrbel za duhovne vaje. Dosegel je, da so se vsako leto iz njegove župnije udeleževali zaprtih duhovnih vaj zastopniki deklet in fantov. Seveda je stroške redno poravnal sam. Pripravil je sv. misijon in večkrat razne tridnevnice. Ustanovil je Marijin vrtec in dekleško Marijino družbo. Pripravljali se je in srčno želel ustanoviti tudi fantovsko kongregacijo. Toda vojna in neprestani vpoklici k vojakom so mu to zamisel preprečili. Veliko je žrtvoval za študente, ki so kazali kaj veselja za duhovski poklic. Tako sta po njegovi zaslugi dva postala mašnika.

Takih stvari bi bila cela knjiga. Pa naj zadostuje, kajti vse to je bilo samo izraz njegove velike požrtvovalnosti in gorečnosti. Hotel je, naj bi vsi samo molili in molili ter tako pobožno in goreče, kot je mogel samo on.«

Ko je bilo že znano, da bodo odrezali predmestje Šempeter z novo jugoslovansko-italijansko mejo od ostalega mesta, ga je ta in oni nagovarjal, naj se preseli v mesto. Odgovoril je: »Tu ostanem med svojimi.« Zadnji večer pred priključitvijo 15. septembra 1947 sem se poslovil tudi od njega; bil je pravzaprav zadnja oseba, ki sem od nje vzel slovo, preden nas je ločila meja. Rekel je: »Dobro vozite tam v Gorici. Pa za časopis skrbite!« Bil mu je pri srcu Slovenski Primorec, saj je bil tudi njegovo dete. Pozneje se dolgo nisva več videla. Redko je prišla kaka novica čez mejo. Ko so vpeljali sedanje propustnice in so postali obiski zopet možni, on propustnice ni dobil, četudi bi srčno rad še enkrat obiskal Gorico, ki jo je pred razmejitvijo obiskal skoro vsak dan. A ni tožil. Le spraševal je rad, kako se v Gorici živi, kaj delamo, kako je s slovensko in našo katoliško stvarjo. Vse ga je zanimalo. Toda bil je že bolehen. Vsaka nova zima ga je zelo potrla. Zadnja pa ga je položila na posteljo, da ni več vstal. Slutil je, da ne bo nič več z njim, vendar tega na zunaj ni pokazal. Trpel je veliko, a nikdar tožil. »Ob zadnjem svidenju,« pravi eden nje-

govih fantov, »ni spregovoril niti besede; trpel je nepopisno, pa ni tožil. Vedel sem, da v srcu moli, zato sem se umaknil s potrjim srcem in prepričan, da se samo svetnik tako pripravlja na smrt.«

Njegov pogreb je bil veličasten. Množica sobratov (okrog 50) ga je spremljala na zadnji poti, apostolski administrator msgr. Mihael Toroš je opravil za njim pogrebne

molitve. Zlasti pa ga je na zadnji poti spremljalo ljudstvo; njegovi šempetrski farani so prišli po slovo od njega, od svojega vodnika in očeta. Sedaj počiva na domačem pokopališču. Ob obletnici smrti so mu postavili krasen nagrobnik, umetniško delo Toneta Kralja, ki je zunanja priča, da spomin dobrega duhovnika živi ne samo pri Bogu, nego tudi med ljudstvom.

— r — i:

Sv. Ivan - Trst

Ako se pelješ od glavne železniške postaje v Trstu s tramvajem šte. 6, ki pripelje iz Barkovelj, do konca, prideš prav pred župnijsko cerkev Sv. Ivana. Sv. Ivan je predmestna župnija, ki šteje okrog 25.000 duš. Pred petdesetimi leti je bilo to še pretežno slovensko predmestje. Saj je šele takrat nastala pod Bošketom prva italijanska šola, v katero so kmalu zvalili z različnimi podporami tudi nekaj otrok slo-

venskih družin. Tako se je to slovensko naselje začelo poitalijančevati. Danes tvori Sv. Ivan del mesta. Posebno po drugi vojni so tu zgradili veliko novih hiš, v katerih so se naselili skoro sami italijanski prebivalci.

Še pred sto leti je bil Sveti Ivan predmestna vas, ki je štela okoli 5000 prebivalcev. Do tedaj se je vršila služba božja v majhni cerkvi, posvečeni sv. Ivanu in Pe-

Stara cerkev pri Sv. Ivanu v Trstu

lagiju. Danes jo imenujejo »stare cerkev« in stoji nekoliko v bregu na vrhu ulice »alle Cave« (Kamnolomske ulice). Starejši slovenski prebivalci so na to cerkev zelo navezani. Ta cerkev ima zelo častitljivo preteklost.

Prva poročila o tem svetišču so ohranjena iz leta 1338. Takrat je stala na tem kraju kapela, posvečena sv. Pelagiju. Pelagij je mučenec, ki ga častijo v tržaški škofiji 28. avgusta. Bajе se je v tisti dobi tudi kraj imenoval po sv. Pelagiju. Ta kapela je bila takrat zelo majhna; površine je imela kot malo večja soba. Menda so imeli poleg kapele majhen samostan redovni vitezi templovci. Ker pa je bil ta viteški red razpuščen že leta 1312, je morala nastati kapela še pred tem letom. V tej kapeli je imela sedež Bratovščina sv. Pelagija v Timinjanu, in sicer vsaj od 1426. leta dalje. Od leta 1640. pa se ta družba imenuje Bratovščina sv. Ivana in sv. Pelagija. Iz leta 1661 pa je ohranjeno v zapiskih, da se je tudi cerkev imenovala po sv. Ivanu in Pelagiju.

Ker cerkvica ni mogla zadostovati verskim potrebam prebivalstva, zato so jo leta 1670 razširili. Verjetno je ob tej priliki izginil zadnji ostanek samostana nekdanjih templovcev. V tem letu je dne 2. julija posvetil škof Franc de Vaccaro oltar, posvečen sv. Pelagiju.

Današnja oblika pa je zadobila cerkev leta 1852, ko so jo razširili in podaljšali. Dne 24. aprila 1853 jo je blagoslovil kanonik msgr. Peter Alesch, pooblaščen od škofa Jerneja Legata.

Med zadnjo vojno je na tej cerkvi začela razpadati streha. Kmalu so razpadla tudi vrata in okna. V cerkev so se zatekali cigani in brezdomci. Neki siromak se je v njej celo obesil. Ker je začelo slovensko prebivalstvo mrmrati, da se nihče ne zanima za tako častitljivo starino, se je zavzela za razpadlo stavbo Soprintendenza delle Belle Arti. Začeli so kopati okrog ruševin, da bi morda našli kak ostanek starega rimskega grobišča ali templja. Našli so samo nekaj človeških kosti, ker je bilo včasih okoli cerkve tudi pokopališče. Vsaj tako so izjavili piscu teh vrstic, ki je najdene kosti blagoslovil pred prenosom na pokopališče.

Leta 1952 je začela Soprintendenza z

rekonstrukcijo te stavbe in se trudila, da ji ohrani prvotno obliko. Napravili so preprost, a lep oltar iz marmora (iz Verzegnis) z bronastim tabernakljem, ki ga je izrezal kipar Tristano Alberti. Na rojstvo sv. Janeza Krstnika l. 1955 je ta oltar posvetil in blagoslovil cerkev sedanji škof msgr. Santin.

V tej obnovljeni cerkvi se vrši služba le nekajkrat v letu. Cerkev je bolj spomin na stare čase kot središče verskega življenja. Leta 1859 je postal Sveti Ivan samostojna župnija; prej je namreč spadal k Novemu Sv. Antonu. Zato so že pravočasno začeli misliti tudi na novo cerkev. To so zgradili malo niže, kjer je sedaj konec tramvajske proge (št. 3, 6 in 9). Cerkev je dala sezidati tržaška občina na svoje stroške. Novo svetišče ima eno ladjo in pet kamnitih oltarjev. Tudi zvonov je pet. Nova cerkev je posvečena obglavljenju sv. Janeza Krstnika. Posvetil jo je 27. junija 1858 tedanji škof Jernej Legat. Nad glavnim vhom v cerkev je še vedno latinski napis, ki govori o tem dogodku. Iz tistega napisa se tudi vidi, da so nekoč ta kraj imenovali s starim, še znanim imenom »Vrdela«.

Zato so v letu 1958 posebno slovenski prebivalci Sv. Ivana obhajali z velikim zanimanjem stoletnico svoje nove cerkve. Vršile so se od 20. do 29. junija izredne pobožnosti. Pa tudi stare cerkvice niso pozabili; za rojstvo sv. Janeza Krstnika so jo lepo ozaljšali in tudi tu se je med službo božjo glasila stara slovenska pesem. V novi in v stari cerkvi je vernikom govoril znani cerkveni govornik č. g. Jože Vidmar.

ZA DOBRO VOLJO

Grožnja

Lojzek učiteljici: »Ne mislim vas strašiti, gospodična, toda povedati vam moram, kaj je rekel moj oče. Rekel je, da jih bo nekdo dobil, če bom prinašal domov same slabe rede.«

Modrovanje brez slabih namenov:

Pravijo, da se inteligenca žensk lahko spozna po obliki njihove glave. Meni se pa zdi, da se bolje spozna po obliki klobuka, ki ga imajo na glavi.

